

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM MİMARLIK DERGİSİ

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

PRINT ISSN: 2148-8142 - ONLINE ISSN: 2148-4880

PRINT ISSN: 2148-4880 - ONLINE ISSN 2148-8142

(SAYI: 21 YIL: 2020 - ISSUE: 21 YEAR 2020)

İMTİYAZ SAHİBİ

“Bu Dergi Türk Patent Enstitüsü Tarafından Marka Tescili İle Tescillidir”

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

GÜVEN PLUS GRUP A.Ş.

www.guvenplus.com.tr

TMD DERGİMİZ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

- 1 Dergimiz hakemli ve uluslararası indeksli bir dergidir. Her yayın en az iki alan uzmanı hakem tarafından değerlendirilmektedir. İki alan hakemi tarafından olumlu “yayınlanabilir” yönünde rapor almayan yayınlar dergimizde yayınlanmaz. Bu durum karşısında hiçbir yazar(lar) dergimiz üzerinde bir hak iddiasında bulunamaz. Dergimizde yayınlanmaya hak kazanan “Etik Kurul Raporu” bulunan yayınlara dair etik kurul bilgileri yazılı olarak editörlüğe gönderilmesi ve sisteme yayın yüklenirken sisteme yüklenmesi zorunludur. Etik kurul raporu olan ve sisteme bilgisi girilmeyen ya da yazılı olarak editörlüğe bilgileri ulaştırılmayan çalışmalardan doğan her türlü sorumluluk yazar(lar)’a aittir. Dergimizin hiçbir kurulu ve yetkilisi bu konuda maddi ve manevi sorumluluk kabul etmez. Dergi kurul ve üyeleri “yetkilileri” Hukuki yükümlülük altına alınmaz. Her yazar ve yazarlar bu durumu peşinen kabul etmiştir.
- 2 Dergi hakem ve kurullarında yer alan akademisyen ile diğer yetkililer hakkında yazar(lar) dergi sistem işleyişi sürecine dair bir talepte bulunamaz. Bulunsalar bile herhangi bir bilgi kendilerine verilmez, sistem süreci değiştirilmez. Dergimiz ile ilgili her türlü bilgi derginin web sayfasında www.mtddergisi.com adresinden edinilebilir.
- 3 Dergimiz yılda üç sayı şeklinde çıkmakta her yılın “Nisan – Ağustos – Aralık” aylarının son günü derginin sayısında bulunan tüm makaleler tek cilt halinde dergi web sistemine yüklenir. Dergi web sisteminden makaleler tüm okuyucular tarafından indirilir ve ilgili eser “makale” ve dergimize atıf yapılmak koşulu ile kullanılabilir. Dergimizin tüm sayılarına okuyucular ücretsiz olarak ulaşmaktadır.
- 4 Dergimizde yayınlanan tüm makaleler (ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706) kalite belgeleriyle ve (2015/04018-2015-GE-17595) Marka patent ile güvence altına alınmıştır. Yayınlanmış olan makaleler kalite, marka patent ve doi bilgileri ile ilgili çalışmanın yazarlarına eserleri hakkında her türlü hukuki hak ve uluslararası güvence sağlamaktadır.
- 5 Dergimiz basılı ve e dergi olarak yayınlanmaktadır. Print ISSN: Print: 2148-4880 Online: 2148-8142 numarası ile T.C. Kültür Bakanlığında dergimiz hakkında her türlü bilgiye ulaşılabilir.

- 6 Metin içinde (Yılmaz, 2015: 1) veya (Yılmaz ve diğ., 2015:1) şeklinde kaynak gösterimi, kaynakçada ise YILMAZ, M., (2015). Bergama Evlerinde Kapı Süslemeleri, TMD Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, Sayı: 1, Cilt: 1, ss.1-2 şeklinde gösterilir. Tüm yazarlar dergimizin son güncel sayılarını takip ederek ilgili sayılarda yayınlanan makalelerdeki yazım formatını kendi çalışmalarında uygulayabilir. İnternet kaynaklarında mutlaka erişim tarihi ve son ulaşılabilen internet linkinin tamamının başta kaynakça ve metnin kullanıldığı sayfa altında numaralandırılarak gösterilmesi bir zorunluluktur.
- 7 Kaynakça Türkçe alfabe sıralamasına göre düzenlenir. Tüm yazarlar için derginin son sayısındaki yazım formatı dikkate alınmak zorundadır.
- 8 Dergimiz uluslararası indeksli bir dergi olup dergimizde yayınlanan tüm çalışma ve makaleler derginin yayınlandığı tarih itibariyle ilgili indekslere mail yolu ile ulaştırılır.
- 9 Dergimizde özgün araştırma, inceleme, derleme, olgu sunumu, proje ve kitap tanıtımı “makale formatında olmak zorundadır” türünde yayınlara yer verilmektedir.
- 10 Dergimize gönderilen tüm çalışmalar sisteme yüklendiği şekil ve an itibariyle başka bir dergide yayınlanmamış, değerlendirmeye alınmamış ve red edilmemiş olması gerekir. Tüm sisteme yüklenen makaleler yazar(lar) tarafından bu kurallara uyulduğunu kabul etmiş sayılır. Aksi durumda ilgili yazar(lar) hakkında dergimiz hukuki haklarını saklı tutar. Oluşabilecek olumsuzluk karşısında maddi ve manevi tüm sorumluluk ilgili yazar(lar)’a aittir. Dergimiz T.C. Kanunlarına göre hareket eder.

GENERAL INFORMATION ABOUT TMD JOURNAL

- 1 Our journal is a refereed and internationally indexed journal. Each paper is evaluated by two referees who are field experts. The articles not reported as “issuable” positively by two field referees aren’t published in our journal. None of the author(s) can lay a claim on our journal in this case. Data, concerning the ethics committee of the studies, approved to be published in our journal, having the Ethics Committee Report, should be submitted to the editors in written and uploaded to the system with the article. Author(s) should take the responsibility of their articles, having the Ethics Committee Report, which were not submitted to the editors in written and were not uploaded to the system. None of the committees and the authorities in our journal are responsible for pecuniary and non-pecuniary damages. The committees and the authorities in our journal do not have any legal obligations. Author(s) have accepted this situation beforehand.
- 2 Author(s) cannot make a demand for the journal’s procedure concerning the academicians in journal’s referee board and other boards and other authorities. Even if so, they aren’t given any information, system process cannot be changed. Necessary information about our journal can be obtained from the website of the journal [www. mtddergisi.com](http://www.mtddergisi.com)
- 3 Our journal publishes three times a year, all articles in the relevant volume of journal are uploaded to the web system of the journal in one volume on the last day of the months “April – August – December.” All readers can download the articles from the journal’s web system and the relevant paper “article” can be used on condition that our journal is cited. Readers can download all volumes of our journal for free.
- 4 All articles published in our journal are assured with certificate of quality (ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706) and trademark patent (2015/04018-2015-GE-17595). Articles published provide their authors with all kinds of legal rights and international assurance regarding their articles with quality, trademark, patent and doi

- 5 Our journal has both printed and online versions. Necessary information about our journal can be obtained from the T.R. Ministry of Culture with the number ISSN: Print: 2148-4880 and Online: 2148-8142
- 6 Reference within the text should be (Yılmaz, 2015: 1) or (Yılmaz et al. 2015:1), in the reference part YILMAZ, M., (2015). It is indicated as Door Decorations in Bergama Houses, TMD International Refereed Journal of Design and Architecture Issue:1, Volume:1, pp.1-2. All authors must follow the latest volumes of our journal and apply the print format of the published articles in their own papers. It is an obligation to indicate the access date of the internet sources and the last accessed full internet link in the references and below the page by giving numbers.
- 7 References are arranged by the Turkish alphabet. The printing format in the last volume of the journal should be taken into account by all authors.
- 8 Our journal is an internationally indexed journal, and all articles and papers published in our journal are sent to relevant indices via e-mail by the publication date of the journal.
- 9 Original research, analysis, compilation, case study, project and book introduction “have to be in an article format” and these publications are also included.
- 10 10. All papers sent to the journal and uploaded to the system shouldn't be previously published, not evaluated and not rejected. All articles uploaded to the system are acknowledged that author(s) conform to these rules. Otherwise, our journal keeps its legal rights reserved. All material and moral responsibility regarding a negative situation belong to author(s). Our journal acts in line with the T.R. Law.

İÇİNDEKİLER

ARAŞTIRMA, UYGULAMA, LİTERATÜR ve İNCELEME

EFFECTS OF ENVIRONMENTAL GRAPHIC DESIGN
ISSUES AS A SUPPORTIVE SOURCE OF HOSPITAL
SPATIAL PERCEPTION

Fatoş ÇAKICIOĞLU İLHAN, Meryem YALÇIN

1-22

DERLEME ve LİTERATÜR

PASAJLARDA MEKÂNSAL BİÇİMLENME:

ANKARA-YENİŞEHİR PASAJLARI

23-55

Merve KURT KIRAL, Emel AKIN

FİZİKSEL ENGELLİLER AÇISINDAN YENİDEN
İŞLEVLENDİRİLMİŞ TARİHİ YAPILARIN
ERİŞİLEBİLİRLİK ANALİZİ: BURSA'DAKİ MÜZE
YAPILARI

56-90

Aylin ARAS

MİMARLIKTA HESAPLAMALI TASARIM YÖNTEMLERİNE
AİT POTANSİYELLERİN YAŞAM DÖNGÜSÜ MODELİ

ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

91-123

Serkan PALABIYIK, Derya DEMİRCAN

ATIL KÖY OKULLARI BAĞLAMINDA YENİDEN
İŞLEVLENDİRME: ÇANAKKALE ÖRNEĞİ

124-155

Selin AKTÜRK,, Özgür EDİZ

MİMARLIK-MÜZİK ETKİLEŞİMİNE 'ÖTE'
YAKLAŞIM: MARCOS NOVAK'IN AKIŞKAN
MİMARLIĞI VE MÜZİK İLİŞKİSİ

156-179

Gizem ÖZKAN ÜSTÜN, Pınar DİNÇ KALAYCI

RİZE DEREPAZARI TURİZM POTANSİYELİNİN
ARTTIRILMASINA YÖNELİK PLANLAMA
STRATEJİLERİ

180-209

Çiğdem BOGENÇ

BAŞ EDITÖRLER

Prof. Dr. Pelin AVŞAR KARABAŞ - Hitit Üniversitesi - Resim / Çağdaş ve Dünya Sanat Tarihi
Prof. Dr. Sercan ÖZGENCİL YILDIRIM - "Emekli" Mimarlık

BAŞ EDITÖR YARDIMCILARI

Doç. Dr. Bülent SALDERAY - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi - Temel Sanat Bilimleri
Doç. Dr. Levent ARIDAĞ - Gebze Teknik Üniversitesi - Mimarlık

GENEL YAYIN YÖNETMENİ ve SİSTEM EDITÖRÜ

Doç. Dr. Levent ARIDAĞ - Gebze Teknik Üniversitesi

DİL EDITÖRLERİ

Prof. Dr. Feryal ÇUBUKÇU - Dokuz Eylül Üniversitesi (İngilizce)
Prof. Dr. Giray Saynur DERMAN - Marmara Üniversitesi (İngilizce ve Rusça)
Prof. Dr. Mustafa ÜNAL - Erciyes Üniversitesi (Arapça)
Doç. Dr. Gülsemin HAZER - Sakarya Üniversitesi (Türkçe)
Doç. Dr. Yakup POYRAZ - Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (Türkçe)
Dr. Öğr. Üyesi. Abdullah KARATAŞ - Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi (İngilizce)
Dr. Öğr. Üyesi. Gökşen ARAS - Atılım Üniversitesi (İngilizce)
Dr. Sinem HERGÜNER - Gazi Üniversitesi (İngilizce)

İSTATİSTİK ve ÖLÇME DEĞERLENDİRME ALAN EDITÖRLERİ

Prof. Dr. Ahmet ERGÜLEN - Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Hakan BÜYÜKLÜ - Yıldız Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi. Emre DÜNDER - Ondokuz Mayıs Üniversitesi

TEKNİK EDITÖRLER

Prof. Dr. Pelin AVŞAR KARABAŞ - Hitit Üniversitesi
Öğr. Gör. Ozan KARABAŞ - Hitit Üniversitesi
Burhan MADEN

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Anke VAN HAL - Nyendore Business University
Prof. Dr. Ahmet ÖZOL - Beykent Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Fahri ÖZOK - Okan Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Şinasi İŞLER - Bursa Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Aysu AKALIN - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Aygen ÇELEN ÖZTÜRK - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Allen BALL - University of Alberta
Prof. Dr. Basri ERDEM - Işık Üniversitesi
Prof. Dr. Barnabas NAWANGWE - Makerere University
Prof. Dr. Daniel K. BROWN - Victoria University
Prof. Dr. Erdem ÜNVER - Atılım Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih BAŞBUĞ - Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Fusun ÇAĞLAYAN - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. George DODDS - Tennessee University
Prof. Dr. H. Müjde AYAN - Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Hülya KALAYCIOĞLU - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ELMAS - Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Jules LUBBOCK - University of Essex
Prof. Dr. Liz JAMES - University of Sussex
Prof. Dr. Mark DEKAY - Tennessee University
Prof. Dr. Marc Aurel SCHNABEL - Victoria University
Prof. Dr. Monika CHAO-DUIVIS - Tüdfelt
Prof. Dr. Nihal ARIÖĞLU - Beykent Üniversitesi
Prof. Dr. Nilay COŞGUN - Gebze Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Oğuz YILMAZ - Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Öner DEMİREL - Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Pelin AVŞAR KARABAŞ - Hitit Üniversitesi
Prof. Dr. Ricardas BARTKEVICIUS - Lietuvos Edukologijos University
Prof. Dr. Rolee ARANYA - NTNU
Prof. Dr. Setha LOW - City University of New York
Prof. Dr. Scott WALL - Tennessee University
Prof. Dr. Thijs ASSELBERGS - Tüdfelt
Prof. Dr. Yahaya bin AHMAD - University of Malaya
Doç. Dr. Aysu Derya KAHRAMAN - İstanbul-Cerrahpaşa Üniversitesi
Doç. Dr. Alfredo ANDIA - FIU
Doç. Dr. Derya GÜLEÇ ÖZER - İstanbul Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Fitnat ÇİMŞİT KOŞ - Gebze Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Hakan SAĞLAM - Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Mohammad Arif KAMAL - Aligarh Muslim University
Doç. Dr. Payam SHAFIGH - University of Malaya
Doç. Dr. Shahin VASSIGH - Florida International University

HUKUK DANIŞMANLARI

Av. Fevzi PAPAĞCI
Av. İbrahim DURSUN
Av. Nazmi ARİF
Av. Onur BAYKAN
Av. Rozerin Seda KİP

YAYIN KABUL ETTİĞİMİZ BİLİM DALLARI

- ✓ Diğer Bilim Dalları
- ✓ Endüstri Ürünleri Tasarımı
- ✓ Grafik Tasarım
- ✓ Güzel Sanatlar
- ✓ Heykel Tasarımı
- ✓ Mimarlık
- ✓ Peyzaj Mimarlığı
- ✓ Seramik
- ✓ Tasarım
- ✓ Tekstil ve Moda Tasarımı
- ✓ İç Mimarlık

DISCIPLINES

- ✓ Other Sciences
- ✓ Industrial Products Design
- ✓ Graphic Design
- ✓ Fine Arts
- ✓ Sculpture Design
- ✓ Architecture
- ✓ Landscape Architecture
- ✓ Ceramic Design
- ✓ Design
- ✓ Textile and Fashion Design
- ✓ Interior Architecture

DERGİNİN TARANDIĞI İNDEKSLER

Prof. Dr. Pelin AVŞAR KARABAŞ
Baş Editör

Değerli okurlar ve bilim insanları,

Dergimizin 2020 yılının üçüncü sayısında 7 araştırmaya yer verilmiştir. Bu sayıda birbirinden önemli çalışmalarıyla bizleri destekleyen yazarlarımıza gönülden teşekkür ederiz. Her sayıda olduğu gibi bu sayıda da bizleri yalnız bırakmayan değerli hakem kurulumuza, dergimizin sizlere ulaştırılmasında arka planda çalışan, büyük emek sarf eden editörler kurulu, sistem yönetimi ve yayın kurulundaki değerli bilim insanlarına da ayrıca teşekkür ediyoruz.

Bu sayıdaki araştırmalardan biri hem mekân tasarımı hem de çevresel grafik tasarım bağlamında sağlık alanlarındaki grafiklere katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Diğer bir araştırma Doğu Karadeniz Turizm Master Planı stratejileri kapsamında Derepazarı'nın peyzaj planlama ve tasarım kararlarının geliştirilmesini ortaya koymaktadır. Başka bir çalışmada tarihsel süreç boyunca kurgulanan mimarlık-müzik ilişkilerinden farklılaşan M. Novak'ın "akışkan mimarlık-müzik" ilişkisini bir yaklaşım olarak tanımlamaktır. Bir çalışma ise atıl köy okullarını köyün sürdürülebilirliğine katkısı yönünden değerlendirerek bu konuda geleceğe yönelik öneriler sunmaktadır. Başka bir çalışma hesaplamalı tasarım alanında geliştirilen yöntemlerin yaşam döngüsü modeli üzerinden değerlendirmektedir. Diğer bir araştırma, yeniden işlevlendirilmiş müze yapılarının fiziksel engelli kullanıcılar açısından erişilebilirliğini belirlemek amacıyla Bursa'da yapılmıştır. Son çalışma, pasajların, ortaya çıkış sürecinin ve mekânsal özelliklerinin incelenmesi ve Ankara pasajlarının kendine özgü mekân biçimlenmelerinin, nedensellikleri temelinde irdelenmesi amaçlanmaktadır.

Uluslararası Hakemli
Tasarım ve Mimarlık Dergisi

(Dergimizde etik kurul raporu gerektiren her türlü çalışmada yazar(lar) editörlüğe ve derginin sistemine yayın yüklerken gerekli etik kurul rapor bilgilerini girmekle yükümlüdür. Hiçbir koşul ve şartlarda oluşan ya da oluşacak bir sorunda problemde dergimiz, yayın kurulu, imtiyaz sahibi, yazı işleri, hakem ve bilim kurulları sorumluluk kabul etmez. Yazar(lar) bu bilgiyi dergiye yazılı olarak vermekle yükümlüdür. Bu konuda tüm sorumluluk yazar(lar) a aittir).

Basın Yayın Kanununun "5187" gereğince basılı eserler yoluyla işlenen fillerden doğan maddi ve manevi zarar m-13-14 kapsamında dergimizde yayınlanan yayınların içeriği ve hukuki sorumluluğu tek taraflı olarak yazar(lar) a aittir. Dergimiz, yönetim, hakem, editör, bilim ve imtiyaz sahibi bu yük-

kümlülükler kabul etmez. Dergimizde bilimsel içerikli, literatüre katkı yapan, bilimsel anlamda değer ifade eden çalışmalar kabul edilir ve yayınlanır. Bunun dışında siyasi, politik, hukuki ve ticari içerikli fikri sınai haklar kanununa aykırılık içeren yayınlara yer verilmez. Olası bir olumsuzluk durumunda yazar(lar) doğabilecek her türlü maddi ve manevi zararı peşinen kabul etmiş ve yüklenmiştir. Bu nedenle ikinci üçüncü ve diğer şahıs ile kurumlar konusunda dergimiz yönetimi ve kurulları hiçbir sorumluluğu kabul etmez. Bu yönde dergimiz ve kurulları üzerinde bir hukuki yaptırım uygulanması söz konusu olamaz. Eserlerin içeriği vemevcut durumu yazar(lar) ait olup dergimiz bu yayınların sadece yayınlanması ve literatüre kazandırılması aşamasında görev üstlenmiştir. Tüm okuyucu, kamuoyu ve takipçilerine ilanen duyurulur.

Prof. Dr. Pelin AVŞAR KARABAŞ
Baş Editör

Distinguished readers and scientists,

7 studies are included in the third issue of our journal in 2020. We sincerely thank our authors who supported us with their important works in this issue. As in every issue, we would also like to thank our esteemed referee board, who did not leave us alone, the editorial board, who worked in the background in delivering our journal to you, and the valuable scientists in the system management and editorial board.

One of the researches in this issue aims to contribute to the graphics in health fields in the context of both spatial design and environmental graphic design. Another research reveals the development of landscape planning and design decisions of Derezazarı within the scope of Eastern Black Sea Tourism Master Plan strategies. In another study, it is to define M. Novak's "fluid architecture-music" relationship as an approach, which differs from the architecture-music relations established throughout the historical process. One study, on the other hand, evaluates the idle village schools in terms of their contribution to the sustainability of the village and offers suggestions for the future. Another study evaluates the methods developed in the field of computational design through the life cycle model. Another research was conducted in Bursa in order to determine the accessibility of the re-functional museum buildings for physically disabled users. The last study aims to examine passages, their emergence process and their spatial characteristics and to examine the unique spatial formations of Ankara passages on the basis of their causality.

International Refereed Journal
of Architecture and Design

(In any kind of study requiring ethical board report in our journal, author(s) is/are obliged to enter the data of necessary ethical board report while uploading their publication in editorship and journal system. Our journal, publication board, grant holder, editorial office, referee and science boards do not undertake any responsibility for a problem to occur under any circumstances and conditions. Author(s) is/are obliged to give this information to journal in written. All liability in this issue belongs to author(s)).

As per the “5187” of Press Law, material and emotional damage arising from the actions via published works, the content and legal responsibility of the publications published in our journal within the scope of m-13-14 unilaterally belong to author(s). Our journal, executive board, referees, editor, science board and publisher don’t accept these obligations. The scientifically valuable papers with scientific content which contribute to literature are accepted and published in our journal. Apart from this, the papers with political, legal and commercial content which are against the intellectual property rights are not accepted. in case of a possible negative situation, author(s) is/are regarded as accepting and undertaking all kinds of possible material and emotional damage beforehand. Therefore, our journal’s management and other boards don’t accept any responsibility regarding the second, third and other persons and institutions under any condition. in this sense, a legal sanction on our journal and its boards is out of question. The content and the current status of the papers belong to author(s) and our journal only takes part in the publication of these papers and contribution to literature. Respectfully announced to all readers, public and followers by publication.

EFFECTS OF ENVIRONMENTAL GRAPHIC DESIGN ISSUES AS A SUPPORTIVE SOURCE OF HOSPITAL SPATIAL PERCEPTION¹

ÇEVRESEL GRAFİK TASARIMININ DESTEKLEYİCİ BİR UNSUR OLARAK HASTANELERDE MEKAN ALGISI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

*Fatoş ÇAKICIOĞLU İLHAN¹, Meryem YALÇIN²*¹ *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Mimarlık ve Güzel Sanatlar Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, Ankara / Türkiye*² *TOBB Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, Ankara / Türkiye***ORCID ID: 0000-0002-8473-1964¹, 0000-0003-1836-4243²**

Öz: Amaç: Hastalara güven ve memnuniyet sağlayabilen, tedaviyi destekleyici yaklaşıma sahip hasta odaklı sağlık mekânı tasarımları mekân-hasta/doktor/sağlık personelinin açısından değerlendirilecektir. Bu nedenle, hastalara güven ve memnuniyet duygusu veren hasta odaklı sağlık mekânı tasarımları- tedaviye destekleyici bir yaklaşımla birlikte-tasarımın hastalar üzerindeki etkilerini ve deneyimlerine örnek teşkil eden bu çalışmada sağlık iç mekanlarında çevresel grafik tasarım elemanları (fotoğraflar, illüstratif, tipografik ve piktogramlar), kullanıcıların oryantasyonları, bilgilendirmeleri ve mekân algıları gibi mekânsal deneyimini şekillendiren faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada, bu tasarım unsurlarının sağlık alanlarındaki kullanıcı algısı üzerindeki etkileri araştırılmış ve hastane mekanlarında çevresel grafik tasarım unsurlarının belirlenmesinde ve aktif olarak etkileşimde rol oynayan tasarım kriterleri ele alınmıştır. Yukarıda sözü edilen gerçeklere dayanarak, bu araştırma hem mekân tasarımı hem de çevresel grafik tasarım bağlamında sağlık alanlarındaki grafiklere katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. **Yöntem:** Araştırma mekânı olarak çevresel grafik tasarım elemanları açısından değerlendirilmeye elverişli üç adet hastane belirlenmiştir. Bu hastanelerdeki elemanlar fotoğraflanarak mekânları sürekli veya geçici olarak deneyimleyen kullanıcı grupları üzerinde (hasta, doktor, sağlık personeli) anket uygulanmıştır. **Bulgular ve Sonuç:** Elde edilen istatistiksel verilere göre araştırma yapılan hastane mekanlarındaki tasarım elemanlarının beklenen etkileri sağlayamadığı gösterilmiştir. Sonuç olarak, hastane mekanlarında destekleyici tasarım anlayışına sahip çevresel grafik tasarım uygulamaları bütünsel bir dile sahip olmalıdır ve bu tasarım anlayışı ancak mimarlar, iç mekân tasarımcıları, grafik tasarımcılar ve endüstriyel tasarımcıların iş birliğiyle sağlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Mekânı, İç Mekân Tasarımı, Görsel Kimlik

Abstract: Aim: Increased awareness of creating design solutions that can meet the social and psychological needs of patients in healthcare spaces highlights research on the psychology of place-patient/ doctors/healthcare staff. Therefore, patient-oriented health space designs that provide a sense of trust and satisfaction to patients – along with a supportive approach to their treatment – are the points of departure in this study, while understanding the effects and experiences of design on patients. Environmental graphic design elements (photographs, illustrations, typography, and pictograms) in the interiors of hospitals emerge as the factors that shape the patient's spatial experience, such as orientation, information, and perception of a space. In this study, the effects of such design elements on user perception in health spaces were investigated, and these design criteria that play a role in determining and actively interacting with the environmental graphic design elements in hospital spaces are encountered. Based on the above-mentioned facts, this research aims to contribute to the graphics in health spaces in the context of environmental graphic design, with experience covering both fields. **Method:** Three hospitals, which are sufficient in terms of environmental graphic design elements and have differences between them, were determined as the research places. The elements in these hospitals were photographed and surveyed on user groups (patients, doctors, health personnel) who experienced the places continuously or temporarily. **Results and Conclusion:** It was demonstrated by statistical data that the elements in the investigated places could not provide the expected effects as a whole. As a result, environmental graphic design applications that have a supportive design understanding in hospital spaces should have a holistic language, and that design understanding can only be demonstrated with the cooperation of architects, interior designers, graphic designers, and industrial designers.

Keywords: Healthcare Spaces, Interior Design, Visual Identity

Doi: 10.17365/TMD.2020.21.1

- (1) **Sorumlu Yazar - Corresponding Author: Fatoş ÇAKICIOĞLU İLHAN (Arş. Gör., Ress. Assit.) Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Mimarlık ve Güzel Sanatlar Fakültesi-Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, Ankara / Türkiye, fcakicioglu@ybu.edu.tr, Geliş Tarihi / Received: 11.09.2019, Kabul Tarihi / Accepted: 27.12.2020, Makalenin Türü: Type of Article (Araştırma – Uygulama / Research -Application), Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yok / None, Etik Kurul Raporu / Ethics Committee: Var / Yes (TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, İnsan Araştırmaları Değerlendirme Kurulu, Tarih: 20.11.2017, Toplantı No: 02.12.2017, Karar No: 02.12.2017-02-6)**

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:462 K:680

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

INTRODUCTION

There is increasing international awareness among health managers and medical professionals about creating functional environments with patient-centered supportive features that can help patients cope with stressful situations caused by diseases. The key factor that motivates the need for awareness of healthcare design is that it has been scientifically proven that environmental characteristics directly affect patient health outcomes (Ulrich, 1992:20; Alfonsi, Capolongo, & Buffoli, 2014:137; Andrade, Lima, Pereira, Fornara, & Bonaiuto, 2013:122-121; Schreuder, Lebesque, & Bottenheft, 2016:87; La Vela, Etingen, Hill, & Miskevics, 2016:31). Roger Ulrich's "supporting design theory" and Alan Dilani's "psychosocial support theory" suggested that environmental design influence the spatial experiences of users, such as patients, visitors, and health personnel in health spaces, and their psychological needs and environmental perception (Ulrich, 1991:97; Dilani, 2001:31-32). Based on the healing properties of the design mentioned in these two theories, environmental graphic design elements in health spaces are examined in terms of design principles and subsequently, their positive effects are revealed (Ulrich 1991:97,1992:21, 2003:117).

THEORETICAL BACKGROUND

Awareness of environmental design can meet the social and psychological needs of the improvement in health spaces; it directs research towards the design of patient-oriented health spaces with supportive design approaches that can evoke feelings such as satisfaction, relaxation, trust, and control among patients and health personnel (Alfonsi, Capolongo, & Buffoli, 2014:137; Marberry, 2006:40; Sloan, 2015:41). The main concern of Ulrich, who pioneered the research in this field, is that space design has the potential to cope with stress and solve problems (Ulrich 1991:97, 1999:27). Supportive design theory begins with the elimination of environmental factors that cause stress and have a direct negative impact on results. However, supportive design is expected to create a calming environment for patients, reduce stress, and build up healing restoration (Ulrich 1991:98, 1999:29; Sloan, 2015:40-41).

Alan Dilani, founder of the International Academy for Design and Health, presents the notion in his psychosocial supportive design theory that diseases are caused by psychosocial conditions, which are also influenced by the physical environment (Dilani, 2001: 31., 2005:17-18). As stated in this theory, emotions and experience are directly related to the psychosocial status of the individual. According to Aaron Antonovsky (1996:11), whose

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:462 K:680

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

studies form the basis of Dilani's theories, environmental stimuli affect the well-being of individuals. This model, which Antonovsky (1996:11, 1997:19) calls "salutogenesis," focuses on the capacity of environmental factors that strengthen patients' health. Antonovsky explains the sense of coherence with the theory and the power to maintain health by fighting pathogens. A holistic approach of this model, which is also directly influenced by environmental factors, is presented as a condition that supports patients' well-being. Unlike Antonovsky, Dilani's theory has focused more on the ability of environmental design elements to cope with stress (Dilani, 2001:32, 2005:19). The common point of Ulrich, Dilani, and Antonovsky's work is the fact that the physical environment is a factor that affects patients' psychological state (Ulrich, 1991:98, 1993:74; Dilani, 2001:36, 2005:18-19; Antonovsky, 1991:113, 1996:11-12).

Furthermore, the concept of "Therapeutic architecture," which is discussed in detail in Chryssikou and Shepley's research, advocates the necessity of a patient-oriented approach and experiential data in healthcare spaces. Environmental factors that interact with patients physiologically and psychologically reveal important design issues for healing environments (Chryssikou, 2014:54; Shepley, 2005:313, 2006:265-267). In hospital settings, the effects of environmental graphic de-

sign elements as positive stimuli that directly affect patients' perception of space is an important issue to be addressed (Suter & Baylin, 2005:32; Ulrich, 1993:76). Environmental graphic design elements (photographs, illustrations, pictograms, and typographies) in health spaces contain factors that can provide a sense of confidence and satisfaction in patients' experience of the space and can support the treatment approach (Andrade et al., 2013:122; Devlin & Arneill, 2003:665; Ulrich, 2003:38, 2004:21-23, 2008:61). The use of environmental graphic design elements in accordance with the orientation and information functions in hospital spaces is another contribution to the space experience (Morag, Heylighen, & Pintelon, 2016:243; Hashim, Alkaabi, & Bharwani, 2014:503-504). In addition, many studies show that visuals used in healthcare facilities affect patients' psychology and treatment process (Bilge 2019:397, 2017:36; Connellan et al., 2013:127; Glanz, Rimer, & Viswanath, 2008:169; Fottler, Ford, Roberts, & Ford, 2000:91; Malkin, 1991:27, 1992:56). So, there are some studies showing that visual design elements used in healthcare environments affect patient psychology and treatment process. This notion is substantiated by the fact that healthcare users are psychologically more sensitive and their perception of space is more affected by environmental stimulation (Dijkstra & Karin, 2009:82). For this reason, it is important

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:462 K:680

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

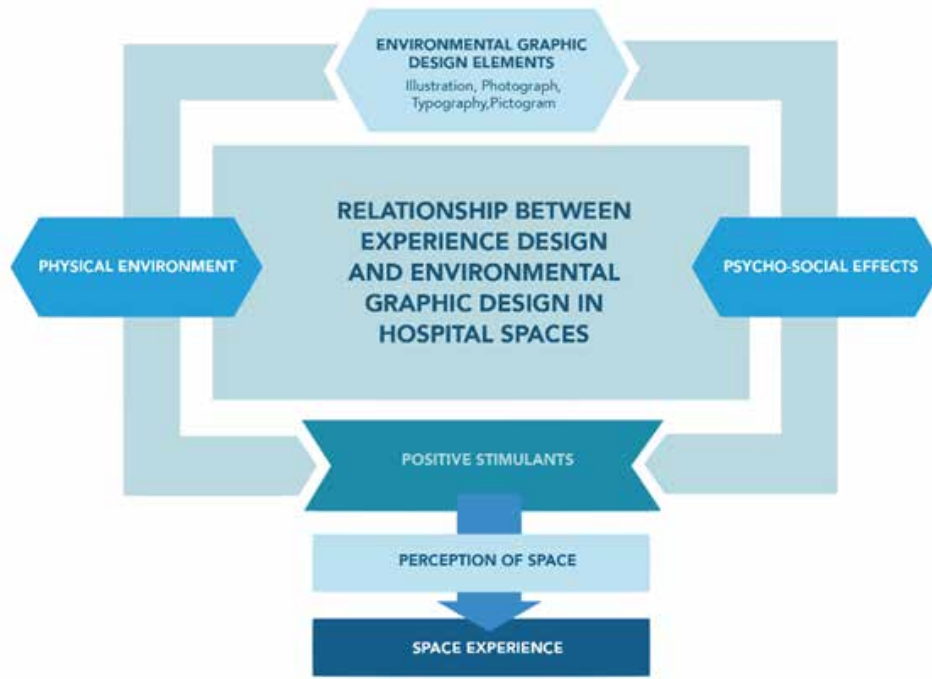
to investigate the effects of environmental graphic design elements in healthcare environments on spatial experience.

There are very few studies on the design of environmental graphic design elements in health spaces. Studies on environmental graphic design elements in healthcare spaces that meet the requirements Ulrich (1991:98, 1993:75, 1999:29) proposes in supportive design theory are mostly focused on the impact of nature paintings and abstract artworks on patients. In Salutogenic Design Theory, Dilani (2005:18-19) included visual elements and artworks under the title of environmental design elements. Environmental graphic design elements in health spaces are classified as environmental stimuli in the works of Ulrich, Dilani, and Antonovsky. In this study, graphic design elements in hospitals, which are described as environmental stimuli, were examined under the titles of typography, pictogram, photography, and illustration in spatial context.

While typography and pictograms in health spaces are handled in the category of orientation under environmental graphic design, studies on their psychological reflections are insufficient. Similarly, studies investigating the psychosocial effects of illustrations and photographs in health spaces are insufficient. The study aimed to contribute to the mentioned areas.

HYPOTHESES DEVELOPMENT

In this research, how visual images (pictograms, photographs, illustrations, and typography) – which are encountered within the environmental graphic design elements in health spaces, as suggested by Ulrich's "supportive health service approach" and Dilani's psychosocial supportive theory – affect the perception of space, psycho-social needs, and sense of integrity will be examined (Graphic 1).

Graphic 1. Hospital Spaces/Environmental Graphic Design” Concepts And Relations

In healthcare spaces, the supportive design approach has been a topic that has long been discussed in the literature (Ulrich, 1984:420-421, 1991:102). Patient experience design is considered important in terms of improving environments and patient-oriented approach concepts. In addition, studies on the intersection of environmental graphic design and experience design in health spaces are insufficient. Therefore, the focus of this study is to examine the effects of experience design and environmental graphic design on users in health spaces. For this purpose, the perceptions and experience data of the users in three different hospital spaces, determined after the

literature review, will be searched in the context of information, orientation, aesthetics, trust, relaxation, and space belonging; the results will be discussed within the framework of the design criteria obtained from the literature. will be introduced which criteria should be taken into consideration in order to positively increase the experience of space graphic design elements.

RESEARCH QUESTIONS

How do environmental graphic design elements (typography, illustrations, photographs, and pictograms) in health spaces affect users’ perception of space? What is the

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:462 K:680

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

contribution of these effects to the experience of space?

Sub-problems

- Which criterion is important in proposing environmental graphic design elements in hospital spaces?
- What is the contribution of information, comfort, guidance, control, aesthetics, space belonging, and security criteria to the environmental graphic design process in the literature?
- What is the relationship between patients' experience design and environmental graphic design in hospital spaces?

HYPOTHESES

H1: The effect of space belonging to photographs, typography, and pictograms in the hospital space is expected to be greater in physicians than in patients.

H2: The relaxing effect of photographs and illustrations in hospital spaces is higher in doctors than in patients.

H3: The effect of illustrative elements in the hospital spaces is expected to be higher in Private Güven Çayyolu Health Campus than in Medicana and TOBB ETU Hospital.

METHOD

This study has been shaped by the results of observational and survey studies conducted to support the design criteria of the visuals within the scope of environmental graphic design in health sites determined by a literature review. The results aimed to determine the effects of environmental graphic design elements in health spaces in the context of experience design. Among the many health sites examined in the study, three hospitals were identified, with sufficient visual elements for the study and differences between them in terms of environmental visual identity design. Observational studies were conducted in these hospital spaces, where research permission was obtained before the survey application. Surveys were created in line with the data obtained from the observation of the environmental graphic design of the spaces. In the first part of the survey, questions about obtaining demographic information (gender, age, education level, reason for being in hospital place) of hospital users are included. In the second part, the assessment of environmental graphic design elements in hospitals according to design criteria is classified under four titles: "typography," "pictogram," "illustration," and "photography."

The environmental graphic design elements of the three hospitals where the research was conducted were evaluated in the sub-compo-

nents: “orientation,” “informative,” “space belonging,” “institutional identity,” “trust,” “order,” “comfort,” and “aesthetics,” and were determined as a result of a literature review. The questionnaires were conducted on three groups of users: patients, medical staff, and doctors. In the last part of the survey, users’ perceptions of space were measured with variables of design criteria. IBM’s SPSS Statistics program was used to evaluate the study data.

Selection of the Subjects

Observational studies were carried out in hospitals in Ankara by taking into account spatial design and graphic design information for the survey to be conducted within the scope of the study. In these spaces, it was noted that

there were sufficient visual elements within the scope of the environmental graphic design that could be used in the study and that there were enough differences for comparisons. Medicana Hospital, Güven Çayyolu Health Campus, and TOBB ETU Hospital were among the places investigated and were considered important in terms of the relationship between space design and graphic design. For this reason, these hospitals were chosen as research environments.

Environmental Setting

The visuals in the hospitals, which are designated as research sites, were grouped under the specified headings.

Analyses of Typography

Figure 1. Samples of Typographic Elements in Hospital Spaces Examined

Typographic elements within the scope of environmental graphic design elements in hospitals are mostly located on plates placed for orientation and information purposes. Considering the placements and purposes of usage within the space, whether the typographic elements were easy to read and understand-

ble from a sufficient distance was examined. Legibility is important for space users to feel comfortable and safe. The ability to move alone, follow directions, and obtain information are factors that enhance the space experience of the hospital user.

Analyses of Photographic Images

Figure 2. Samples of Photographic Elements in the Hospital Spaces Examined

Photographic elements in the hospital can be seen in poster designs, where health-related information and services provided in the hospital are explained. The logo of the hospital can be seen in the lower part of some posters. This detail has been examined as an effect that increases the institutional impact.

In some posters, elements of nature (flowers, trees) were used, while in others, images containing human photographs related to the information provided were supported by typography.

Analysis of Pictograms

Figure 3. Samples of Pictograms in the Examined Hospital Spaces

Pictograms are often used in health facilities to indicate toilets, stairs, and cleaning areas. In addition to space identification, they have also been used to inform users of vehicles meant for certain functions (such as an elevator for a stretcher). The pictograms in the space are designed with the same color palette that is often used in other environmental graphic design elements.

Analysis of Illustrative Images

Figure 4. Samples of Illustrations in Hospital Spaces Examined

Illustrative images in hospitals are found in corridors, patient waiting areas, and patient examination areas throughout the interior. In addition to natural elements, human figures are used in illustrative images. In some sections, images were selected according to the section. For example, visuals with female figures were preferred in the obstetrics clinic while children's pictures were used in the pediatric department.

Design of the Questionnaire

The survey consists of six parts. In the first part, in addition to demographic information such as gender, age, and education level, the reason for hospital admission is asked because of the effect on participants of the process of experiencing the health facility. Likert type scale was used in this study. The second part consists of four sub-sections for

the evaluation of visual elements in terms of the perception and function of space created by individuals. In this section, illustrations, typography, pictograms, and photographic visuals are presented, and the participants are expected to make an evaluation according to the design criteria. Separate questionnaires were prepared for visuals belonging to each hospital and participants were asked to make an evaluation between 1 (positive) and 5 (negative) (Table 2).

Evaluate the above illustrative images according to the design criteria given below:

Please rate it from 1 (positive) to 5(negative).

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:462 K:680

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Table 2. Survey Question Structure Sample for Evaluating Visual Images in Terms of Space Perception and Function of Design

The effect of illustrative visuals	1	2	3	4	5
Layout					
Information					
Aesthetics					
Relaxation					
Orientation					
Confidence					
Institutional Perception					
Space Belonging					

The same likert scale system was used for all four (illustrations, typography, pictograms, and photographic visuals) analysis groups, but the images were selected and prepared in environmental graphic design elements experienced in that hospital.

The third and final part of the study evaluates the health environment in terms of the perception of the place. For this purpose, the impressions created by users in the hospitals were evaluated with the answers provided on scales presented in the questionnaire.

The questionnaire has been prepared based on the criteria of health space design, which are formed by matching the independent variables: information, orientation, aesthetics, confidence, institutional identity, layout, relaxation, and space belonging, with the visual elements that make up the environmental

graphic design of the health space. Space belonging is a symbolic relationship shaped by the loading of cultural values and emotional meanings by people to a specific space and it affects behaviors by communicating through images, symbols and metaphors in the space (Astorino, 2003). At this point, it is necessary to determine how the content of the message conveyed through visual images contributes to the healing process. The layout effect included in the criteria refers to the space order. With this criterion, it is aimed to measure the movement and orientation capabilities of the users in the hospital space. Information elements in healthcare settings are environmental graphic design elements that provide the necessary information about the environment of the users. These have an important place in the correct reading and perception of the space (Ulrich, 2003). Informing elements

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:462 K:680

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

help users by organizing and simplifying complex data to a level that can be easily perceived, so informing has been determined as an important criterion. Supporting hints in the form of sub-headings about the design criteria were given to the people participating in the questionnaire during the application to make them more understandable and make sure that the purpose of the survey can be understood with the pre-interview.

Evaluation of the Data

In this study, environmental graphic design elements in health spaces were evaluated by people who experienced health spaces. The survey was conducted with 103 participants, including patients, doctors, and health personnel. According to the demographic information in the first part of the survey, 57% of the participants are women and 43% are men. 1% of the people participating in the study are primary education, 4% secondary education, 14% associate degree, 45% bachelor's degree, 37% master's or doctorate graduates. In this study, 40% of the participants have 1-5 years, 22% 6-10 years and 38% 11 years and more professional experience. 19% of the participants are 18-25, 25% 26-35, 36-45% 36-45, 17% 46-55 and 3% 56 years and older. 27% of the participants are health personnel, 45% are patients and 28% are doctors. In order to test the reliability of this study, the collected data were analyzed with the SPSS pro-

gram. In this study, a pre-test was performed and the Cronbach's Alpha value was found to be 0.88 to measure the reliability of the study; the questionnaire was reliable (Table 3).

Case Processing Summary

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,888	53

	N	%
Cases	Valid	103 100,0
	Excluded a	0 ,0
	Total	103 100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Table 3. Value of Cronbach's Alfa

RESULTS

Evaluation of the Effects of Environmental Graphic Design Elements in Hospital Spaces on Space Experience within the Scope of User Group Subcomponents

The data referring to the environmental graphic design elements in the hospitals where the research was carried out was measured on space users and were evaluated statistically; a general table was prepared (Table 4).

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:462 K:680

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Table 4. Evaluating the Effects of Environmental Graphic Design Elements in the Hospital Spaces on the Space Experience Within the Scope of User Group Subcomponents

Criteria	Illustration			Photograph			Typography			Pictogram		
	Patient	Doctor	Health.per.	Patient	Doctor	Health.per.	Patient	Doctor	Health.per.	Patient	Doctor	Health.per.
	<i>Average(SD)</i>											
Layout effect	1,95(0,84)	2,41(0,86)	2,28(0,97)	2,39(1,18)	2,24(0,83)	2,03(0,57)	1,95(0,98)	2,2(0,77)	2,07(0,81)	2,28(1,22)	2,13(0,83)	1,92(1,08)
Information	4,15(1,05)	4,00(1,10)	3,46(1,13)	2,39(1,13)	2,48(0,91)	2,39(1,13)	1,65(0,87)	2,17(0,84)	1,64(0,73)	1,39(0,77)	1,93(1,03)	1,82(0,94)
Aesthetic	2,30(1,20)	2,86(1,05)	2,46(1,20)	2,84(1,13)	2,51(0,73)	2,71(1,11)	2,78(1,17)	2,58(0,56)	2,78(1,17)	2,95(0,95)	2,86(0,87)	2,78(0,91)
Relaxation	2,89(1,13)	3,20(0,86)	3,00(1,08)	3,63(1,10)	2,96(0,77)	3,03(1,20)	3,19(0,93)	2,96(0,94)	2,85(1,11)	3,5(0,98)	2,72(0,84)	3,10(1,06)
Orientation	3,54(1,31)	3,72(1,16)	2,89(1,31)	3,82(1,03)	3,51(0,73)	3,57(1,16)	2,02(1,04)	2,27(0,70)	2,07(0,85)	2,21(1,29)	2,27(0,95)	1,89(0,95)
Confidence	3,13(1,06)	3,17(1,10)	3,07(1,01)	3,63(1,10)	3,44(0,78)	3,39(1,10)	3,02(0,99)	3,03(0,94)	3,07(1,15)	3,50(1,04)	3,06(0,92)	3,10(1,03)
Institutional perception	3,89(1,12)	3,58(0,90)	3,28(1,21)	2,93(1,35)	2,89(0,93)	2,46(1,17)	2,95(1,26)	2,62(0,77)	3,07(1,35)	3,23(1,43)	3,03(1,01)	3,32(1,38)
Space belonging	3,36(1,14)	3,58(0,86)	3,42(1,10)	3,13(1,25)	3,03(0,82)	2,96(0,99)	2,30(0,89)	2,65(0,89)	2,25(0,65)	2,52(1,37)	2,65(1,14)	2,35(1,06)

The values in the tables prepared show the statistical average numerical values (Average (SD)) of the answers given by each user group to evaluate each design criterion. According to the questionnaire scale, number 1 was numerically considered equivalent to the highest positive answer. Therefore, the criteria close to this value and above the average value were considered statistically important and significant.

Based on this table, the layout and aesthetic effects of illustrations among environmental graphic design elements, which have an impact on the users' space experience, were found to be more important in hospital spaces. When the data are analyzed according to the subgroups of user groups, the order, aesthetic perception, and orientation of the illustrations are important for the health personnel. Order and aesthetic perception are

important in the illustrations for patients and doctors. According to the data, these two are important design criteria for illustrations in healthcare spaces. The fact that these effects are common to all three user groups shows that the layout and aesthetic effects of the illustrations are independent of the experience of the hospital space.

The effects of order, information, aesthetics, and institutional perception on the spatial experience of the users were found to be positive according to the statistical data of the photographs. The user group with the highest order effect of photographic elements is the health personnel. The informational impact of typography, which is one of the elements of environmental graphic design, was evaluated by all users as the most effective criterion. In addition, the effects of typography on order, aesthetics, orientation, and space belonging

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:462 K:680

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

were found to be important on the experience of space. Informative effect of pictograms on all user groups, especially patients, was found to be significant in hospitals. According to the data in Table 4, it is observed that orientation, order, aesthetics, and space belonging effects are important for pictograms in health spaces. When examined by user groups, the informative effect of the pictograms is greater on patients. Order and orientation were found to be most influential by health personnel.

When the findings presented in Table 4 are evaluated in general, pictograms and typog-

raphy are the visual elements in design criteria that are most effective among all the environmental graphic design elements in the researched hospitals. Illustrations and photographs give the healthcare users a first-class impression. For typography and pictograms, the information effect is prevalent.

Evaluation of the Effects of Environmental Graphic Design Elements in Hospital Spaces on Spatial Experience within the Scope of Hospitals and User Group Subcomponents

Evaluation of Illustrative Elements

Table 5. Evaluating the Effects of Illustrative Visuals on Space Experience According to Hospitals and User Groups

	Güven Hospital			Medicana Hospital			Tobb Etü Hospital		
	Patient	Doctor	Health.per.	Patient	Doctor	Health.per.	Patient	Doctor	Health.per.
<i>Effects of illustrations</i>	<i>Average(SD)</i>								
Layout effect	1,53(0,74)	2,60(0,84)	2,70(1,05)	2,12(0,95)	2,09(0,83)	1,70(0,82)	2,20(0,67)	2,62(0,91)	2,50(0,75)
Information	4,20(0,94)	4,50(0,70)	2,80(1,22)	3,93(1,34)	3,45(1,12)	4,00(0,94)	4,33(0,81)	4,12(1,12)	3,62(0,91)
Aesthetic	2,06 (1,16)	3,00(1,05)	2,50(1,43)	2,56(1,20)	2,63(1,12)	2,00(0,94)	2,26(1,27)	3,00(1,06)	3,00(1,06)
Relaxation	2,40(1,24)	3,20(1,03)	3,00(1,24)	3,50(1,03)	3,09(0,83)	3,20(1,22)	2,73(0,88)	3,37(0,74)	2,75(0,70)
Orientation	2,73(1,33)	4,10(1,28)	2,20(1,39)	3,68(1,35)	3,45(1,12)	3,00(1,33)	4,20(0,77)	3,62(1,06)	3,62(0,74)
Confidence	2,60(1,05)	3,30(1,05)	2,80(1,13)	3,43(0,89)	2,90(1,04)	3,30(1,05)	3,33(1,11)	3,37(1,30)	3,12(0,83)
Institutional perception	4,06(1,16)	3,50(0,84)	3,00(1,41)	3,87(1,08)	3,81(0,87)	4,00(1,05)	3,73(1,16)	3,37(1,06)	2,75(0,70)
Space belonging	3,20(1,37)	3,60(1,07)	3,40(1,42)	3,68(1,01)	3,72(0,78)	3,80(0,91)	3,20(1,01)	3,37(0,74)	3,00(0,75)

According to the statistical evaluations in Table 5, the layout effect of the illustrations is important in all three hospitals, but the layout

effect of the illustrations at Medicana Hospital was considered the highest. The layout effect of the illustrations at Güven Hospital has

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:462 K:680

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

an impact on the spatial experience of all user groups, especially patients. Based on the observations made before the research, it can be said that the illustrations in Güven and Medica hospital have the same design language for each space, and as a result of this design approach, the illustrations have increased the order effect in the health space. The aesthet-

ics, relaxation, orientation, and confidence effects of the illustrations at Güven Hospital were found to be significant. The information effect of the illustrations at Güven Hospital was evaluated as positive by the health personnel only.

Evaluation of Pictograms

Table 6. Evaluating the Effects of Pictograms on Space Experience According to Hospitals

	Güven Hospital			Medicana Hospital			Tobb Etü Hospital		
	Patient	Doctor	Health.per.	Patient	Doctor	Health.per.	Patient	Doctor	Health.per.
<i>Effects of pictograms</i>	<i>Average(SD)</i>								
Layout effect	3,13(1,12)	2,20(1,03)	2,30(1,41)	1,93(1,28)	2,09(0,53)	1,40(0,69)	1,80(0,77)	2,12(0,99)	2,12(0,83)
Information	1,06(0,25)	1,70(0,94)	2,10(0,99)	1,50(1,03)	1,81(0,87)	1,40(0,96)	1,60(0,73)	2,37(1,30)	2,00(0,75)
Aesthetic	2,86(0,91)	2,80(0,91)	3,00(0,94)	3,25(0,93)	2,45(0,68)	2,60(0,84)	2,73(1,03)	3,50(0,75)	2,75(1,03)
Relaxation	3,60(1,05)	3,00(0,81)	3,40(1,17)	3,81(1,04)	2,36(0,92)	3,40(0,96)	3,06(0,70)	2,87(0,64)	2,37(0,74)
Orientation	1,73(1,22)	1,90(0,99)	2,40(0,96)	2,50(1,36)	2,36(0,80)	1,20(0,41)	2,40(1,24)	2,62(1,06)	2,12(0,99)
Confidence	3,93(0,88)	3,60(0,96)	3,50(0,95)	3,31(1,25)	2,72(0,90)	3,20(1,03)	3,25(0,88)	2,87(0,64)	2,37(0,74)
Institutional perception	4,06(1,45)	3,50(0,84)	3,10(1,19)	3,87(1,14)	3,36(0,80)	4,60(0,69)	1,73(0,70)	2,00(0,75)	2,00(0,75)
Space belonging	2,60(1,45)	1,90(1,10)	2,30(1,05)	2,75(1,48)	3,09(0,83)	2,20(1,13)	2,20(1,20)	3,00(1,19)	2,62(1,06)

Among the three health venues, the institutional perception felt by the pictograms at TOBB ETU Hospital is the highest. It can be said that the pictograms at this hospital increase the institutional perception of users because they are used in environmental graphic design elements together with the logo of the hospital. The use of the logo is also high in

other environmental graphic design elements within the space. Similarly, typography in TOBB ETU Hospital has a high institutional perception effect since it is frequently used in information design. These values support the view that the repetition mentioned in the literature increases the identity of the place.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:462 K:680

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Evaluation of Typography

Table 7. Evaluation the Effects of Typography on the Experience of the Place According to Hospitals

	Güven Hospital			Medicana Hospital			Tobb Etü Hospital		
	Patient	Doctor	Health.per.	Patient	Doctor	Health.per.	Patient	Doctor	Health.per.
<i>Effects of typography</i>	<i>Average(SD)</i>								
Layout effect	1,46(0,74)	2,30(0,94)	2,30(0,82)	1,93(1,06)	2,09(0,83)	1,60(0,69)	2,46(0,91)	2,25(0,46)	2,37(0,74)
Information	1,13(0,35)	1,90(0,99)	1,90(0,73)	1,95(1,12)	2,10(0,70)	1,10(0,31)	1,86(0,74)	2,62(0,74)	2,00(0,75)
Aesthetic	1,66(0,48)	2,20(0,63)	2,50(0,84)	3,18(0,98)	2,81(0,40)	3,10(0,99)	3,46(1,06)	2,75(0,46)	2,75(0,70)
Relaxation	3,06(0,70)	3,10(1,10)	2,80(0,78)	3,00(1,09)	2,81(0,98)	3,00(1,49)	3,53(0,91)	3,00(0,75)	2,75(1,03)
Orientation	1,60(0,91)	2,30(1,05)	2,10(1,19)	2,06(0,92)	2,18(0,40)	2,00(0,81)	2,40(1,18)	2,37(0,51)	2,12(0,35)
Confidence	2,46(0,83)	2,90(1,10)	3,00(1,15)	3,31(1,01)	3,00(1,00)	3,40(1,42)	3,26(0,96)	3,25(0,70)	2,75(0,70)
Institutional perception	3,40(1,12)	2,30(0,67)	2,60(1,34)	3,12(1,40)	3,09(0,83)	4,30(0,82)	2,33(1,04)	2,37(0,51)	2,12(0,64)
Space belonging	1,86(0,74)	2,40(1,07)	2,10(0,31)	2,62(1,02)	2,63(0,80)	2,20(0,78)	2,40(0,73)	3,00(0,75)	2,50(0,75)

The perception of space, order, orientation, and readability criteria were found to be the second most important for typographic images. The relief value of typography was found to be ineffective in all three hospitals (mean 3.00). When users are examined by reason of hospitalization, the informative effect of

typography is more positive for health personnel and patients than doctors. For patients and physicians, the effect of order after the informative effect is also a significant criterion. The effect of order was considered most important by patients.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:462 K:680

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Evaluation of Photographic Elements

Table 8. Evaluation of the Effects of Photographs on the Experience of the Place According to Hospitals

	Güven Hospital			Medicana Hospital			Tobb Etü Hospital		
	Patient	Doctor	Health.per.	Patient	Doctor	Health.per.	Patient	Doctor	Health.per.
<i>Effects of photographs</i>	<i>Average(SD)</i>								
Layout effect	1,60(0,73)	2,10(0,56)	2,30(0,67)	2,43(1,09)	1,81(0,60)	1,70(0,48)	3,13(1,18)	3,00(0,92)	2,12(0,35)
Information	2,20(1,14)	3,00(0,94)	3,10(1,19)	2,50(0,96)	1,82(0,75)	1,70(0,82)	2,46(0,91)	2,75(0,46)	2,37(0,91)
Aesthetic	2,40(1,12)	2,70(0,94)	3,00(1,49)	3,68(1,19)	3,09(0,70)	3,50(1,17)	3,33(0,97)	3,12(0,47)	2,50(0,53)
Relaxation	3,86(1,12)	2,70(0,94)	3,00(1,49)	3,68(1,19)	3,09(0,70)	3,50(1,17)	3,33(0,97)	3,12(0,47)	2,50(0,53)
Orientation	3,53(1,06)	3,50(0,52)	3,10(1,10)	4,18(0,91)	3,72(0,78)	4,40(1,07)	3,73(1,09)	3,25(0,88)	3,12(0,83)
Confidence	4,00(0,92)	3,20(0,78)	3,20(1,22)	3,50(1,41)	3,63(0,92)	4,20(0,63)	3,40(0,82)	3,50(0,53)	2,62(0,74)
Institutional perception	4,00(1,06)	3,40(0,69)	3,30(0,82)	2,43(1,31)	2,36(0,92)	1,70(1,33)	2,40(1,05)	3,00(0,92)	2,37(0,51)
Space belonging	3,20(1,13)	2,50(0,70)	3,20(1,13)	3,50(1,21)	3,45(0,82)	3,00(1,05)	3,33(1,23)	3,12(0,64)	2,62(0,74)

In terms of user groups, the layout effect of the photographs was found to be most favorable by the medical staff at Medicana Hospital. Order and informative effects are equally important for patients, while order impact is more important for doctors and medical staff.

EVALUATIONS

The layout and aesthetic effects of the illustrations among the environmental graphic design elements examined in the scope of the research were high in all research spaces. These criteria were found to be important for patients, physicians, and health personnel. When the effects of illustrations are examined

according to user groups, order, aesthetics, and orientation effects are more important for health personnel, while order and aesthetic effects are evaluated by patients and doctors as an important criterion. The common order and aesthetic effects in all three user groups reveal that these effects are independent of the experience of the hospital space.

When the effects of pictograms in hospital spaces were examined, the information effect was found to be significant in all three places. Among the three hospitals, the information and orientation effects of pictograms in Güven Hospital were found to be highest. The institutional perception of the pictograms

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:462 K:680

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

in TOBB ETU Hospital is the highest. The use of pictograms at TOBB ETU Hospital, with frequently repeated logos in the general environmental graphic design of the hospital, increased the institutional perception of users. According to these data, it can be deduced that repetition in the identity of the place increases the institutional perception.

Pictograms are the elements that provide the fastest information transfer among environmental graphic design elements and appeal to the widest audience. Given the time it takes to experience the hospital space, the informative effect of the pictograms is more important for patients, who are unfamiliar with the space and need information about the space more quickly. Research data also support this situation. When the pictograms were examined with the independent variables of the user groups, the information criterion was found to be most important by the patients.

The informational impact of typography from environmental graphic design elements in healthcare environments has been evaluated as an important criterion by all user groups. Typographical elements in hospitals are often found in the entrance, floor information boards, and orientation designs. Therefore, the information criterion of typography comes to the forefront. The information and order criteria of the typography at Güven Hospital

were evaluated as the most positive. When typographic designs in this hospital space are examined in terms of font size, thickness, background-foreground color relationship, placement in the space, and suitability to human scale, it can be said that it has the most accurate design among all hospitals. This difference also increased the information and order effects of typography. According to the data in this section, information and layout are important design criteria for typography.

Finally, the layout and information criteria of the photographs examined are the most important design criteria among the user groups. The information effect provided by Medicana hospital, where photographic elements were used in posters providing information on health issues, was found to be more accurate than the other two hospitals. The layout effect of the photographs in Güven Hospital, which is generally supported by the same figures and typographic elements, is more accurate. When the photos in the health sites were evaluated in the independent variables of the user groups, the order effect was found to be most favorable by the health personnel. Order and informative effects are equally important for patients, while order and informative effects are most important for doctors and medical staff.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:462 K:680

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

CONCLUSION

How the physical environment affects the experience of the users (patients, doctors, health personnel, and visitors) and causes significant changes to the psychological status of the users is a subject that has been studied in the past (Ulrich, 1984:420-421, 1991:98, 1993:74, 2003:38; Dilani, 2001:31-32, 2005:20-21).

In health settings where a patient-oriented approach, healing environments, and therapeutic architecture are at the forefront, it is necessary to design environments that support users psychosocially. For this purpose, the use of the space experience data of the users in order to determine the user needs in the most accurate way has become important in design processes. Environmental graphic design elements, which are an important part of the physical environment of the hospital space, should also be designed in such a way that this data becomes integrated. This design process should be carried out by a team of architects, interior designers, industrial designers, and graphic designers, considering the user needs and requirements.

Environmental graphic design of health spaces is created by using the main visual images such as photography, illustration, typography, and pictograms on vertical and horizontal planes forming the space. The aim of environmental graphic design should be to meet the

functional requirements such as orientation and information in the space, to add aesthetic value to the space and to bring the users feelings of trust, relaxation, control, and space belonging to the highest level. The subject of this study is to evaluate the effects of spatial photographs, illustrations, typography, and pictograms on the spatial experience.

The information, orientation, spatial attachment, trust, control, order, relaxation, calming, and aesthetic value-added criteria determined as a result of the research have an effect on the totality of the environmental graphic design elements that constitute the spatial identity of the hospitals.

In the last part of the survey, the evaluations of the perception of space in terms of the criteria mentioned by the user were measured. The results of the evaluation were examined with typography, pictogram, photograph, and illustration subheadings of each of the effects of environmental graphic design elements and in connection with the conclusions drawn from the previous sections.

Based on the observations made in these hospitals before the survey, it can be said that there are differences between the spaces in terms of environmental graphic design and health service understanding. When the results were evaluated in terms of environmental graphic design elements, it was observed

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:462 K:680

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

that the effects of spatial identity progressed in the same direction with the positive effects of visual elements. According to Kutlu (2015:40), visual images such as photographs, illustrations, typography, and pictograms in the health space constitute the visual identity of the space. In this respect, in parallel with the findings in the second part of the survey, it can be said that the positive effects of environmental graphic design elements on the experience of the space have a positive effect on the perception of space.

According to the findings obtained from the research, the order and aesthetics of illustrations, informational order of pictograms, order and orientation of typography, information and readability of typography, and order and informational criteria of photographs were found to be the most important design criteria affecting the users' experience in the spaces. As emphasized in the study, environmental graphic design elements in hospitals need to have a number of psychological supporting effects in order to create a good experience design. It was demonstrated by statistical data that the elements in the investigated places could not provide the expected effects as a whole. As a result, environmental graphic design applications that have a supportive design understanding in hospital spaces should have a holistic language, and that design understanding can only be demonstrated with the cooper-

ation of architects, interior designers, graphic designers, and industrial designers. Continuity is also expected to be ensured in subsequent changes in the space.

REFERENCES

- ALFONSI, E., CAPOLONGO, S., BUFFOLLI, M., (2014).** Evidence based design and healthcare: an unconventional approach to hospital design. *Ann Ig*, 26(2), pp.137–143
- ANDRADE, C., LIMA, M. L., PEREIRA, C.R., FORNARA, F., BONAIUTO, M., (2013).** Inpatients' and outpatients' satisfaction: The mediating role of perceived quality of physical and social environment. *Health & Place*, 21, pp.122–132
- ANNEMANS, M., STAM, L., COENEN, J., HEYLIGHEN, A., (2017).** How can research on patient experience inform hospital design? A case study on improving wayfinding. In *ARCH17-3rd international conference on architecture, research, care and health*, pp. 345–357
- ANTONOVSKY, A., (1991).** Meine odyssee als stressforscher. *Jahrbuch für kritische Medizin*, 17, pp.112–130
- ANTONOVSKY, A., (1996).** The salutogenic model as a theory to guide health promotion. *Health promotion international*, 11(1), pp.11–18

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:462 K:680

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

- ANTONOVSKY, A., (1997).** Salutogenese: Zur Entmystifizierung der Gesundheit. Tübingen, DGVT, pp.113-114
- ASTORINO, L.D., (2003).** Enhancing the design process through visual metaphor. Healthcare Design 3:pp.12–17.
- BECKER, F., PARSONS, K.S., (2007).** Hospital facilities and the role of evidence-based design. Journal of Facilities Management, 5(4), pp.263–274
- BILGE, B., (2017).** Emergency Evacuation Systems in Secure Design Approach - Analyses of a Cultural Building. Sanat Yazıları, 36(2), pp.15-31
- BILGE, B., (2019).** Interior Design Approach as Part of Passive Fire Safety Measures – Evaluation of the Re-Used Historical Bandabuliya Building Evacuation System. Journal of Megaron. 14(3), pp.397-409
- CHRYSIKOU, E., (2014).** Architecture for Psychiatric Environments and Therapeutic Spaces. Amsterdam: IOS Press, pp.54-55
- CONNELLAN, K., GAARDBOE, M., RIGGS, D., DUE, C., REINSCHMIDT, A., MUSTILLO, L., (2013).** Stressed spaces: mental health and architecture HERD: Health Environments Research & Design Journal, 6(4), pp.127–168
- DEVLIN, A.S., ARNEILL, A.B., (2003).** Health care environments and patient outcomes: A literature review. Environment and Behaviour, 35(5), pp.665–694, doi:1.1177/0013916503255102
- DIJKSTRA, K., PIETERSE, M., PRUYN, A., (2006).** Physical environmental stimuli that turn healthcare facilities into healing environments through psychologically mediated effects: systematic review. *Journal of advanced nursing*, 56(2), pp.81–166
- DILANI, A., (2001).** Design and Health- The Therapeutic Benefits of design, pp. 31–38
- DILANI, A., (2005).** World Hospitals and Health Services: The Official Journal of the International Hospital Federation,.01 Jan 2005, 41(4), pp.17-21
- FOTTLER, M.D., FORD, R.C., ROBERTS, I., FORD, E.W., (2000).** Creating a healing environment: The importance of the service setting in the new consumer-oriented healthcare system. Journal of Healthcare Management, 45(2), pp.91–106
- GLANZ, K., RIMER, B.K., VISWANATH, K., (2008).** Health behavior and health education: theory, research, and practice. John Wiley & Sons, pp.169-185

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:462 K:680

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

- HASHIM, M.J., ALKAABI, M.S. K.M., BHARWANI, S., (2014).** Interpretation of way-finding healthcare symbols by a multicultural population: Navigation signage design for global health. *Applied ergonomics*, 45(3), pp.503–509
- KUTLU, R., (2015).** Tasarımda Disiplinlerarası Yaklaşım-Mekan ve Grafik Tasarım İlişkisi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC* 5(3), ss.40-51
- LA VELA, S.L., ETINGEN, B., HILL, J.N., MISKEVICS, S., (2016).** Patient Perceptions of the Environment of Care in Which Their Healthcare is Delivered. *HERD: Health Environments Research & Design Journal*, 9(3), pp.31–46
- MALKIN, J., (1991).** Creating excellence in healthcare design. *Journal of Health Care Interior Design*, 3, pp.27–43
- MALKIN, J., (1992).** Hospital Interior Architecture: Creating healing environments for special patient populations. New York: Van Nostrand Reinhold Company, pp.56-57
- MARBERRY, S.O., (2006).** Improving healthcare with better building design. Chicago, IL: Health Administration Press, pp.40-43
- MORAG, I., HEYLIGHEN, A., PINTELON, L., (2016).** Evaluating the inclusivity of hospital wayfinding systems for people with diverse needs and abilities. *Journal of Health Services Research & Policy*, 21(4), pp.243–248
- SCHREUDER, E., LEBESQUE, L., BOTTENHEFT, C., (2016).** Healing Environments: What Design Factors Really Matter According to Patients? An exploratory analysis. *HERD: Health Environments Research & Design Journal*, 10(1), pp.87–105
- SHEPLEY, M., (2005).** The healthcare environment. In J. Rollins, R. Bolig, & C. Mahan (Eds.), *Meeting children’s psychosocial needs across the health-care continuum*, pp. 313–349, Austin, TX: ProEd.
- SHEPLEY, M., (2006).** Evidence Based Design and Architecture. In C. Wagenaar (Ed.), *The architecture of hospitals*, pp. 265–267, Rotterdam: NAI publ.
- SLOAN, A., (2015).** Stress reduction in the hospital room: Applying Ulrich’s theory of supportive design, pp.40-41
- SUTER, E., BAYLIN, D., (2007).** Choosing art as a complement to healing. *Applied nursing research*, 20(1), pp.32–38
- ULRICH, R.S., (1984).** View through a window may influence recovery. *Science*, 224(4647), pp.420–421

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:462 K:680

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

ULRICH, R.S., (1991). Effects of interior design on wellness: Theory and recent scientific research. *Journal of Health Care Interior Design*, 3(1), pp.97–109

ULRICH, R.S., (1992). How design impacts wellness. *The Healthcare Forum Journal*, 35, pp. 20–25

ULRICH, R.S., (1993). Biophilia, biophobia, and natural landscapes. In S. R. Kellert & E. O. Wilson (Eds.) *The Biophilia Hypothesis*, pp. 74–137, Washington, DC: Island Press/Shearwater

ULRICH, R.S., (1999). Effects of gardens on health outcomes: Theory and research. In C. Cooper Marcus & M. Barnes (Eds.), *Healing Gardens: therapeutic benefits and design recommendation*. pp. 27–86. New York: Wiley

ULRICH, R.S., SIMONS, R.F., MILES, M.A., (2003). Effects of environmental simulations and television on blood donor stress. *Journal of Architectural & Planning Research*, 20(1), pp.38–47

URLICH, R., ZIMRING, C., QUAN, X., JOSEPH, A., CHOUDHARY, R., (2004). The role of the physical environment in the hospital of the 21st century. *The Center for Health Design*, pp.21-23

ULRICH, R., ZIMRING, C., ZHU, X., DUBOSE, J., SEO, H.B, CHOI, Y.S., JOSEPH, A., (2008). A review of the research literature on evidence-based healthcare design. *HERD: Health Environments Research & Design*, 1(3), pp.61–125

PASAJLARDA MEKÂNSAL BİÇİMLENME: ANKARA-YENİŞEHİR PASAJLARI ¹

SPATIAL FORMATION IN ARCADES: ANKARA-YENİŞEHİR ARCADES

Merve KURT KIRAL¹, Emel AKIN²

¹ *Atılım Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık ABD Doktora Programı, Ankara / Türkiye*

² *Atılım Üniversitesi, GSTMF, Mimarlık Bölümü, Ankara / Türkiye*

ORCID ID: 0000-0002-4644-0605¹, 0000-0001-5367-4373²

ÖZ: Mekânları toplumsal koşullar biçimlendirir; karşılıklı olarak, mekânlar da toplumsal yapıyı etkiler. Makalenin konusunu oluşturan pasajlar, ticaret işlevlerinin artmasıyla, ilk kez 18. yüzyılda, Batı'da ortaya çıkmıştır. Ankara pasajları, 1950'lerde ticari işlevlerin hızla gelişmesiyle yapılmaya başlanmış; etkili alışveriş işlevleriyle kent ekonomisine katkı sağlamış, gündelik hayatın vazgeçilmez mekânları olarak kentsel ve toplumsal ilişkileri yeniden belirlemiş, özgün yapı tipolojileri ve özel mülkiyete ait alanda kamusal sürekliliği sağlama özellikleri ile ayrıcalıklı kentsel mekânlar olmuştur. **Amaç:** Bu çalışmada, pasajların, ortaya çıkış sürecinin ve mekânsal özelliklerinin incelenmesi ve Ankara pasajlarının kendine özgü mekân biçimlenmelerinin, nedensellikleri temelinde irdelenmesi amaçlanmaktadır. **Yöntem:** Makalede, Batı pasajlarının mekânsal özellikleri aktarılmış; Ankara pasajlarının yapıldığı dönemin koşulları kısaca açıklanmıştır. Araştırma alanında saptanan pasajların mekânsal analizleri yapılmış, Ankara pasajlarının biçimlenmesi, nedenleri ile tartışılmıştır. **Bulgular:** Yenişehir/Kızılay'da, Atatürk Bulvarı ve çevresindeki araştırma alanında saptanan toplam 31 pasajın 27'si, 1950-1980 arasında yapılmıştır. 1950'li yılların ortalarından itibaren, ardı ardına uygulanan yeni plan kararları sonucunda, /Yenişehir Kızılay'da yapılaşma yoğunluğu artmış; mevcut yapılar yıkılarak, altları pasaj/dükkan olan bloklar yapılmış; Bulvar ve çevresi yeniden biçimlenmiştir. Ankara pasajlarının sokak bağlantıları ve iç mekânları Batı'daki pasajlardan farklıdır. **Sonuç:** Yeni plan kararlarının, yapılaşmış bir alanın mevcut parselasyon sisteminde ve mülkiyet düzeninde uygulanması, Ankara pasaj mekânlarının kendine özgü biçimlenmesine neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kızılay, Atatürk Bulvarı, Çarşı, Mekânsal Özellik

Abstract: Spaces are conditioned by social conditions; on the other hand, social structure is affected by spaces. Arcades, the subject of this article, first appeared in Europe in the 18th century as a result of an increase in trading activities. The arcades in Ankara, which were started to be built in the 1950s together with increasing trading activities, contributed to the urban economy with intense activities of shopping, re-determined social and urban relations as essential places of everyday life and became distinctive urban buildings with their original building typologies and the function of maintaining public continuity in the area of private ownership. **Aim:** This study aims to study the process in which passages emerged and to analyze their spatial features and, in particular, to examine the spatial formation of the distinctive passages in Ankara on the basis of their causation. **Method:** In the article, spatial features of the passages in the West were mentioned, and the conditions of the period in which the passages in Ankara were built were briefly explained. Spatial analysis of the passages found in the research area were conducted, and the formation of these passages were analyzed together with their reasons. **Results:** Of the 31 arcades in Ankara, 27 were built between 1950 and 1980 on and around the Atatürk Boulevard in Yenişehir/Kızılay. As of the mid-1950s, new planning decisions which were made one after the other in the built-up area re-shaped the Boulevard and its surrounding as the existing buildings were demolished, allowing to construct new buildings with arcades or stores in their entrances. Their interior designs and connections to the streets are different from the arcades in the West. **Conclusion:** The present subdivision system and new planning decisions applied in property order shaped the passages which were peculiar to Ankara.

Keywords: Kızılay, Atatürk Boulevard, Passage, Spatial Features

Doi: 10.17365/TMD.2020.21.7

- (1) **Sorumlu Yazar - Corresponding Author:** Merve KURT KIRAL (Öğrenci, Student) Atılım Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı Doktora Programı, Ankara / Türkiye, kurtmerve86@gmail.com, **Geliş Tarihi / Received:** 24.07.2020, **Kabul Tarihi / Accepted:** 18.11.2020, **Makalenin Türü: Type of Article (Derleme - Literatür / Compilation - Literature), Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yok / None, Etik Kurul Raporu / Ethics Committee: Yok / None**

(Not: Yayın Kurulumuz ve Alan Editörlerimiz tarafından bu çalışmanın ilgili danışman hocanın kontrolünde çalışmanın izlendiği ve kontrol edildiğine yönelik bilgi sahibidir. Bu nedenle çalışma ilgili çalışmanın danışmanı tarafından kontrol edilerek dergimize gönderilmiş ve izlenmiştir)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

GİRİŞ

Mekânları içinde buldukları toplumsal koşullar biçimlendirir; karşılıklı olarak, mekânlar da toplumsal yapıyı etkiler. Bir başka deyişle, toplumun sosyo-ekonomik ve ideolojik yapılanması mekânları değiştirirken mekânlar da gündelik hayatın, kültürel yapının değişiminde etkili olur. Makalenin konusunu oluşturan pasajlar, dönemin değişen sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapılanması içinde, yeni bir yapı tipi olarak, ilk kez, 18. yüzyıl sonu-19. yüzyıl başında Batı'da ortaya çıkmıştır. Türkiye'de, ilk pasajlar 19. yüzyılın ortalarında İstanbul'da, Batı pasajlarına benzer özelliklerde inşa edilmiştir. Ankara'nın ilk pasajları, değişen ekonomik ve toplumsal koşulların sonucunda, 20. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmıştır. Kentsel politikalar ve plan kararları sonucunda, kendine özgü mekânsal biçimlenmeye sahip olan Ankara pasajları, etkili ticaret işlevleriyle kent ekonomisine katkı sağlamış, kentsel ve toplumsal ilişkileri yeniden belirlemiş; karakteristik mimarileri, özgün yapı tipolojileri ve bina altlarında kamusal sürekliliği sağlayabilme özellikleri ile ayrıcalıklı kentsel mekânlar olmuştur.

KONU ve AMAÇ

20. yüzyılın bellek mekânlarından birisi olan Ankara pasajları, kendilerine özgü ve farklı mekânsal biçimlenmeleri nedeniyle, araştırma konusu olmayı hak etmektedir. Anka-

ra pasajlarının, mekânsal yapılanmasını ve özelliklerini, nedensellikleri temelinde irdelemek, makalenin amacıdır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın hedefi, ortaya çıktıkları dönemin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapılanması, kentsel gelişme süreci ve planlama kararları zemininde, Ankara pasajlarının mekânsal olarak incelenmesidir.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI ve YÖNTEMİ

Araştırmanın kuramsal çerçevesinin ilk kısmında, pasajların yeni bir yapı türü olarak ortaya çıkışı ve genel mekânsal özellikleri, Benjamin (2004:87-261), Geist (1986:3-115) ve MacKeith (1986:65-73)'in çalışmaları temelinde aktarılmıştır.¹ Kuramsal çerçevenin ikinci kısmında, Ankara pasajlarının ortaya çıktığı ve yaygınlaştığı 1950-1980 döneminin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapılanması, planlama süreci ve mekânsal gelişimi açıklanmıştır. Ankara'nın ilk pasajları Atatürk Bulvarı ve çevresinde yapılmıştır. Araştırma alanı, Atatürk Bulvarı'nın Sıhhiye ve Kızılay Meydanları arası ve bu arayı çevreleyen Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Mithat-

1 Geist (1986), "Arcades: The History of a Building Type" isimli çalışmada, pasajların, mimari ve sosyal geçmişlerini irdeleyerek tipolojik analizlerini yapmıştır. MacKeith'in (1986) "The History and Conservation of Shopping Arcades" adlı kitabı, pasajların ortaya çıkışını ve mekânlarını aktarmaktadır. Benjamin'in (2004) "Pasajlar" kitabında, bellek-mekân sarmalının yeniden yorumlanması çerçevesinde, flânör ve pasajlar irdelenmektedir.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

paşa, Necatibey ve Ziya Gökalp Caddeleri ile sınırlandırılmıştır. Alanda, toplam 31 pasaj saptanmış, araştırmanın tarih aralığı 1950-1980 arasında inşa edilen 27 pasajın sokak bağlantıları, zemin şemaları haritalandırılmış, seçilen 12 pasajın mekânsal analizi yapılmıştır. Elde edilen veri ve bulgulara dayanılarak Ankara pasajlarının kendine özgü yapılaşması tartışılmıştır.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMLERİ

Çalışmanın amacı ve hedefleri, üç ana araştırma problemi ortaya çıkarmaktadır:

- Pasajların genel mekânsal özellikleri nelerdir?
- Ankara pasajlarının ortaya çıkışını ve mekânsal biçimlenmesini belirleyen ve etkileyen faktörler/koşullar nelerdir?
- Ankara pasajlarının mekân özellikleri nedir, mekânsal biçimlenmesi nasıldır?

KURAMSAL ÇERÇEVE

PASAJLARIN GENEL MEKÂNSAL ÖZELLİKLERİ

Ankara pasajlarının mekânsal değerlendirmesine temel olması için, pasajların yeni bir yapı tipi olarak ortaya çıkış süreci ve genel mekânsal özellikleri kısaca aktarılmaktadır:

Sanayi Devrimi, teknolojik gelişmeler ve modernleşme sürecinde görülmeye başlanan

pasajlar, kentlerde, dış mekân ile iç mekân arasında, ara mekânlar olarak inşa edilmiştir. Etimolojik olarak, Fransızca ‘passage’ sözcüğü, ilk kez 13. yüzyılda, yol, geçit anlamında; 1610’da bir binadaki koridor anlamında² kullanılmıştır. Latince, ‘passus’ sözcüğü “adım” anlamındadır ve başı-sonu olan bir mekânı tanımlamaktadır. İngilizce’de ‘arcade’ sözcüğü³, “kemerli bir bina veya galeri, dükkânlar arasında kemerli geçiş yolu/sokak” anlamındadır. Pasaj sözcüğünün büyük bina bloklarının ve imar adalarının iç kısımlarını bölen veya bağlayan dar ve özel sokaklar anlamında kullanılması, 18. yüzyılın başlarındadır (Geist, 1989:3).

Pasajlar, ekonomik, politik, sosyal ve teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan 19. yüzyıl ticaret mekânlarıdır. Benjamin (2004:87-88)’e göre büyük mağazaların öncüleri olan pasajlar, üst ve orta sınıfın mekânlarıdır. Lüks malların ticaret merkezleri olan pasajlarda, özel iç mekân düzenlemeleri yapılmış, ilgi çekici vitrinler hazırlanmıştır. Benjamin, pasajların ortaya çıkışını iki ana nedene bağlamaktadır: İlki, tekstil ticaretindeki yoğunlaşmadır. Tekstil ticaretindeki değişim, mağazalarda sunulan malların çeşitliliğini ve kalitesini arttırmıştır. İkincisi, demirin ve camın yapı malzemesi olarak kullanılmaya başlanmasıdır. Geist (1989:62)’a

² <http://www.etymonline.com/index.term=passage>

³ MerriamWebsterSözlüğü, <https://www.merriam-webster.com/>

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

göre, pasajların ortaya çıkışının ve hızla yayılmasının nedenleri;

- Ticaret sektörünün gelişmesine koşut olarak, lüks malların üretilmesi ve pazar ihtiyacı,
- Kirli, tozlu ve kaldırım olmayan Paris sokaklarında gezinmenin zorlaşması,
- 1789-1799 arasında, Fransız Devrimi döneminin karmaşası içinde, özellikle Paris'te, sokakların tehlikesinden kaçınmak ve yolları kısaltmak için alternatif sokak ihtiyacı,
- Rahat gezilebilecek kamusal alan gereksinimidir.

“Caddeler toplumun konutudur” diyen Benjamin (2004:261), pasajları, iç mekânın cadde görünümünde somutlaşan mekânları olarak tanımlar; özellikle, sanayileşme ile birlikte toplumsallığın ve kültüreliliğin arttığı dönemlerde sürekli gezip düşünen flanörler (flâneur)⁴ için. Benjamin, “pasajlar yapılma-

4 Flâneur, Fransızca'da 'avare, gezgin' anlamındadır; avare, 'dolaşırken aynı zamanda çevrenin izlenimleriyle düşünce üreten kişi'dir. Benjamin, flanörü, kalabalıklarda sıkılmayan, binaların arasındayken evindeymiş gibi hisseden, modern kent yaşamını pencereden gözlemleyen ve bir süre sonra kalabalığa karışan kişi olarak tanımlamaktadır.

saydı flanör gibi dolaşmak çok güç olurdu” ifadesiyle, pasajların gündelik yaşam içindeki yerine ve toplumsallığına dikkat çekmektedir. Geist'a (1989:110-113) göre,

- Pasajlar kentin merkezinde olmalıdır,
- Farklı sokakları birbirine bağlamalı, kısa yollar sağlamalıdır.
- İç mekândaki mağazalar olabildiğince dar ve derin olmalıdır ki, mağaza sayısı fazla olabilsin.
- Pasajlardaki hareketlilik sokaktaki yaşama benzemeli, böylece, kent yaşamının vazgeçilmez ögesi olmalıdır.
- Pasajın iç mekânı bir sokak illüzyonu yaratmak durumundadır; bu illüzyon, cam çatı ile sağlanabilir.

Benjamin'in (2004:88), 1852 tarihli bir Paris Rehberi'nden yaptığı alıntı, Geist'i desteklemektedir: “Endüstriyel lüksün yeni sayılabilecek bir buluşu olan pasajlar, bina kitlelerinin arasından geçen, üstü camla örtülü, mermer kaplı geçitlerdir. Işığı yukarıdan alan bu geçitlerin iki yanında en şık dükkânlar yer almaktadır; böylece bu türden bir pasaj, kendi başına bir kent, küçük bir dünya demektir.”

18-19. yüzyıl pasajlarının genel özellikleri, Tablo 1'de verilmektedir.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Tablo 1. Pasajların Genel Özellikleri

İŞLEV	ÖZELLİK
1 Giriş	Blokların iç mekânlarını açığa çıkarmak için dar ve gizlenmiş alanlara geçiş sağlar.
2 Simetrik sokak	İç mekânları, sokak görünümü, iki tarafta karşılıklı, aynı cephe düzeninde ve simetrik. Simetriklik özelliği, pasaj ile dış mekândaki bir ticari sokak arasındaki temel farklılıktır.
3 Erişim	Pasaj içleri, iki tarafı evlerle sıralanmış bir sokağı hatırlatmakta, farklı sokaklar, mekânlar, yapılar vb. arasında bağlantı kurmaktadır.
4 Tavan penceresi	Güneş ışığını içeri alan büyük boyutlu tavan pencereleri, 19. yüzyılda görülmeye başlamıştır.
5 Geçiş alanı	Gezinti ve sergileme mekânları ile hareket alanlarıdır. İklim koşullarından, trafikten, gürültüden koruyan, güvenli mekânlardır.
6 Ticaret işlevi	Bireysel mağazalardan oluşması, perakende satışı geliştirir; çeşitli ürünlerin toplu halde bulunması, kolay ve sürekli alışveriş sağlar; arazi kullanımı ve kiralanılan mağazalar ile finansal canlılığı sağlar.
7 Özel mülkte kamusal alan ⁵	Pasajların cepheleri, sütunlu, kemerli girişler ya da üstü kapalı yürüyüş alanlarıyla, bir yandan özel mülkü sınırlandırırken öte yandan halkın girişine/ erişimine olanak sağlar. Sosyo-kültürel bir mekân ve bir toplanma alanı olarak, kültürel gelişimin sembolüdür.

5 'Kamusal' kavramı, 'herkesin denetimine açık olan' anlamında, 'özel' kavramı, kişinin ailesi ve arkadaşları ile sınırlanan korunaklı yaşam bölgesi anlamındadır. Habermas'a göre kamusal alan, toplumsal yaşantı içinde kamuoyunun oluşturulduğu alandır (Özdemir ve Cengizoglu, 2016:55).

*Geist (1989:12-36)'tan yararlanılarak hazırlanmıştır.

MacKeith (1986:65-73), Britanya'daki pasajların mekânsal özelliklerini incelemiştir: Pasajlar, yüksek kazanç sağlayacak ve arsayı maksimum düzeyde kullanacak şekilde yapılaşmıştır. 19. yüzyılda, kent sokakları genellikle ortaçağ düzenini korumaktadır. Eski ve dar sokaklar, pasajların yapılaşmasında belirleyici olmuştur. Geniş bir alanla birleşen,

kesintisiz ve çatılı koridor veya geçit, Y, H, L veya T şeklinde birbirine bağlanmış koridorlar, cam çatılı zemin kat, üst katları ofis/atölye olan dikdörtgen veya kare plan, pasajların karakteristik özellikleridir. MacKeith, pasajların, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel olarak kentsel yaşantıyı dönüştürdüğünü vurgulamaktadır. Geist (1989:91-99)'ın pasajlar için kapsamlı olarak yaptığı analizlerin içerisinde yer alan mekânsal ve yapı tipleri kısaca aktarılmaktadır:

Mekânsal Tipler: (Şekil 1) Giriş sayılarına göre, pasajların iç mekânındaki sirkülasyon alanları 4 farklı tipte gruplandırılmaktadır:

Sadece sokak; sokak ve orta alan; sadece orta alan; sokak ve blok (pasaj içinde ada oluşturulan dolaşım sokak).

Mekansal Tipler	Tek Girişli	2 Girişli							3 Girişli		4 Girişli	
		Düz Paralel	Düz Dikey	Açılı	Çift Açılı	Köşe Açılı	Dik Açılı	Çapraz Köşeli	Y-Form	T-Form	H-Form	Çapraz
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Sokak												
Sokak ve Orta Alan												
Orta Alan												
Sokak ve Blok												

Şekil 1. Mekânsal Tipler

(Geist, 1989:92)

Yapı Tipleri: (Şekil 2) Pasajların planları, yapılaşma ilişkisi temelinde gruplandırılmaktadır. Siyah renkle gösterilen pasaj planları; düzenli planlar, arsanın/parselin biçiminden

kaynaklanan düzensiz planlar, üst katlarında bulunan sinema/tiyatro gibi mekânların girişleri ile birleşen apartman tipi planlar ve tüm bloğu kapsayan planlar olarak tanımlanmıştır.

Yapı Türleri	Ön Cephe Yok	Tek Ön Cephe	İki Ön Cephe				Üç Ön Cephe		Dört Ön Cephe	
			Düz	Dik Açılı	Tek Köşeli	İki Köşeli	Tek Köşeli	İki Köşeli		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Düzenli										
Düzensiz										
Apartman Tipi										
Apartmanın Ek Taraflıyla Bağlantısı										

Şekil 2. Yapı Tipleri

(Geist, 1989:92)

ANKARA PASAJLARININ ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİNDE TOPLUMSAL DEĞİŞİM

Ankara’da pasajlar ilk kez 1950’lerin başında ortaya çıkmış, 1950–1980 arasında yaygınlaşmıştır. Ankara pasajlarının ortaya çıkış koşullarını ve mekânsal biçimlenmelerini sağlıklı analiz edebilmek için 1950–1980 dönemi, sosyo-ekonomik, planlama-mekânsal gelişim ve sosyo-kültürel süreçler altında kısaca açıklanmaktadır.

Sosyo-Ekonomik Süreç

İkinci Dünya Savaşı sürecinde, Türkiye’den gıda maddeleri ve hammadde alımı artmış; tarım ve ticaret sermayesi olağanüstü birikim sağlamıştır (Keyder, 1999:157). Savaş sonrası başlayan liberalleşme sürecinin eko-

nomi-politikası, ticaret sermayesini desteklemektedir.⁶ Büyüyen ticari sermayenin bir kısmı, yabancı sermayeyle işbirliği yaparak sanayi sermayesine dönüşmüş, ticaret ve sanayi sektöründe yüksek büyüme hızlarına ulaşmıştır.⁷ Buğra’nın (1999:72) araştırmasına göre, holding şirketleri en yoğun 1950’lerde kurulmuştur; yeni iş adamlarının çoğunluğu,

⁶ IMF üyeliğine kabul edilebilmek için uygulanan ekonomi-politikalarından birisi, dış ticaretin liberalleşmesidir. 1947’de Marshall yardımı için hazırlanan rapora göre, önceki dönemin devletçi politikaları bırakılacak, tarım ve ihracat desteklenecek, ticareti geliştirecek yatırımlar yapılacak, kaynaklar için dış kredi kullanılacaktır (Gülalp, 1993:33).

⁷ Teknolojinin ve yatırım mallarının ithal edilerek üretimin ülkede yapılmasıyla başlayan ithal ikameci sanayileşme (Gülalp, 1993:37); resmi kalkınma politikası olarak kabul edilmiş, ticari sermaye, üretken sermayeye dönüşmüştür (Ercan, 2002:57-58).

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

öncesinde kamu sektöründe çalışanlar ve tüccarlarıdır.

1970'lerin sonunda ülke sermayesi krize girmiştir. Dünya kapitalizminin de 1970'lerde girdiği aşırı sermaye birikimi krizi, 'küreselleşme' olarak adlandırılan yeni bir süreci başlatmıştır. 1980 sonrasında, Türkiye de küreselleşme sürecine girmiş, neoliberal sistemin yeniden yapılanma politikaları ile yeni bir dönem başlamıştır.

Planlama Süreci ve Mekânsal Gelişim

1932 tarihli Jansen planında, Yenışehir, bahçe-kent modelinde, 2 katlı, bahçeli konutlardan oluşan gelişme aksıdır. Yenışehir'de kamulaştırılan alanın %25'i, imar adaları oluşturulduktan sonra mülk sahiplerine geri verilmiş veya satılmıştır (Baş, 2018:815⁸). Kent merkezi işlevleri Ulus'ta planlanmış, Bulvar'ın güneyinde ticaret işlevi öngörülmemiş, sadece Sıhhiye Vekâleti ile Kızılay-Havuz Başı arasında dükkân izni (1933'de) verilmiştir. Kentin ticari işlevlerinin hızla artması ile yoğun baskılar oluşmuş, Ziya Gökalp ve Meşrutiyet Caddeleri ticarete açılmıştır (Göksu, 1994:261).

1937'den itibaren Yenışehir'in bahçeli evler ve kamu yapılarından oluşan dokusu, yerini, bitişik nizamlı apartmanlara bırakmıştır. 1940'larda Bulvar'ın az sayıdaki 4-5 katlı

apartmanları, ara sokaklarda da görülmekte; parsellerin daire sayısına bağlı olarak hisselendirildiği yapılaşma süreci yaygınlaşmaktadır. Cumhuriyet'in erken döneminden itibaren, özel mülkiyet ilişkileri kentsel toprağın parsellenmesinde, konut üretiminde ve kentin gelişiminde belirleyici etken olmuştur (Baş, 2018:828⁹).

Bakanlar Kurulu'nun 20.10.1951 tarihli, 308 sayılı kararı ile çatı katı ve bazı caddelerde bir kat artırımı izni verilmiştir. Kısa süre sonra, Ankara Belediyesi'nin kat artırımı isteğini, Bayındırlık Bakanlığı 06.06.1952'de uygun görmüş; Atatürk Bulvarı 5 kata, bazı sokaklar¹⁰ 4 kata çıkartılmıştır (Göksu, 1994:263). 17.10.1952 tarihli, 492 sayılı İmar İdare Heyeti Kararı ile Yenışehir, kent merkezi-iş bölgesi ilan edilir. Zemin ve bodrum katlar için, arka parsel sınırına 3.00 m'ye kadar yaklaşma izni verilir. Kat artırımı baskıları yeni kararlarla sonuçlanır: İmar İdare Heyeti'nin, 21.10.1955 tarihli, 1095 sayılı kararıyla Olgunlar Sokak-Ulus Meydanı arası 6 kata; kısa süre sonra, 7 kata çıkartılır. 15.07.1955 tarihli İmar İdare Heyeti kararıyla Atatürk Bulvarı'nın ve Ziya Gökalp Caddesi'nin keşiştiği köşe parselde 14 katlı iş hanı yapımına izin verilmiştir (Göksu, 1994: 263-266).

8 <https://kentselmorfolojisempozyumu2018.wordpress.com/>

9 <https://kentselmorfolojisempozyumu2018.wordpress.com/>

10 Kumrular Sokak, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı'nın bir kısmı, Opera-Dikimevi ve Kızılay-Dikimevi arası.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

1932 tarihli Jansen Planı artık uygulan(a)maz olmuştur. Yeni bir planın yapılması gündeme gelmiş; Ankara İmar Müdürlüğü tarafından 1955’de açılan yarışmayı, Raşit Uybadin ve Nihat Yücel kazanmıştır. İmar İdare Heyeti’nin 10.05.1957’de Nafia Vekâleti’ne sunduğu Uybadin Planı onaylanarak uygulamaya başlamıştır. Uybadin Planı’nda, genel olarak Jansen planının kararları korunmuş, Kızılay’ın merkez olarak gelişimi dikkate alınmamış, kentin gelişimi kuzey-güney ekseninde yoğunlaştırılmış, Batı Koridoru’nda yollar ve gelişme alanları belirlenmiştir (Şenyapılı, 2004:216-219). Uybadin Planı’nda, Atatürk Bulvarı’nın ve Karanfil Sokak’ın genişletilmesi öngörülmektedir (Göksu, 1994:264). 1959’da, Bulvar’ın kenarlarındaki ağaçlar sökülmüş, yeşil refüj ve kaldırımlar daraltılmıştır.

Kısa aralıklarla alınan kat artışı kararları, Uybadin plan kararlarının bozulmasına neden olmuştur: Kent merkezinde ve farklı bölgelerde birer kat ilavesi öneren Bölge Kat Nizamı Planı, 1960’da onaylanmıştır. 1961’de uygulanan Bölge Kat Nizamı Planı ile Atatürk Bulvarı 10 kata, Gazi Mustafa Kemal Paşa Bulvarı ve Ziya Gökalp Caddesi 9 kata çıkarılmıştır. 1968’de onaylanan ‘Bölge Kat Nizamı Tadilat Planı’ ile çatı katları yasaklanmış, mevcut çatı katlarının tam kata çevrilme izni verilmiştir (Göksu, 1994:266). Bulvar’ın, dü-

şük katlı, ayırık düzendeki dokusu, tamamen yok olmuştur (Şenyapılı, 2004:220).

1960’ların ortalarında, dükkân talepleri artmış, sermaye sahipleri hızla ticari mekânların inşasına başlamıştır. Bulvar’da, iş hanları, binaların zemin ve bodrum katlarında pasajlar yapılmıştır. Ticaret sektörü genişledikçe, Kızılay’da arsa fiyatları yükselmektedir. Parası olanlar Ulus’taki işyerlerinin yanı sıra Kızılay’da da işyeri açmakta; yeni merkezdeki rantı karşılayabilmek için pasajlarda ak-rabalar arası ortaklıklar kurulmaktadır (Şenyapılı, 2004:230). 1965’te, 634 sayılı Kat Mülkiyeti Yasası çıktıktan sonra orta sınıfların konut taleplerindeki artış, arsa fiyatlarını yükseltmiştir. Kat karşılığı inşaat ya da yap-sat uygulaması yaygınlaşmış; apartmanlaşma süreci hızlanmıştır. (Akın, 2007:85). 1970’li yıllarda, Sakarya, Selanik ve Tuna Caddeleri; 1982’de, İzmir ve Yüksel Caddeleri trafiğe kapatılarak yayalaştırılmış; bu caddelerde inşa edilen pasajlarla Yenişehir’in ticari dokusu pekiştirilmiştir.

1969’da kurulan Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu’nun hazırladığı Ankara Nazım Planı, 1982’de onaylanmıştır. Merkezin büyüme alanını Ulus’un kuzeybatısına yönlendiren plan, Yenişehir’in yoğunluğunu azaltmayı hedeflemektedir. Ancak, plan, hedefine ulaş(a)mamış/ulaştırılmamış; tam tersi, 1980’li yılların ortalarında Bulvar’ın yoğunluğu Tunalı Hilmi Caddesi’ne kadar

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

uzanmıştır. Atatürk Bulvarı üzerinde Jansen Planı döneminden kalan 3 yapı 1989’da yıkılmış, yerine Gama İş Merkezi yapılmıştır (Göksu, 1994:267).

Kentsel alanda konut ve ticari mekânların sayısı artarken gecekondular da kent çeperlerinde yayılmaktadır. Devletin gecekondu politikası, 1960’lara kadar olumsuzlukla kayıtsızlık arasında gidip gelmektedir. 1960 sonrasında yasaklar ve yıkımlar devam etse de, popülist yaklaşımlarla, gecekondulara ve gecekondulara karşı daha esnek davranılmıştır. Gecekonduların aflarla yasallaştırılması, gecekondu yapımını ticarileştirmiş; kentsel ranttan pay alan yatırım aracına dönüştürmüştür. Gecekondular, 1980 sonrasında, kentsel dönüşüm uygulamaları ile kent mekânının yeniden biçimlenmesinde önemli rol oynayacaktır.

1923-1950 arasında, bürokratlar ve orta-üst gelir gruplarının mekânı olan Kızılay, 1950’lerden itibaren kent çeperlerine yerleşenler için de erişilebilir olmaya başlamıştır. Kent mekânlarının ve kentte yaşayanların ikili yapılanması, ulaşım araçlarına da yansımış; toplu taşımanın “özgün” aracı olarak “dolmuş”, kent merkezine erişilebilirliği sağlamıştır.

Sosyo-Kültürel Süreç

1950 sonrasında liberal ekonomi politikalarının ve Batı’ya açılma sürecinin etkisiyle,

kent, yeni tüketim alışkanlıklarının, yeni etkinliklerin ve farklı bir kültürel yapılanmanın mekânı olmuştur: 1950’li yıllar ve sonrasında Kızılay’da sosyal ve eğlence mekânlarının sayısı hızla artmıştır.¹¹ Lüks tüketimin teşviki ve görece refah ortamının oluşumunda Marshall yardımının etkisi fazladır. “Amerika ideal bir kültür olarak gündelik hayatta yerini almış” (Alkan, 2015:595); Amerikan hayat tarzı¹² ve Amerika(n) sözcüğü gündelik hayatın hemen her alanına yerleşmiştir: Yenişehir’de, 1961’de Öztuğ Pasajı ve 1963’de Lale Pasajı, Amerikan Pazarı olarak adlandırılmıştır. Yenişehir’de sayısı artan pasajlarda, yurtdışından getirilen lüks tüketim malları satılmaktadır. Pasajlar, kentlilerin yeni alışveriş mekânlarıdır. Yenişehir’de satılan ürünler ile Ulus’ta satılanlar aynı değildir artık; ürünlerin çeşitliliği ve kalitesi, tüketici profiline uygun olarak farklılaşmaktadır.

Kırsal alanlardan gelenler, yeni bir yaşam tarzına, kendi yaşam tarzları ile eklemlemeye çalışmış, kırsal hayatın alışkanlıkları ile kent hayatına entegre olamamış; farklı, özgün

11 1954’de açılan Bulvar Palas, yılbaşı gecelerinin, baloların, yeni mekânıdır. 1950–1960 arasında, Piknik, Kantin, Yaprak, Flamingo ve Penguen pastaneleri gibi yeni mekânlar açılmış, tiyatrolar ve sinemalar çoğalmıştır. 1970’li yıllarda lokantaların yerini fast-food mekânları almaya başlamıştır.

12 Hollywood filmleri izlenmekte, Amerikalı şarkıcılar dinlenmekte, blue-jean giyilmekte, Amerikan malları tüketilmekte ve Amerikan arabaları kullanılmaktadır. Dergilerdeki kadın görselleri, Amerikalı kadınların taklit edildiği yeni bir akım yaratmıştır.

çözümleriyle yeni bir kimlik olarak “gece-kondulu” tipolojisini oluşturmuştur.¹³ Kent mekânında ve kültürel yapıdaki ikilik giderek belirginleşmektedir: Bir tarafta kentliler diğer tarafta gecekondu. Kentliler de başka bir ikilik içindedir: Bir tarafta, Batılı yeni modern yaşam tarzına ayak uyduranlar/uydurmaya çalışanlar, diğer tarafta bu yaşam tarzına yabancı olanlar. 1950 sonrasında Kızılay’ı, farklı kentli profillerinin kullandığı, renkli bir mekânsal yapılanma içindedir.

1980 sonrasında, küreselleşme sürecinin sosyo-ekonomik yapılanması, kentin gelişiminin güneye ve batıya kayması ve alt merkezlerin oluşması, Bulvar yaşamını ve mekânını etkilemiş, değiştirmiş, dönüştürmüştür¹⁴.

BULGULAR

YENİŞEHİR/ KIZILAY PASAJLARI

Ankara’nın Sıhhiye ve Bakanlıklar semtleri arasında, Atatürk Bulvarı üzerindeki ve Bulvar’ı çevreleyen Mithatpaşa Caddesi,

Ziya Gökalp Caddesi, Necatibey Caddesi ve Gazi Mustafa Kemal Bulvarı ile sınırlandırılan araştırma alanı Şekil 3’de gösterilmektedir.

Şekil 3. Araştırma Alanı¹⁵

Ön literatür araştırması ve yerinde yapılan detaylı gözlem/inceleme sonucunda, araştırma alanında, toplam 31 pasaj saptanmıştır. Pasajlar, yapılış tarihlerine göre Tablo 2’de listelenmektedir.

¹³ Kent ve kır ikilemi, yeni bir kültürün; arabesk kültürünün doğmasına neden olmuştur.

¹⁴ Sermayenin mekânsal akışkanlığı ile sınır kavramının aşındığı, yerelin evrenselleştiği küreselleşme sürecinde; kentler, ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel ve mekânsal olarak yeniden yapılanmıştır (Şenik ve Karaçor, 2018:25).

¹⁵ <https://www.google.com.tr/maps/search/>

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Tablo 2. Atatürk Bulvarı ve Çevresindeki Tüm Pasajlar

Pasajın adı	Konum	Yapı Ruhsat Tarihi
Kocabeyoğlu Pasajı	Atatürk Bulvarı	1954
Bulvar Pasajı	Tuna Caddesi	1955
Öztuğ Pasajı	İzmir Caddesi	1961
Büyükhanlı Çarşısı	İzmir Caddesi	1962
Amerikan Pazarı	İzmir Caddesi	1963
Menekşe Pasajı	Menekşe Sokak	1964
Yonca Pasajı	GMK Bulvarı	1964
Bilecik Pasajı	Necatibey Caddesi	1966
Ülkealan Pasajı	İzmir Caddesi	1966
İnkılap Pasajı	İnkılap Sokak	1966
Efes Pasajı	İzmir Caddesi	1967
Kitapçılar Çarşısı	Bayındır Sokak	1967
İzmir Pasajı	İzmir Caddesi	1967
Örnek Pasajı	Sakarya Caddesi	1967
Zafer Çarşısı	Atatürk Bulvarı	1967
Soysal Çarşısı	Atatürk Bulvarı	1969
Yenişehir Çarşısı	Atatürk Bulvarı	1970
Alemdar İşhanı& Çarşısı	Atatürk Bulvarı	1971
Sakarya Pasajı	Sakarya Caddesi	1972
Tuğaç Çarşı& İşhanı	Elgun Sokak	1972
Büyük Çarşı	Atatürk Bulvarı	1974
Onur Çarşısı	GMK Bulvarı	1974
Kalabalık Çarşı	Selanik Sokak	1975
Halilbey Çarşı& İşhanı	İzmir Caddesi	1976
Moda Çarşısı	İzmir Caddesi.	1977
Balkanoğlu Pasajı	İzmir Caddesi	1978
And Çarşısı	Atatürk Bulvarı	1979
Sönmezer İşhanı& Pasajı	İzmir Caddesi	1981
Dirim İşhanı& Çarşısı	Atatürk Bulvarı	1983
Aksoy Çarşısı	Bayındır Sokak	1987
Tiryaki İş Merkezi	Atatürk Bulvarı	1991

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

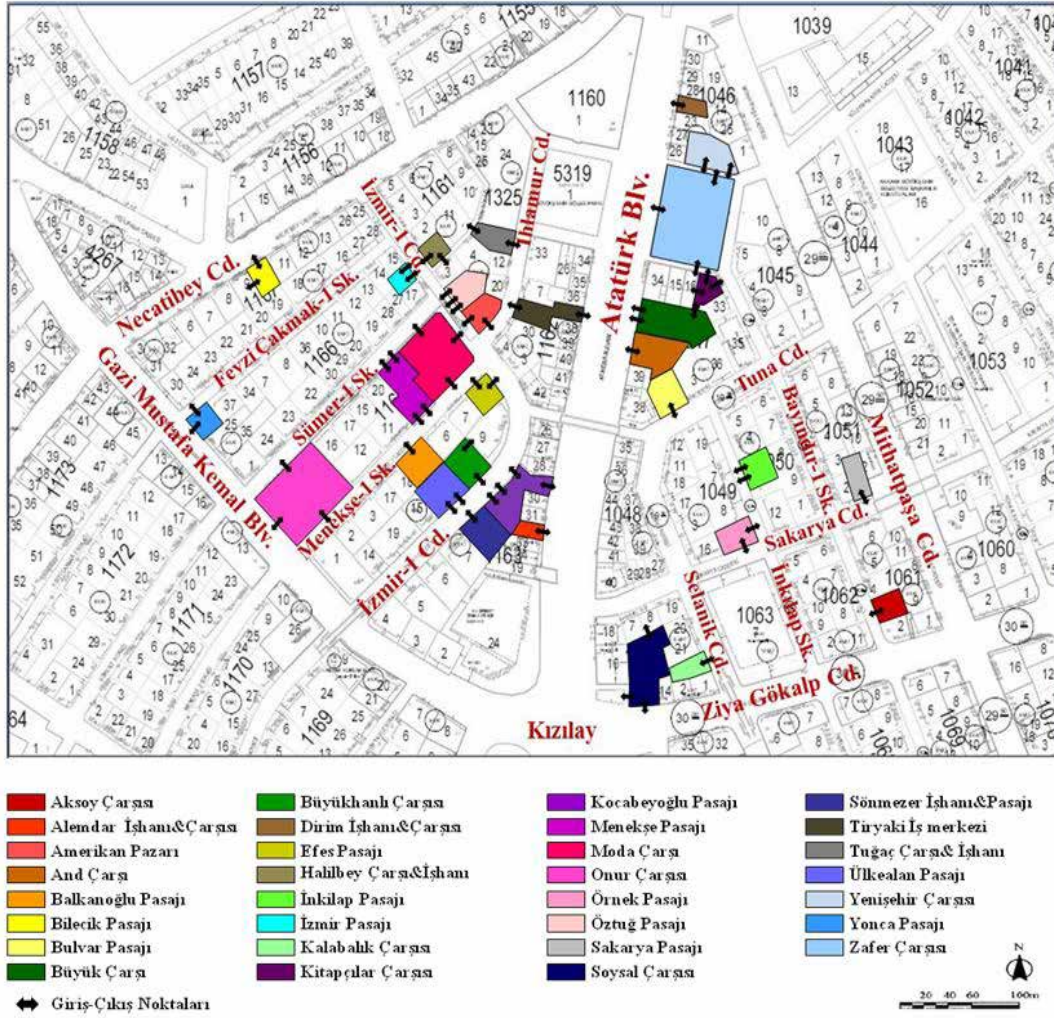
Araştırmada, pasajların giriş kapılarında yazılan isimleri kullanılmış (Tablo 2) bazı pasaj mekânlarının ‘çarşı’ olarak isimlendirildiği görülmüştür. Bazılarının yapı kullanma izin belgeleri ile giriş kapıları üstünde yazan isimleri farklıdır. Öte yandan, halk arasında, aynı mekân için hem pasaj hem çarşı ismi kullanılmaktadır. İsimlendirmedeki farklılık/çeşitlilik, ‘çarşı’ sözcüğünün kısaca irdelenmesini gerektirmektedir: ‘Çarşu-çarşı’ sözcüğünün kökeni, Farsça, ‘çâr-su’ (dört taraf, dört tarafa hakim olan mevki) kelimesidir; üstü kapalı alışveriş yerleri için kullanılmıştır (Ergin, 1993:360). İranlılar, ‘çâr-su’ kelimesini hiçbir zaman kullanmamış, üstü kapalı alım-satım yerleri için ‘bâzâr’ı kullanmışlardır. Türklerde bir dönem kullanılan

bâzâr sözcüğü, zamanla, yerini çarşı sözcüğüne bırakmıştır¹⁶. Özdeş (1998:7), çarşuyu, iki tarafında dükkânlar olan, üstü kapalı veya açık alışveriş alanları olarak tariflemektedir. Pasaj, Batı kökenli; çarşı Doğu kökenli sözcükler olup, aynı mekânsal özellikleri tanımlamaktadır. Doğu kökenli terimlerin kullanıldığı Türkiye’de, Batı’ya açılma sürecinde Batı kökenli sözcükler yerleşmeye başlamış; Türkçede, dolayısıyla toplumda, Doğu ve Batı kökenli sözcükler aynı anda kullanılmıştır. Bu savı destekler biçimde, Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar Yönetmeliği’nde (ABBB, 2010:18), pasaj ve çarşı için aynı tanım kullanılmıştır¹⁷. 31 pasajın konumu, birbirleriyle ilişkileri, giriş-çıkış bağlantıları Şekil 4’de gösterilmektedir.

16 Osmanlı’nın ilk dönemlerinde kullanılan “bâzâr” sözcüğünün yerini, XV. yüzyıldan itibaren “çarşı” almıştır. Bâzâr/Pazar, haftanın belirli günlerinde kurulan açık alışveriş yerleri, çarşı ise dükkânların toplandığı kapalı yerler için kullanılmıştır (<http://www.envanter.gov.tr>).

17 Dolaşma alanı ile o katta bulunan ticari amaçlı bağımsız bölüm ve eklentilerinin toplam alanıdır.

Şekil 4. Atatürk Bulvarı ve Çevresindeki Pasajların Konumları

(Çankaya Belediyesi Ada-Parsel Haritası'ndan (2018) yararlanılmıştır)

Yapıldıkları tarihler ve konumlar arasındaki ilişkiyi görmek amacıyla, 31 pasaj, 1950'ler, 1960'lar, 1970'ler ve 1980 sonrası olarak gruplandırılmıştır (Şekil 5).

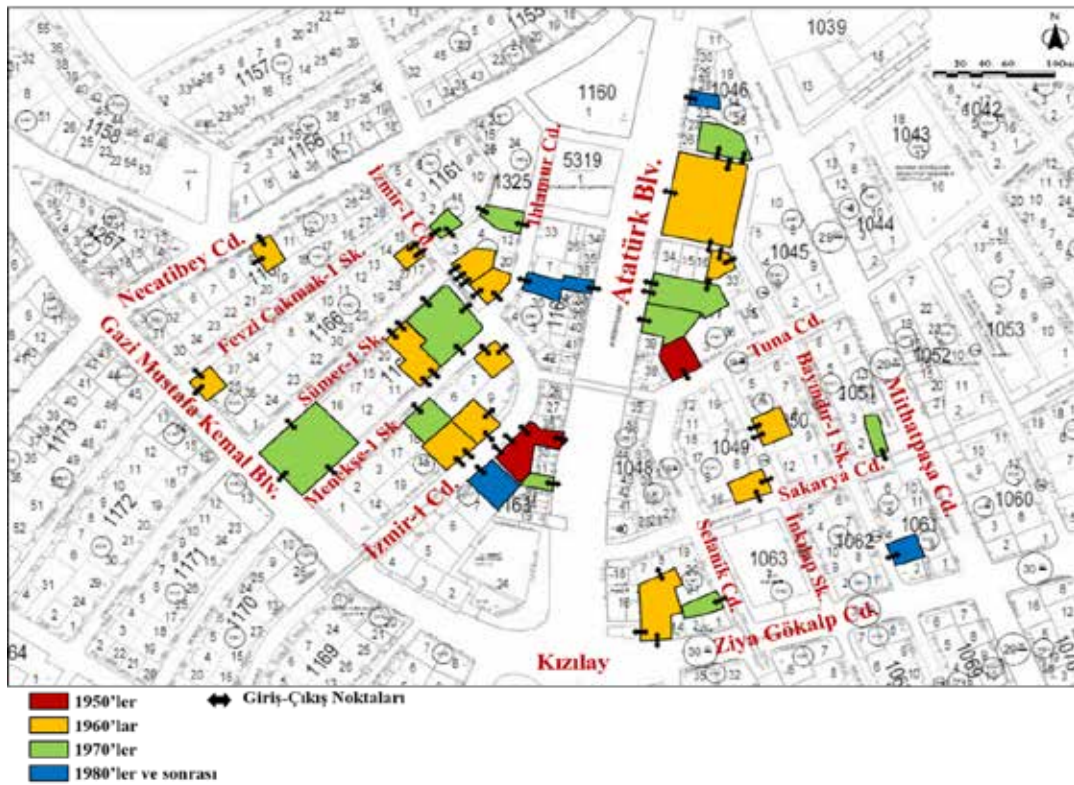
Tablo 2'de ve Şekil 5'de görüldüğü gibi, araştırma alanındaki 31 pasajın, 27'si, 1950-

1980 arasında yapılmıştır: 1950'lerde sadece 2, 1960'larda 14, 1970'lerde 11, 1980 sonrasında 4 pasaj. Atatürk Bulvarı üzerindeki pasaj sayısı 6'dır¹⁸:1950'lerde 1, 1970'lerde

¹⁸ Zafer Çarşısı'nın pasaj kriterleri bilgisi, Tablo 3'ün yorumunda verilmiştir.

3, 1980 sonrasında 2 pasaj. 31 pasajın 24'ü Bulvar çevresindedir. Bulvar çevresindeki pasaj sayısının daha fazla olma nedeni, Bul-

var üzerindeki yapılaşmanın, çevresine oranla tamamlanması; mevcut mülkiyet ilişkileri ve parselasyon sistemi ile açıklanabilir.

Şekil 5. Atatürk Bulvarı ve Çevresindeki Pasajların Tarihlerine Göre Konumları

(Çankaya Belediyesi Ada-Parsel Haritası'ndan (2018) yararlanılmıştır)

Alandaki en eski pasajlar, Kızılay'ın kent merkezi-iş bölgesi ilan edilmesinin (1952) hemen sonrasında, 1954'de yapılan ve Ankara'nın ilk pasajı olan Kocabeyoğlu Pasajı ile 1955 tarihli Bulvar Pasajı'dır. 1955'den sonra yapılan ilk pasaj 1961 tarihli Öztuğ Pasajı'dır. 6 yıl gibi uzun bir süre

pasaj yapılmaması, 1956 tarihli Yücel-Uybadin Planının uygulanma sürecindeki mevzuat değişikliklerine ve art arda alınan planlama kararlarına bağlanabilir. Dönemin ticari gelişmesindeki hız, pasaj sayısına da yansımış; 1960'lı yıllarda 14; 1970'li yıllarda 11 pasaj inşa edilmiştir. 1980'li yıllarda sadece 3 pasaj

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

yapılması, 1980 sonrasında alt merkezlerin gelişmeye başlamasının göstergesidir. Alanda en son inşa edilen pasaj, 1991 tarihli Tiryaki İş Merkezi'dir. Onur Çarşısı, 32.112 m² alanı ile en büyük; Bulvar Pasajı 956 m² alanı ile en küçük pasajdır. Zafer Çarşısı, kamu mülkiyetindeki (Ankara Belediyesi) tek mekândır; diğerleri özel mülkiyete aittir.

Ankara Pasajlarının Mekânsal Özellikleri

Araştırma alanındaki 31 pasajın, 4'ü (Sönmezer İş Hanı& Pasajı-1981; Dirim İş Hanı&

Çarşısı-1983; Aksoy Çarşısı-1987; Tiryaki İş Merkezi-1991) araştırmanın, tarih sınırlaması (1950-1980) dışında yapılması nedeniyle ayrıntılı mekânsal analizlere dahil edilmemiştir.

Tablo 3'de, 27 pasaj, bağlantı sağladıkları sokak ve giriş sayılarına göre gruplandırılmıştır. Kentle ve birbirleri ile kurdukları ilişkinin görülebilmesi amacıyla, pasajların zemin plan şemalarının yer aldığı bir harita (Şekil 6) hazırlanmıştır.

Tablo 3. Atatürk Bulvarı ve Çevresindeki Pasajların Sokak Bağlantıları ve Giriş Sayıları

BAĞLANTI		TEK GİRİŞ	İKİ GİRİŞ	ÜÇ GİRİŞ	DÖRT GİRİŞ	ALTI GİRİŞ
SOKAK BAĞLANTISIZ	BAĞLANTI YOK	<ul style="list-style-type: none"> Bulvar Pasajı-1955 Alemdar Çarşısı-1971 Sakarya Pasajı-1972 Kalabalık Çarşısı-1975 And Çarşısı-1979 	<p>Aynı sokaktan iki giriş</p> <ul style="list-style-type: none"> İnkılap Pasajı-1966 İzmir Pasajı-1967 Yenişehir Çarşısı-1970 	<p>Aynı sokaktan üç giriş</p> <ul style="list-style-type: none"> Öztuğ Pasajı-1961 		
	PARSEL ARASINDAN AYNI SOKAĞA ÇIKIŞ		<p>Parsel arasından ikinci giriş</p> <ul style="list-style-type: none"> Büyükhanlı Çarşısı-1962 Bilecik Pasajı-1966 	<ul style="list-style-type: none"> Büyük Çarşı-1974 <p>Aynı sokaktan iki giriş; parsel arasından Kitapçılar Çarşısı'na geçiş</p>		
	BLOKLAR ARASINDAN GEÇİŞLE İKİ SOKAK BAĞLANTISI	<ul style="list-style-type: none"> Balkanoğlu Pasajı-1978 <p>Arka parsel sınırları ortak, Ülkealan Pasajı'na geçiş</p>	<ul style="list-style-type: none"> Ülkealan Pasajı-1966 <p>Arka parsel sınırları ortak, Balkanoğlu Pasajı'na geçiş</p>			

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yılı: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

SOKAK BAĞLANTILI	İKİ SOKAK BAĞLANTISI		Köşe parseller <ul style="list-style-type: none"> Amerikan Pazarı-1963 Yonca Pasajı-1964 Efes Pasajı-1967 Örnek Pasajı-1967 Tuğaç Çarşısı-1972 Halilbey Çarşısı-1976		<ul style="list-style-type: none"> Kocabeyoğlu Pasajı-1955 Bir sokakta tek giriş, diğer sokakta üç girişle iki farklı sokak bağlantısı	<ul style="list-style-type: none"> Menekşe Pasajı-1964 Üçer girişle iki farklı sokak bağlantısı
	İKİ SOKAK VE PARSEL ARASI BAĞLANTI				<ul style="list-style-type: none"> Kitapçılar Çarşısı-1967 Köşe parselde iki sokak bağlantısı ve parsel arasından Büyük Çarşı'ya bağlantı	
	ÜÇ SOKAK BAĞLANTISI			Üç girişle üç farklı sokak bağlantısı <ul style="list-style-type: none"> Soysal Çarşısı-1969 Onur Çarşısı-1974 Moda Çarşısı-1977 Zafer Çarşısı -1967 Yeraltı Çarşısı, Bulvar'a ve sokak niteliğinde iki araya bağlantı		

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Tablo 3 ve Şekil 6'daki verilerden okunmaktadır ki;

Pasajların, bağlantı/geçiş sağlama özellikleri iki ana grupta toplanabilir: 1) Bağlantısız olanlar, yani hiçbir sokağa geçişi olmayanlar. 2) Sokak bağlantıları olanlar, yani farklı sokaklara geçişi olanlar. Pasajlar giriş sayılarına göre de irdelenmiş; iki, üç, dört ve altı girişli olarak gruplandırılmıştır. Bazı pasajlarda bulunan parsel arası bağlantısı dikkat çekicidir: Parsellerinin yan boşluklarına açılan pasaj kapıları aracılığıyla, aynı sokağa tekrar çıkılmakta ya da farklı sokaklara/alanlara geçilebilmektedir.

9 pasajın başka sokaklarla bağlantısı yoktur; girişleri aynı/tek cephede bir ya da birden fazladır. 5 tanesi tek girişli (Bulvar Pasajı, Alem-dar Çarşısı, Sakarya Pasajı, Kalabalık Çarşı, And Çarşısı), 3 tanesi aynı sokaktan 2 girişli (İnkılap Pasajı, İzmir Pasajı, Yenişehir Çarşısı) 1 tanesi (Öztuğ Pasajı) aynı sokaktan 3 girişlidir. Pasajların geçiş özelliği olmaması nedeniyle, içeriye alınan dış mekân bir başka alana aktarılamamakta, kamusal kullanımın sürekliliği sağlanamamaktadır.

Sokak bağlantısı olmayan, tek cepheli, iki girişli Büyükhanlı ve Bilecik pasajlarının ikinci girişleri farklıdır: Her ikisinde de parsellerinin yan boşluklarına açılan ikinci kapı ile tekrar cephelendikleri sokağa çıkılmaktadır. Benzer şekilde, Büyük Çarşı'nın da sokak bağlantı-

sı yoktur; ikisi Atatürk Bulvarı cephesinden, birisi parsel arasından olmak üzere 3 girişlidir: Parsel arasına açılan kapısından, tekrar Atatürk Bulvarı'na çıkılabilir ya da Kitapçılar Çarşısı'na geçilebilir.

Farklı tarihlerde yapılan Ülkealan (1966) ve Balkanoğlu (1978) pasajlarının parsellerinin arka sınırları ortaktır/bitişiktir. Balkanoğlu Pasajı yapıldıktan sonra, 1980 tarihli tadilat projesi ile pasajların arası açılarak, birbirlerine geçiş sağlanmış ve iki farklı sokak dolaylı olarak bağlanmıştır.

Farklı sokaklarla ya da mekânlarla bağlantısı/geçişi olan 13 pasaj vardır: Köşe parsellerde yapılmış olan 6 pasaj (Amerikan Pazarı, Yonca Pasajı, Efes Pasajı, Örnek Pasajı, Halilbey Çarşısı, Tuğaç Çarşısı), köşelerde kesişen sokaklara açılan 2'şer kapısı ile iki farklı sokağı birbirine bağlar. Kocabeyoğlu Pasajı'nın Atatürk Bulvarı cephesinde tek girişi, İzmir 1 Caddesi'nde üç girişi vardır. Menekşe Pasajı altı girişi ile iki farklı sokağa geçiş sağlar. Kitapçılar Çarşısı farklılık gösterir: Bayındır Sokak'tan bir giriş; Büyük Çarşı'ya, dolaylı olarak Atatürk Bulvarı'na geçilebilen bir parsel arası giriş ve resmi sokak kapsamında olmayan sokağa (Zafer Çarşı'sının girişinin de bu sokağa açılır) açılan iki giriş ile toplam dört girişe sahiptir. Moda, Onur, Soysal ve Zafer Çarşıları her sokaktan birer giriş ile üç farklı sokağı birbirine bağlar. Zafer Çarşısı (Pasajı da denmektedir), iç mekânındaki geniş kori-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

dorların iki cephesinde sıralanan dükkânları, ortak alanı, 3 farklı sokağı birbirine bağlayan 3 farklı girişi ve kamusal mekân oluşturması ile pasaj özelliklerini sağlasa da tamamen yeraltı çarşısı¹⁹ olması nedeniyle, pasaj kapsamına alın(a)maz. Soysal Pasajı, üç sokağı bağlar görünmekle birlikte, farklı bir kategoride değerlendirilebilir: Bir girişi Gazi Mustafa Kemal Bulvarı'nda, diğeri Atatürk Bulvarı'nda olsa da, bu iki girişin birbirine çok yakın olması pasajın sokak bağlantısı özelliğini tartışmaya açmaktadır. Pasajın, bodrum katındaki parsel arasına açılan kapısından Sakarya Caddesi'ne geçilmektedir.

Kocabeyoğlu ve Menekşe Pasajlarının içinden geçilerek iki farklı sokağa; Onur ve Moda Çarşılarının içinden üç farklı sokağa çıkılabilir. Bu pasajların parsel düzenine dikkat edildiğinde, parsellerin birleştirilerek adanın genişliği boyunca yayıldığı, dolayısıyla adayı çevreleyen iki veya üç sokağa cepheleri olduğu görülmektedir.

Yukarıdaki veriler ışığında, Yenişehir pasajlarının kent mekânında mekânsal sürekliliğine, iç ve dış mekân ilişkilerine, kamusal kullanım sürekliliğine ilişkin çarpıcı bir okuma yapılmaktadır. Pasajların blok altlarına yayılan iç mekânlarından geçilerek, farklı çıkışları ile diğer pasajlara geçilebilmekte, iç ve

dış mekânlar birbirilerine bağlanarak, uzun, orta ve kısa dolaşım alanları oluşmakta, dış mekândaki kamusal kullanım yapı altlarında süreklilik kazanmaktadır. Pasajların oluşturduğu mekânsal/kamusal dolaşım ağları gruplanarak aşağıda aktarılmaktadır:

Birinci Mekânsal/Kamusal Süreklilik (Şekil 6): Atatürk Bulvarı'ndan iki girişi olan Büyük Çarşı'nın parsel arasına açılan üçüncü kapısı ile arka/yan parselindeki Kitapçılar Çarşısı'na bağlanılmaktadır. Doğal olarak, Kitapçılar Çarşısı'nın da parsel arasına açılan kapısı ile Büyük Çarşı'ya, diğer iki kapısı ile iki farklı sokağa geçiş sağlanmaktadır. Kitapçılar Çarşısı'nın kapısının açıldığı sokakta Zafer Çarşısı'nın da girişi bulunmaktadır. Zafer Çarşısı'nın içindeki bir girişten (merdivenle çıkılarak) Atatürk Bulvarı'na ve diğer girişinden Mithatpaşa Caddesi'ne ulaşılabilir. Aynı zamanda, Kitapçılar Çarşısı'nın zemin kotu aracılığı ile Bayındır Sokak'a geçilerek farklı bir dolaşım ağı sağlanır. Görülmektedir ki, Bulvar'dan, Büyük Çarşı'ya girildiğinde, arka sokaklarda geniş bir daire çizilip, 3 farklı pasaja uğrayarak tekrar Bulvar'a ulaşılabilen ya da Bulvar'ın arka sokaklarına geçilebilmekte; zemin kotlarında ve zemin altı kotlarında sürekliliği olan geniş bir kamusal kullanımı yaratılmaktadır.

İkinci Mekânsal/Kamusal Süreklilik (Şekil 6): Atatürk Bulvarı'ndan, Kocabeyoğlu Pasajı aracılığı ile İzmir 1 Caddesi'ne, İzmir

19 Zafer Çarşısı, tamamen zemin kotu altındadır; Atatürk Bulvarı'ndan merdivenle inilerek girilmektedir.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

1 Caddesi'ndeki Ülkealan Pasajı ve arka parsel bitişiğindeki Balkanoğlu Pasajı aracılığı ile Menekşe 1 Sokak'a ulaşılır. (Balkanoğlu Pasajı, tek girişli pasaj olmasına rağmen bodrum kotundan, arka parsel bitişiğinde yer alan Ülkealan Pasajı'nın zemin kotuna açılan geçiş aracılığı ile iki pasaj arasında kamusal süreklilik sağlanır). Menekşe 1 Sokak'ta, Balkanoğlu Pasajı'nın karşısındaki Menekşe Pasajı'nın içerisinden Sümer 1 Sokak'a çıkılarak bitişiğindeki Moda Çarşısı'na; Moda Çarşısı'nın İzmir Caddesi girişinden Amerikan Pasajı'na, Amerikan Pasajı'nın ikinci girişinden İhlamur Sokak'taki Tiryaki Pasajı'na, Tiryaki Pasajı'nın ikinci girişinden tekrar Atatürk Bulvarı'na ulaşılır.

Üçüncü Kamusalılık (Şekil 6): İki girişli ve üç girişli olan pasajların bazıları, yakınlarında başka pasajlar olmadığı için bina altlarının kullanımında, dış mekânın iç mekâna aktarılmasında süreklilik sağlanamaz. Bununla birlikte, bu pasajlar, farklı girişleri ile farklı sokakları birbirine bağlar ve yapı altlarında güçlü bir kamusal kullanım oluşturur. Örneğin, Yonca Pasajı, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı ile Fevzi Çakmak Sokak'ı; Tuğaç Çarşısı, İhlamur Caddesi ile Elgün Sokak'ı; Halilbey Çarşısı, Elgün Sokak ile İzmir 1 Caddesi'ni; Onur Çarşısı, Sümer 1 Sokak, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı ile Menekşe 1 Sokak'ı; Sosyal Çarşısı, Ziya Gökalp Caddesi ile Atatürk Bulvarı'nı; Örnek Pasajı, Sakarya Caddesi ile

İnkılâp Sokak'ı direkt olarak bağlayarak yapı altlarında kamusal kullanım yaratırlar. Tek girişi olan pasajlar ise sadece kendi parsellerinin zemin ve bodrum kotunda kamusal kullanım sağlar. Örneğin, Bilecik Pasajı, Necatibey Caddesi üzerinde; Sakarya Pasajı, Sakarya Caddesi üzerinde; Kalabalık Çarşı, Selanik Caddesi üzerinde; Bulvar Pasajı, Tuna Caddesi üzerinde; Aksoy Çarşısı, Bayındır Sokak üzerinde; Dirim Çarşısı Atatürk Bulvarı üzerinde, Alemdar İş Hanı, Atatürk Bulvarı üzerinde zemin ve bodrum katları aracılığı ile dış mekânı içeriye alır.

Özetle, pasajların çoğunluğu, zemin ve zemin altı kotlar aracılığıyla iç ve dış mekânlar arasında akıcı bir fiziksel iletişim kurmakta ve güçlü bir kamusal süreklilik sağlamaktadır.

Tablo 3'deki her bağlantı/giriş grubundan birer örnek seçilmiştir: Araştırma tarih aralığında inşa edilen son pasaj ve cam çatılı tek pasaj olması nedeniyle And Çarşısı; grubundaki son yapılan pasaj olması nedeniyle Bilecik Pasajı; pasajların içlerindeki bağlantı aracılığıyla dolaylı iki farklı sokak bağlantısı olması nedeniyle Balkanoğlu ve Ülkealan Pasajları; gruplarının içerisinde ilk yapılan pasajlar olması nedeniyle, İnkılâp Pasajı Amerikan Pazarı, Onur Çarşısı; gruplarındaki tek pasaj olmaları nedeniyle Öztuğ Pasajı, Büyük Çarşı, Kocabeyoğlu Pasajı, Menekşe Pasajı ve Kitapçılar Çarşısı. Seçilen 12 pasajın detaylı mekânsal incelemeleri yapılmış, elde edilen bulgu-

lar Geist'in (1989: 91-99) mekânsal analiz yöntemi dikkate alınarak değerlendirilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Analizi Yapılan Pasajların Mekânsal Verileri

Pasaj Adı	Mekânsal Tipler	Yapı Tipleri	Kesit	İç mekân
And Çarşısı				
	<p>geçiş/bağlantı: yok mekânsal tipi: sokak- tek girişli yapı tipi: düzenli- tek ön cepheli plan şeması: düzenli koridor şekli: koridor- orta alan pasaj kat sayısı: bodrum, zemin ve birinci kat</p>			
İnkılap Pasajı				
	<p>geçiş/bağlantı: yok mekânsal tipi: sokak- iki girişli, düz- paralel yapı tipi: düzenli- tek ön cepheli plan şeması: simetrik düzenli koridor şekli: U form pasaj kat sayısı: bodrum ve zemin kat</p>			

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

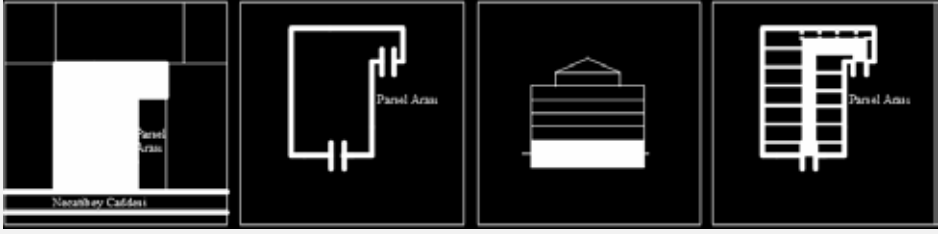
ID:507 K:725

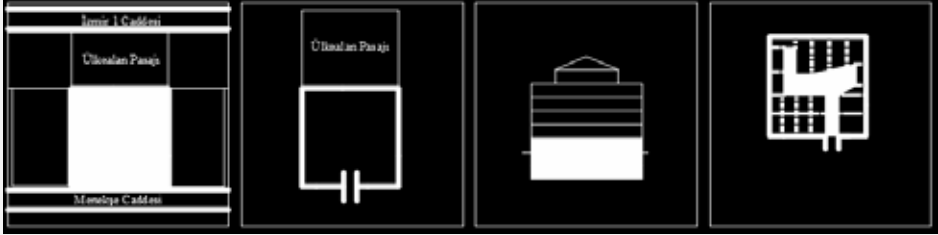
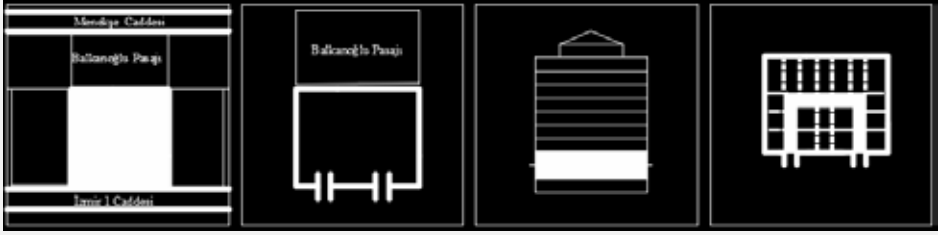
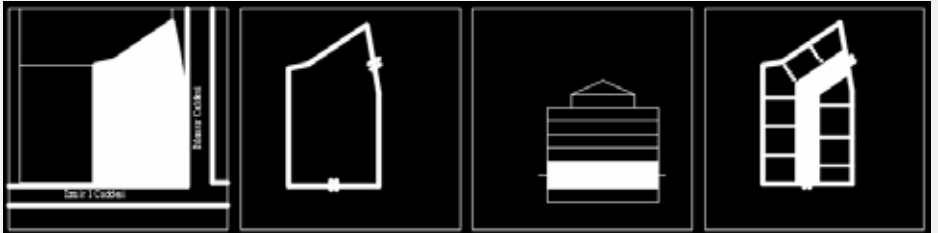
ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

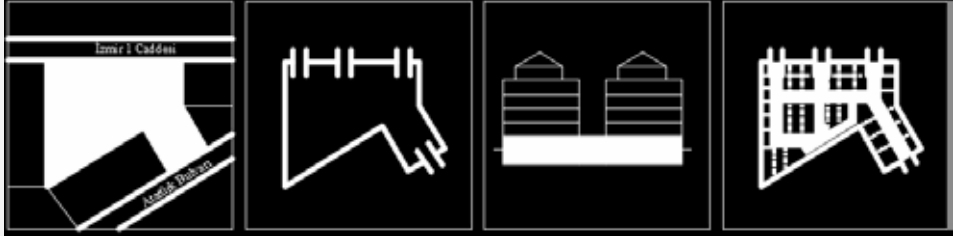
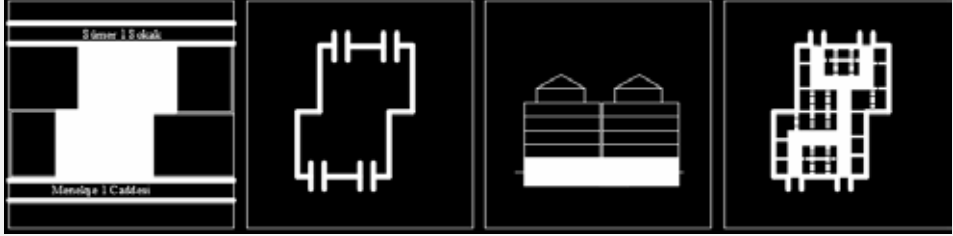
(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Öztuğ Pasajı	 <p>geçiş/bağlantı: yok mekânsal tipi: sokak- üç girişli, düz - paralel yapı tipi: düzenli- tek ön cepheli plan şeması: simetrik düzenli koridor şekli: U köşeli form pasaj kat sayısı: bodrum ve zemin kat</p>
Bilecik Pasajı	 <p>geçiş/bağlantı: parsel arası bağlantı ile aynı sokağa çıkış (Necatibey Caddesi) mekânsal tipi: sokak- iki girişli- paralel yapı tipi: düzenli- tek ön cepheli plan şeması: düzenli koridor şekli: L form pasaj kat sayısı: bodrum ve zemin kat</p>
Büyük Çarşı	<p>geçiş/bağlantı: sokak (Atatürk Bulvarı) ve parsel arası bağlantı özelliği mekânsal tipi: sokak- üç girişli- dik açılı yapı tipi: düzenli- tek ön cepheli plan şeması: simetrik düzenli koridor şekli: U form pasaj kat sayısı: bodrum, zemin ve birinci kat</p>

Balkanoğlu Pasajı	 <p>geçiş/bağlantı: arka parseline bitişik Ülkealan Pasajı aracılığıyla dolaylı olarak iki sokak bağlantısı (İzmir 1 Caddesi- Menekşe 1 Sokak)</p> <p>mekânsal tipi: sokak - tek girişli</p> <p>yapı tipi: düzenli- tek ön cepheli</p> <p>plan şeması: düzenli- köşeli</p> <p>koridor şekli: düzensiz- açılı</p> <p>pasaj kat sayısı: iki bodrum ve zemin kat</p>
Ülkealan Pasajı	 <p>geçiş/bağlantı: arka parseline bitişik Balkanoğlu Pasajı aracılığıyla dolaylı olarak iki sokak bağlantısı (Menekşe 1 Sokak ve İzmir 1 Caddesi)</p> <p>mekânsal tipi: sokak- iki girişli – düz - paralel</p> <p>yapı tipi: düzenli- tek ön cepheli</p> <p>plan şeması: simetrik düzenli</p> <p>koridor şekli: U form</p> <p>pasaj kat sayısı: bodrum ve zemin</p>
Amerikan Pazarı (Lale Pasajı)	 <p>geçiş/bağlantı: köşe parsel, iki farklı sokak bağlantısı (İzmir 1 ve İhlamur Caddeleri)</p> <p>mekânsal tipi: sokak - iki girişli- açılı</p> <p>yapı tipi: düzenli- iki ön cepheli-tek köşeli</p> <p>plan şeması: düzenli- köşeli</p> <p>koridor şekli: düzenli- açılı</p> <p>pasaj kat sayısı: bodrum ve zemin kat,</p>

<p>Kocabeyoğlu Pasajı</p>	 <p>geçiş/bağlantı: iki farklı sokağa bağlantı (İzmir 1 Caddesi- Atatürk Bulvarı) mekânsal tipi: sokak- dört girişli, düzenli, açılı yapı tipi: düzenli- iki ön cepheli plan şeması: düzensiz koridor şekli: düzensiz pasaj kat sayısı: bodrum ve zemin kat</p>
<p>Menekşe Pasajı</p>	 <p>geçiş/bağlantı: iki farklı sokağa bağlantı (İzmir 1 Caddesi- Menekşe 1 Sokak) mekânsal tipi: sokak- beş girişli – düz - paralel yapı tipi: düzenli- iki ön cepheli plan şeması: simetrik - düzenli koridor şekli: U form pasaj kat sayısı: bodrum ve zemin kat</p>
<p>K i t a p ç ı l a r Çarşısı</p>	<p>geçiş/bağlantı: sokak (Bayındır Sokak) ve parsel arası bağlantı özelliği var mekânsal tipi: sokak-dört girişli-açılı yapı tipi: düzenli- iki ön cepheli plan şeması: düzenli-orta alan koridor şekli: düzenli- köşeli pasaj kat sayısı: bodrum, zemin, asma ve birinci kat</p>

Onur Çarşısı	
<p>geçiş/bağlantı: üç farklı sokak (Gazi Mustafa Kemal Bulvarı-Sümer 1 Sokak -Menekşe 1 Sokak)</p> <p>mekânsal tipi: sokak- üç girişli - T form</p> <p>yapı tipi: düzenli- üç ön cepheli</p> <p>plan şeması: simetrik, düzenli</p> <p>koridor şekli: orta alan düzensiz</p> <p>pasaj kat sayısı: bir bodrum kat, zemin kat ve birinci kat, toplam 3 kat</p>	

- Apartman olarak inşa edilip, “tadilat” ile pasaj işlevi kazandırılan tek pasaj örneği, Ankara’nın ilk pasajı olan 1954 tarihli Kocabeyoğlu Pasajı’dır.
- Gün ışığını içeriye alarak cam çatı ile gökyüzü ilişkisi kurmakta olan tek pasaj And Çarşısı’dır. Diğer tüm pasajlar yapay aydınlatmalıdır.
- İçerisinde cami ve lokanta bulunan Ülkealan Pasajı ile lokanta olan Menekşe Pasajı sosyal alanları olan iki pasaj örneğidir.
- Kocabeyoğlu Pasajı ve Menekşe Pasajları, farklı parsellerin birleşmesinden oluşur ve tek pasajmış gibi görünürler/bilinirler. Ancak, her ikisi de iki ayrı parselde yapılan pasajların birleşiminden oluşur. Hatta Menekşe Pasajı’ndaki mekânların yönetimleri dahi farklıdır.

Pasajların genel özellikleri:

- Ortaya çıkış: Pasajlar, ticaretin gelişmesi ile üretilen lüks malların sergilenmesi ve satılması için yeni bir pazar arayışı içine girildiği dönemlerde ortaya çıkmıştır.
- İç mekâna giriş: Pasajların tasarımında, alandan en üst seviyede kazanç sağlanması ve arsanın maksimum düzeyde kullanılması amaçlanmıştır. Dış mekânda sokağa cephelenen daha az sayıda dükkân yerine blok derinliklerinin iç mekânlarında çok sayıda dükkân elde edilmiştir. Pasajlar, “yapının içine giriş” ile içeride birçok mekâna ulaşma olanağı sağlamaktadır.
- Ticaret işlevi: Pasajlarla, tek girişli, büyük dükkânlar yerine, küçük ve çok sayıda dükkânlarda ürün çeşitliliğinin ve alışverişin sürekli kılındığı mekânlar yaratılmıştır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

- Geçiş özelliği: Pasajlar, sokakları, cad-deleri, bulvarları birbirine bağlayan “kes-tirme yol” ve “geçiş alanı” sunmakta; yoğun trafikten, gürültüden uzaklaştır-makta; hava şartlarından korumaktadır. Pasajlar, süreklilik ve devamlılık niteliği olan bir alışveriş olanağı sunmaktadırlar.
- Özel-kamusal alan: Pasajlar, özel mülkte kamusal alan yaratmaktadır; sosyo-kül-türel mekânlara ve halka açık toplanma alanına sahiptir.

Ankara Yenişehir Pasajlarının Özgün Mekânsal Özellikleri:

- Ankara pasajlarında, geçişleri olmayan yapıların ‘pasaj’ olarak, geçiş sağlayan bazı yapıların da ‘çarşı’ olarak isimlen-dirildiği görülmüştür. Bu isim karmaşası-nın nedeni, Doğu kökenli ‘çarşı’ sözcüğü kullanılırken, Batı’ya açılma sürecinin başlamasıyla Batı’dan alınan pasaj söz-cüğünün yerleşmesi ve Batı ve Doğu kö-kenli her iki sözcüğün aynı anda ve aynı anlamda kullanılmasıdır.
- Tavan penceresi: Ankara Pasajları, (And Çarşısı hariç) ‘bina altı’nda tasarlandık-ları için gün ışığı almazlar.
- Simetrik sokak: Ankara pasajlarının iç mekânları simetrik değildir: Pasajların parsel biçimleri ve parselasyon sistemi simetrik bir tasarıma olanak tanımaz.
- Ankara pasajları, aynı kotlardan direkt geçiş ve bağlantı özelliklerinin yanı sıra, dolaylı bağlantıları da vardır. (Geçişler, parsel arasına açılan kapılar veya bitişik pasajların aralarına açılan kapılar ya da sokaklar arasındaki kot farklılıklarının fazla olması nedeniyle merdiven aracılı-ğıyla sağlanmaktadır.)
- Yapılaşma koşulları: Ankara pasajları yapılaşmış bir alanda ortaya çıkmış; ya mevcut binalar tadil edilerek ya da yıki-lan binaların yerine yapılmıştır. Dolayı-sıyla, pasajlar, mevcut yapılaşmış alanda uygulanan plan kararlarının oluşturduğu mekân karakteristiğine sahiptir. Tasarım-larında, mevcut mülkiyet ve parselasyon sistemi, bitişik arka ve yan parsellerinde-ki yapılaşma belirleyeci olmuştur: Her pasaj için sokaklar arasında geçiş/bağ-lantı özelliği sağlanamamış, parsel arala-rından pasaj girişleri açılmış, iç mekânlar mevcut parsellerin şekillerine göre bi-çimlenmiştir.
- Mekânsal/Kamusal Süreklilik: 1950’li yıllara kadar Atatürk Bulvarı üzerinde, bina altlarında bulunan mağazalar, ka-feler, pastaneler sosyalleşme mekânları olarak Bulvar’da canlı bir kamusalılık oluşturmaktadır. Pasajlarla birlikte ticari mekânlar, ‘yapı altına’ çekilmiş; Bulvar üzerinde ve çevre sokaklardaki kamu-sal kullanım ‘içeriye’, “bina altlarına”

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

alınmıştır. Yapıldıkları dönemde çoğunun içinde sinema, tiyatro vb. mekânlar vardır. Çok sayıda pasajdan, farklı ya da aynı kotlardaki girişler ile birbirlerine geçilebilmekte; böylelikle bina altlarında, zemin ve zemin altı kotlarda uzun dolaşım ağları yaratılarak, güçlü bir dış mekân-iç mekân ilişkisi ve kamusal süreklilik sağlanmaktadır.

- Bulvar'a ve çevresindeki sokaklara cep-helenen daha az sayıda mağaza yerine, pasajlar aracılığıyla parsel içlerine ve blok altlarına girilerek '**az alanda çok sayıda mağaza**' elde edilmiştir.

Sonuç olarak; pasajlar, farklı/yeni mekansal özelliklere, karakteristiklere sahip yeni bir yapı tipi olarak, ilk kez 18. yüzyıl sonunda, Batı'da ortaya çıkmıştır. Ankara pasajları, 20. yüzyılın başlarında oluşan bir mülkiyet ve parselasyon düzeninde ve yapılaşmış bir alanda, 20. yüzyılın ikinci yarısında uygulanan plan değişiklikleri sonucunda kendine özgü biçimlenmiştir. 1950'li yılların başında kısa aralıklarla ardı ardına alınan planlama kararları ile kent mekânı yeniden biçimlenmiş; ayrık, bahçeli konut yapılaşması olan Yenışehir/Kızılay kent-iş merkezi ilan edilmiş; kat artışları ve inşaat alanı artırımları ile yoğun yapılaşma hakkı verilmiş, mevcut yapılar yıkılarak, yerlerine altları pasaj ya da mağaza olan bloklar yapılmıştır. Ankara pasajlarının iç mekânları, yapılaştığı parselinin

şekline uygun olarak biçimlenmiş; bina altlarında yapıldığı için gün ışığı alamamış; farklı sokaklara bağlantılar ve geçişler, parselasyon sisteminin izin verdiği oranda sağlanmıştır.

Ankara pasajları, bir dönemin toplumsal yapısının sembolleri olarak temsil mekânlarıdır. Toplumsal yapının değişmesiyle birlikte pasajların gündelik hayatın içindeki anlamları değişmiştir. Pasajlar, fiziksel varlıklarını görece korusalar da, alışveriş işlevlerini günümüz alışveriş merkezlerinin karşısında zorlanarak devam ettirseler de kentsel mekândaki anlamlarını yitirmişlerdir. Geçmiş ile şimdiki birbirine bağlayan, bireylerin ve Ankara'nın anılarını taşıyan bu mekânlar, birer bellek mekânları olarak kentsel mekândaki varlıklarını sürdürmeyi hak etmektedir.

KAYNAKÇA

ALKAN, M.Ö., (2015). Soğuk Savaş'ın Toplumsal, Kültürel ve Günlük Hayatı İnşa Edilirken. İçinde T. Bora (Ed.), Türkiye'nin 1950'li Yılları, İstanbul, Türkiye:İletişim Yayınları, ss. 565-618

AKIN, E., (2007). Kentsel Gelişme ve Kentsel Rantlar: Ankara Örneği. Yerel Yönetimlerde Dönüşüm Sempozyumu; 17-19 Ekim 2007, Ankara. TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Yay., ss.79-90

ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ BAŞKANLIĞI. (2010) Ankara Büyükşeh-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

- hir Belediyesi İmar Yönetmeliği ve İlgili Mevzuat, Yayın No: 109, ss.18-169
- BENJAMIN, W., (2009).** Pasajlar. (Ahmet Cemal, Çev.). İstanbul, Türkiye: Yapı Kredi Yayınları, ss.87-261
- BUĞRA, A., (1999).** Türk İşadamları ve Türk Devleti. İçinde 75 Yılda Çarkları Döndürenler, İstanbul, Türkiye: Tarih Vakfı Yayınları, ss. 67–95
- ERCAN, F., (2002).** Çelişkili Bir Süreklilik Olarak Sermaye Birikimi 1 (Türkiye’de Kapitalizmin Gelişme Dinamiklerinin Anlaşılması İçin Marksist Bir Çerçeve Denemesi). Praksis Dergisi, 5: 25-75
- ERGİN, O., (1993).** Çarşı. İçinde İslam Ansiklopedisi 3, İstanbul, Türkiye: MEB Yayınları, ss. 360-362
- GEIST, J.F., (1989).** Arcades, the History of a Building Type. Cambridge, England: MIT Press, pp.3-115
- GÖKSU, S., (1994).** Yenişehir: Ankara’da bir imar öyküsü. İçinde Kent, Planlama, Sanat Tarık Okyay Anısına Yazılar, Ankara, Türkiye: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yay, ss. 257-276
- GÜLALP, H., (1993).** Kapitalizm, Sınıflar ve Devlet. İstanbul, Türkiye: Belge Yayınları, ss.33-37
- KEYDER, Ç., (1999).** Türkiye’de Devlet ve Sınıflar. İstanbul, Türkiye: İletişim Yayınları, ss.157
- MACKETH, M., (1986).** The History and Conservation of Shopping Arcades. London, England: Mansell Publishing Limited, pp.65-73
- ÖZDEMİR, E., CENGİZOĞLU, P., (2020).** Çağdaş Alışveriş Merkezlerinde Kamusal Mekan Nitelikleri ve Mersin Forum AVM Örneği. Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, 7:55-72. DOI: 10.17365/TMD.2016716507
- ÖZDEŞ, G., (1998).** Türk Çarşıları. Ankara, Türkiye: Tepe Yayınları, ss.7
- ŞENİK B., KARAÇOR, E.K., (2020).** Küreselleşme Kıskaçında Büyüyen İstanbul Parçalanan Peyzajlar. Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, 13:24-46. DOI:10.17365/TMD.2018.1.4
- ŞENYAPILI, T., (2004).** Baraka’dan Gecekonduya. İstanbul, Türkiye:İletişim Yayınları, ss.216-230

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.envanter.gov.tr/belge/halk-kulturu/detay/29617?lang=en>
(E.T.09.02.2020)

<https://kentselmorfolojisempozyumu2018.wordpress.com> (Baş, Y. DeğişKent”

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Değişen Kent, Mekân ve Biçim Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu. 31 Ekim-2 Kasım 2018, ss. 811-829 (E.T. 01. 03.2020)

<https://www.merriam-webster.com/>

(E.T. 20.06.2020)

<http://www.etymonline.com/index.term=passage>.(E.T. 20.06.2020)

<https://www.google.com.tr/maps/search>

(E.T. 05.07.2020)

YAZAR NOTU: Bu makale, Dr. Öğr. Üyesi Emel Akın danışmanlığında, birinci yazar tarafından Atılım Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı Doktora Programında yürütülen “Kentsel Mekân Ögesi Olarak Pasajlarda Mekânsal Biçimlenme: Ankara-Yenişehir Pasajları” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: Spaces are shaped by the social conditions in which they exist; and mutually, they influence the social structure as well. Arcades first appeared in the West in parallel to economical, socio-cultural and socio-political transformation of the period. The arcades in Turkey were first built in İstanbul with similar features to the ones in the West. As for Ankara, the arcades were first built in the mid-20th century as a result of the changes in economic and social conditions. These arcades contributed to the urban economy with their effective commercial functions. They re-determined urban and social relations as indispensable places of the daily life, and became privileged urban places with their original building typology and features that provided public sustainability in the private sector. **The Aim:** The aim of this article is to examine the spatial features and formation of the arcades on the basis of their causality. In accordance with this purpose, this article aims to spatially evaluate the socio-economic and socio-cultural structure, urban development process, and planning decisions of the period in which the arcades in Ankara emerged. **Method:** In the first part of the theoretical framework, spatial features of the arcades which first emerged in the West were given, and in the second part, socio-economic and socio-cultural structuring of the 1950-1980 period, in which arcades emerged and spread, was explained. The first arcades in Ankara were constructed on and around Atatürk Boulevard. For this reason, the research area was limited with the area between the Sıhhiye and Kızılay squares on Atatürk Boulevard, and Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Mithatpaşa, Necatibey and Ziya Gökalp Streets around it. In the area, 31 arcades in total were determined. Street connections of the 27 arcades built between 1950 and 1980, which is the period studied in this article, and the floor diagrams were mapped, and 12 arcades which were chosen were spatially analyzed. Depending on the data and findings, distinctive structuring of the arcades in Ankara was discussed. **Findings and Results:** In the late 18th century, together with the development of commerce, search for new markets for luxury goods started. As a new type of structuring, arcades were first built in the complex and problematic urban area of Paris. Arcades, being safe and allowing daylight to get in, provided “short cuts” and “transition areas” which connected streets/avenues/boulevards with one another through symmetrical interior streets which ensured the continuity of shopping for various goods, and also provided protection from heavy traffic and noise. Arcades were designed to use the land at maximum level so that maximum gain could be made. In the outer space, instead of fewer big stores with one entrance, facing the street, a lot more stores were acquired in the interior spaces of the block depths. In the arcades,

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yılı: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

socio-cultural spaces and gathering areas which were open to the public were created. Arcades in Ankara, first constructed in the early-1950s, emerged parallel to socio-economic policies of the period, which aimed to open up to the West and the commerce which developed fast. On the one hand, they contributed to the economy, and on the other hand, they provided the people with a new way of life and restructured the urban area with a different building typology, allowing the private property to use the public space. The 27 of the 31 arcades in total, which were determined in the research area, were built between 1950 and 1980. The number of the arcades built between 1950 and 1960, including the first arcade built (1954), is 2. The fast development in the trade sector between 1960 and 1970 affected the number of arcades and 14 new arcades were built. The total number of arcades between 1970 and 1980 is 11. 27 arcades were examined by grouping them according to the streets they open up to and the number of entrance they have, and 12 of them were analyzed spatially in detail. The arcades in Ankara have different spatial characteristics peculiar to them: Except for And Çarşısı, they do not get sunlight as they are designed for the basements of buildings. Their interiors are not symmetrical; as well as direct corridors and connections from the same level, they also have indirect connections. As corridors/connections across the street could not be made for each arcade, entrance to the arcade was provided through parcels of land and the interiors were designed according to the forms of the present parcels of land. As a result of the arcades, commercial places were transferred to the “basements”, and public use on and around the Boulevard was transferred to the “interior”, the “basement”. It is possible to pass from one arcade to the other through the entrances at different or the same levels. A good exterior-interior relationship and public sustainability is provided by creating a web of long circulation at the basement and below the basement floor. “Many stores” are provided in “a small area” by entering below the blocks and parcels of land instead of fewer stores on or around the Boulevard. Arcades in Ankara have the space characteristics formed by the plan decisions applied in the present built area. It is obvious why the arcades in Ankara have a different and unique figuration. The planning decisions which were made one after the other in the early 1950s reshaped the urban space; Yenişehir/Kızılay, formerly residential structuring with a garden, was declared as an urban-trade center; immense structuring rights were given with story and construction field increases; new blocks whose ground floors were arcades or stores were built by demolishing the existing buildings. The planning decisions which were made in an available parceling and property order of an available structured field also shaped arcade spaces in a unique way. Present ownerships and parceling system and the buildings in the next or nearby parcels of land were decisive in their designs. The arcades which physically

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:507 K:725

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

---

exist and hardly continue their shopping functions today have lost their role in everyday life as a result of the change in the social structure. The arcades in Ankara deserve to survive as they are representation places which symbolize the social structuring of a period in the past and have a place in the memories of the individuals and the city itself.

FİZİKSEL ENGELLİLER AÇISINDAN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMİŞ TARİHİ YAPILARIN ERİŞİLEBİLİRLİK ANALİZİ: BURSA'DAKİ MÜZE YAPILARI ¹

ACCESSIBILITY ANALYSIS OF REUSED HISTORICAL MUSEUM FOR PHYSICALLY DISABLED PEOPLE: MUSEUM BUILDINGS IN BURSA

Aylin ARAS

Bursa Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Bursa / Türkiye

ORCID ID: 0000-0003-3315-3655

Öz: Amaç: Bu araştırma, yeniden işlevlendirilmiş müze yapılarının fiziksel engelli kullanıcılar açısından erişilebilirliğini belirlemek amacıyla yapılmıştır. **Yöntem:** Çalışmada, yeniden işlevlendirilen müze yapılarında gözlem ve yerinde tespitler yapılarak, bu yapıların fiziksel engelliler için uygunluk durumları değerlendirilmiştir. **Bulgular:** Çalışmada, özgün halinde farklı işlevlerde inşa edilmiş, yeniden işlevlendirilerek müze olarak kullanılan yapılara fiziksel engellilerin erişemediği ya da bu yapıları yeterince verimli deneyimleyemedikleri saptanmıştır. **Sonuç:** Bu çalışmada, yeniden işlevlendirilmiş müze olarak kullanılan tarihi yapılarda engelli kullanıcılar için çözüm önerileri geliştirildiği tespit edilmesine rağmen, bu çözümlerin fiziksel engelli kullanıcıların müzeleri yardım almadan kullanabilmesi için yeterli olmadığı dikkati çekmiştir. Hem kültürel miras hem de fiziksel engelli kullanıcıları ortak payda da buluşturulması ihtiyacı görülmektedir. Uygulanacak çözümlerin hem kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayacak, hem de kültürel mirasa zarar vermeyecek nitelikte olması gerektiği vurgulanmak istenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeniden Kullanım, Kültürel Miras, Fiziksel Engelliler, Erişilebilirlik, Kullanıcı Deneyimi

Abstract: Aim: This study investigated the accessibility of refunctionalized museums to people with disabilities. **Method** On-site observations were performed to determine whether refunctionalized museums were accessible to people with disabilities. **Results:** The results show that people with disabilities are denied experiencing refunctionalized museums because they cannot access them. **Conclusion:** Refunctionalized museums offer insufficient solutions to promote the accessibility of people with disabilities. Therefore, better solutions should be offered to help them access cultural heritage. However, it should be made sure that those solutions do not damage the cultural heritage while meeting their needs.

Keywords: Reuse, Cultural Heritage, People with Disabilities, Accessibility, User Experience.

Doi: 10.17365/TMD.2020.21.6

(1) *Sorumlu Yazar - Corresponding Author: Aylin ARAS (Dr., Ph.D.) Bursa Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Bursa / Türkiye, aylin.aras@btu.edu.tr, Geliş Tarihi / Received: 21.07.2020, Kabul Tarihi / Accepted: 18.12.2020, Makalenin Türü: Type of Article (Derleme - Literatür / Compilation - Literature), Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yok / None, Etik Kurul Raporu / Ethics Committee: Yok / None*

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

GİRİŞ

Yeniden işlevlendirme kavramı; bir yapının özgün işlevi ile kullanılmadığı durumlarda, farklı bir işlevle yeniden hayat bulması olarak ifade edilebilir. Toplumun değişen ihtiyaçlarından dolayı çağdaş yapıların kullanımında işlev değişikliği olabileceği gibi, özgün işleviyle çağının ihtiyaçlarını karşılayamayan tarihi yapılar da yeniden işlevlendirme ile kullanıma devam edebilmektedir. Toplumların çağdaş yaşam biçimleri, estetik anlayışları, teknik bilgilerin gibi pek çok veriyi içeren tarihi yapıların yeniden işlevlendirilerek korunması, onların sonraki kuşaklara aktarılmasında önemli bir araçtır (Kuban, 2000; Madran ve Özgönül, 2005: 7). Mimari mirasın gelecek kuşaklara aktarılması modern toplumlar açısından önem arz etmekte, bu yapıların kazanımının kültürel etkileri yanında ekonomik getirileri de bulunmaktadır (Çiftçi ve Bağbancı, 2018: 157).

Mevcut yapının, özgün işlevi dışında farklı bir işlevle kullanılması olarak tanımlanan yeniden işlevlendirme kavramı, çağdaş koruma yaklaşımlarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu yöntem yapının özgün işlevi ile kullanılmayacak duruma gelmesi neticesinde uygulanan bir koruma yöntemidir. İşlev seçimi yapılırken hassas davranılmalı, yapıların fiziksel özelliklerine ve kültürel önemine dikkat edilerek yeni işlev seçiminde bulunulmalıdır (Saka ve Özen, 2013: 46; Zeren, 2019:

12; Yıldız ve Asatekin, 2016: 176). Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde yapının fiziksel ve kültürel özelliklerine göre işlev seçimi yapılmaktadır. Bu yapıların hem daha fazla kullanıcıya ulaşabilme amacıyla hem de kentin turizm potansiyeline cevap verebilme adına çoğunlukla müze olarak yeniden işlevlendirildiği görülmektedir. Yapıların müze olarak işlevlendirilmesi; kültür varlıklarının aktif şekilde korunabilmesinin yanı sıra, yapının bulunduğu bölgenin turizm taleplerine cevap verebilmesini de sağlamaktadır (İslamoğlu, 2018: 512). Eğer tarihi yapıya müze gibi çok geniş bir kullanıcı kitlesine ulaşabileceği bir işlev yüklenirse; yapı içinde barındırdıklarını sergilemenin ötesine de geçerek kendisi de bir sergileme nesnesi olmaktadır. Böylece yapı, insanları hayatın içine katarak, kendisine temas eden her kuşak için yeni hatıralar, çağrışımlar, anlamlar ve hikâyeler oluştururken farklı kuşaklar için de simge ve anı değeri kazanmaktadır.

Yapılarda yeni işlev seçimi yapılırken, yapının ştrüktüründen, plan kurgusuna kadar pek çok farklı etmen göz önünde bulundurulmaktadır (Engin ve Özen, 2019: 265). Dikkate alınan bu etmenler, kullanıcıların yapıyı deneyimlemesini de desteklemelidir. Bir yapıyı yeniden işlevlendirirken ele alınan ve düzenlenen tüm kriterlerin yanında, yapı onları deneyimleyen fiziksel engelli kullanıcılar dahil tüm kullanıcılar için ulaşılabilir ve erişilebilir

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

olmalıdır. Fiziksel engelli bireylerin erişimini sağlamak, hareket özgürlüğüne saygı duyan ve temel kamu hizmetlerini kullanmalarına izin veren bir eylemdir (Áfio ve diğ., 2016: 949). Tasarım yaklaşımında kullanıcının fiziksel ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra sosyal ve psikolojik ihtiyaçları da karşılayacak kararlar alınmalı, bunu yaparken de her yapıya ayrı çözümler sunulmalıdır (Evcil, 13-19). Yapılan ön incelemeler göstermektedir ki, özellikle müze gibi kamusal kullanıma yönelik yeniden işlevlendirme çalışmalarında tasarım kararları alınırken, fiziksel engelli kullanıcılara yönelik çözümler geri planda kalabilmektedir. Oysaki fiziksel engelli kullanıcıların, diğer tüm mekânlar gibi, müzeye dönüştürülen bu yapıları da deneyimlemeleri, onların hem kültürel hem sosyal gelişimleri için oldukça önemlidir.

Çalışmada geniş bir tarihi ve kültürel birikime sahip, ziyaretçisine geniş bir bilgi dağarcığı sunan Bursa kentindeki yeniden işlevlendirilmiş müzeler değerlendirmeye alınmıştır. Çalışma alanı; Bursa kent merkezinde bulunan ve sonradan müze işlevi kazandırılan yapılarla sınırlandırılmıştır.

AMAÇ

Yapılan bu çalışmayla yeniden işlevlendirilen müze yapılarında fiziksel engelli kullanıcılara yönelik çözümler üretilip üretilmediği Bursa ilindeki yeniden işlevlendirilmiş müze

yapıları üzerinden irdelenerek bu konuda bir farkındalık yaratılması amaçlanmaktadır.

KAPSAM

Çalışmada öncelikle fiziksel engelli kullanıcılar üzerine yapılan bilimsel araştırmalar incelenmiştir. Kavramsal çerçeve içinde, erişilebilirlik kavramı yeniden işlevlendirilmiş müze yapıları üzerinden ele alınmış gözlem verileri ve yapılan tespitler ile elde edilen bulgular ve sonuçlar ortaya konulmuştur.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Fiziksel engelliler açısından yeniden işlevlendirilmiş tarihi yapıların erişilebilirlik analizinin yapıldığı bu çalışma 4 aşamadan oluşmaktadır.

Çalışmanın ilk aşamasında; müzelerde erişilebilirlik kriterlerinin belirlenmesine yönelik literatür çalışması yapılmış ve standartlar ADA (Americans with Disabilities Act) ve TS 9111 (Türk Standartları) kapsamında irdelenmiştir. İkinci aşamada örneklem alanındaki müze yapılarına ilişkin bilgiler elde edilmiştir. Bursa kent merkezinde yer alan ve müze olarak yeniden işlevlendirilen yapılar tespit edilmiş ve bu yapılara ilişkin literatür çalışması yapılmıştır. İlk iki aşamanın sonucunda elde edilen bilgilerle, alan çalışmasında kullanılmak üzere, veri formları hazırlanmıştır. Üçüncü aşamada, alan çalışmasına geçilerek müzelerde mekânsal ölçümler ve durum tes-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

pitleri yapılmıştır. Bu aşamada müzelerden elde edilen ölçümler ve bilgiler veri formlarına işlenmiştir. Çalışmanın dördüncü ve son aşamasında ise elde edilen veriler sayesinde, müzelerle ilişkin erişilebilirlik analizleri;

- Ulaşılabilir güzergâhın düzenlenmesi,
- Bina girişlerinin düzenlenmesi,
- Rampaların düzenlenmesi,
- Yatay sirkülasyonun düzenlenmesi,
- Düşey sirkülasyonun düzenlenmesi,
- Erişilebilir tuvaletlerin düzenlenmesi,
- Sergileme elemanlarının düzenlenmesi başlıklarda yapılarak çözüm önerileri sunulmuştur.

ARAŞTIRMANIN KISITLARI

Bu çalışma yeniden işlevlendirilmiş müzelerle sınırlandırılmış olup, plan kurguları, mekân organizasyonları, tefrişlerinin yerleşiminde değişiklik yapılmayan yani pasif koruma uygulamaları ile müze olarak değerlendirilen yapılar kapsam dışında tutulmuştur. Bu kapsamdaki müzeler, genel tasarım yaklaşımını etkileyecek müdahalelerden kaçınıldığı düşüncesiyle, çalışma alanı dışında bırakılmıştır.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Yeniden işlevlendirilerek müze olarak kullanılan tarihi yapıların projeleri hazırlanırken

fiziksel engelli kullanıcılara dair çözüm önerilerinin de dikkate alınması gerekliliğinin vurgulanması ve bu yönde alınacak tedbirlerin neler olabileceğinin belirlenmesidir.

ARAŞTIRMANIN ALT PROBLEMLERİ

Yeniden işlevlendirilerek müze olarak kullanılan tarihi yapıların mekân kurgularının, ulaşım güzergahlarının, bina girişlerinin, sirkülasyon ve manevra alanlarının, tuvaletlerinin ve sergileme elemanlarının fiziksel engelli kullanıcılar da dikkate alınarak tasarlanması gerekliliği konuları çalışmanın alt problemini oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Bu araştırma kapsamında test edilen hipotez “yeniden işlevlendirilen müze yapılarında uygulanan çözümler, fiziksel engelli kullanıcıların bu mekânları ve sergilenen ürünleri yeterince deneyimlemesine olanak sunmaktadır.” olarak belirlenmiştir.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Yapılı çevreye ulaşmak sağlıklı insanlar kadar, fiziksel engelli kullanıcılar için de gereklidir. Bu kullanıcılar için; toplum hayatına katılım, sağlıklı kullanıcıların sahip olduğu bütün hak ve hizmetlere ulaşabilmek, bunlardan yararlanabilmek oldukça önemlidir (Bekçi, 2012: 34). Yapılacak tasarımlarda sağlıklı bireyler kadar engelli ve yaşlı bireylerin de göz önünde bulundurulmalı ve yapılı çevre

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

tasarımlarında erişilebilirlik koşulları sağlanmalıdır. Bu kapsamda dünyada ve Türkiye’de erişilebilirliğe dair çeşitli araştırmalar ve çalışmalar yapılmıştır, yapılmaktadır. Bu çalışmalar göstermektedir ki dünya genelinde pek çok ülkede konuya gerek devlet gerekse çeşitli vakıf ve özel kurumların destekleriyle hassasiyetle yaklaşılmaktadır. Özellikle kentin geçmişten geleceğe belleğinde iz bırakan ve kent kimliğini sergileyen yapıların farklı özellikteki kullanıcıların deneyimine açık olması gerekmektedir.

Bir kentin tarihine ve kültürüne ışık tutan, kentle ilgili tüm bilgileri içinde arşivleyen müze yapıları kültürel mirasın en önemli taşınaklarıdır. Müzeler kentin değerlerini gelecek kuşaklara aktarırken, toplum gelişip güçlenmesine de katkı sağlamaktadırlar (Kurak Açıcı ve Konakoğlu, 2018: 669). Kentin belleğini yansıtan ve kente gelen ziyaretçilerin belleğinde kente dair önemli izler bırakan müzelerin fiziksel engelli kullanıcılar için erişilebilirliğinin incelendiği farklı çalışmalar bulunmaktadır.

Wiaštuti ve arkadaşlarının, Jakarta’da yaptıkları araştırmada, müzelerin erişilebilir turizm kapsamında; bilgi, ulaşım, ortak gereksinimler, evrensel tasarım ve erişilebilirlik başlıklarıyla ele alınarak düzenlenmesiyle daha çok kullanıcıya hizmet edebileceğini belirtmektedirler (Wiaštuti ve diğ., 2018: 7). Poria ve diğerlerinin çağdaş sanat müzelerinde yap-

tıkları araştırmada, fiziksel engelli kullanıcıların müzeleri deneyimlerken hem fiziksel hem de insani problemlerle karşılaştıklarını belirlemişlerdir (Poria, 2009: 125-126). İbem ve diğerlerinin Nijerya’daki müze binalarının evrensel tasarım uyumluluğunu yaklaşılabirlik, erişilebilirlik ve kullanılabilirlik üzerinden değerlendirdikleri çalışmalarında, inceledikleri müzelerde yaklaşılabirlik söz konusu olduğunda müzelerin yeterli olduğunu, ancak erişilebilirlik ve kullanılabilirlik parametrelerinde ortalamanın altında performans gösterdiğini tespit etmişlerdir (İbem ve diğ., 2017: 13738- 13739). Şen ve diğerlerinin kültür varlıkları ve müzelerin engelli turist ziyaretlerine uygunluğunu belirlemek için müze yöneticileri ile görüştüğü çalışmada müze yöneticilerinin fiziksel engelli ziyaretçileri dikkate almaya çalıştığı ve çalışma alanında yer alan müzelerdeki düzenlemelerin oluşum sürecinde olduğu belirlenmiştir (Şen ve diğ., 2014: 13-14). Aygün ve diğerlerinin Tekirdağ ili kentsel alanlarında fiziksel engelli bireyler için erişilebilirliği inceledikleri çalışmalarında tasarım ve uygulama açısından problemler tespit edildiği görülmektedir (Aygün ve diğ., 2018: 31). Yapılan literatür çalışması göstermektedir ki erişilebilir müze kavramı hala oluşum sürecindedir ve tasarım kararları alınırken pek çok parametre dikkate alınmalıdır.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Geniş bir kitleye hizmet veren müze yapıları için düzenlemeler yapılırken, değnek, yürüteç, araç ve bastonları ile gelen kullanıcılar da göz önünde bulundurulmalı, gerekli görülen yerlerde müze rampaları, kolay açılan kapılar, platformlar, yürüyen merdivenler gibi fiziksel engelli kullanıcının dolaşımını kolaylaştırıcı elemanlar bulundurulmalıdır (Erbay, 2011: 161). Ancak bu düzenlemelere gidilirken kullanıcıların yalnızca fiziksel engelli bireyler olmadığı düşüncesinden de yola çıkarak kapsayıcı tasarım yaklaşımına gidilmeli, kullanıcıların sağlık durumlarının ya da bireysel özelliklerinin farklılaşmasının vurgusu yapılmamalıdır. Kapsayıcı tasarım yaklaşım ilkeleri; eşit kullanım, esnek kullanım, basit ve sezgisel kullanım, algılanabilir bilgi, hata toleransı, düşük fiziksel güç ve yaklaşım ve kullanım için yeterli alanı sağlamanın yanı sıra son yıllarda genişletilerek, bireyin çevreden hoşnutluğu, işlevsel ve estetik uyum, sosyal uyum ve katılım parametreleriyle de güçlendirilmiştir. Böylece yapıyı çevrenin kalitesi ve geniş kapsamda kullanıcıya hizmet etmesi ile kullanıcı memnuniyeti, işlevsel ve estetik uyum ve sosyal uyum ve katılım sağlanmış olacaktır (Evcil, 2014: 13-44). Alınacak tasarım kararlarında müzelerin tüm mekânlarının mümkün olduğunca fazla sayıda kullanıcıya hizmet edecek ve hoşnutluk verecek şekilde kapsayıcı tasarım yaklaşımı ile tasarlanması gerektiği unutulmamalıdır. Yeniden işlevlendirilerek müze olarak kullanılan yapıların fi-

ziksel engelli kullanıcılar için erişilebilir olup olmadığının belirlenmeye çalışıldığı bu çalışmada, fiziksel yeterliliklerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Çalışma kapsamında fiziksel engelli bireylerin konfor koşullarını ve emniyet gerekçelerini sağlayarak ulaşım güzergahını, bina girişlerini, manevra alanlarını, yatay ve dikey sirkülasyon alanlarını ve erişilebilir tuvaletleri, kullanabilmesi ve sergilenen ürünleri deneyimlemesi için farklı kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenen standartlar tespit edilerek, minimum gereklilikler aşağıda belirtilmiştir;

- Ulaşılabilir güzergâhın düzenlenmesi,

Bu kapsamda otoparklar ve bina ana girişlerine ulaşımı sağlayan yaya kaldırımları erişilebilirlik kapsamında düzenlenmelidir. Müzeye yaklaşım; fiziksel engelli kullanıcılar için de uygun otopark alanları, basamaksız ve engelsiz yollar da planlanarak, herkesin aynı güzergâhı ve donanımları kullanarak ulaşmasını sağlayacak biçimde tasarlanmalıdır. Binaların en az bir girişine engelsiz ulaşım ve giriş olanağı sunulmalıdır. Ulaşılabilir tüm güzergâh noktaları kullanıcı yoğunluğu da düşünülerek uygun ölçülerde olmalıdır. Alternatif ulaşılabilir girişler kullanılması durumunda, bu girişlerin ulaşılabilir güzergâh boyunca tabelalar ile işaretlenerek algılanması sağlanmalıdır. Müze yapılarına ulaşım yaya

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

ve taşıt ulaşımı şeklinde düzenlenmelidir (TS 12576, 2017). Müze kapasitesine göre uygun otopark mevcudiyeti ve uygun otopark boyutları sağlanmalıdır.

- Bina girişlerinin düzenlenmesi;

Bina girişlerinin hem zemin olması ve bunun sağlanmadığı durumlarda kanatlı kapılarda 13mm'yi, kayar kapılarda ise 19mm'yi geçmeyecek şekilde eşik veya uygun eğimlerde rampa konulması gerekmektedir. Giriş kapısı iyi aydınlatılmalı ve tercihen sensörlü aydınlatma kullanılmalıdır. Giriş kapısı temiz ölçüsünün en az 91,5cm olması gerekmektedir. Döner kapı kullanılmamalı, eğer kullanılacaksa da yanında menteşeli veya otomatik sürgülü kapıların da bulunması sağlanmalıdır. Tek kanatlı kapılarda kapı genişliği 90cm'den, çift kanatlı kapılarda ise toplam 150cm'den az olmamalıdır (TS 9111, 1991; ADA, 2010)¹.

- Rampaların düzenlenmesi;

Rampa eğiminin 10m'ye kadar rampalarda %8, 10m'den uzun rampalarda %6 olacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir (TS 9111, 1991; ADA, 2010; Türkyılmaz ve İskender, 2018: 299). Rampa genişliğinin düz ve 180°'lik dönüşlü rampalarda 90cm, 90°

dönüşlü rampalarda 140 cm olması gerekmektedir. Rampa sahanlığı ise düz rampalarda 100x120cm, yön değiştiren rampalarda 152x152cm olacak şekilde düzenlenmelidir (TS 9111, 1991; Türkyılmaz ve İskender, 2018: 300).

- Yatay sirkülasyonun düzenlenmesi;

Bina içinde yatay sirkülasyonu sağlayan koridorların genişliği, net 90cm olacak şekilde düzenlenmelidir. T ve U dönüş mesafeleri de standartlara göre ayarlanmalıdır. Ayrıca manevra alanlarında 152x152cm minimum ölçülerine göre düzenleme yapılmalıdır (TS 9111, 1991; ADA 2010)².

- Düşey sirkülasyonun düzenlenmesi;

Fiziksel engelli kullanıcılar için genellikle tek katlı yapılar tercih edilmelidir. Ancak bunun her koşulda sağlanabilmesi mümkün olmamaktadır. Bundan dolayı, fiziksel engelli kullanıcıları da düşünerek, düşey sirkülasyon elemanları olan asansörler ve merdivenlerin uygun standartlara göre düzenlenmesi sağlanmalıdır. Kullanıcılar asansörlere bina girişinden engelsiz olarak ulaşılabilir. Asansörün önünde 152x152cm'lik manevra alanı bulunmalıdır. Asansör kapısının minimum 91.5cm, asansör kabin içi genişliğinin

1 ADA Standards for Accessible Design (2010), https://www.ada.gov/2010ADAstandards_index.htm, (E.T. 03.01.2019)

2 ADA Standards for Accessible Design (2010), https://www.ada.gov/2010ADAstandards_index.htm, (E.T. 03.01.2019)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

110 cm. derinliğinin 140 cm olması gerekmektedir (TS 9111, 1991; ADA 2010)³.

Merdiven rıht yüksekliği, maksimum 15cm olacak şekilde;

(2 x rıht yüksekliği) + (1 x basamak genişliği) = 63cm formülü kullanılmalıdır.

Basamak yüzeyinde çıkıntı yapmayacak şekilde kaymaz bant bulunmalıdır. Merdivenlerde bir yerden 90cm diğeri yerden 70cm olmak üzere iki farklı yükseklikte ve merdivenin her iki tarafında yer alacak şekilde küpeşte olmalıdır (TS 9111, 1991; ADA 2010)⁴.

Gerekli durumlarda düşey sirkülasyonu sağlamak amacıyla merdiven basamakları üzerine yerleştirilecek bir platformla merdiven asansörleri de fiziksel engelli kullanıcıların kullanımına sunulabilir (TS 9111, 1991).

- Erişilebilir tuvaletlerin düzenlenmesi;

Engelli kullanıcıların kimseden yardım almadan tuvaletleri kullanabilmesi gerekmektedir. Kapılar dışarıya açılarak, kapı genişliği net 90cm olacak şekilde düzenlenmelidir. Tuvalet ve kabin ölçüleri farklı düzenlemelere göre standartları sağlayacak şekilde ayarlanmalıdır. Lavabo tekerlekli sandalye kullanan kullanıcılar da dikkate alınarak ayaksız ve tezgâh altı dolabı olmayacak şekilde planlanmalıdır. Klozete ulaşabilmek için yanında tu-

tunma barları ve klozetin önünde veya yanında yaklaşma mesafesi veya gerekli manevra alanları bırakılmalıdır (TS 9111, 1991).

- Sergileme elemanlarının düzenlenmesi;

Farklı özellikteki kullanıcılar için müzelerde dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan birisi de sergilenen ürünlere ulaşım. Ürünlerin özelliklerini kavrayabilmek, bilgiye ulaşmak açısından önem arz etmektedir. Müzelerde; fiziksel engelli kullanıcıların bilgiye erişimini sağlayacak alternatif çözümler sağlanmalıdır. Sergileme elemanlarının özellikleri ve boyutları, farklı özellikteki kullanıcılar için uygun olmalıdır. Kullanıcıların görebileceği yükseklik sergileme panoları ile sergileme üniteleri arasında farklılık göstermektedir. Ayrıca, görüş açısı değiştikçe veya önüne farklı objeler geldikçe bu ölçüler değişiklik gösterebilmektedir. Sergileme elemanlarının yanında yer alan bilgilendirme panolarının konumları ve yazı boyutları tekerlekli sandalye kullanıcıları için de okunabilir olmalıdır (Ginley, 2013; ADA, 2019)⁵.

BULGULAR

Çalışma Alanı

Bursa ili tarihi çok eskilere dayanan ve bünyesinde farklı kültürlerin izlerini ve ürün-

3 a.g.y,

4 a.g.y,

5 ADA Standards for Accessible Design (2010), https://www.ada.gov/2010ADAstandards_index.htm, (E.T. 03.01.2019)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

lerini barındıran bir kenttir. Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Devleti gibi tarih sahnesinde önemli yer tutan devletlerin yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti için de önemini sürdürmektedir. Bölgedeki arkeolojik izlere göre Bursa ve çevresi 8500 yıllık bir geçmişe sahiptir (Bursa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, E.T. 28.01.2019)⁶.

Kentte tarihi uygarlıkların izlerini hissettiren pek çok yapı bulunmaktadır. Bellekte iz bırakan bu tarihi yapıların korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması, toplumun kültürel sürekliliği açısından son derece önemlidir. UNESCO dünya kültür mirası listesinde yer alan kültür varlıklarını da bünyesinde bulunduran kent; hem sivil mimarlık mirasına ilişkin örnekleri, hem arkeolojik alanları hem de endüstri mirasını bünyesinde barındırarak zengin bir kültür birikimi sunmaktadır. Kentte bulunan bu yapılardan bazıları yeniden işlevlendirme çalışmaları yapılarak müze olarak kullanıma kazandırılmıştır (Şekil 1).

Kent merkezinde müze olarak yeniden işlevlendirilerek devlet ve özel teşebbüs tarafından işletilen toplam 17 adet yapı bulunmaktadır. Bu yapılar;

Bursa Kent Müzesi, Hünkâr Köşkü, Merinos Enerji Müzesi, Merinos Tekstil Sanayi Mü-

zesi, Bursa Bıçak Müzesi, Bursa Yaşam Kültürü Müzesi, Karagöz Müzesi, Bursa Sağlık Tarihi Müzesi, Hüsnü Züber Evi Müzesi, Tophane Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Müzesi, Muradiye Kuran ve El Yazmaları Müzesi, TOFAŞ Anadolu Arabaları Müzesi, 17. yy. Osmanlı Evi Müzesi, Türk İslam Eserleri Müzesi, Atatürk Evi Müzesi, Ormancılık Müzesi, Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi'dir.

Çalışma kapsamında, Hüsnü Züber Evi Müzesi ve Türk İslam Eserleri Müzesi'nde gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları nedeniyle, Ormancılık Müzesi'nde ise pandemi nedeniyle gerekli tespit çalışmaları yapılamamıştır. Bu sebeplerden ötürü bu üç müze çalışma dışında bırakılmıştır. Ayrıca Hünkâr Köşkü, Merinos Enerji Müzesi, Yaşam Müzesi, 17. yy. Osmanlı Evi Müzesi, Atatürk Evi Müzelerinin plan kurguları, mekân organizasyonları, tefişlerinin yerleşiminde değişiklik yapılmadığı, bu yapıların pasif koruma yaklaşımı ile dondurularak müze olarak kullanıldığı görülmüştür. Bu bağlamda, bu müzeler de, genel tasarım yaklaşımını etkileyecek müdahalelerden kaçınıldığı düşüncesiyle, çalışma alanı dışında bırakılmıştır.

6 <http://www.bursakulturturizm.gov.tr/TR-70230/tarihce.html>, (E.T. 28.01.2019)

Şekil 1. Bursa Kentinin Haritası ve İncelenen Müzelerin Konumları

Çalışma alanı içerisinde bulunan müze yapılarında erişilebilirlik kriterleri;

- Ulaşılabilir güzergâhın düzenlenmesi,
- Bina girişlerinin düzenlenmesi,
- Rampaların düzenlenmesi,
- Yatay sirkülasyonun düzenlenmesi,
- Düşey sirkülasyonun düzenlenmesi,

- Erişilebilir tuvaletlerin düzenlenmesi
- Sergileme elemanlarının düzenlenmesi başlıklarında yerinde tespit çalışmasıyla belirlenmiştir.

Yerinde tespit çalışmasıyla elde edilen veriler tablolara işlenerek, gerekli standartlarla karşılaştırması yapılmış ve yeniden işlevlendirilerek müze olarak kullanılan yapıların erişilebilirlik durumları değerlendirilmiştir (Tablo 1).

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yılı: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Tablo 1. Müze Olarak Yeniden İşlevlendirilen Yapıların Erişilebilirlik Analizi

Birimler		Kent Müzesi	Araba Müzesi	Tekstil Sanayi Müzesi	Kuran ve El Yazmaları Müzesi	Bıçak Müzesi	Sağlık Tarihi Müzesi	Tophane Müzesi	Halk Kıyafetleri Müzesi	Karagöz Müzesi	
Ulaşılabilir Güzergâh	Yaya kaldırımı boyutları	X	0	√	√	X	0	X	X	X	
	Otopark mevcudiyeti	0	X	√	0	0	0	√	0	0	
	Otopark boyutları	0	X	√	0	0	0	X	0	0	
Bina Girişleri	Merdiven	Merdiven mevcudiyeti	√	√	√	√	√	0	0	√	√
		Basamak genişliği	√	√	X	X	√	0	0	√	√
		Riht yüksekliği	√	√	X	X	X	0	0	X	√
		Küpeşte yüksekliği	X	X	0	X	0	0	0	0	X
		Kaymaz bant	√	0	√	0	0	0	0	0	0
	Rampa	Rampa mevcudiyeti	√	√	√	√	0	0	0	√	0
		Genişlik	√	X	X	√	0	0	0	X	0
		Eğim	X	X	√	X	0	0	0	X	0
		Manevra alanı	√	X	√	√	0	0	0	√	0
		Zemin malzemesi	X	X	X	√	0	0	0	0	X
	Kapı	Küpeşte yüksekliği	X	X	0	X	0	0	0	0	0
		Kapı genişliği	√	X	√	√	√	√	X	√	√
		Kapı tipi	√	√	X	√	√	√	√	X	√
	Eşik yüksekliği	√	√	0	0	X	X	0	0	0	

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Yatay Sirkülasyon		Koridor									
		Koridor genişliği	√	√	X	√	√	√	X	√	X
Yatay Sirkülasyon	Koridor	Manevra alanı	√	√	X	√	√	√	√	X	X
		Kapı genişliği	√	√	√	√	√	√	0	X	√
		Kapıların açılış yönü	√	√	√	X	√	√	0	X	√
		Kapı kolu yüksekliği	√	√	√	X	√	√	0	√	√
		Rampa mevcudiyeti	√	√	0	√	0	0	0	0	0
	İç Mekan Rampaları	Genişlik	√	√	0	√	0	0	0	0	0
		Eğim	X	X	0	√	0	0	0	0	0
		Manevra alanı	X	X	0	√	0	0	0	0	0
		Zemin malzemesi	X	√	0	√	0	0	0	0	0
		Küpeşte yüksekliği	X	X	0	0	0	0	0	0	0

** (X: Yeterli değil; √: Yeterli; 0: Yok)

Tablo 1'in devamı

Birimler		Kent Müzesi	Araba Müzesi	Tekstil Sanayi Müzesi	Kuran ve El Yazmaları Müzesi	Bıçak Müzesi	Sağlık Tarihi Müzesi	Tophane Müzesi	Halk Kıyafetleri Müzesi	Karagöz Müzesi	
Düşey Sirkülasyon	Merdiven	Merdiven mevcudiyeti	√	√	√	√	√	√	√	√	
		Basamak genişliği	√	X	√	X	X	X	X	X	√
		Riht yüksekliği	√	X	√	√	X	X	X	X	√
		Kaymaz bant	√	X	√	X	X	X	X	X	0
		Küpeşte mevcudiyeti	√	X	X	X	0	X	X	0	√
		Küpeşte yüksekliği	X	X	X	0	0	X	0	0	X
	Asansör	Küpeşte çapı	X	X	√	0	0	X	0	0	X
		Asansör mevcudiyeti	√	0	√	0	0	0	0	0	0
		Kabin boyutları	√	0	X	0	0	0	0	0	0
		Kapı genişliği	√	0	√	0	0	0	0	0	0
		Tutunma bandı yüksekliği	√	0	X	0	0	0	0	0	0
		Sesli sensör	X	0	√	0	0	0	0	0	0
		Kapı açık kalma süresi	X	0	X	0	0	0	0	0	0
		Buton yüksekliği	√	0	√	0	0	0	0	0	0

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Erişilebilir WC	Erişilebilir tuvalet mevcudiyeti	√	√	√	√	√	√	0	0	0
	WC derinlik	√	√	√	X	√	√	0	0	0
	WC genişlik	√	X	√	X	√	√	0	0	0
	WC kapı genişliği	X	X	√	√	√	√	0	0	0
	Manevra alanı	√	X	√	X	X	X	0	0	0
	Lavabo yüksekliği	X	X	X	X	√	X	0	0	0
	Lavabo derinliği	X	√	X	√	X	X	0	0	0
	Klozet yüksekliği	X	X	√	X	√	√	0	0	0
	Tutunma barı yüksekliği	X	X	√	√	X	√	0	0	0
	Tutunma barı çapı	√	√	X	√	√	X	0	0	0
Ayna yüksekliği	√	√	√	√	√	√	0	0	0	
Sergileme Elemanları	Boyutlar	X	X	X	X	√	X	X	√	X
	Bilgilendirme panoları	X	X	X	X	X	X	X	√	X

** (X: Yeterli değil; √: Yeterli; 0: Yok)

Bursa Kent Müzesinin Erişilebilirlik Analizi

İncelenen müzelerden Bursa Kent Müzesi, 75 yıl boyunca Bursa Adliyesi olarak kullanılmıştır. Yapı, Cumhuriyet döneminde kent merkezinde yer alan üç yönetim binasından biridir. Adliyenin başka yere taşınmasıyla 2001 yılında boşaltılarak kent müzesi olarak kullanılmasına karar verilen yapının bünyesinde kentin belleğini ve kültürünü yansıtan ürünler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra; müze içinde halkın katılımına açık atölye çalışmaları, konferanslar, sergiler gibi çeşitli

sanatsal ve kültürel etkinlikler gerçekleştirilerek yaşayan müze olması sağlanmaktadır. Böylece sadece turistlerin gezebileceği bir yapı olmasının ötesine geçerek, yöre halkının da aktif olarak kullandığı yaşayan bir yapı olması amaçlanmıştır (Bursa Büyükşehir Belediyesi Kent Müzesi, E.T. 03.01.2019).

Kent merkezinde, Atatürk Heykeli'nin olduğu meydana konumlanmış olan müze binasına toplu taşıma da dâhil her türlü araçla ulaşım mümkündür. Ancak müze yakın çevresindeki yol güzergâhının fiziksel engelli kullanıcılar açısından ulaşılabilir olmadığı yapılan incelemeler sonucunda tespit edilmiştir. Müze binası ile ana ulaşım aksı arasında kot fark-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

ları bulunmaktadır. Bu kot farkları arasındaki bağlantıları sağlayan merdiven ve rampaların fiziksel engelli bireylerin kullanımına uygun olmadığı görülmektedir (Tablo 1). Buradan yola çıkarak, yakın çevresinden müzeye ulaşmanın mümkün olmadığı ve erişilebilirliğin daha ilk adından sağlanamadığı söylenebilir.

Bina içinde kullanılan platformlara bağlantıyı sağlayan rampalar kullanılmasının yanı sıra asansör ve erişilebilir tuvalet bulunması fiziksel engelli kullanıcıların dikkate alındığını göstermektedir. Ancak platformlara ulaşmayı sağlayan rampaların ölçüleri ve malzeme seçimlerinde sıkıntılar olduğu, erişilebilir tuvalet ölçülerinin de engelli bireylerin kullanımı için yeterli olmadığı belirlenmiştir (Aras, 2019: 752).

Sergileme elemanlarının ve bilgilendirme panolarının farklı özellikteki fiziksel engelli bireylerin kullanımına uygun olmadıkları görülmektedir. Sergileme elemanı yükseklikleri ve alternatifleri tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun ölçülerde değildir (Tablo 1).

TOFAŞ Anadolu Arabaları Müzesinin Erişilebilirlik Analizi

TOFAŞ Anadolu Arabaları Müze yerleşkesi, içinde 4 farklı yapı barındıran 17.000m²'lik bir alanı kapsamaktadır. Bu kompleksin içinde yer alan yapılardan biri eski bir ipek fabrikasının yeniden işlevlendirilmesiyle 2002 yılında ziyarete açılan müze yapısıdır. Döne-

minin en seçkin örnekleri arasında yer alan Umurbey Hamamı ise; 2008 yılında restore edilerek sanat ve kültürel etkinliklerin düzenlendiği bir sanat galerisine dönüştürülmüştür. Yine bahçe içinde yer alan iki katlı eski Türk evi ise 2008 yılında restore edilerek müze idari binası olarak kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde kompleksin içinde kafe olarak kullanılan yapı ise müze ile paralel olarak restorasyon geçirmiş, ancak 2010 yılında iç mekanında da tekrar düzenlemeye gidilmiştir (TOFAŞ Anadolu Arabaları Müzesi, E.T. 03.01.2019)⁷.

Müzenin konumu, ulaşım akslarına ve toplu taşımaya yakındır. Bu sebeple müze yapısı ulaşılabilir gibi görünmesine karşın yakın çevresinde yeterli düzenlemelerin yapılmamış olması, fiziksel engelli kullanıcıların yardım almadan müzeye ulaşmasını engellemektedir. Bina yakın çevresinde yaya kaldırımı düzenlemesi bulunmamakta ve bu da kullanıcıların güvenliği açısından tehlike oluşturmaktadır (Tablo 1).

Yerleşke içerisinde farklı kotlara ulaşmayı sağlayan rampa kullanılması ve müze içerisinde erişilebilir tuvalet bulunması fiziksel engelli kullanıcıların dikkate alındığını göstermektedir. Ancak, otoparktan binalara ve binaların kendi aralarında yaya ulaşımında sıkıntılar olduğu, bina içinde ve dışında kurgu-

⁷ <http://www.bursamuze.com/bursa-kent-muzesi-496/> (E.T. 03.01.2019)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

lanan rampa çözümlerinin hem ölçüler hem de malzeme seçimleri açısından yeterli olmadığı, yerleşke içerisinde sadece bir bina da erişilebilir tuvalet olduğu ve bunun da uygun biçimde tasarlanmadığı belirlenmiştir (Aras, 2019: 753).

Sergileme elemanlarının ve bilgilendirme panolarının farklı özellikteki fiziksel engelli bireylerin kullanımına uygun olmadıkları görülmektedir. Sergileme elemanı yükseklikleri ve alternatifleri tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun ölçülerde değildir (Tablo 1).

Merinos Tekstil Sanayi Müzesinde Erişilebilirliğin İncelenmesi

1938 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından açılışı yapılan son fabrika olma özelliği taşıyan Merinos Yünlü Müessesesi, 2011 yılından beri Bursa Merinos Tekstil Sanayi Müzesi olarak Merinos Atatürk Kongre ve Kültür Merkezi olarak adlandırılan ve pek çok farklı işlevi bünyesinde barındıran yerleşke içinde hizmet vermektedir. Yerleşke ilk yapıldığı dönemde de spor alanlarından, sosyal alanlara kadar farklı pek çok işlevi bünyesinde barındırarak döneminin sosyo-kültürel gelişimine öncülük yapmıştır. 2007 yılında yerleşke Tarihi Kentler Birliği tarafından başarı ödülüne layık görülmüştür (Alagöz, 2017: 225-226).

Müze yapı içerisinde iki katı kullanacak şekilde düzenlenmiştir. Tekstil bölümü dört ana kısımdan oluşmakta ve yünün ipliğe dönüş-

mesi tüm aşamalarıyla aktarılmaktadır. Yapıda dolaşım aksının net biçimde algılanması sağlanarak kullanıcıların makine ve sergileme ürünlerine odaklanması amaçlanmaktadır. Müzede ayrıca bir adet sergi salonu ve cumhuriyetimizin önemli ressamlarından olan Malik Aksel'e ait bir galeri salonu bulunmaktadır (Bursa Büyükşehir Belediyesi Merinos Tekstil Sanayi Müzesi, E.T. 21.02.2020)⁸.

Atatürk Kültür ve Kongre Merkezi içinde yer alan müzeye yaklaşım, içinde bulunduğu yerleşkenin farklı noktalarda ve farklı kotlarda bulunan girişlerinden geçtikten sonra sağlanmaktadır. Tekstil Sanayi Müzesine ana yoldan erişilebilirlikte sıkıntı oluşturacak nokta bulunmamaktadır. Engelli kullanıcılar için otopark bulunmakta, müzeye yaklaşımda yaya kaldırımlarında problem oluşturacak noktalar bulunmamaktadır. Bina ana girişi, zemin kotundan alt kotta yer almaktadır. İki kot arasında bağlantı merdiven ve rampa ile sağlanmaktadır. Merdiven ve rampalarda küpeşte bulunmamaktadır. Merdiven basamaklarının rıhtları yüksek olduğundan erişilebilirliği güçleştirmektedir. Basamaklarda kaymaz bant mevcuttur. Rampanın genişliği, eğimi ve manevra alanı standartlara uygun olmasına rağmen, zemin malzemesi farklı özellikteki kullanıcıların kullanımına uygun değildir. Bina ana giriş kapısı engelliler için

⁸ <http://www.tofasanadoluarabalarimuzesi.com/>, (E.T. 03.01.2019)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

yeterli genişliktedir. Giriş aydınlatması mevcuttur, ancak girişte bir yönlendirme elemanı bulunmamaktadır (Tablo 1).

Müzedeki farklı birimleri birbirine bağlayan sirkülasyon ağı ve manevra alanları fiziksel engelli kullanıcılar için yeterli genişlikte değildir. Sergileme birimlerinin önünde yeterli manevra alanı mevcuttur. Ancak sergileme elemanları ve bilgilendirme panoları farklı tip kullanıcı ihtiyaçları için uygun değildir (Tablo 1). Bilgilendirme panolarının yükseğe yerleştirilmiş olması farklı kullanıcı tiplerinin bu panolardaki bilgileri okumasını güçleştirmektedir. Sergileme elemanlarının ve sergilenen ürünlerin de farklı noktalarda birbirlerinin önüne geçtikleri görülmektedir. Bu durum farklı özellikteki kullanıcıların sergilenen ürünleri görmesini engellemektedir.

Düşey sirkülasyonda merdiven ve asansör kullanılmaktadır. Merdiven basamak genişliği, yüksekliği, kaymaz bant kullanımı ve küpeşte özellikleriyle standartları sağlarken, asansör kabininde fiziksel engelli kullanıcı için yeterli manevra alanı bulunmamaktadır. Asansör kapı genişliği yeterli boyutlardadır. Kabin içindeki tutunma bandı bulunmamaktadır. Asansör girişinin önünde yeterli manevra alanı bulunmasına rağmen, kabin giriş kapılarının açık kalma süreleri yeterli değildir (Tablo 1).

Müzedeki erişilebilir tuvalet mevcuttur. İçerisinde yeterli manevra alanı bulunmaktadır. Islak hacimde klozet engelli kullanımına uygun olmasına rağmen, lavabo yüksekliği ve derinliği standartlara uygun değildir (Tablo 1).

Sergileme elemanlarının boyutları farklı özellikteki kullanıcılar için yeterli alternatifleri sunmamakta, ürünlerin birbirlerini önünde düzenlenmiş olması da sergileme için uygun koşulları sağlamamaktadır.

Muradiye Kuran ve El Yazmaları Müzesinde Erişilebilirlik Analizi

6 asırlık tarihi bulunan ve 2014 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınan Muradiye Külliyesi'nin en önemli parçalarından biri olan Muradiye Medresesi pek çok kez tamir ve onarım geçirmiştir. Medresenin Türk İslam coğrafyası için önemli eğitim kurumlarından birisi olduğu ifade edilmektedir. Bu kurumda yüzyıllar boyunca birçok ilim adamı ders vermiş ve yetişmiştir (Bursa Büyükşehir Belediyesi Muradiye Kuran ve El Yazmaları Müzesi, E.T. 10.01.2020)⁹. Revaklı, açık avlulu ve tek eyvanlı Osmanlı erken dönem medrese plan tipine sahip yapı, kare bir avlu etrafında sıralanmış, on dört öğrenci hücre, iki ara ve bir büyük eyvandan oluşmaktadır. Avlunun ortasında, mermerden

⁹ <http://tekstilmuzesi.bursa.bel.tr/muze/>, (E.T. 21.02.2020)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

sekizgen bir havuz vardır. Farklı zamanlarda çeşitli gerekçelerle restorasyon çalışmaları yapılan yapıda Cumhuriyet sonrasında ilk kapsamlı çalışma 1951 yılında gerçekleşmiştir. Bu onarımdan sonra uzun yıllar Verem Savaş Dispanseri ve Kanser Erken Tanı Merkezi olarak sağlık hizmetlerinde kullanılmıştır. 2014 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiştir. Geçirdiği son restorasyon çalışmasıyla müze olarak yeniden işlevlendirilen yapı, 18 Ocak 2018 tarihinden itibaren Kuran ve El Yazmaları Müzesi olarak hizmete vermeye başlamıştır. Odalar ve revak sergi alanı, üzeri kapatılan avlu ise etkinlik ve atölye alanı olarak planlanmıştır (Bursa Büyükşehir Belediyesi Muradiye Kuran ve El Yazmaları Müzesi, E.T. 05.01.2020)¹⁰.

Müzenin ana giriş kapısına yaya kaldırımlarından ulaşımında problem oluşturacak nokta bulunmamaktadır. Ancak müzede engelli otoparkı bulunmamaktadır. Yapının ana giriş kapısına ulaşmak için merdiven ve rampalar bulunmaktadır. Merdivenin rıht yükseklikleri sabit olmamakla birlikte, fiziksel engelli kullanıcılar için de uygun ölçülerde değildirler. Basamaklarda kaymaz bant bulunmamaktadır. Giriş kapısına ulaşmak için yerleştirilmiş olan iki adet rampadan alt kottakinin eğimi fazladır. Merdivenlerde küpeşte bulunmamakta, rampaların sadece bir tanesinde standartlardan

yüksek olan küpeşte bulunmaktadır. Rampa ve merdiven başlangıç ve bitiminde manevra alanı yeterlidir (Tablo 1).

Bina ana giriş kapısı ahşaptır, ancak müzenin açık olduğu saatlerde bu kapı ziyaretçiler tarafından aktif olarak kullanılmamaktadır. Bu ahşap kapılar ziyaretçiler için kullanım zorluğu yaratacağından, ziyaret saatlerinde açık kalmaları sağlanarak, ana giriş holünde sensörlü cam kapılar kurgulanmıştır. Kullanıcılar ziyaret sırasında açık olan ahşap kapılardan geçtikten sonraki sensörlü cam kayar kapıyı kullanmaktadırlar. Bina girişinde aydınlatma ve yönlendirmeler yeterli değildir (Tablo 1).

Bina içindeki dolaşımda koridor genişlikleri ve manevra alanları uygun ölçülerdedir. İç kapılarda kapı genişlikleri, açılış yönleri ve kapı kolu farklı özellikteki kullanıcıların kullanımına uygun değildir (Tablo 1). Müze içinde farklı kotlardaki dolaşımı sağlamak için uygun eğimde ve ölçülerde rampalar kullanılmıştır. Ancak rampalarda küpeşte bulunmamaktadır. Binada farklı kotları birbirine bağlamak için merdivenler bulunmaktadır. Bu merdivenlerde de küpeşte ve kaymaz bant bulunmamaktadır (Tablo 1).

Müzede erişilebilir tuvalet bulunmakta olup, kapı genişliği farklı fiziksel yapıdaki kullanıcılar için uygundur. Ancak tuvalette yeterli manevra alanı bulunmamaktadır ve klozet

¹⁰ <https://www.bursa.bel.tr/600-yillik-medrese-muze-olarak-hizmette-/haber/27019> (E.T. 10.01.2020)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

yüksekliği de fiziksel engelli kullanıcılar için fazladır (Tablo 1).

Sergileme elemanlarının boyutları farklı özellikteki kullanıcılar için uygun olmamakla birlikte, ürünlerin birbirileri önünde düzenlenmiş olması da sergileme için uygun koşulları sağlamamaktadır. Bilgilendirme panolarının yükseklikleri ve yazı boyutları uygun ölçülerde değildir (Tablo 1). Bu durum fiziksel engelli kullanıcıların sergilenen bütün ürünlere ve bilgilendirmelere ulaşmasını güçleştirmektedir.

Bursa Bıçak Müzesinde Erişilebilirlik Analizi

Bursa Bıçak Müzesi 1700 ve 1800’lü yıllara ait sivil mimarlık örneği iki adet tarihi yapıdan oluşmaktadır. Vakıflar Bölge Müdürlüğüne ait iki yapı, Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilerek bıçakçılık müzesi olarak hizmete sunulmuştur (Bursa Büyükşehir Belediyesi Bıçak Müzesi, E.T. 15.05.2019; Bursa Büyükşehir Belediyesi, 15.05.2019)^{11 12}. Bursa Osmanlı İmparatorluğu’nun başkenti olmasının yanı sıra demir işlemeciliğinin de başkenti olmuştur. 93 harbinde bıçak ustaları daha çok Bursa’ya göç etmiş ve yerleşmişlerdir. Bu da Bursa bıçağının gelişim aşamasında önemli bir milat olmuştur. 700 yıllık Bursa bıçağı-

nın 150’ye yakın çeşidi olduğu bilinmektedir (Erdal, 2018: 303). Bundan dolayı kent kültüründe önemli bir yer tutan bıçakçılığın tanıtılmasına destek olacak müze yapısının varlığı önem arz etmektedir. Yapı hem turistlerin hem de bıçak yapımına ilgi duyan profesyonellerin aktif olarak kullanabileceği bir müze yapısıdır. Böylece hem mesleğin tanıtılmasına destek sağlayacak, hem de atadan kalma bir mesleğin yok olmasına engel olunacaktır.

Müzeye yaklaşımda yaya kaldırımında yaya kaldırımı fiziksel engelli kullanıcılar için yeterli değildir. Ayrıca müze bünyesinde otopark bulunmamaktadır. Yapıya, yaya kaldırımıyla aynı kotta olan bahçesinden ulaşılmaktadır. Müze girişinde farklı fiziksel özellikte bireylerin kullanmasına uygun olmayacak şekilde yüksek bir basamak bulunmaktadır. Bu alanda rampa ve küpeşte yoktur. Müzeye giriş kapısı yeterli genişlikte olup, sensörlü kayar kapıdır (Tablo 1).

Yapıda sirkülasyon yeterli genişlikte olup, uygun manevra alanları bırakılmıştır. İç kapılarda da kapı genişlikleri yeterli ölçülerdedir. Ancak müze içinde düşey sirkülasyonu sağlayan merdiven genişliği, riht yüksekliği ve küpeşte ile kaymaz bant olmaması sebebiyle farklı fiziksel özellikteki kullanıcılar için kullanılabilir özelliklerde değildir. Ayrıca fiziksel engelli kullanımına uygun tuvalet, yapının bahçesinde farklı kotta bulunmaktadır. Bu alana sadece merdivenle ulaşılmaktadır. Bu merdiven riht

11 <https://www.bursamuze.com/muradiye-medresesi-kuran-ve-el-yazmalari-muzesi-990/>, (E.T. 05.01.2020)

12 <https://www.bursamuze.com/bursa-bicak-muzesi-515/>, (E.T. 15.05.2019)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

yükseklikleri ve küpeşte özellikleri açısından farklı kullanıcıların kullanımına uygundur. Kaymaz bant vardır (Tablo 1). Ancak engelli kullanımına uygun tuvaletin olduğu kota ulaşan rampa veya merdiven asansörü bulunmadığından bu alana ulaşım farklı özellikteki kullanıcılar için yardım almadan imkânsızdır.

Erişilebilir tuvalet manevra alanları, klozet yükseklikleri açısından uygundur. Ancak lavabo kullanımı farklı özellikteki kullanıcılar için zorlayıcıdır. Ayrıca tutunma barı da uygun yükseklikte değildir (Tablo 1).

Sergileme elemanı boyutları farklı özellikteki kullanıcılar için uygun ölçülerde olması sergilenen ürünlere erişilebilirliği sağlamaktadır (Tablo 1).

Sağlık Tarihi Müzesinde Erişilebilirlik Analizi

Bursa Sağlık Tarihi Müzesi, 150 yıllık geçmişe sahip Yerkapı Konağı'nda yapılan restorasyon çalışmaları sonucunda 14 Mart 2018 tarihinde müze olarak ziyarete açılmıştır (Bursa Büyükşehir Belediyesi Sağlık Tarihi Müzesi, E.T. 10.01.2020)¹³. İki katlı yapının içinde sergi alanlarının yanı sıra tıp tarihi ile ilgili bir kütüphane ve tarihi bir eczane canlandırması yer almaktadır.

Müze ara sokakta konumlandığından yaya kaldırımını bulunmamaktadır. Bu alandaki

yaya sirkülasyonu taşıt sirkülasyonu ile iç içedir. Bu durum sadece fiziksel engelli bireyler için değil tüm kullanıcı grupları için tehlike oluşturmaktadır. Ayrıca müze bünyesinde otopark mevcut değildir. Yapının giriş ve bahçe kotlarını bağlayan noktalarda yükseklik farklılıkları bulunmaktadır (Tablo 1). Bu da girişte eşik yüksekliğinin standartların üzerinde olmasına sebep olmakta, fiziksel engelli kullanıcı özelliklerine göre önlemler alınmadığını göstermektedir.

Bina iki katlı olmasından ötürü düşey sirkülasyon sağlanmak durumundadır. Ancak yapılan incelemelerde görülmektedir ki iki kat arası dolaşım yalnızca merdivenle sağlanmaktadır. Yapılan ölçüm ve incelemeler sonucunda merdivenin farklı kullanıcı tiplerinin ihtiyacına uygun olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 1).

Erişilebilir tuvalet boyutları yeterli olmasına rağmen, gerekli manevra alanlarının olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu alandaki lavabonun engelli kullanımına uygun olmayan tipte ayaklı lavabo olduğu belirlenmiştir (Tablo 1).

Sergileme elemanı boyutları, fiziksel engelli kullanıcıların ürünlere ve sunulan bilgilere ulaşmasına olanak sağlayacak şekilde uygun ölçü ve alternatiflerle sunulmaktadır (Tablo 1).

13 <https://www.bursa.bel.tr/>, (E.T. 15.05.2019)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Tophane Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Müzesinde Erişilebilirlik Analizi

Tophane Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Müzesi; 560 yıllık Çandarlı İbrahim Paşa Hamamı'nın Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilmesiyle 2016 yılında ziyarete açılmıştır. Müze; 1868 yılında yok-sul ve kimsesiz çocukları korumak amacıyla ıslahane olarak açılan ve 148 yıllık tarihiyle Bursa'nın köklü eğitim kurumlarından biri olan Tophane Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi tarihine ışık tutmaktadır (Tophane Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, E.T. 25.12.2019)¹⁴.

Yapı bir hamam yapısının yeniden işlevlendirilmesi sonucu müzeye dönüştürülmüştür. Tophane Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi bahçesinden geçilen müzeye ulaşmayı sağlayan yaya kaldırım özellikleri fiziksel engelli bireylerin kullanımı için uygun değildir. Müzeye okul ana kapısından girilmesi durumunda otopark olanağı oluşabilmektedir. Ancak bu durumda da müzeye ulaşmak için uzun bir yaya yolu kat etmek gerekmektedir. Yapılan incelemede; müze girişinin zemin kotuyla aynı olduğu, bu sebeple kapı genişliği haricinde farklı özellikteki kullanıcılar için uygun olduğu görülmektedir. Yapı içinde farklı kotlarda mekânlar bulunmaktadır. Kotlar arasını birbirine bağlayan merdivenlerin yükseklikleri ve genişlikleri fiziksel engelli kullanıcıların

kullanımına uygun değildir. Merdivenlerde uygun özelliklerde küpeşte kullanılmadığı, rıht yüksekliklerinin uygun olmadığı, basamaklarda kaymaz bant bulunmadığı belirlenmiştir. Müze içerisinde farklı kotları birbirine bağlayabilecek rampaların da düzenlenmediği görülmektedir (Tablo 1).

Yapı içinde mekânları birbirine bağlayan geçişlerin fiziksel engelli kullanıcılar için yeterli genişlikte olmadığı da belirlenmiştir. Ayrıca müze binasının bağımsız bir erişilebilir tuvaletin bulunmadığı görülmektedir (Tablo 1).

Sergileme elemanlarının boyutları farklı özellikteki kullanıcılar için uygun olmamakla birlikte, ürünlerin birbirleri önünde düzenlenmiş olması da sergileme için uygun koşulları sağlamamaktadır. Bilgilendirme panolarının yükseklikleri ve yazı boyutları uygun ölçülerde değildir (Tablo 1). Bu durum, müzede fiziksel engelli kullanıcılar için alternatif çözümler bulunmadığını göstermektedir.

Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesinde Erişilebilirlik Analizi

Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi, 15. yüzyıla tarihlenen Şair Ahmet Paşa medresesinin yeniden işlevlendirilmesiyle 18 Eylül 2004 yılında hizmete açılmıştır. Farklı dönemlerde farklı işlevlerle kullanılan yapı, 1560, 1950, 1967, 1999 yıllarında çeşitli onarımlar geçirmiştir. Yapıda kesme taş ve tuğla bir arada kullanılmıştır. Ana eyvan dı-

¹⁴ <https://www.bursamuze.com/bursa-saglik-tarihi-muzesi-517/>, (E.T. 10.01.2020)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

şında tutulursa, dikdörtgen planlıdır. Medrese; girişin tam karşısında üzeri tek kubbeyle örtülü dersane, dikdörtgen biçimli avlunun iki yanında sivri kemerli, aynalı tonoz örtülü revaklar ile arkasında on bir hücre ve bir eyvandan oluşmaktadır (Türkiye Kültür Portalı, E.T. 23.12.2019)¹⁵.

Yapı yakın çevresindeki yaya kaldırımı özellikleri farklı kullanıcıların kullanımına ve müzeye ulaşmasını sağlamaya yeterli değildir. Ayrıca müze bünyesinde otopark bulunmamaktadır. Müzenin bulunduğu alan eğimli bir arazide olduğundan yapıya bahçe girişinden rıht yükseklikleri fazla olan ve küpeşesi bulunmayan merdivenlerle ulaşılmaktadır. Bu alanda merdivenin yanında rampa olmasına rağmen rampanın özellikleri de fiziksel engelli bireylerin kullanımına uygun değildir. Rampa eğiminden, zemin malzemesine kadar farklı kriterlerde değerlendirildiğinde, fiziksel engelli bireylerin kullanımına uygunluk sağlamadığı görülmektedir (Tablo 1).

Müze içerisinde mekânlar arası geçişlerde bulunan kapılarda eşikler mevcuttur. Bu eşiklerin yükseklikleri fiziksel engelli kullanıcılar için uygun değildir. Koridorlarda ve sergileme alanlarında manevra alanları bulunmamaktadır (Tablo 1).

Yapıda erişilebilir tuvalet bulunmamaktadır. Mevcut tuvaletler ise fiziksel engelli bireylerin kullanımına uygun değildir (Tablo 1).

Sergileme elemanı boyutları farklı özellikteki kullanıcılar için uygun ölçülerdedir (Tablo 1). Fiziksel engelli kullanıcıların sergilenen ürünleri uygun şekilde algılayabilmesi sağlanmıştır.

Karagöz Müzesinde Erişilebilirlik Analizi

Karagöz Müzesi, 14 Haziran 1997 yılında eski bir trafo binasının Karagöz Evi'ne, 2007 yılında ise aynı yapının Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından müzeye dönüştürülmesiyle hizmete girmiştir. Müzede, Karagöz gösterilerinin yapılacağı bir gösteri salonu, Karagöz – Hacivat galerisi, kukla galerisi, ihtisas kütüphanesi ve tasvir yapım atölyesi bulunmaktadır. Bursa için önemli bir değer olan Karagöz – Hacivat karakterleriyle bilinen gölge oyununun tanıtıldığı müzenin, hem yöre halkının hem de turistlerin aktif olarak kullanacağı bir müze olması amaçlanmıştır (Bursa Büyükşehir Belediyesi Karagöz Müzesi, E.T. 15.12.2019)¹⁶.

Yapılan incelemede, müze binasının ana ulaşım kotundan daha yüksekte olduğu ve bina ana girişine ulaşımının merdivenle sağlandığı görülmektedir. Bu aladaki kaldırım yeterli olmasına karşın kotlar arası bağlantının sağ-

15 <http://tophanemtal.meb.k12.tr/>, (E.T. 25.12.2019)

16 <http://karagozmuzesi.bursa.bel.tr/>, (E.T. 15.12.2019)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

lanmadığı tespit edilmiştir. Müzeye fiziksel engelli kullanıcıların yardım almadan ulaşabilmesi mümkün değildir. Farklı kota ulaşımı destekleyecek rampa, merdiven platformu gibi bir alternatif çözümler bulunmamaktadır. Ayrıca müze bünyesinde otopark bulunmadığı da tespit edilmiştir (Tablo 1).

Müze iki kattan oluşmaktadır. Bu katları bağlayan düşey dolaşım için de fiziksel engelli kullanıcılara yönelik alternatif çözümler düşünülmemiştir. Ayrıca yapıda fiziksel engelli bireylerin kullanımına uygun bir tuvalet bulunmamaktadır (Tablo 1).

Sergileme elemanları müzenin bazı alanlarında uygun olmasına rağmen, gölge oyunu tarihi alanında oldukça yüksekte konumlandırılmıştır (Tablo 1). Müzede farklı kullanıcı özellikleri için alternatif çözümler bulunmamaktadır.

TARTIŞMA

Yapılan çalışmada tarihi geçmişiyle güçlü birikimlere sahip olan Bursa ili çalışma alanı olarak seçilmiştir. Kent merkezinde müze olarak yeniden işlevlendirilen kamu ve özel müze yapıları örneklem alanını oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında yeniden işlevlendirilerek müze olarak kullanılan yapıların fiziksel engelli kullanıcıların kullanımına uygunluğu; ulaşılabilir güzergâhın düzenlenmesi, bina girişlerinin düzenlenmesi, rampaların düzenlenmesi, yatay sirkülasyonun düzenlen-

mesi, düşey sirkülasyonun düzenlenmesi, erişilebilir tuvaletlerin düzenlenmesi ve sergileme elemanlarının düzenlenmesi başlıklarında değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; Merinos Tekstil ve Sanayi Müzesi yaya erişimi ve otopark olanakları ile ulaşılabilir güzergâhı sağlamaktadır. Diğer müzelerin ise ulaşılabilirlik konusunda yeterli alternatifleri sunmadığı belirlenmiştir. Bina girişlerine bakıldığında; Bursa Kent Müzesi'nin girişinin diğer müzelere göre erişilebilirlik kriterlerini sağlamaya yakın olduğu görülmektedir. Yatay sirkülasyonda Bıçak Müzesi ve Sağlık Tarihi Müzesi'nin, düşey sirkülasyonda ise Bursa Kent Müzesi'nin erişilebilir olduğu tespit edilmiştir. Müzelerden Tophane Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Müzesi, Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi ve Karagöz Müzesi'nde erişilebilir tuvalet olmadığı, diğer müzelerde ise tuvaletlerin fiziksel engelli kullanıcılar için uygun özelliklerde olmadığı görülmektedir. Sergileme elemanları açısından bakıldığında ise Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi'nde fiziksel engelli kullanıcıların ürünler hakkında yeterince bilgiye ulaşabildiği görülmektedir.

Yapılan çalışmada incelenen tarihi yapılarda yeniden işlevlendirme çalışması yapılırken binaların tarihi kimliğine zarar vermemenin amaçlandığı görülmektedir. Ancak tarihi yapıda tasarım yapmanın kısıtlılıklarıyla bir-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

likte fiziksel engelli kullanıcılar için ekstra düzenlemeler yapılması gerekliliği unutulmamalıdır. Zira bir yapı müze olarak işlevlendirilecekse kamu yararının da ötesinde, farklı özellikteki kullanıcılar için deneyim ve sosyalleşme olanakları da sağlamalıdır. Yapılan çalışma kapsamında incelenen müzelere erişilebilirlik açısından bakıldığında, binaların farklı seviyelerinde erişimin sadece fiziksel anlamda sağlıklı bireyler için mümkün olduğu, fiziksel engelli bireyler içinse uygun olmadığı görülmektedir. Müzelere ulaşılabilirlikte kotlar arası bağlantıların, bina içinde ise katlar arasındaki bağlantı çözümlerinin yetersiz olduğu görülmektedir. Çok katlı binalarda düşey sirkülasyonun sadece merdivenle çözülmeye çalışıldığı, alternatiflerin geliştirilmediği belirlenmiştir.

Günümüzde, yapılan yasal düzenlemelerle ve çeşitli kamu ve özel kuruluşların desteğiyle, özellikle kamuya açık alanların ve yapıların fiziksel engelli kullanıcılar için de planlanması ve tasarlanmasının desteklendiği görülmektedir. Yapılan birçok projeye fiziksel engelli kullanıcıların, diğer kullanıcıların sahip olduğu haklara ulaşması sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak yapılan bu çalışmalara rağmen, fi-

ziksel engelli kullanıcıların kentsel alanlardan ve yapılardan hala aktif olarak yararlanamadıkları görülmektedir.

İncelenen müzelerin bir kısmında; bina girişi, dolaşım alanları, erişilebilir tuvaletler ve sergileme elemanlarında fiziksel engelli kullanıcılara yönelik çözümler üretilmeye çalışıldığı belirlenmiştir. Ancak detaylara bakıldığında müzelerde ölçülerin, malzeme seçimlerinin ve ekipman özelliklerinin fiziksel engelli kullanıcılar için uygun olmadığı tespit edilmiştir. Müzelerde ekipman ve malzeme seçimlerine ilişkin gerekli düzenlemeler yapılırsa, mekanlara fiziksel engelli kullanıcıların erişiminin kolaylaşacağı ve bu kullanıcıların da müzeleri gerektiği gibi deneyimleyebileceği düşünülmektedir. Tablo 2’de yapıların erişilebilirlik durumlarının yüzdeleri verilmiştir. Verilen yüzdeler yapılan analizlerin alt başlıkları içerisindeki oranları belirlenerek, her analiz sonucunun kendi içerisindeki yeterliliğini ifade etmek için hesaplanmıştır. Ama belirtmek gerekir ki yapılacak düzenlemelerin sadece sayısal değerler cinsinden ele alınmaması gerekmektedir. Yapılacak düzenlemeler bütüncül bir tasarım yaklaşımı ile ele alınmalıdır.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Tablo 2. Müze Olarak Yeniden İşlevlendirilen Yapıların Erişilebilirlik Durumları

Birimler	Kent Müzesi	Araba Müzesi	Tekstil Sanayi Müzesi	Kuran ve El Yazmaları Müzesi	Bıçak Müzesi	Sağlık Tarihi Müzesi	Tophane Müzesi	Halk Kıyafetleri Müzesi	Karagöz Müzesi
Ulaşılabilir Güzergâh	0	0	100	33	0	0	33	0	0
Bina Girişleri	71	36	43	50	29	14	7	36	36
Yatay Sirkülasyon	64	73	27	73	45	45	9	18	27
Düşey Sirkülasyon	71	14	64	29	7	7	14	14	29
Erişilebilir WC	55	45	73	55	73	64	0	0	0
Sergileme Elemanları	0	0	0	0	50	0	0	100	0

Özellikle tarihi yapılarda yeniden işlevlendirme yapılırken mekân işlev uyumu gibi pek çok kriterin önemli olduğu bilinmektedir. Ayrıca yapılan tasarımlarda fiziksel engelli kullanıcılar için de bir takım mekânsal düzenlemelerin gerekli olduğu görülmektedir. Bundan dolayı işlev seçimi belirlenirken yapının fiziksel engelli kullanıcılar için gerekli olan bu mekânsal değişimlere ne ölçüde cevap vereceği de göz önünde bulundurulmalı, gerekli görülen noktalarda alternatif çözüm önerileri getirilebilmelidir. Yapılacak çözümlerde tarihi yapının fiziksel özellikleri ve kimliği de düşünülerek malzeme ve detay çözümlerine gidilmelidir.

SONUÇ

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilerek değerlendirilmesi, işlevini yitirerek atıl duruma

düşmüş yapıların yaşatılarak sonraki kuşaklara aktarılabilmesi için en etkili yöntemlerden birisidir. Son yıllarda mimari mirasın yaşatılması açısından sıklıkla kullanılan bu yöntemle yapıların yeniden değerlendirilmesi; hem onların kültürel anlamda sonraki kuşaklara aktarımını sağlarken, hem de inşaat maliyetleri gibi kriterler düşünüldüğünde, ekonomik anlamda da yararlı olmaktadır. Farklı sebeplerle zaman içinde atıl duruma düşen ancak tarihi ve kültürel açıdan toplumda önemli yeri olan bu yapıların mekan kurgusu, çevre verileri gibi pek çok kriter göz önünde bulundurularak yeniden işlevlendirilmesi söz konusudur. Buldukları bölge için simge değeri taşıyan yapıları yeniden işlevlendirirken, daha çok kullanıcıya hizmet vermesi açısından müze, sanat galerisi gibi işlevler tercih edilmekte-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

dir. Ancak müzelerin fiziksel engelli bireyler tarafından da kullanılacağı düşünülmeli ve yeniden işlevlendirilen bu yapıların, yapının özgünlüğünü zedelemeyecek düzenlemeler ile fiziksel engellilere yönelik tasarlanması gerekliliği de göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle kullanıcılarını kültürel ve sosyal açıdan besleyen müze yapılarının, sosyo-kültürel anlamda desteklenmesi gereken fiziksel engelli bireylerin kullanımına yönelik olması, bu kullanıcıların kendilerini buldukları topluma ait hissetmelerini güçlendirecektir. Ayrıca tasarım kararları alınırken sadece standartların sağlandığı erişilebilirlik kararlarının ötesinde, kullanıcılar arasında ayırımı engelleyici düzenlemelere vurgu yapan kapsayıcı tasarım yaklaşımı dikkate alınmalıdır. Çeşitli yasal düzenlemelerle ya da pek çok kurum ve kuruluşun katkılarıyla özellikle kamuya açık çevrelerin ve yapıların fiziksel engelli kullanıcılar için de planlanması ve tasarlanması desteklenmektedir. Yapılan yeniden işlevlendirme çalışmalarında sıfırdan bir yapı yapılmadığı için, fiziksel engellilere yönelik yapılan düzenlemelerin, özellikle tarihi yapılarda, tasarımcıyı zorladığı da göz ardı edilemez. Çalışma kapsamında; seçilen örneklem üzerinden yerinde tespit çalışmalarıyla, yeniden işlevlendirilerek müze olarak kullanılan yapıların erişilebilir olup olmadığı belirlenmeye çalışılarak, bu tip yapılarda işlev seçiminde ve tasarım kararlarında engelsiz erişime ola-

nak veren tasarımlar yapılmasına dikkat çekmek amaçlanmıştır.

Yapılan bu çalışmayla, kullanıcıları sosyal ve kültürel açıdan besleyecek müze yapılarının erişilebilirliği incelenmiştir. İncelenen müzelerin ulaşılabilir güzergâhının, bina girişlerinin, rampalarının, yatay sirkülasyonun, düşey sirkülasyonun, tuvaletlerin ve sergileme elemanlarının tüm yapı ölçeğinde erişilebilirliğe uyum sağlayamadığı görülmektedir. Müzeler özelinde kısmı olarak uyum çalışmaları düşünülmüş olmasına rağmen bütünü ile fiziksel engelli kullanıcılar açısından erişilebilir müze olmadığı görülmüştür.

Çalışmanın bulgularından yola çıkarak, tarihi yapıların topluma kazandırılmasında önemli bir araç olan yeniden işlevlendirme çalışmaları yapılırken, yapının fiziksel özelliklerinin yanı sıra kullanıcı özelliklerinin de göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir. Yapılara, özellikle toplumun her kesimine ulaşması gereken müze gibi bir işlev yüklenenecekse, farklı kullanıcı özelliklerinin de tasarımlara yansıtılması gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır. Böylece fiziksel engelli kullanıcılar da hem yeniden işlevlendirilen tarihi yapıyı deneyimleyecek, hem de müzede sergilenen ürünler hakkında bilgi sahibi olacaklardır.

Yapılan bu çalışmayla müze olarak yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların; işlev seçimin-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

de ve sonrasında gerçekleştirilecek tasarım kararlarında fiziksel engellilerin de kullanımına uygun çözümler geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanmaya çalışılmıştır. Çalışma alanında gerçekleştirilen tespitlerden fiziksel engellilere yönelik düzenlemelerin bu alanda atılmış olumlu adımlar olarak değerlendirilebileceği görülmektedir. Bundan dolayı, tasarımlarda görülen eksikliklerin ve hataların kısa vadede yeniden ele alınacağı ve düzenleneceği, bu çalışmayla yapılan değerlendirmelerin dikkate alınacağı düşünülmektedir.

ÖNERİLER

Müzeler toplumu sosyal ve kültürel olarak besleyen, toplumun tarihi birikimine ışık tutan ve geçmiş ile gelecek arasında köprü oluşturan birimlerdir. Bu yapılar, sağlıklı bireyler kadar fiziksel engelli kullanıcıları da sosyal ve kültürel açıdan beslemelidirler. Fiziksel engelli kullanıcıların da diğer tüm kullanıcılar gibi yardım almadan bu yapıları deneyimlemeleri sağlanmalıdır. Özellikle yeniden işlevlendirilerek hem kendi varlığıyla hem de içinde barındırdığı ürünlerle toplum belleğinde iz bırakan müzelerde tasarım kararları alınırken, farklı özellikteki kullanıcıların da dikkate alınması gerekmektedir. Çeşitli kurum ve kuruluşların da desteğiyle yapılan yeniden işlevlendirme çalışmalarıyla, fiziksel engelli kullanıcıların da, halka açık yapılardan yararlanması sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak, yapılan tespitler oluşturulan çözüm-

lerin eksik olduğunu veya yeterli olmadığını göstermektedir.

İncelenen örnekler göstermektedir ki; tarihi yapıya müze gibi toplumun her kesiminden kullanıcının deneyimine açık olan işlev önerisi getirilirken, bu yapıların erişilebilir olması sağlanmalıdır. Tarihi yapılarda yapılacak yeniden işlevlendirme çalışmalarında, işlev seçimi belirlenirken öncelikle yapının fiziksel engelli kullanıcılar için gerekli olan mekânsal değişimlere ne ölçüde cevap vereceği göz önünde bulundurulmalı, gerekli görülen noktalarda alternatif çözüm önerileri getirilebilmelidir.

Müzelerin farklı özellikteki kullanıcılar tarafından da kullanılabilmesi için öncelikle ulaşılabilir olması gerekmektedir. Bundan dolayı öncelikle yaya kaldırımlarında ve otopark alanlarında gerekli düzenlemeler yapılarak fiziksel engelli kullanıcıların da müzelerle rahatlıkla ulaşabilmesi sağlanmalıdır. Yapılara yaklaşımda ve yapıların içerisinde rampalar eğim ve malzeme seçimi konusunda yeniden ele alınmalıdır. Yapı yakın çevresinde bulunan ve yapıya ulaşımı sağlayan farklı kotları birbirine bağlayan rampa eğimleri, yapılacak yeniden düzenleme çalışmaları ve malzeme seçimleri ile uygun ölçülere getirilebilir. Merdiven basamakları üzerinde yer alan merdiven asansörü veya platform yükselticiler kullanılabilir. Tuvaletlerin erişilebilir olması sağlanmalıdır. Bunun için öncelikle tuvaletin

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

konumu engelli kullanıcılar açısından ulaşılabilir olmalıdır. Kullanıcıların tamamı müze kullanım alanlarından tuvaletlere rahatça ulaşılabilir olmalıdır. Tarihi yapı bunun için yeterli alana sahip değilse, ulaşılabilir çağdaş bir ekle bu olanak sağlanmalıdır. Tuvaletler içerisinde de ayaklı lavabo veya lavabo altı dolap kullanımından kaçınılmalıdır. Klozet yüksekliği kullanıma uygun olması gerekmektedir. Tutunma barlarının konumları ve birleşim detayları tarihi yapıya zarar veremeyecek şekilde düzenlenmelidir. Sergileme elemanlarının yerleşiminde engelli bireylerin kullanabileceği alternatiflerin de dikkate alınması gerekmektedir. Sonuç olarak müzenin tamamının bir bütün olarak ele alınması ve erişilebilir olacak şekilde düzenlenmesi

önerilmektedir (Tablo 3). Parça parça ve tek bir birim üzerinden yapılan çözümler fiziksel engelli kullanıcıların bu mekânları yardım almadan gezebilmesine olanak sağlamamaktadır. Fiziksel engelli kullanıcıların ihtiyaçları düşünüldüğünde; tarihi yapıya zarar veremeyecek ve ilerleyen zamanda işlev değişikliği dolayısıyla sökülebilecek, farklı özellikteki kullanıcı gruplarının kullanımına uygun modern ekipmanlar ve çağdaş malzemelerle farklı alternatiflerin oluşturulabileceği görülmektedir. Bu kapsamda alınacak önlemler ve çözüm önerilerinin fiziksel engelli bireylerin kullanımına uygun olması için gerekli yasal düzenlemelerin ve denetimlerin yapılması sağlanmalıdır.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yılı: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Tablo 3. Müze Olarak Yeniden İşlevlendirilen Yapılar İçin Düzenlenmesi Gereken Noktalar

Müzeler	Ulaşılabilir Güzergâh	Bina Girişleri	Yatay Sirkülasyon	Düşey Sirkülasyon	Erişilebilir WC	Sergileme Elemanları
Kent Müzesi	MD MES	MD MES	MD MES	MES	MES	MES
Araba Müzesi	MD MES	MD MES	MD MES	MD MES	MD MES	MES
Tekstil Sanayi Müzesi	-	MD MES	MD MES	MES	MES	MES
Kuran ve El Yazmaları Müzesi	MD MES	MD MES	MES	MD MES	MD MES	MES
Bıçak Müzesi	MD MES	MES	-	MD MES	MD MES	MES
Sağlık Tarihi Müzesi	MD MES	-	-	MD MES	MD MES	MES
Tophane Müzesi	MD MES	MES	-	MD MES	MD MES	MES
Halk Kıyafetleri Müzesi	MD MES	MES	MD MES	MD MES	MD MES	MES
Karagöz Müzesi	MD MES	MES	MD MES	MES	MD MES	MES

** (MD: Mekansal düzenleme, MES: Malzeme ve ekipman seçimi yeniden düşünülmelidir.)

Örneklem alanındaki müzelere kapsayıcı tasarım açısından bakıldığında da, zaten erişilebilirlik standartlarını yeterince sağlayamayan bu müze yapılarının; eşit kullanım, esnek kullanım, basit ve sezgisel kullanım, algılanabilir bilgi, hata toleransı, düşük fiziksel güç ve yaklaşım ve kullanım için yeterli alanı sağlama konusunda da eksiklikleri bulundu-

ğu söylenebilir. Yapılacak düzenlemelerle müzelerin farklı özellikteki kullanıcılara hizmet sunmasının eşit kullanım ilkesini; yapılacak mekânsal düzenlemelerde yaklaşım ve kullanım için yeterli alan ilkesini; doğru sirkülasyon ve sergileme alanı çözümleri ve tuvalet düzenlemeleriyle hata toleransı, düşük fiziksel güç, basit ve sezgisel kullanım ilkele-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

rini; sonradan değiştirilebilecek ekipman ve malzeme kullanımının esnek kullanım ilkesini sağlayarak mümkün olacağı düşünülmektedir. Bu ilkeler de göz önünde bulundurularak yapılan düzenlemelerde farklı kullanıcılar için eşitlikçi ve kapsayıcı tasarım yaklaşımı sağlanacaktır. Ayrıca yeniden işlevlendirilen tarihi yapılarda yapı bütünlüğü korunurken; estetik ve işlevsel uyumun korunacağı düşünülmektedir. Böylece farklı özellikteki kullanıcıların sosyal uyum ve katılımları ile bireyin çevreden hoşnutluğu da artacaktır.

KAYNAKÇA

ALAGÖZ, M., (2017). Eskimiş Endüstri Alanlarına Kentsel Değeri Artırma Adına İşlev Kazandırma - Bursa Merinos Kültür Merkezi ve Parkı. Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, (10), 219-237. Doi: 10.17365/TMD.2017.1.004.x

ARAS, A., (2019). Advancements in Civil Engineering and Architecture. İçinde Accessibility Analysis of Re-Functionalized Museum for Physically Disabled People: Bursa Case, V. Kahya (Ed.), Trabzon, Türkiye: Golden Light Publishing, 747-760. ISBN: 978-605-81854-5-6

AYGÜN, E., KORKUT, A., KİPER, T., (2018). Engelli Bireyler İçin Kentsel Dış Mekânlara Erişilebilirliğin İncelenmesi: Tekirdağ Örneği. ARTIUM, 6(2), 20-32

BEKÇİ, B., (2012). Fiziksel Engelli Kullanıcılar İçin En Uygun Ulaşım Akslarının Erişebilirlik Açısından İrdelenmesi: Bartın Kenti Örneği. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 14 (1.Special Issue), 26-36

ÇİFTÇİ, C., KÖPRÜLÜ BAĞBANCİ Ö., (2018). Conservation and Refunctioning of a Traditional House in The Village of Mustafapasa (Sinassos) in The Cappadocia Region. Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, (13), 125-160. Doi: 10.17365/TMD.2018.1.1

ENGİN, H.E., ÖZEN, H., (2019). Analyzing The Effects of Re-use on Interior Spaces in Ispirtothane Building, İstanbul. International Journal of Scientific and Technological Research 5 (4), 249-267

ERDAL, G., (2018). Bursa Bıçağının Tipolojisi. Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, (12), 300-314. doi: http://dx.doi.org/10.12992/TURUK411

ERBAY, M., (2011). Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması. 1. Baskı, İstanbul, Türkiye: Beta Basım Yayım, ss.161

EVCİL, A.N., (2014). Herkes için tasarım: evrensel tasarım. İstanbul, Türkiye: Boğaziçi Yayınları, ss.13-44

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

- GINLEY, B., (2013).** Museums: A Whole New World for Visually Impaired People. *Disability Studies Quarterly*, 33(3)
- IBEM, E.O., OLATUNJİ, O.O., UMOREN, E., EJİGA, J., (2017).** An Appraisal of Universal Design Compliance of Museum Buildings in South West Nigeria. *International Journal of Applied Engineering Research*, 12 (23), pp. 13731-13741
- İSLAMOĞLU, Ö., (2018).** Tarihi Yapıların Yeniden Kullanılmasında Yapı-İşlev Uyumu: Rize Müzesi Örneği, *Journal of History Culture and Art Research*, 7(5): 510-523. Doi: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i5.1573>
- KUBAN, D., (2000).** Tarihi Çevre Korumalarının Mimarlık Boyutu. 1. Baskı, İstanbul, Türkiye: YEM Yayın.
- KURAK AÇICI, F., KONAĞOĞLU, Z., (2018).** Kültürel Mirasın İzlerini Kent Müzelerinde Sürmek: Trabzon Müzeleri. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(3), 668-682. Doi: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i3.1524>
- MADRAN, E., ÖZGÖNÜL, N., (2011).** Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması. 2. Baskı, Ankara, Türkiye: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, ss. 7
- PORIA, Y., REICHEL, A., BRANDT, Y., (2009)** People with Disabilities Visit Art Museums: An Exploratory Study of Obstacles and Difficulties, *Journal of Heritage Tourism*, 4:2, 117-129, Doi: 10.1080/17438730802366508
- SAKA, E., ÖZEN, H., (2013).** Tarihi Yapılarda Yeniden Kullanım Sorunları Tokat Meydan ve Sulu Sokak. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 23-48
- ŞEN, N., YETİM, A.Ç., BİLİCİ N.S., (2014).** Kültür Varlıkları ve Müzelerin Engelli Turist Ziyaretine Uygunluğunu Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 7, Sayı 1, s.1-16.* Doi: 20.500.12432/1844
- TS 9111, (1991).** Özürsüzlüler ve Hareket Kısıtlılığın Bulunan Bireyler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere, Türk Standartları Enstitüsü
- TS 12576, (2017).** Şehirçi Yollar - Özürsüzlüler ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretlemelelerin Tasarım Kuralları. Türk Standartları Enstitüsü
- TÜRKYILMAZ, E., İSKENDER, E., (2018).** Mimari Tasarımda Ulaşılabilirlik Kavramının Tekerlekli Sandalye Kullanıcıları Açısından İrdelenmesi. *Megaron*, 13, 2, 297-323

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

WİASTUTİ, R.D., ADİATİ, M.P., LEŞTARİ, N.S., (2018). Implementation of Accessible Tourism Concept at Museums in Jakarta. Friendly City 4 ‘From Research to Implementation For Better Sustainability, 1-9. Doi: 10.1088/1755-1315/126/1/012061

YALDIZ, E., ASATEKİN, N.G., (2016). Anıtsal Yapıların Kullanım Sürecinde Değerlendirilmesine Yönelik Bir Model Önerisi. METU Journal of the Faculty of Architecture, 33(2), 161–182

ZEREN, M.T., (2019). Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu: Çağdaş Yaklaşım Örnekleri. İstanbul, Türkiye: Yalın Yayıncılık, ss. 12

İNTERNET KAYNAKLARI

ADA Standards for Accessible Design (2010), https://www.ada.gov/2010ADAstandards_index.htm, (E.T. 03.01.2019)

<http://www.bursamuze.com/bursa-kent-muzesi-496/> (E.T. 03.01.2019)

<http://www.bursakulturturizm.gov.tr/TR-70230/tarihce.html>, (E.T. 28.01.2019)

<http://www.tofasanadoluarabalarimuzesi.com/>, (E.T. 03.01.2019)

<http://tekstilmuzesi.bursa.bel.tr/muze/>, (E.T. 21.02.2020)

<https://www.bursamuze.com/muradiye-medresesi-kuran-ve-el-yazmalari-muzesi-990/>, (E.T. 05.01.2020)

<https://www.bursamuze.com/bursa-bicak-muzesi-515/>, (E.T. 15.05.2019)

<https://www.bursa.bel.tr/>, (E.T. 15.05.2019)

<https://www.bursamuze.com/bursa-saglik-tarihi-muzesi-517/>, (E.T. 10.01.2020)

<http://tophanemtal.meb.k12.tr/>, (E.T. 25.12.2019)

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/kulturenvanteri/sair-ahmed-pasamedresesi>, (E.T. 23.12.2019)

<http://karagozmuzesi.bursa.bel.tr/>, (E.T. 15.12.2019)

<https://www.bursa.bel.tr/600-yillik-medrese-muze-olarak-hizmette-/haber/27019> (E.T. 10.01.2020)

YAZAR NOTU: Bu çalışma, Aylin ARAS yürütücülüğündeki, Bursa Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenen 191N011 nolu “Bursa İlinde Yer Alan Yeniden İşlevlendirilmiş Müze Yapılarının Engellilere Yönelik Erişilebilirliğinin Belirlenmesi” adlı araştırma projesi verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

EXTENDED ABSTRACT

Intruduction: Historical buildings reflect the lifestyle, aesthetics, and technical knowledge of societies. Therefore, they should be refunctionalized so that they can be passed down to future generations (Kuban, 2000; Madran & Özgönül, 2005). The physical characteristics and cultural significance of historical buildings should be taken into consideration for refunctionalizing (Yazgan, 2011). Most historical buildings are converted into museums because they both appeal to more users and respond to tourism potential (İslamoğlu, 2018). Many factors, from the structure to the plan set, are taken into consideration in refunctionalizing historical buildings (Engin, 2009). These factors should also encourage users to experience refunctionalized buildings. However, such buildings should be accessible to all users, including those with disabilities. Experiencing buildings converted into museums, like all other venues, makes people with disabilities culturally and socially more aware. **Aim:** This study investigated whether refunctionalized museums offered solutions to people with disabilities. To that end, The study focused on the refunctionalized museums in the city of Bursa. We believe that the study will raise public awareness of this topic. **Method:** This study analyzed the accessibility of refunctionalized buildings to people with disabilities in four stages. First, a literature review was conducted to determine museum accessibility standards, which were then assessed within the scope of ADA (Americans with Disabilities Act) and TS 9111 (Turkish Standards). Second, the refunctionalized museums in the center of Bursa were identified, and a literature review was conducted about them. Forms were developed based on the data from the first two stages. Third, a field study was carried out, and spatial measurements and assessments were conducted in the museums. Fourth, the accessibility of the museums to people with disabilities was analyzed under the headings below, followed by recommendations: Arrangement of building entrances,

- Providing a route for access
- Providing accessible building entrances
- Providing ramps
- Providing horizontal circulation
- Providing vertical circulation,
- Providing accessible toilets,

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

- Providing display elements

Findings and Results: The study focused on 17 refunctionalized museums in the city center of Bursa. The museums have a rich historical and cultural background and provide extensive information to their visitors. They are run by the state and private enterprises. The data were tabulated and compared with standards to analyze the accessibility of the museums to people with disabilities. The Museum of Merinos Textile Industry has accessible walkways and parking spaces. However, other museums have no accessibility to people with disabilities at all. The Museum of Bursa, Museum of Tofas Bursa Anatolian Cars, Museum of Merinos Textile Industry, Muradiye Museum of Quran and Manuscripts, and Uluumay Museum of Ottoman Folk Costumes and Jewelry have entrance ramps. However, the entrances of the museums are not entirely suitable for people with disabilities. The Museum of Knives, Museum of History of Health, Tophane Museum of Vocational and Technical Anatolian High School, Uluumay Museum of Ottoman Folk Costumes and Jewelry, and Museum of Karagoz are inaccessible to people with disabilities because they do not have ramps. The Museum of Bursa and Museum of Tofas Bursa Anatolian Cars have suitable corridors but substandard ramps, stairs, and elevators for people with disabilities. The other museums have more problems in their horizontal and vertical circulations. The Tophane Museum of Vocational and Technical Anatolian High School, Uluumay Museum of Ottoman Folk Costumes and Jewelry, and Museum of Karagoz have no accessible toilets. The other museums have substandard accessible toilets. The display elements in the museums fail to provide enough information on items to people with disabilities and have substandard measures for them to experience those items. Enough care was given to the preservation of the historical identity of the buildings during their transformation into museums. Although historical buildings have limited opportunities in terms of design, special arrangements should be performed for people with disabilities. Therefore, how a historical building may respond to spatial modifications required for people with disabilities should also be considered, and alternative solutions should be offered when necessary. Material and design should be chosen based on the physical characteristics and identity of the historical building. Some of the museums try to provide conveniences, such as accessible routes, building entrances, circulation areas, toilets, and display elements, to people with disabilities. However, a detailed analysis shows that the museums have dimensions, materials, and forms that are not suitable for people with disabilities. If the museums replace their equipment and materials with appropriate ones, people with disabilities can access them more easily and experience them like

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

---

other people. Materials suitable for people with disabilities should be used at the entrance, circulation areas, toilets, and display elements of the museums. Each museum should be taken as a whole and made accessible. Separate solutions do not make it easy for people with disabilities to visit the museums without assistance. Moreover, the museums can use appropriate equipment and materials, such as platforms and grab bars, that can be assembled and disassembled without damaging the building.

MİMARLIKTAKİ HESAPLAMALI TASARIM YÖNTEMLERİNE AİT POTANSİYELLERİN YAŞAM DÖNGÜSÜ MODELİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ¹

THE EVALUATION OF THE POTENTIAL OF THE COMPUTATIONAL DESIGN METHODS IN ARCHITECTURE WITH THE LIFE CYCLE MODEL

Serkan PALABIYIK¹, Derya DEMİRCAN²

¹⁻²Balıkesir Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Balıkesir / Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-7949-7130¹, 0000-0001-8166-6725²

Öz: Amaç: Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki evrimleşme süreci, mimari tasarım ve dolayısıyla mimarlık alanında; bilgisayar ortamında modellenebilen ürün temsili ve iletişim amaçlı kullanımdan, veri, enformasyon ve bilginin işlenmesine, insan zihinsel süreçlerine özgü bir etkinlik olan yaratıcılığı ve karar vermeyi desteklemeye doğru gitmektedir. Bu süreçte, çağdaş tasarım uygulamalarında önemli bir rol üstlenerek, tasarım kültürünün son yıllardaki değişimine yön veren çok sayıda hesaplamalı tasarım yöntemi geliştirilmiştir. Sunulan bu çalışmada ki üst hedef; hesaplamalı tasarım alanında geliştirilen yöntemlerin yaşam döngüsü modeli üzerinden değerlendirilmesidir. **Yöntem:** Çalışma kapsamına alınan tasarım yöntemlerinin örneklem alan içerisindeki yayılım ve kullanımlarının araştırılması noktasında ise, bilimsel amaçlı çalışmaların değerlendirilmesine olanak sağlayan, bibliyometrik analiz ve incelenen metnin içeriğine ilişkin tekrarlanabilir ve geçerli sonuçlar çıkarmak üzere kullanılan, içerik analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır. **Bulgular:** Çalışma, hesaplamalı tasarım alanında en fazla yayın yapılan tasarım yöntemlerinin sırasıyla; simülasyona dayalı tasarım, yapı bilgi modelleme, biçim grameri ve genetik algoritmalar olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu alanda en çok tercih edilen uluslararası kongrenin eCAADe olduğu belirlenmiştir. Bu alanda yapılan toplam yayın sayısı değerlendirilmesine göre Türk araştırmacıların alana katkısı %3 oranında gerçekleştiği tespit edilmiştir.

Sonuç: Bu çalışma üst ölçekte değerlendirildiğinde, Türkiye'deki hesaplamalı tasarım yöntemleri ile ilgili yapılan bilimsel çalışmaların yeterli olmadığı sonucuna ulaşabiliriz. Günümüzde hızla gelişmekte olan hesaplamalı tasarım araçlarını daha etkin bir şekilde kullanabilmek, hesaplamalı tasarım yeteneğinin geliştirilmesi ve bunun tasarım sürecine yansıtılması noktasında eğitim programlarını güncelleyebilmek için bu alandaki akademik çalışmaların nitelik ve nicelik olarak artması, geleceğin mimarlığında söz sahibi olunması noktasında önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Sayısal Tasarım, Bibliyometrik Analiz Yöntemi, İçerik Analizi

Abstract: Aim: Evolution process in information and communication technologies, architectural design and therefore in the field of architecture; It goes from product representation and communication use, which can be modeled in the computer environment, to the processing of data, information and information, to support creativity and decision making, an activity specific to human mental processes. In this process, many computational design methods have been developed that play an important role in contemporary design practices and guide the change of design culture in recent years. The top aim in this study presented; It is the evaluation of the methods developed in the field of computational design through the life cycle model. **Method:** At the point of investigating the spread and usage of the design methods included in the study within the sample area, bibliometric analysis, and content analysis methods, which are used to evaluate scientific studies, was used to draw repeatable and valid results regarding the content of the examined text. **Results:** The study shows that the most published design methods in the computational design are simulation-based design, structure information modeling, shape grammars, and genetic algorithms, respectively. In addition, it is determined that the most preferred international congress in this field is eCAADe. According to the evaluation of the total number of publications in this field, the contribution of Turkish researchers to the field was found to be 3%. **Conclusion:** This study evaluated when the upper scale, which are related to computational design methods in Turkey, we can conclude that there is insufficient scientific studies. In order to be able to use the rapidly developing computational design tools more effectively, to improve the computational design ability and to reflect the education process in the design process, it is important to have a voice in the architecture of the future.

Keywords: Computational Design, Bibliometric Analysis Method, Content Analysis

Doi: 10.17365/TMD.2020.21.5

- (1) **Sorumlu Yazar - Corresponding Author:** Serkan PALABIYIK (Dr. Öğr. Üye. Assist. Prof.) Balıkesir Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Balıkesir / Türkiye, serkan@balikesir.edu.tr, **Geliş Tarihi / Received:** 15.06.2020, **Kabul Tarihi / Accepted:** 09.11.2020, **Makalenin Türü:** Type of Article (Derleme - Literatür / Compilation - Literature), **Çıkar Çatışması / Conflict of Interest:** Yok / None, **Etik Kurul Raporu / Ethics Committee:** Yok / None

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

GİRİŞ

Toplumsal gelişme kalıpları, kendi içinde kayma, sıçrama ve kırılmalar da içeren, doğrusal olmayan bir evrim sürecidir. Uygarlığın evrim sürecinde ilkel toplum, tarım toplumu, sanayi toplumu ve şimdi de bilgi toplumu olarak nitelendirilen gelişme kalıpları gözlenmektedir. Bu evrim süreci mimari bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde; ortaya konulan eserlerin yaşanılan dönemin teknoloji ve malzeme eksenindeki gelişme düzeyi ile bağlantılı olarak üretildikleri anlaşılmaktadır. Bilgi teknolojilerinin giderek artan bir şekilde kullanımıyla meydana gelen günümüz bilgi toplumunda, hesaplamalı tasarım adı altında geliştirilen yeni tasarım yöntemleri kullanılarak tasarım kültürünün ve dolayısıyla mimarlığın farklı bir boyut kazandığı gözlenmektedir.

Sunulan bu çalışma hesaplamalı tasarım alanında farklı bakış açılarına göre geliştirilmiş hesaplamalı tasarım yöntemlerinin yayılım ve kullanımının, yaşam döngüsü modeli üzerinden araştırılması ile ilgilidir.

Genellikle, giyim için kullanılan “moda” kavramı, aslında geniş bir alanda etkin olan ve insan hayatını genel bir şekilde biçimlendiren tercihlerdeki sürekli değişimi, bir yaşam döngüsü ile tarif etmektedir. Moda için tanımlanan bu yaşam döngüsü; yaratma, gelişim, olgunluk, gerileme ve yok olma safhalarını içermektedir. İşletme, yönetim ve

yapım yönetimi disiplinlerinde yaygın olarak kullanılan yaşam döngüsü mantığı, çalışma kapsamında hesaplamalı tasarım alanında ele alınan tasarım yöntemlerinin yayılım ve kullanımına göre hangi aşamada olduklarının belirlenmesi amacıyla uygulanmıştır.

AMAÇ

Sunulan bu çalışmada ki üst hedef; çalışma kapsamına dâhil edilen, hesaplamalı tasarım yöntemlerine ait yaşam döngülerinin belirlenmesidir.

Buna göre, işletme, yönetim ve yapım yönetimi disiplinlerinde kullanımı oldukça kabul görmüş ve yönetsel modalardan belirlenmesinde de etkin olarak kullanılan analiz yöntemlerinin, mimarlık alanında uygulanabilirliği ve potansiyelleri, hesaplamalı tasarım yöntemlerinin yayılım ve kullanımının araştırılması ile ele alınmıştır.

Bu kapsamda çalışmada aşağıda maddeler halinde belirtilen amaçların gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir:

- Hesaplamalı tasarım alanında geliştirilmiş tasarım yöntemleri ile ilgili seçilen örneklem alan içinde yapılmış bilimsel yayınlar incelenerek bu alana olan ilginin gerek sayısal gerekse içerik yönünden mevcut durumunu tespit etmek.
- Hesaplamalı tasarım alanında araştırmalar yapan Türk akademisyenlerin bu

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

alana olan ilgilerinin ne yönde ve ne yönlükte olduğunu belirleyerek mevcut durumun yurt dışı ile bir karşılaştırmasını yapmak.

- Seçilen örneklem alan üzerinde bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak çalışma kapsamında ele alınan tasarım yöntemlerine ait yaşam döngülerini belirlemek.
- İçerik analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilen araştırmacı söylevlerine (problem, çözüm, sürü, sürdürme, reddetme, sörf yapma) göre ilgili tasarım yöntemlerinin hangi safhada (yaratma, gelişme, olgunluk, gerileme, yok olma) olduklarını belirlemek.

Buna göre hesaplamalı tasarım alanında yapılan bu çalışmada, hesaplamalı tasarım yöntemleri özelindeki araştırma konularının olası potansiyellerinin (araştırmalar devam etmeli, araştırmalar başka alanlara kaymalı) belirlenmesi ve ilerleyen süreçte bu alanda yapılacak araştırmalar için bir öneri perspektifin çizilmesi öngörülmektedir.

KAPSAM

Hesaplamalı tasarım yöntemlerinin yaşam döngüsü modeli üzerinden araştırıldığı bu çalışma, Parametrik, Üretken, Evrimsel ve Performansa Dayalı Tasarım yöntemlerinin hesaplamalı tasarım konusunda uluslararası

katılımcı-okuyucu kitlesine sahip ve bilimsel saygınlığı ile bilinen, bilgisayar destekli mimari tasarım yayınları hakkında bir kümülatif indeks olan, CumInCAD (Cumulative Index about publications in Computer Aided Architectural Design) örneklem alanı üzerinden incelenmesini kapsar.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışma kapsamına alınan tasarım yöntemlerinin örneklem alan içerisindeki yayılım ve kullanımlarının araştırılması noktasında ise bilimsel amaçlı çalışmaların değerlendirilmesine olanak sağlayan bibliyometrik analiz ve incelenen metnin içeriği ile ilgili geçerli ve tekrarlanabilir sonuçlar çıkarmak için kullanılan içerik analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır.

ARAŞTIRMANIN KISITLARI

İki aşamalı olarak ele alınan çalışmanın ilk aşamasında, seçilen örneklem alan (CumInCAD) üzerinden, çalışma kapsamına alınan hesaplamalı tasarım yöntemlerinin yıllara ve yazarlarına göre dağılımları, bibliyometrik analiz yöntemi ile değerlendirilerek yaşam döngüleri oluşturulmuştur. ACADIA, ASCAAD, CAADRIA, eCAADe, SiGraDi, CAAD futures yayınlarını içeren CumInCAD'in örneklem alan olarak seçildiği bu süreçte, 3000'den fazla makale özeti incelenmiş ve 1756 tanesi değerlendirmeye alınmıştır.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

İkinci aşamada ise, ilk aşamada uygulanan bibliyometrik analiz yöntemi verilerine göre en fazla yayım sayısı bulunan, “Simülasyona Dayalı Tasarım”, “Yapı Bilgi Modelleme”, “Biçim Grameri” ve “Genetik Algoritmalar”, içerik analizi yöntemi ile değerlendirmeye alınmıştır.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bilgisayarın yoğun olarak kullanıldığı günümüz dünyasında mimarlıkta kullanılan birçok hesaplamalı tasarım yöntemi geliştirilmiştir. Geliştirilen bu yöntemlerin çalışma potansiyellerini koruyup korumadıkları ayrıca gerek yurt içi gerek yurtdışındaki çalışmalarla bu alana olan ilginin ne yönde ve ne yoğunlukta olduğunu belirlemek bu araştırmanın ana problemini oluşturmaktadır.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Hesaplamalı Tasarım

Bilgisayar ve yazılımlara rahatlıkla ulaşılabilen günümüz dünyasında hesaplamalı teknolojiler hayatımızın hemen her alanında var olarak düşünce sistemimiz ve yöntemlerimizi değişime uğratmaktadır. Hesaplamalı teknolojilerin gelişmesi ve mimarlık ile ilişki kurması beraberinde mimari düşünce ve çözüm yöntemlerinde değişimi kaçınılmaz kılmıştır. Nihayetinde, bilgisayar gibi problem çözme ve hesaplama hızı yüksek araçların mimari çözümlere yaptığı katkının görülmesi, bilgisayarın kâğıt-kalemin yerine konulduğu sadece bir

sunum aracı olmasının ötesinde tasarım problemine cevap üreten bir tasarım ortağı olarak kullanılmasını olanaklı hale getirmiştir.

Son yıllarda mimarlıktaki en önemli paradigma değişiminin, hesaplama teknolojilerinin tasarımda uygulanması ve bununla ilişkili olan form, tasarım düşüncesi ve tasarım süreçleri ile ilgili değişimler olduğu söylenebilir (Gürsel Dino, 2015: 7). Bu bağlamda hesaplama teknolojileri, tasarımı diğer pek çok örgütsel sürecin parçası olan bir süreç haline getirmiş ve tasarımcının araştırması için bu süreçlerin algısal ve bilişsel yönlerine vurgu yapılmıştır (Arpak, 2012: 35). Bu alandaki ilk araştırmalar 1962 yılında Tasarım Araştırma Cemiyeti (Design Research Society) tarafından Londra’da gerçekleştirilen ‘Tasarım Yöntemleri Kongresi’ne tarihlenir. Bunu 1965 yılında Birmingham’daki ‘Tasarım Yöntemi’, 1967 yılında Portsmouth’daki ‘Mimarlıkta Tasarım Yöntemleri’ ve 1968 yılında Design Methods Group’un MIT’de gerçekleştirdiği ‘Çevre Tasarım ve Planlamada Ortaya Çıkan Yöntemler’ konulu ilk uluslararası kongre izlemiştir (Öymen Gür, 2014: 2-3). Farklı disiplinler ve perspektifler kullanılarak gerçekleştirilen bu kongrelerde, potansiyel tasarım yöntemlerinin düzenlenmesi konusunda birçok yaklaşım ortaya konulmuştur. Araştırmacıların bir bölümü deneyim ve fenomenoloji üzerinde dururken diğerleri daha analitik ve mekanişik görüşleri desteklemiştir (Arpak, 2012: 35).

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Ortaya konulan tasarım yaklaşımları bağlamında mimarlık alanındaki ilk çalışmalar, mimarlığın mühendislik problemlerine benzer alt problem alanlarında analiz, tahmin ve değerlendirme modelleri olarak gerçekleştirilmiştir. Bu modeller iyi yapılandırılmış problemlere sayısal çözüm üreten ve veri işlemeye dayalı, analitik çözüm yöntemleri ile kurgulanan algoritmalarla tanımlanmıştır.

Mimari tasarım sürecinin farklı aşamalarında yararlanılabilen bu modeller, günümüzün bilgi ve iletişim teknolojilerindeki olanaklar ve fizik, kimya, biyoloji gibi farklı disiplinlerden yansıyan kuram-yöntemlerin disiplinler ötesi uygulamaları ile hesaplamalı tasarım kuramlarıyla birlikte bütünleşik bir hesaplamalı tasarım yaklaşımına doğru evirilmektedir.

Hesaplamalı tasarım yaklaşımları, mimari tasarımın sayısal ortamdaki temsilini geometrik ‘semboller’ yerine geometrik ‘ilişkiler’ olarak değiştirmektedir. Bu nedenle, mimari ürünün parametrelerle temsili, formunun geometrik (boyutsal, biçimsel) özelliklerini temsil etmenin ötesinde, performansını, yani tasarım ürününün malzeme ve eleman ölçeğinden mekâna ve şükrüktüre, mekânın işlevsel ve çevresel performansından görsel performansına kadar geniş bir yelpazeyi kapsayan formun davranışını da temsil etmektedir. İki ve üç boyutlu çizimler ile başlayarak görsel modelleme teknikleri ile gelişen uygulamalar, hesaplamalı yaklaşımlar ile geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Hesap-

lama teknolojilerinin gelişmesinin bir sonucu olarak temel geometrik formların kısıtlayıcılığı ortadan kalkmış, karmaşık eğrisel formların tasarımı ve bilgisayar destekli üretimi gündeme gelmiştir.

Günümüzde analitik süreçlerin hesaplamalı modellere dönüştürülmesi konusunda oldukça ilerleme kaydedildiği ve hesaplama teknolojilerinin kullanılması noktasında, sadece fikirlerin ve hesaplama ilkelerinin mimari form çalışmalarına eklenmeleri ile sınırlı kalmadığı, tasarlama eylemine ve süreç içerisinde kullanılan tasarım yöntemlerine daha geniş bir çerçevede (tasarım tanımlarının değerlendirilmesi ve simülasyonu açısından) etki ettiği görülmektedir. Hesaplama teknolojileri ve algoritmalarındaki gelişmeler bu hesaplamaların boyut ve karmaşıklığının artmasına izin vererek birkaç yıl öncesinde hayal bile edilemeyen birçok tasarımı bugün mümkün kılmaktadır (Kilian, 2012: 46).

Bu süreçte mimari tasarımda hesaplamalı yaklaşımlar ile beraber birçok farklı tasarım yönteminin geliştirildiği ve farklı başlıklar altında sınıflandırıldıkları görülmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan tasarım yöntemleri, açıklamalarıyla birlikte Tablo 1’de yer almaktadır.

Bölümün devamında çalışmanın temellendiği “yaşam döngüsü” yönetimsel moda kavramı üzerinden ilişkilendirilerek açıklanmıştır.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Tablo 1. Çalışma Kapsamında Ele Alınan Hesaplamalı Tasarım Yöntemleri ve Açıklamaları

Hesaplamalı Tasarım Yöntemi	Açıklama
Parametrik Tasarım Yöntemleri	Topolojik Geometri Topoloji, germe ve bükme gibi işlemlerle değiştirilmeyen geometrik şekilleri inceyen, bilgiyi kesinlik yerine göreliliğine göre tanımlayan yöntemdir (Kavurmacıoğlu et al., 2016: 89-90). Karmaşık sistemlerin uzaysal ilişkilerini geometrik olarak tarif edebilmek için bilginin kesinliği yerine göreceliği içinde tanımlanmasına, yani topolojiye ihtiyaç vardır. Topolojik uzayda, geometri, örtük denklemlerle değil, bir dizi olasılıkları tanımlayan parametrik işlevlerle temsil edilir (Kolarevic, 2000: 99). Buna göre topolojik geometride objenin kenar, köşe ve nokta sayısı gibi değerlerine bağlı olarak ilişkisel ştrüktürler tanımlanmaktadır.
	Cebirsel Geometri Cebirsel geometrinin nesnelere, cebirsel denklemler (polynomial equations) tarafından belirlenir. Cebirsel geometri ile oluşturulan cebirsel yüzeyler geometrik ve topolojik olarak son derece karmaşık olmalarına karşın çok tutarlı ve uyumludurlar. En belirgin özellikleri, çoğu zaman kıvrımlı olan birçok kavisli parça sergilemeleridir (Barczik et al., 2009: 455-456).
	Fraktal Geometri “Fraktal” kelimesi, kırılma veya parçalanma anlamına gelen Latince frangere kelimesinden türetilmiştir. Bir fraktal geometrik figür, bir dizi yinelemeli kurallar kullanarak bir geometrik kümenin art arda bölünmesi veya büyütülmesiyle oluşturulan bir geometrik şekildir (Ostwald et al., 2016: 9).
	Diferansiyel Geometri Matematiğin bir dalı olan diferansiyel geometri, geometrik problemlere integral ve diferansiyel hesabı kullanarak çözüm üretir. Günümüzde çekimsel mercekle, uzay araştırmaları, uzaklık hesaplamaları gibi alanlarda kullanılırken mimarlık alanında ise serbest formlu yapı tasarımında ve kinematik yüzeylerin tasarlanmasında kullanılmaktadır (Bobenko et al., 2008: v; Pottmann et al., 2008: 24).

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Üretken Tasarım Yöntemleri	Biçim Gramerleri	Biçim grameri formalizmi kurala dayalı yapısına uygun belli bir dereceye kadar algoritmik bir yapıyla tanımlanabilecek tasarım ve mimarinin temel kavramlarından biri olan tasarım dillerini tarif etme ve hatta yaratmanın bir yolu olarak Stiny ve Gibs tarafından 1970'lerin başında tanıtılmıştır (Stiny et al., 1972: 125). Mimarlıkta, sanatın çeşitli dallarında ve bilgisayar destekli tasarımda geçmiş ve çağdaş çeşitli tasarım dillerini temsil etmek ve anlamak üzere geliştirilmiş bir formalizmdir.
	L Sistemler	L sistemler kavramının merkezinde yeniden yazma kavramı yer alır. Temel fikir, basit bir başlangıç nesnesinin parçalarını bir dizi yeniden yazım cetveli veya yapımını kullanarak değiştirerek karmaşık nesnelere tanımlamaktır (Chan et al., 2000: 56). Genellikle, tekrarlayan desenler, bitkiler gibi doğal organik formlar, dokular, vb. üretmek için kullanılır. Tasarımda L-Sistemler, yol ağları, şehir planlaması ve yapı formları oluşturmak için kullanılmıştır (Gu et al., 2010: 129).
	Hüresel Özdevinim	Hüresel Özdevinim, komşu hücrelerin durumu tarafından yönetilen bir dizi kurala göre zaman içinde gelişen belirli bir şekle sahip bir ızgara üzerindeki hücre topluluğudur (Gu et al., 2010: 129-130). Kentsel vakalar, trafik simülasyonu, bölgesel ölçekli kentleşme, arazi kullanım dinamiği, çok merkezlilik, tarihi kentleşme ve kentsel gelişim anketlerinde de kullanılmıştır (Torrens et al., 2001: 163).
Evrimsel Tasarım Yöntemleri	Genetik Algoritmalar	Genetik Algoritma, son yıllarda geniş bir alanda optimizasyon problemleri için yaygın olarak kullanılmaya başlanmış ve “insan arayışının yenilikçi özelliklerinden bazılarıyla birlikte arama algoritması” olarak tanımlanmıştır. Günümüzde, mükemmel sonuçlar elde etmek ve tutarlılık sağlama yetenekleri nedeniyle çok çeşitli optimizasyon problemlerini çözmeye noktasında ün kazanmıştır (Liu et al., 2002: 29.6-29.7).
	Voronoi Diyagramı	Voronoi diyagramı, nesne veya noktalardan oluşan bir başlangıç kümesini temel alarak, alanları çözümlenme veya parçalama yoludur. Voronoi Diyagramları biyoloji, kimya, meteoroloji gibi çeşitli bilimsel alanlarda ve algoritmik geometri, malzeme gibi diğer bilimsel disiplinlerde kullanılmaktadır (Anuradha et al., 2008: 400).
	Sürü Zekası ve Çoklu Etmenler	Sürü zekası yöntemi ile çok sayıda farklı birimin paralel biçimde organize edilmesini bölgesel olarak da olsa sağlamak mümkündür. Sürü zekası çoğunlukla, tasarım kullanılabilirliğini denetlemek, sirkülasyon ve ulaşım modelleri aracılığıyla tasarımın geliştirilmesi ve otonom birimlerin öz-örgütlenmesi sonucu ortaya çıkan tasarımlar geliştirmek için kullanılabilir (Yedekçi, 2015: 96). Çok Etmenli Sistem, birbiriyle bağlantılı akıllı aktörler ve bağımsız konular olan ortamlardan oluşur. Nitelik, algoritma ve benzerleri gibi çeşitli özelliklere sahiptirler. Ayrıca birbirlerine bağımlıdır ve birbirlerini etkilerler (Gohnai et al., 2008: 3).

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Performansa Dayalı Tasarım Yöntemleri

Simülasyona Dayalı Tasarım

Simülasyon genel olarak gerçeklikmiş gibi hissedilen yapay deneyim yaratan bir çevreyi ifade eder. Bilimsel olarak ise doğal bir fenomeni açıklanmak ve üzerinde çalışmak için kullanılır (Tan ve diğ., 2019: 437). Bir sistemin davranışını belirli zaman parametrelerine göre ortaya koyan ve zaman parametresinin değişmesi durumunda ki sistemin davranışlarını gösteren sanal modeller de simülasyonları ifade eder. Zamana bağlı olarak, çıkarımların kesin veya yaklaşık bilgiler temelinde çizilmesini sağlayan deneysel bir ortam olarak tanımlanabilir (Agirbas, 2017: 325-326, Agirbas et al., 2017: 137;).

Yapı Bilgi Modelleme

Yapı bilgi modelleme (BIM), tüm tasarım ve inşaat ekibine gerçek yapımdan önce karmaşık yapılaşma sürecini dijital olarak koordine etme yeteneği sağlar. 1980'lerde ve 1990'larda tasarım pratiğine getirilen teknolojik ilerlemelere dayanan yeni bir tasarım yöntemi olarak BIM, tasarımcının "başlangıç boyutlandırma aşamasında, gelişmiş bilgisayar grafik araçlarını kullanarak" projenin birçok yönünün incelemesine imkan tanır (Garber, 2014: 22).

Yaşam Döngüsü Yönetimsel Moda İlişkisi

Genel anlamda belli sosyal oluşumlardaki değişikliklerin bir kısmının ötekilerine nazaran daha fazla kabul görmesi ve dikkate alınmasını belirten moda kavramının işletme, yönetim ve yapım yönetimi disiplinlerinde yönetimsel moda kavramı olarak kullanımı oldukça kabul görmüştür. Yönetimsel moda; moda belirleme süreci "moda belirleyicilerinin hem kendilerinin hem de modayı takip edenlerin hangi yönetsel tekniğin rasyonel yönetsel gelişme sağlayacağına ilişkin ortak inancını tekrar belirledikleri süreçtir" (Abrahamson, 1996: 257). Bir diğer tanımlamaya göre ise yönetimsel modaları çok çabuk popüler olan, sadece birkaç yıl popüler kalabilen, aşırı ilgi gören, ancak geride az eser bırakan fikirler olarak ifade edilmiştir (Tülübaş Gökuç ve diğ., 2007: 130). Bu bağlamda süreç ortaya

konulan yeni bilginin (fikir, kavram, teknik) seçilerek benimsenmesi veya reddedilmesi ile başlar. Benimsenmesi durumunda iki yol bulunmaktadır. Yeni bilgi ya örgüt kültürüne adapte edilerek sürdürülmeye devam edecek ya da bir süre denendikten sonra terk edilecektir. Bu kararlar verilirken örgüt yöneticileri, yeni bilginin, uygulama ve teknik hakkında beklenen faydayı ne derece karşıladığına bakarak değerlendirme yapmaktadır. Bu nedenle yönetim bilgisinin yaşam eğrileri ve yayılması moda ürünlerin yayılma süreci eğrisine benzetilmektedir.

Birnbaum yönetim bilgilerinin yaşam eğrisine bağlı olarak yayılım aşamalarını şu şekilde sıralanmaktadır (Birnbaum, 2000: 4-8):

- *Yaratma safhasında*; geçimini bu işten sağlayan çevreler ilk önce bir krizin varlığını ileri sürer, ardından yeni tekniğin

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

bu krizin üstesinden gelebileceğini iddia ederler.

- *Gelişim safhasında*; tekniğin başarısına ilişkin hikâyeler dilden dile yayılır. Yayılım bu hikâyelerin açıklanma şekline bağlıdır. Bu konu da Deming tarafından ortaya atılan Toplam Kalite Yönetiminin önceleri Amerika'da gelişmemesi ve 1940'lı yıllarda Japonya'daki bir gezisi sırasında tanıştığı Ishikawa'yı etkileyerek önce Japon iş çevrelerinde yayılması dikkat çekici bir örnektir. Japonya'daki örgütlerin başarı hikâyeleri yayıldıkça Amerika'da da kabul edilmesi bilginin benimsenme sürecindeki farklılıkları göstermektedir.
- *Olgunluk safhasında*; tekniğin benimsenme miktarı azami seviyededir. Gelişim aşamasında yeniliğin içeriğine ilişkin olan yan etkiler göz ardı edilirken bu aşamada yavaş yavaş başarısızlığına ilişkin söylemler de anlatılmaya başlanır.
- *Gerileme safhasında*; şüpheli duygular tekniği destekleyen duygulara baskın gelir, yeni çalışmalar teknik ile ilgili daha büyük hayal kırıklıklarını gözler önüne serer.
- *Yok olma safhasında*; ilk başta uygulanması kolay ve açık olarak lanse edilen teknik (moda) zaman geçtikçe karmaşık olarak nitelendirilmeye başlanır. Ancak

moda yaratıcıları başarısızlığın nedenlerini anlatırken kendileri her hangi bir sahiplenme söyleminde bulunmazlar. Çünkü başarısızlığın kendilerinden kaynaklandığını kabul ederlerse sunacakları bir sonraki yeniliğin güvensizlik nedeniyle kabullenilmemesinden korkmaktadırlar. Bu nedenle tekniği tüketicilerine sunan çevreler; başarısızlığı dış güçlükler, uygulama yanlışlıkları, yetersiz kaynaklar gibi problemlere atfederler.

Abrahamson ve Fairchild (1999) yönetsel modalarda yükselişe geçtiği dönemdeki öğrenme süreçleriyle, alçalışa geçtiği dönemdeki öğrenme süreçlerinin farklı olduğunu belirterek, yönetsel modalarda öğrenme süreçlerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. *Problem Söylevi*; yazarlar bir problemin varlığından bahsederler ve problemi tanımlarlar.
2. *Çözüm Söylevi*; modanın tanımı, faydalarına yer verilir ve başlangıçta tanımlanan problemin çözümü olarak yönetim modası gösterilir.
3. *Sürü Söylevi*; yönetsel modanın başarılı uygulamaları ve yayılmasından söz edilir.
4. *Sürdürme*; yazarların yönetsel moda devam ettirilmelidir şeklinde söylemleri vardır.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

5. *Reddetme*; modanın reddedilmesi gerektiği söylenir.
6. *Sörf Yapma*; bu modanın yaşam seyrini artık tamamladığı, başka bir moda ya geçilmesi gerektiği şeklindeki söylemleri kapsar (Abrahamson et al., 1999: 708-740).

Çalışma kapsamında, belirlenen kavramların hangi yaşam döngüsü safhasında oldukları, Abrahamson ve Fairchild'in söz konusu öğrenme süreçlerinden yararlanılarak belirlenmiştir. Buna göre;

- Problem söylevinin; yaratma safhasına,
- çözüm söylevinin; gelişim safhasına,
- sürü söylevinin; olgunluk safhasına,
- sürdürme söylevinin; gerileme safhasına,
- reddetme ve sörf yapma söylevlerinin ise modanın yok olma safhasına

denk olduğu kabulü yapılmış ve çalışma kapsamına dâhil edilen hesaplamalı tasarım yöntemlerine ait yaşam döngüleri oluşturulmaya çalışılmıştır.

Yaşam Döngüsü Modelinde Kullanılan Analiz Yöntemleri

Hesaplamalı tasarım alanında geliştirilen yöntemlerin yaşam döngüsü modeli üzerinden değerlendirilmesi amacıyla yapılan ça-

alışmanın bu bölümü iki aşamalı olarak ele alınmıştır. İlk aşamada, seçilen örneklem alan (CumInCAD) üzerinden, çalışma kapsamına alınan hesaplamalı tasarım yöntemlerinin yıllara ve yazarlarına göre dağılımları, bibliyometrik analiz yöntemi ile değerlendirilerek yaşam döngüleri oluşturulmuştur. Bu çalışmanın gerçekleştirilmesi aşamasında, bilgisayar destekli mimari tasarım ile ilgili toplu yayın dizini olan CumInCAD örneklem alan olarak belirlenmiştir. CumInCAD'in örneklem alan olarak belirlenmesinde ACADIA, ASCAAD, CAADRIA, eCAADe, SiGraDi, CAAD futures, DDSS ve diğerleri gibi dergilerde ve konferanslarda yer alan 12.300'den fazla kayıt hakkında bibliyografik bilgiler içermesi ve veri tabanındaki makalelerin tamamının özetlerine, 9.600 makalenin ise PDF olarak tam metnine erişim sağlanması etkili olmuştur.

İkinci aşamada ise, ilk aşamada uygulanan bibliyometrik analiz yöntemi verilerine göre en fazla yayın sayısı bulunan, "Simülasyona Dayalı Tasarım", "Yapı Bilgi Modelleme", "Biçim Grameri" ve "Genetik Algoritmalar", içerik analizi yöntemi ile değerlendirmeye alınmıştır. Buna göre değerlendirmeye alınan tasarım yöntemlerinin, araştırmacı söylevlerine (problem, çözüm, sürü, sürdürme, reddetme, sörf yapma) göre hangi safhada (yaratma, gelişme, olgunluk, gerileme, yok olma) oldukları belirlenmiştir. İzleyen bö-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

lümde ilgili analiz yöntemlerine ait genel açıklamalara yer verilmiştir.

Bibliyometrik Analiz

Bibliyometri, matematiksel ve istatistiksel yöntemlerin kitaplar ve diğer iletişim ortamlarına uygulanması olarak tanımlanmaktadır (Çetinkaya ve diğ., 2013: 232). Özgün bilginin oluşturulması ve uygulamaya dönük nicel yöntemlerin gelişimiyle birlikte birçok araştırma disiplininin değerlendirilmesinde kullanılan bir yöntem olmuştur. Bibliyometrik analiz yöntemi; bilimsel çalışmaların atf istatistikleri ve literatürün ilişkisel yapılarını analiz ederek, incelenen alanın değişim ve evrimlerini ortaya koymayı hedefleyen bir çabayı esas almaktadır (Yalçın ve diğ., 2016: 611-612).

İçerik Analizi

İçerik analizi, metin içinde tanımlanan belirli karakterlerden sistematik ve tarafsız sonuçlar çıkarmak için kullanılan bir araştırma tekniğidir. Yazılan ve söylenen, yani; sayılamayanın, hazırlanan açıklayıcı yönergeye göre ne kadar sıklıkla söylendiğinin bulunarak nicelleştirilmesi olarak da tanımlanabilmektedir (Koçak ve diğ., 2006: 22).

Araştırmanın yürütülme sürecinde, çalışma kapsamında belirlenen on iki tasarım yöntemi, anahtar kelime olarak kullanılarak, Bibliyometrik Analiz Yöntemi ile değerlendirilmiştir.

Sınırlandırılan çerçevede dâhilinde anahtar kelimeler araştırıldığında 3.937 adet makaleye ulaşılmıştır. Bu makalelerin İngilizce özetleri incelendiğinde; 1985 ve 2017 yılları arasında yazılmış olan, değerlendirmeye alınacak 1.756 adet makale tespit edilmiştir. CumInCAD üzerinden taranan kavramların incelenmesi sürecinde; yayınların başlıkları, İngilizce özetleri ve anahtar kelimeleri dikkate alınmış, elde edilen verilerin sentezlenmesinde Microsoft Excel programından yararlanılmış ve yıllara göre dağılım grafikleri elde edilmiştir.

İçerik Analizi Yöntemi ile ilk aşamada yapılan Bibliyometrik Analiz Yöntemi sonucunda elde edilen en fazla yayın sayısına sahip dört tasarım yöntemi değerlendirilmiştir. CumInCAD üzerinden taranan kavramlar incelenirken yayınların sadece İngilizce özetleri ele alınarak Microsoft Excel programında oluşturulan tablo yardımıyla yazarların söylevlerinin yıllara göre dağılımı elde edilmiştir.

BULGULAR

Hesaplama tasarımı alanında geliştirilen yöntemlerin sistematik bir sınıflandırmasının yapılması ve ilgili yöntemlerin moda kavramı üzerinden değerlendirilmesi amacıyla yapılan çalışmanın bu bölümü iki aşamalı olarak ele alınmıştır.

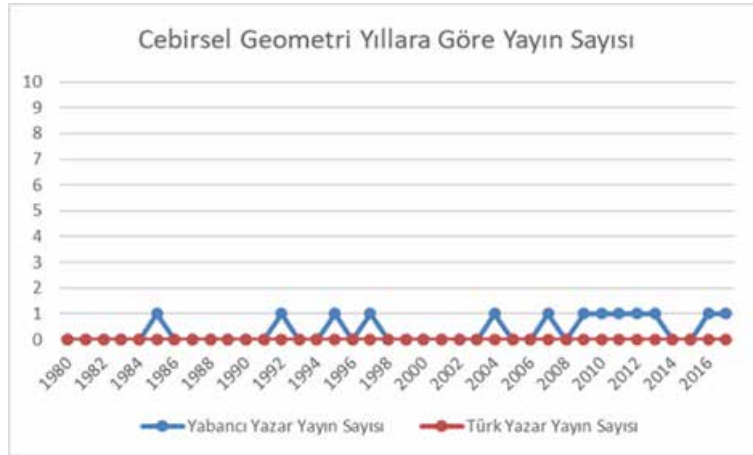
İlk aşamada, seçilen örneklem alan (CumInCAD) üzerinden, çalışma kapsamına alınan

hesaplama tasarım yöntemlerinin yıllara ve yazarlarına göre dağılımları, bibliyometrik analiz yöntemi ile değerlendirilerek yaşam döngüleri oluşturulmuştur.

Bibliyometrik Analiz Yöntemi ile hesaplamalı tasarım alanında, çalışma kapsamında ele alınan on iki tasarım yöntemi değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında örneklem alan olarak belirlenen CumInCAD özelinde, ACADIA, ASCAAD, CAAD Futures, CADRIA, eCAADe ve SIGraDI üzerinden

inceleme yapılmıştır. Yapılan Bibliyometrik analiz değerlendirmesi sonucunda Topolojik Geometri ve Diferansiyel Geometri ile ilgili grafik oluşturulması için yeterli veri bulunamamıştır. Cebirsel Geometri, Fraktal Geometri, Biçim Grameri, L-Sistemler, Hücresel Özdevinim, Genetik Algoritmalar, Voroni Diyagramı, Sürü Zekâsı ve Çoklu Etmenler, Simülasyona Dayalı Tasarım ve Yapı Bilgi Modelleme ile ilgili elde edilen verileri gösteren grafikler sırasıyla Grafik 1,2,...,10'da verilmiştir.

Grafik 1. Cebirsel Geometri Yıllara Göre Yayın Sayısı

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

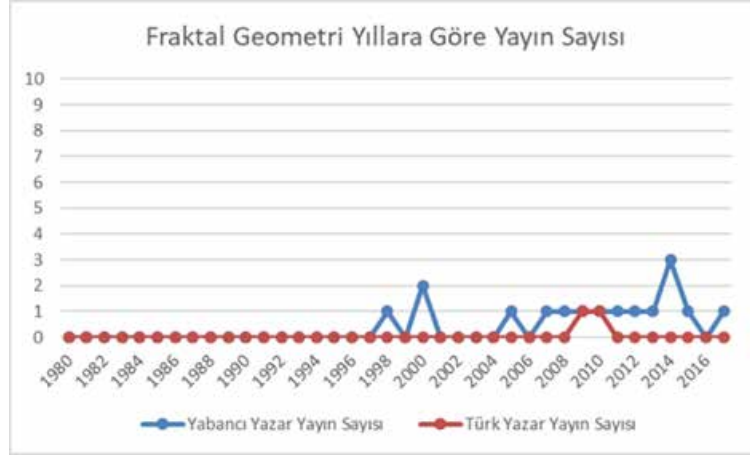
ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Grafik 2. Fraktal Geometri Yıllara Göre Yayın Sayısı

Grafik 3. Biçim Grameri Yıllara Göre Yayın Sayısı

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Grafik 4. L- Sistem Yıllara Göre Yayın Sayısı

Grafik 5. Hücrel Özdevinim Yıllara Göre Yayın Sayısı

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

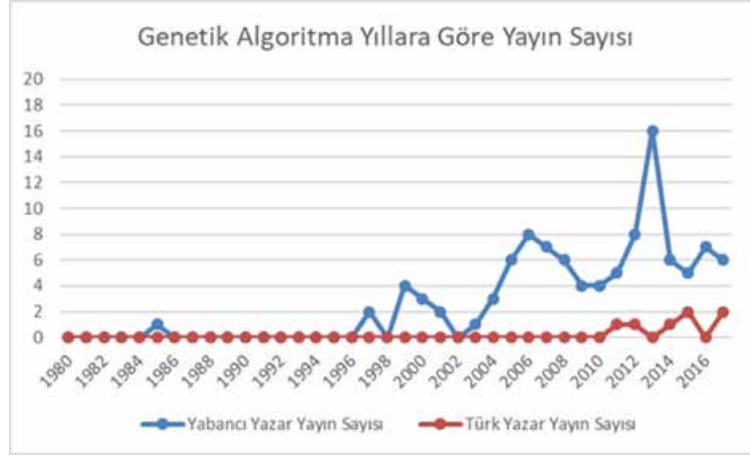
ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Grafik 6. Genetik Algoritma Yıllara Göre Yayın Sayısı**Grafik 7. Voronoi Diyagramı Yıllara Göre Yayın Sayısı**

Grafik 8. Sürü Zekası ve Çoklu Etmenler Sistemi Yıllara Göre Yayın Sayısı

Grafik 9. Simülasyona Dayalı Tasarım Yıllara Göre Yayın Sayısı

Grafik10. Yapı Bilgi Modelleme Yıllara Göre Yayın Sayısı

İkinci aşamada ise, ilk aşamada uygulanan bibliyometrik analiz yöntemi verilerine göre, en fazla yayın sayısı bulunan dört hesaplamalı tasarım yöntemi saptanmış ve içerik analizi yöntemi ile değerlendirmeye alınmıştır. Buna göre değerlendirilen tasarım yöntemlerinin, araştırmacı söylevlerine (problem, çözüm,

sürü, sürdürme, reddetme, sörf yapma) göre hangi safhada (yaratma, gelişme, olgunluk, gerileme, yok olma) oldukları belirlenmiştir. İçerik analizi sonucunda elde edilen verileri gösteren grafikler Grafik 11, 12,..., 22' de verilmiştir.

Grafik 11. Biçim Grameri Çözüm Söylevi

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

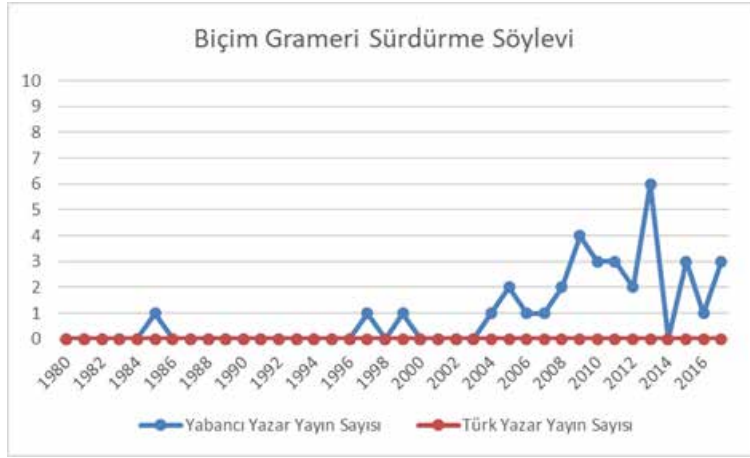
(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Grafik 12. Biçim Grameri Sürü Söylevi

Grafik 13. Biçim Grameri Sürdürme Söylevi

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

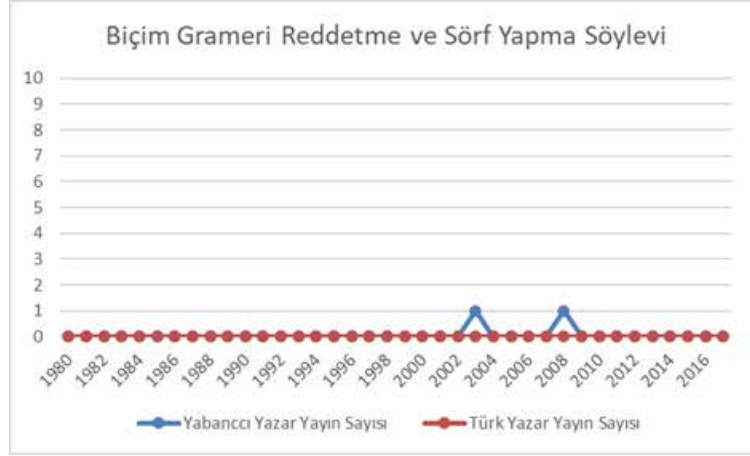
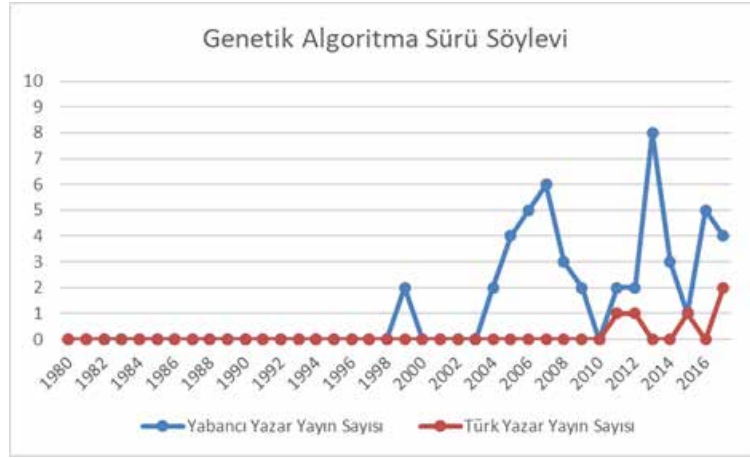
ID:506 K:724

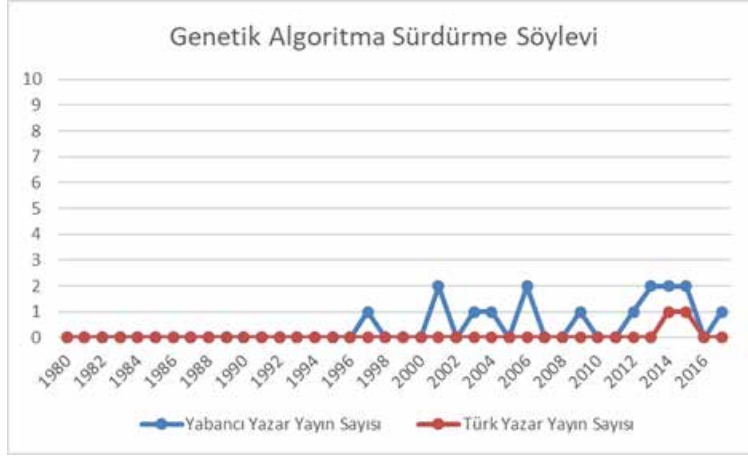
ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Grafik 14. Biçim Grameri Reddetme ve Sörf Yapma Söylevi**Grafik 15. Genetik Algoritma Sürü Söylevi**

Grafik 16. Genetik Algoritma Sürdürme Söylevi

Grafik 17. Simülasyona Dayalı Tasarım Çözüm Söylevi

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

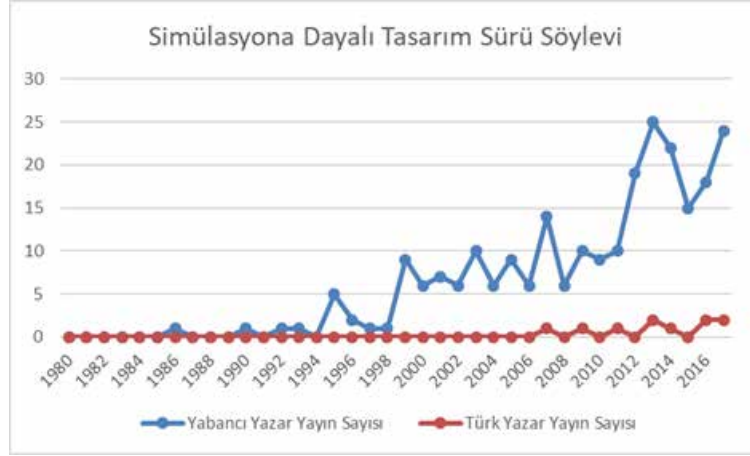
ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

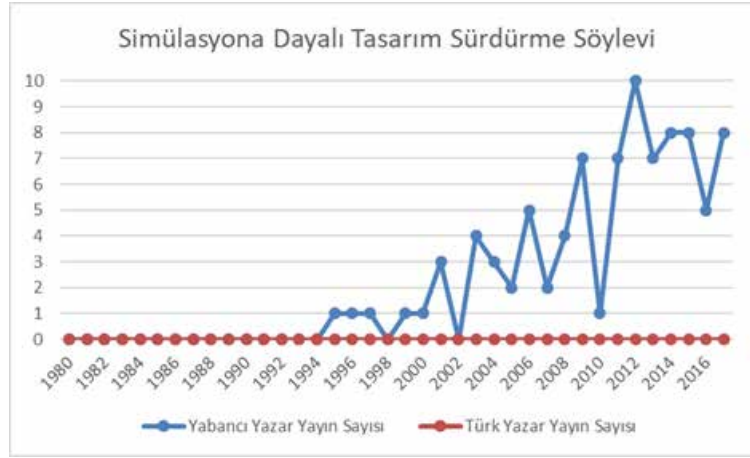
(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Grafik 18. Simülasyona Dayalı Tasarım Sürü Söylevi

Grafik 19. Simülasyona Dayalı Tasarım Sürdürme Söylevi

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

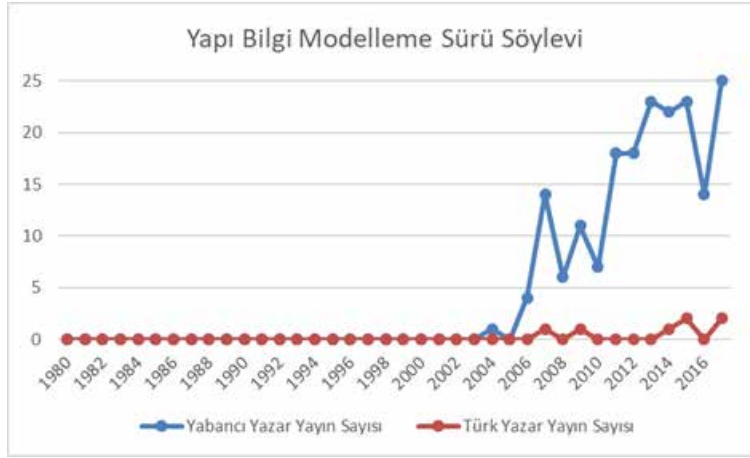
(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

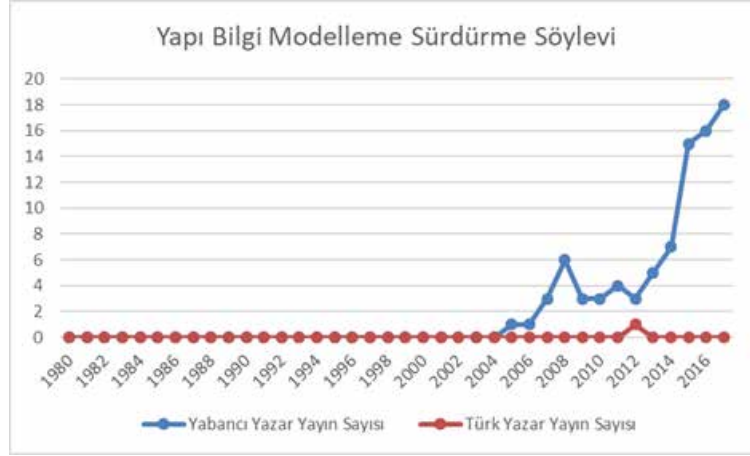
(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Grafik20. Yapı Bilgi Modelleme Çözüm Söylevi

Grafik 21. Yapı Bilgi Modelleme Sürü Söylevi

Grafik 22. Yapı Bilgi Modelleme Sürdürme Söylevi

TARTIŞMA

Çalışma kapsamında hesaplamalı tasarım yöntemlerinin yaşam döngüsü modeliyle analiz edilmesi sürecinde yararlanılan bibliyometrik analiz ve içerik analizi yöntemleri, mimarlık disiplininde farklı çalışma alanlarındaki potansiyellerin belirlenmesi noktasında kullanılabileceği görülmüştür.

Çalışma kapsamında kullanılan içerik analizi yöntemi sunduğu birçok avantaja karşın uygulanması sürecinde metin içerisindeki görünen/açık içerikle birlikte gizli/örtük anlamların da değerlendirilebilir olması, sonuçların yorumlarının bir araştırmacıdan diğerine farklılık göstermesine neden olabilir. Bulguların yorumunun sübjektif olması bir dezavantaj gibi gözükse de bu alanda yapılan çalışmalar yöntemin objektif olduğunu ifade etmektedir.

SONUÇ

Çalışma kapsamına alınan hesaplamalı tasarım yöntemleri ile ilgili seçilen örneklem alanda (CUMINCAD) yapılmış bilimsel yayınlar incelenerek aşağıda yer alan sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre;

- Uygulanan bibliyometrik analiz yönteminden elde edilen verilere göre, hesaplamalı tasarım alanında, üzerinde en fazla çalışılıp yayın yapılan tasarım yöntemleri sırasıyla; *simülasyona dayalı tasarım*, *yapı bilgi modelleme*, *biçim grameri* ve *genetik algoritmalar* olduğu belirlenmiştir.
- Bu yöntemler, yayımları noktasında değerlendirildiğinde; Türk araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen çalışmaların ilgili alanda yapılan ilk çalışmadan orta-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

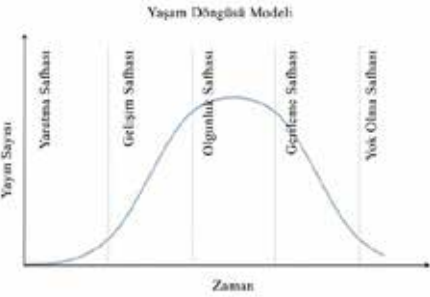
(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

-
- lama 10 yıl sonra yayınlandığı görülmektedir.
- Hesaplamalı tasarım yöntemleri ile ilgili yayınların uluslararası kongrelere göre dağılımları incelendiğinde;
    - Simülasyona dayalı tasarım ile ilgili en çok yayın sırasıyla; eCAADe, CAADRIA, ACADIA ve SIGraDi,
    - Yapı bilgi modelleme ile ilgili en çok yayın sırasıyla; eCAADe, SIGraDi ve CAADRIA,
    - Biçim gramerleri ile en çok yayın sırasıyla; eCAADe, CAADRIA ve SIGraDi,
    - Genetik algoritmalar ile en çok yayının sırasıyla; eCAADe ve ACADIA kongrelerinde yayınlandığı tespit edilmiştir.
  - Seçilen örneklem alan üzerinde elde edilen bulgulara göre;
    - bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak ele alınan tasarım yöntemleri ile ilgili yaşam döngülerine ait değerlendirmeler,
    - içerik analizi kullanılarak değerlendirilen araştırmacı söylevlerine (problem, çözüm, sürü, sürdürme, reddetme, sörf yapma) göre ele alınan tasarım yöntemlerinin hangi safhada (yaratma, gelişim, olgunluk, gerileme, yok olma) oldukları Tablo 2’de belirtilmiştir.
-

Tablo 2. Ele Alınan Tasarım Yöntemleri İle İlgili Araştırmacı Söylevleri ve Yöntemlerin Safhaları

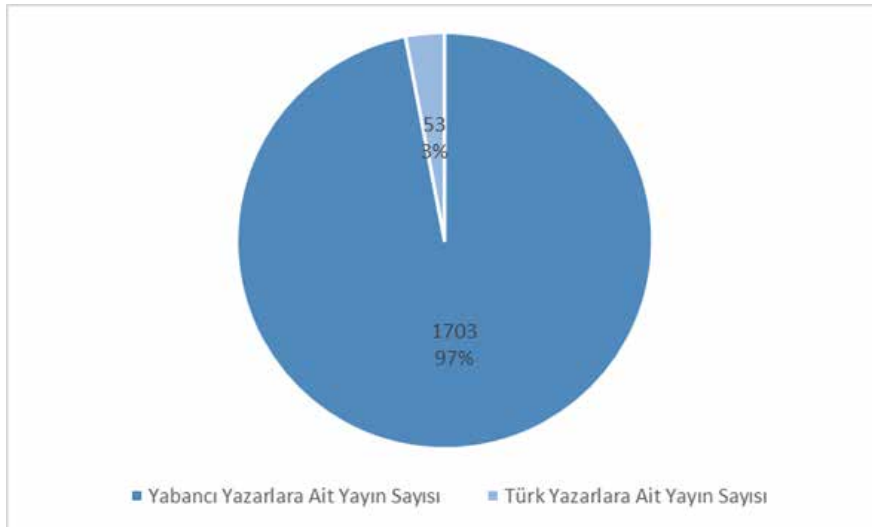
YÖNTEM	SONUÇ
<p>Bibliyometrik Analiz</p> 	<p>Biçim Gramerleri yaşam döngüsü modeline göre gerileme safhasındadır.</p> <p>Genetik Algoritmalar yaşam döngüsü modeline göre gerileme safhasındadır.</p> <p>Simülasyona Dayalı Tasarım yaşam döngüsü modeline göre gelişim safhasındadır.</p> <p>Yapı Bilgi Modelleme yaşam döngüsü modeline göre gelişim safhasındadır.</p>
<p>İçerik Analizi</p> <p>Yönetimsel Modaların Öğrenme Süreçleri:</p> <p>Problem Söylevi_ (<i>Yaratma Safhası</i>)</p> <p>Çözüm Söylevi_ (<i>Gelişim Safhası</i>)</p> <p>Sürü Söylevi_ (<i>Olgunluk Safhası</i>)</p> <p>Sürdürme Söylevi_ (<i>Gerileme Safhası</i>)</p> <p>Reddetme Söylevi_ (<i>Yok Olma Safhası</i>)</p> <p>Sörf Yapma Söylevi_ (<i>Yok Olma Safhası</i>)</p>	<p>Biçim Gramerleri içerik analizi değerlendirmesine göre sürü söylevindedir. Yaşam döngüsü modeline göre olgunluk safhasındadır.</p> <p>Genetik Algoritmalar içerik analizi değerlendirmesine göre sürü söylevindedir. Yaşam döngüsü modeline göre olgunluk safhasındadır.</p> <p>Simülasyona Dayalı Tasarım içerik analizi değerlendirmesine göre sürü söylevindedir. Yaşam döngüsü modeline göre olgunluk safhasındadır.</p> <p>Yapı Bilgi Modelleme içerik analizi değerlendirmesine göre sürü söylevindedir. Yaşam döngüsü modeline göre olgunluk safhasındadır.</p>

Hesaplamalı tasarım alanında araştırmalar yapan Türk akademisyenlerin alana olan ilgilerinin ne yönde ve ne yoğunlukta olduğu, hesaplamalı tasarım yöntemleri özelinde, Grafik 24

ve 25’de sunulmuştur. Buna göre, bu alanda yapılan toplam yayın sayısı 1756 iken Türk araştırmacıların yayın bazında bu alana %3 olarak katkı sağladığı saptanmıştır.

Grafik 24. Türk Yazarların ve Yabancı Yazarların Ele Alınan Yöntemlerle İlgili Toplam Yayın Sayıları

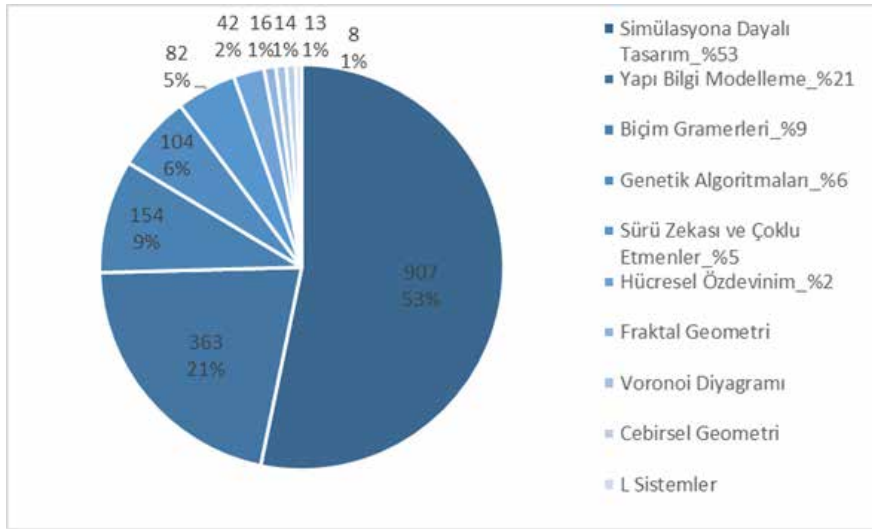
Grafik 25. Türk ve Yabancı Araştırmacıların Yayın Bazında Alana Katkı Oranları

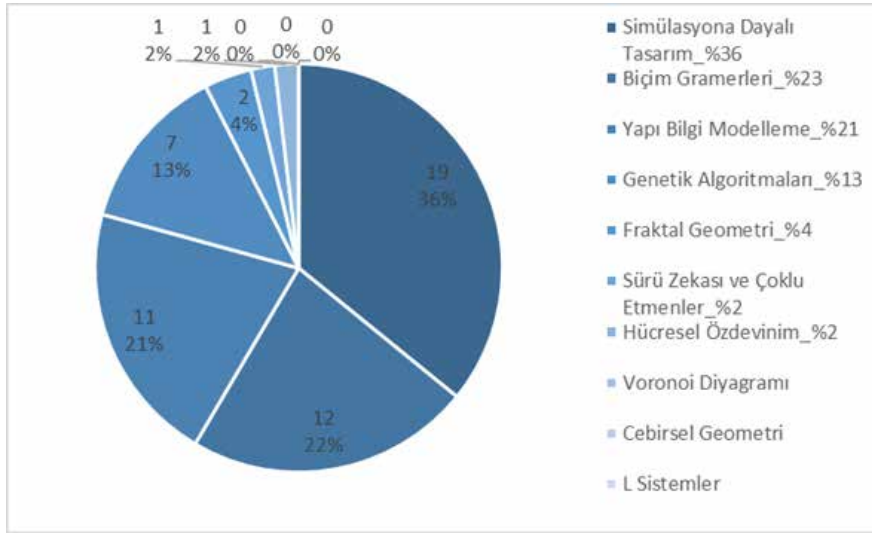
Çalışma kapsamında değerlendirilen hesaplamalı tasarım yöntemleri ile ilgili yapılan araştırmaların yüzdesel dağılımları Grafik 26'da yabancı yazarlar için, Grafik 27'de Türk yazarlar için ifade edilmiştir. Buna göre yabancı yazarların bu alandaki araştırma yönelimlerinde ilk üç sırada Simülasyona Dayalı Tasarım (%53), Yapı Bilgi Modelleme (%21) ve Biçim Gramerleri (%9) yer alırken, Türk ya-

zarların bu alandaki araştırma yönelimleri ise Simülasyona Dayalı Tasarım (%36), Biçim Gramerleri (%23) ve Yapı Bilgi Modelleme (%21) olarak sıralanmıştır.

Yapılan analiz sonucunda elde edilen veriler, sıralamalar farklılık gösterse de gerek yurtiçi gerekse yurtdışı kaynaklı yapılan çalışmaların benzer çalışma alanlarına odaklanıldığını ifade etmektedir.

Grafik 26. Yabancı Yazarların Hesaplamalı Tasarım Yöntemleri İle İlgili Araştırmalarının Yüzdesel Dağılımları

Grafik 27. Türk Yazarların Hesaplamalı Tasarım Yöntemleri İle İlgili Araştırmalarının Yüzesel Dağılımları

Elde edilen veriler sonucunda mimarlıkta hesaplamalı tasarım alanında kullanılan tasarım yöntemlerinden, Simülasyona Dayalı Tasarım, Yapı Bilgi Modelleme, Biçim Gramerleri ve Genetik Algoritmalar özelinde araştırma konularının geleceğe dönük çalışma potansiyellerine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında hesaplamalı tasarım yöntemlerinin bir yaşam döngüsü modeliyle analiz edilmesi sürecinde yararlanılan bibliyometrik analiz ve içerik analizi yöntemlerinin, mimarlık disiplininin farklı alanlarındaki çalışma potansiyellerinin belirlenmesi noktasında da kullanılabileceği görülmektedir.

Bu çalışma üst ölçekte değerlendirildiğinde, Türkiye'deki hesaplamalı tasarım yöntemleri ile ilgili yapılan bilimsel çalışmaların

yeterli seviyede olmadığı anlaşılmaktadır. Günümüzde hızla gelişmekte olan hesaplamalı tasarım araçlarını daha etkin bir şekilde kullanabilmek, hesaplamalı tasarım yeteneğinin geliştirilmesi ve bunun tasarım sürecine yansıtılması noktasında eğitim programlarını güncelleyebilmek için bu alandaki akademik çalışmaların gerek niteliksel gerekse sayısal olarak artması, geleceğin mimarlığının şekillendirilmesinde git gide önem kazanmaktadır.

ÖNERİLER

Örneklem alan olarak seçilen CumInCAD içerisinde yer alan makaleler herhangi bir program yardımı olmaksızın değerlendirilmiştir. Bu gerek zaman açısından gerekse bir program yardımıyla anahtar kelimeler arasında ağ haritasının çıkarılamaması noktasında

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

bir dezavantaj olarak görülebilir. Fakat araştırmacının ele aldığı konu ile ilgili manuel olarak çok sayıda makaleyi inceleme ve değerlendirme gerekliliği, alanda yapılan çalışmaların birçoğuna bakıp hangi alanda neler yapıldığına dair bir fikir sahibi olmasını sağlamıştır. Benzer bir araştırmanın VOSviewer, AntConc gibi analiz programları yardımıyla yapılarak çıkan sonuçların karşılaştırılması, araştırmanın bundan sonraki adımında hedeflenmektedir.

KAYNAKÇA

ABRAHAMSON, E., (1996). Management fashion. The Academy of Management Review, 21(1), 254-285

ABRAHAMSON, E., FAIRCHILD, G., (1999). Management fashion: Lifecycles, triggers, and collective learning processes. Administrative Science Quarterly, 44(4), 708-740

AGIRBAS, A., (2017). The Use of Simulation for Creating Folding Structures. 35th eCAADe Conference Proceedings, Roma, Italy. 1:325-332

AGIRBAS, A., ARDAMAN E., (2017). Macro-scale designs through topological deformations in the built environment. International Journal of Architectural Computing, 15(2), 134-147

ANURADHA, V., MİNAL S., VENNİLA T., (2008). Voronoi diagram Voro [Schema-ta]: Application Of Interactive Weighted Voronoi Diagrams As An Alternate Master-Planning Framework For Business Parks. Proceedings of the 13th International Conference on Computer-Aided Architectural Design Research in Asia, Tayland.399-408

ARPAK, A., (2012). Tasarım Yöntemleri Hareketi: 1960'larda Pozitivist Ve Fenomenolojik Modeller İle Tasarımın Rasyonalizasyonu (Ussallaştırılması). Dosya, 29:34-40

BARCZİK, G., LABS, O., LORDİCK, D., (2009). Algebraic Geometry in Architectural Design. 27th eCAADe Conference Proceedings. İstanbul, Türkiye. 1:455-464

BİRNBaum, R., (2000). The life cycle of academic management fads. The Journal of Higher Education, 71(1):1-16

BOBENKO, A.I., SULLİVAN, J.M., SCHRÖDER, P., ZİEGLER, G.M., (2008). Discrete Differential Geometry. Boston, Berlin, p.v

CHAN, C.W. CHIU, M.L., (2000). A Simulation Study Of Urban Growth Patterns With Fractal Geometry. Proceedings of the 5th International Conference on

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Computer-Aided Architectural Design Research in Asia. Singapur. pp.213-243

ÇETİNKAYA, Ö., ÇETİN, A., (2013). Bozkurt Girişimcilik Ve Kalkınma Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi. 11(2), 229-263

GARBER, R., (2014). BIM Design: Realising The Creative Potential Of Building Information Modelling. İngiltere: John Wiley & Sons Ltd, p.22

GOHNAİ, Y., OHGAİ, A., WATANABE, K., (2008). A simulation model development of firefighting activity by community residents against coseismic fire spread using multi-agent system. Design & Decision Support Systems in Architecture and Urban Planning. 1-15

GU, N., SİNGH, V., KATHRYN M., (2010). A Framework To Integrate Generative Design Techniques For Enhancing Design Automation. Proceedings of the 15th International Conference on Computer-Aided Architectural Design Research in Asia. Hong Kong. 127-136

GÜRSEL DİNO, İ., (2015). Tasarım ve Hesaplamanın Doğası. Dosya, 35: 7-13

KAVURMACIOĞLU Ö., ARIDAĞ L., (2016). The Relationship Between Ge-

ometry And Optimization In Structural Membrane Design. International Refereed Journal Of Design And Architecture. 7:85-96. Doi: 10.17365/TMD.2016716518

KİLİAN, A., (2012). Tasarımın Onayı Yerine Tasarım Araştırmasına Yönelik Bir Süreç Olarak Kompütasyonel Tasarım. Dosya, 29:46-49

KOÇAK, A., ARUN, Ö., (2006). İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu. Selçuk İletişim, 4(3), 21-28

KOLAREVIĆ, B., (2000). Digital Morphogenesis and Computational Architectures. International Conference Of The Iberoamerican Society Of Digital Graphics (SIGraDI), Rio de Janeiro. 98-103

LİU, X., FRAZER, J., TANG, M.X., (2002). A Generative Design System Based On Evolutionary And Mathematical Functions. International Conference on Generative Art. İtalya. 29.1-29.13

OSTWALD, M.J., VAUGHAN, J., (2016). The Fractal Dimension of Architecture. Mathematics and the Built Environment. Switzerland: Birkhäuser, p.9

ÖYMEN GÜR, Ş., (2014). Mimari Güncellemeler. İstanbul, Türkiye: Nobel Yayınları, ss. 2-9.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

- POTTMANN, H., SCHİFTNER, A., TÛLÛBAŞ GÖKUÇ, Y., KALE, S., (2007).**
WALLNER, J., (2008). Geometry of Architectural Freeform Structures. Int. Math. Nachr. 209(209), 15–28. Doi: 10.1145/1364901.1364903
- STİNY, G., GİPS, J., (1972).** Shape Grammars and the Generative Specification of Painting and Sculpture. C V Freiman (ed.) Information Processing 71:1460-1465
- TAN, F., PAKER KAHVECİOĞLU, N., (2019).** Mimarlıkta Simülatif Notasyon: Yapı Enformasyon Modelleme. Uluslararası Hakemli Tasarım Ve Mimarlık Dergisi. 16:421-457. Doi: 10.17365/TMD.2019.1.15
- TORRENS, M.P., O’SULLİVAN, D., (2001).** Cellular Automata And Urban Simulation: Where Do We Go From Here?. Environment and Planning B: Planning and Design. 28: 163-168. Doi: 10.1068/b2802ed
- YALÇIN, H., YAYLA, K., (2016).** Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergileri İçin Bir Yayın Stratejisi Önerisi. Tarih İncelemeleri Dergisi, 31(2), 609-638
- YEDEKÇİ, G., (2015).** Doğayla Tasarlamak: Biyomimikri ve Geleceğin Mimarlığı. İstanbul, Türkiye: Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi, s.96
- YAZAR NOTU: Bu çalışma Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalında ikinci yazar tarafından tamamlanmış olan “Mimarlıkta Hesaplamalı Tasarım Yöntemlerinin Moda Kavramı Üzerinden İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır.**

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: Social development patterns are a nonlinear evolutionary process, including in itself shifts, jumps, and breaks. In the evolution process of civilization, development patterns, which are described as a primitive society, agricultural society, industrial society, and now information society, are observed. When this evolutionary process is evaluated from an architectural perspective; It is understood that the works put forward were produced in connection with the level of development in the technology and material axis of the period. In today's information society, which occurs with the increasing use of information technologies, it is observed that design culture and therefore architecture gain a different dimension by using new design methods developed under the name of computational design. This study is about the evaluation of computational design methods developed from different perspectives in the field of computational design through life cycle model. Generally, the concept of "fashion" used for clothing describes the constant change in preferences that are effective in a wide range and shape human life in general, with a life cycle. This life cycle defined for fashion; includes creation, development, maturity, decline, and extinction. Life cycle logic, which is widely used in business, management, and construction management disciplines, has been applied to determine the stage of design methods discussed in the field of computational design according to the spread and usage. In this study, in which computational design methods are examined through the life cycle model, CumInCAD (Cumulative Index on Publications in Computer Aided Architectural Design), which has an international participant audience and is known for its scientific reputation, was determined as the sampling area. At the point of researching the distribution and usage of the design methods included in the study within the sample area, bibliometric analysis, which enables the evaluation of scientific studies, and content analysis methods used to draw valid and reproducible results regarding the content of the examined text were used. Accordingly, its use in business, management, and construction management disciplines is highly accepted, and the applicability and potentials of the analysis methods used in determining the administrative fashions are investigated by researching the spread and use of computational design methods.

Aim: Evolution process in information and communication technologies, architectural design and therefore in the field of architecture; It goes from product representation and communication use, which can be modeled in the computer environment, to the processing of data, information, and information, to support creativity and decision making, an activity specific to human mental processes. In this process, many computational design methods have been developed

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:506 K:724

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

that play an important role in contemporary design practices and guide the change of design culture in recent years. The top aim in this study presented; It is the evaluation of the methods developed in the field of computational design through the life cycle model. **Method:** At the point of investigating the spread and usage of the design methods included in the study within the sample area, bibliometric analysis, and content analysis methods, which are used to evaluate scientific studies, was used to draw repeatable and valid results regarding the content of the examined text. **Results:** The study shows that the most published design methods in the computational design are simulation-based design, structure information modeling, shape grammars, and genetic algorithms, respectively. In addition, it is determined that the most preferred international congress in this field is eCAADe. According to the evaluation of the total number of publications in this field, the contribution of Turkish researchers to the field was found to be 3%. **Conclusion:** The bibliometric analysis and content analysis methods used in the process of analyzing computational design methods with the life cycle model over the concept of fashion can be used to identify potentials in different disciplines in architectural discipline. Despite the many advantages of the content analysis method used in the study, the fact that hidden / implicit meanings can be evaluated along with the visible/explicit content in the text may cause the comments of the results to differ from one researcher to another. Although the interpretation of the findings is subjective, it seems like a disadvantage. Studies in this field indicate that the method is objective. This study evaluated when the upper scale, which are related to computational design methods in Turkey, we can conclude that there are insufficient scientific studies. In order to be able to use the rapidly developing computational design tools more effectively, to improve the computational design ability and to reflect the education process in the design process, it is important to have a voice in the architecture of the future.

ATIL KÖY OKULLARI BAĞLAMINDA YENİDEN İŞLEVLENDİRME: ÇANAKKALE ÖRNEĞİ¹

REFUNCTIONING IN THE CONTEXT OF IDLE VILLAGE SCHOOLS: ÇANAKKALE CASE

Selin AKTÜRK¹, Özgür EDİZ²

¹ Anıt Mimarlık, Çanakkale / Türkiye

² Bursa Uludağ Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Bursa / Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-7977-5965¹, 0000-0002-0486-8806²

Öz: Amaç: Bu çalışmanın amacı atıl köy okullarını köyün sürdürülebilirliğine katkısı yönünden değerlendirmek ve bu konuda geleceğe yönelik öneriler sunabilmektir. Araştırmada okulların tespiti ve yeni işlevin belirlenmesinde mimari çerçevede izlenebilecek bir analiz yöntemi önerilebilir hedeflenmiştir. **Yöntem:** Çalışmada Çanakkale’de belirlenen yeniden işlevlendirmeye konu olmuş 10 köy okulu, mimari çerçevede oluşturulan bir analizle ele alınmıştır. Analizler okulun köydeki konumundan plan şemasındaki mekân kullanımına kadar indirilmiştir. **Bulgular:** Mevcut durumda okullara verilen yeni fonksiyonların atölye, sergi, idari, sosyal-dini ve izcilik faaliyetleri olduğu ve okullarda köylüyü kullanıma direkt olarak dahil edenlerin canlı ve bakımlı, ancak tamamen turist odaklı işlevlendirilenlerin yaşayan bir yer izlenimi vermediği görülmüştür. Okulların tamamının köy anayolu üzerinde yer aldığı, bazı köylerde okulun köyün merkez oduğının bir parçası olduğu bazılarında okulun tek başına ayrı bir odak meydana getirdiği gözlemlenmiştir. Okul arazilerinde yapılaşma oranı %26 ile %8 arasında değişmektedir. Planlardaki değişikliklerde derslik sayısını artırmak hedeflenmiştir. **Sonuç:** Okulların köye katkı sağlayabilmesi iki yöntemle gerçekleştirilebilir. İlki, okulların yeniden aslı işleviyle kullanılmalarıdır. Bu öneride eğitim mekânı olarak salt okul binası ve bahçesi değil köyün tamamı düşünülmelidir. İkinci yol ise hem tasarım aşamasında hem de kullanım aşamasında köylüyü içine alan, köylüye hitap eden bir kullanımın sağlanmasıdır. Köylüyü bir araya getirecek faaliyetler hem sosyalleşmeyi destekleyerek okulun bir buluşma mekânı haline gelmesini sağlamada hem de köylünün üretmesine katkıda bulunmada etkilidir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Eğitim, Eğitim Yapıları, Tip Projeler, Taşınabilir Eğitim, Kırsal Sürdürülebilirlik

Abstract: Aim: The aim of this study is to evaluate idle village schools in terms of their contribution to the sustainability of the village and to offer future-oriented suggestions on this issue. To propose an analysis method created in an architectural framework in determining the new functions of schools. **Method:** In the study, 10 re-functioned village schools in Çanakkale were handled with an analysis created in the architectural framework. The analysis has been reduced from the location of the school in the village to the use of space in the plan chart. **Findings:** New functions are workshops, exhibitions, administrative, social-religious and scouting activities. The schools used by the villagers are alive and well-maintained, while those that are functioning for tourists are neglected. All of the schools are on the main road providing village transportation. In some villages, it is observed that the school is a part of the central focus of the village, while in others it is a separate focus. The construction rate in school lands varies between 26% and 8%. In the changes in the plans, it aimed to increase the number of classrooms. **Conclusion:** Two suggestions were mentioned for schools to contribute to the village. The first is that schools are reused with their primary function. In this proposal, not only the school building and the garden, but the whole village should be considered as a training place. The second way is to provide a use that appeals to the villagers, both in the design phase and in the use phase. The activities that will bring the villagers together are effective both in ensuring that the school becomes a meeting place by supporting socialization and contributing to the production of the villager.

Keywords: Rural Education, Education Buildings, Type Projects, Transportation Based Education, Rural Sustainability

Doi: 10.17365/TMD.2020.21.4

- (1) **Sorumlu Yazar - Corresponding Author:** Selin AKTÜRK (Yüksek Mimar, Master Architect) Anıt Mimarlık, Çanakkale / Türkiye, selinakturk93@hotmail.com, **Geliş Tarihi / Received:** 05.07.2020, **Kabul Tarihi / Accepted:** 26.11.2020, **Makalenin Türü: Type of Article (Derleme - Literatür / Compilation - Literature), Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yok / None, Etik Kurul Raporu / Ethics Committee: Yok / None**

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

GİRİŞ

Eğitim ve öğretim kavramlarının ayırımı-dan bahsedilirken öğretimin belli bir sisteme ve programa bağlı olarak yapıyor olmasına karşın eğitime hayatın her anında maruz kalındığından söz edilir. Öğretim, eğitimin planlanmış bir parçasını oluşturur ve sonucun önceden saptanmış amaçlar doğrultusunda olması gereği esastır. Öğretimin planlanmış olması bir mekânın da bu eylemle örtüşmesine imkân vermiştir. Bu durumda bir kurumsallaşma ile karşılaşılır ki öğretimin yapıldığı en yaygın kurum da şüphesiz okullardır.

Tarihsel süreçte eğitim yapılarının nasıl şekillendiğine bakılacak olursa, sistemli bir şekilde eğitimin ilk kez tapınaklarda başladığı söylenebilir. Buna dayanarak öğretimin özgün biçiminin ilk örneklerinin din kaynaklı olduğu sonucuna varılabilir. Tapınaklardan başlayarak günümüzdeki okul yapılarına kadar uzanan süreçte mekânlar ve sistemler pek çok değişim geçirmiştir. Farklı anlayışlar eğitim öğretim sistemini etkilemekle birlikte mekânsal açıdan da pek çok değişime yol açmıştır. Ülkemizde de dinin uzun süre eğitim sistemini ve yapılarını şekillendirmiş olduğu görülür. Türk toplumunun eğitim tarihine bakıldığında İslamiyet'in kabulünün belirleyici bir eşik olmasının ardından zaman içerisinde değişen baskın politik görüşün eğitim sistemleri ve yapılarını da şekillendirdiği görülmektedir. Osmanlı'da dinin eğitim üzerindeki yo-

ğunluğu zaman zaman sorgulanmış olsa da genel anlamda dine dayalı eğitimin devam ettirildiği bilinir. Bu nedenle eğitim mekânının camilere bitişik konumlandığı hatta caminin bir kısmını kullanıyor olduğu görülür (Akyüz, 2007:88). Cumhuriyet'le birlikte her alanda olduğu gibi eğitim alanında da yoğun değişimler yaşanmış ve bunlar eğitim yapılarının üretim sürecine ve mimarisine de yansımıştır. Okuryazarlık oranının en üst düzeye çıkarılması ve yeni ideolojinin daha yaygın şekilde aktarılabilmesine imkân sağlaması için özellikle ilköğretime büyük önem verilmiş ayrıca köy ve kent eğitiminin farklı olmasına dair düşünceler çok kez gündeme gelmiş ve bir kısmı da uygulanmıştır. Bu dönemde kırsal nüfusun fazla olmasından dolayı köylerde pek çok ilkokul binası inşa edilmiştir. Bu binaların ortaya çıkmasında farklı kişi ve kurumlarca hazırlanan tip projeler dikkat çekmektedir. Projelerin inşasında halkın yardımı alınacağı düşünülerek yerel halkın bildiği tekniklerin kullanılmasına önem verilmişse de projeler devlet tarafından temin edilmiştir. Okullarında eğitim bölümü hariç öğretmen lojmanları da planlanmış köy öğretmeninin okul içinde yaşaması öngörülmüştür. Köy okullarında sağlamlık, kolay inşa edilebilirlik, işlevsellik ve iklim tipleri göz önüne alınmıştır. 1950'de yaşanan hükümet değişikliği ile eğitim politikaları pek çok değişikliğe uğramış, yeni hükümet köy okullarının köylüye yaptırılmasının olumsuzluklarını ifade ederek köy okul-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

larının yapımıyla ilgili köylüden alınan yardımın kaldırılacağı ve okulları hem proje hem yapım aşamalarını devletin üstleneceği kararı alınmıştır (MEB, 1951:184). Ancak tek parti dönemin sona ermesi ile birlikte bu zamana değin pek çok kez gündeme gelmiş olan köye özgü öğretim modelleri terk edilmeye başlanmış, kırsalda ve kentte eşit bir eğitim sağlanması anlayışıyla tek tip eğitim politikası izlenmiştir. Eğitim politikalarını etkileyen bir diğer unsur kentleşme, iç göç, nüfus artışı gibi sebeplerdir. Batı Avrupa'nın hızla sanayileşmesi ile 1850'lerde kırdan kente başlayan göçlerin 1900'lerde dünya geneline yayıldığı bilinmektedir (Yılmaz, 2015:163). Ülkemizde ise 1930'lu yıllarda bazı sanayileşme hamleleri ile başlayan göç, 1950'lerden sonra yoğunlaşmıştır (Özdemir, 2012:2). Böylece şehirlerde yeni eğitim kurumlarına olan ihtiyaç göç sebebiyle artarken köylerdeki okulların da fonksiyonelliği azalmaya başlamıştır. Bu durumun sonucunda köy eğitimi ve dolayısıyla okullarının kullanımıyla ilgili büyük bir değişimin yaşandığı taşınmalı eğitim uygulaması başlamıştır.

Süreçle ilgili denilebilir ki okul her dönemde farklı beklentilerle gündeme gelmiş ve böylece çeşitli durumlara tanık olmuştur. Dünyada yaşanan gelişmelerin yanında ülkedeki politik değişiklikler de okulları eğitim öğretim sistemi açısından olduğu kadar mekânsal açıdan da büyük oranda etkilemiştir.

AMAC

Çalışmanın amacı, atıl köy okullarının yeniden kullanımında hangi aktörlerin rol oynadığı ve sürdürülebilirliğin hangi koşullarda sağlanabildiğine ilişkin bir değerlendirme sunabilmek, köy okullarını sürdürülebilirliğe katkısı yönünde değerlendirmek ve geleceğe yönelik öneriler geliştirebilmektir. Ayrıca okulların tespiti ve yeni işlevin belirlenmesinde mimari çerçevede izlenebilecek bir yöntem önerisinde bulunmaktadır.

KAPSAM

Çalışma kapsamında ülkemizde köy okullarının hangi evrelerden geçerek atıl duruma geldikleri araştırılmış ve bu okulların yeniden kullanımının nasıl sağlandığına örnek olarak Çanakkale'den Merkez ilçe ve Ayvacık, Ezine, Eceabat ilçesine bağlı yeniden kullanıma konu olan 10 köy okulu ele alınmıştır.

YÖNTEM

Çalışma, belirlenen köylerde okulların ziyaret edilmesi, çevrenin gözlenmesi ile köy halkı, muhtar ve özellikle de yeniden kullanıma öncülük eden kişilerle yapılan görüşmelerle sürdürülmüştür. Okulların mimari çerçevede incelenmesi okulun bulunduğu konuma dair haritaların ve plan şemalarının çıkarılması ile oluşturulan bir analizle sağlanmıştır. Analizler okulun köydeki konumunu, köyün odak noktalarıyla ilişkisini belirtir şekilde üst öl-

çektten başlayarak okul planlarındaki mekân kullanımına ve planda yapılan değişikliklere kadar indirilmiştir. Plan şemasında asıl kullanımlar ve yeniden işlevlendirmeye konu olmuş kullanımlar gösterilmiştir. Son olarak okulun yeniden kullanımında belirleyici olacağı düşünülen özellikleri ile en basit hale indirgenen analizler tek bir föyde toplanmıştır.

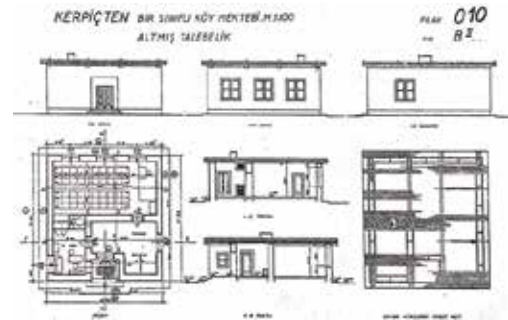
KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu yazının kuramsal çerçevesini, süreci daha iyi anlamak adına Erken Cumhuriyet döneminde kırsal yerleşimler için üretilmiş okul projeleri, köy okullarının nasıl atıl duruma düştükleri ve bu okullarla ilgili günümüzde ne gibi yönetmelik ve çalışmaların olduğu oluşturmaktadır.

Erken Cumhuriyet Döneminde Üretilen Tip Projeler

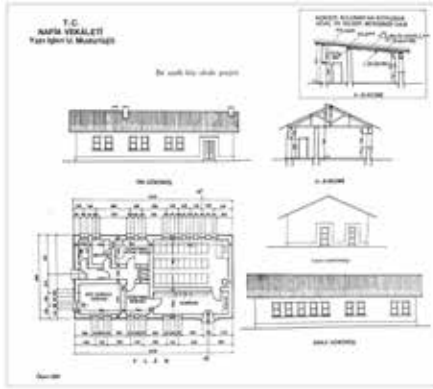
Özellikle köylerde okul inşaat faaliyetlerinin yoğun olarak yürütüldüğü bu dönemde ilkokullara dair tip projelerle ilgili ilk olarak Ernst Egli'den bahsetmek gerekir. Egli 1927-36 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ihtiyaç duyulan modern okul binalarının inşası için Bakanlık bünyesinde kurulan İnşaat Bürosu'nun şefliğini üstlenmiş ve okul binaları tip projelerinin üretilmesinde sorumlu olmuştur. Egli'nin büroda görev aldığı süre içerisinde İnşaat Bürosu'nca Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilgili birimlere dağıtılmak

üzere hazırlanan ve 1933 yılında basılan "İlk-mek-tep Planları Albümü" isimli kitapçıkta az masrafla ve kolay temin edilebilir malzemelerle inşa edilmek üzere tasarlanmış okul binaları ve öğretmen evleri tip projeleri yer almaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. İlk-mek-tep Planları Albümü'nden Bir Proje Örneği (Kul, 2011: 69)

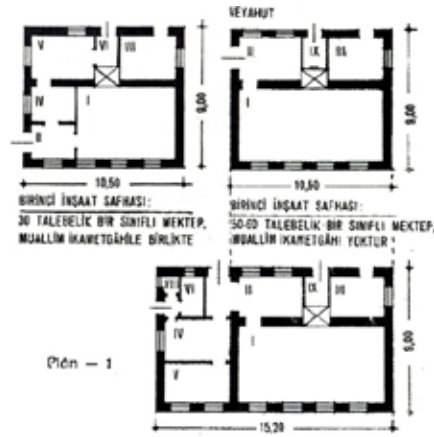
Köy okulu tip projeleriyle ilgili bir diğer kaynak, 1930'lu yıllarda Kültür Bakanlığı'nca hazırlatılan projelerin Bayındırlık Bakanlığı'nca incelenmesi üzerine oluşturulan "Köy Okulu Binası" isimli kitapçık-tır. Projeler 1937 yılında kabul edilen "Köy Eğitim Kanunu" ile ilişkilendirilmiştir. Nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek, ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmek üzere istihdam edilecek köy öğretmenlerinin çalışacakları okulların yapılması gündeme gelmiştir (Anonim, 1937:3). Projeler az masraflı ve maksada elverişli, sade, ucuz, sağlam özellikleri ile tanımlanmıştır (Şekil 2).

Şekil 2. Köy Okulu Binası Kitapçığı'ndan Bir Proje Örneği (Anonim, 1937:14)

1930'lu yıllarda köy okulu tip projelerinin hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken önerileri barındıran diğer bir önemli kaynak Margrete Schütte Lihotzky'nin tasarımlarını içeren "Yeni Köy Okulları Bina Tipleri Üzerinde Deneme" isimli kitapçıktır. Margrete Schütte-Lihotzky, Güzel Sanatlar Akademisi'nde Tatbikat Bürosu olarak adlandırılan İnşaat Dairesi'nde (İnşaat Bürosu) çalışan uzmanlardan biridir ve burada çalışırken ilkökul binaları tasarlamıştır (Kul, 2011:69-70). Lihotzky bu kitapçıkta köy okullarının çok sade bir plan ve yapım tekniğiyle projelendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. İnşa edilen bölgenin özelliklerine göre farklı nitelikler barındırabilen köy okullarının malzeme seçiminde de yine yerel kaynakların dikkate alınması gerektiğini söyler. Bununla ilgili örnek olarak hazırladığı planlar gerektiğinde eklenerek yapılarak büyütülebilir şekilde tasarlanmıştır (Şekil 3). Lihotzky okulun vaziyet planında;

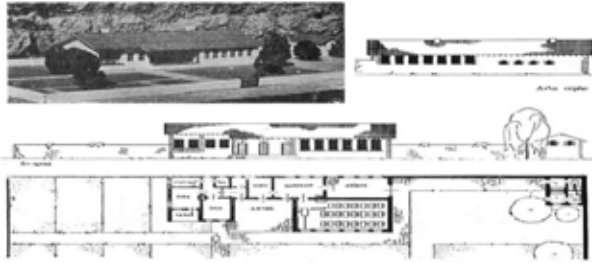
ağaçlıklı çayır, çiçek tarlaları, oyun yeri, az su ile yetiştirilen sebze yeri, kuvvetli sulanan sebze yeri, öğretmen bahçesi, kümes ve ehli hayvanların avlusu, meyve fidanlığı, çalışma ve işyeri gibi bölümler belirlemiş ve bahçenin ayrımını bunları gözeterek yapmıştır.

Şekil 3. Lihotzky Tarafından Hazırlanan Farklı Büyüklükte Tek Sınıflı Köy Okulu Planları (Lihotzky'den Aktaran Kul,2011:69-70)

Cumhuriyet'in ilk yıllarında başlayan köy ile ilgili düşünsel altyapı 1930'larda kısmen deneme aşamaları geçirmişse de 1940'lı yıllara gelindiğinde Köy Enstitüleri'nin kurulması ile olgunlaşmıştır. 17 Nisan 1940 tarihinde 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu resmen kabul edilir ve bununla birlikte bu okullardan mezun olacak öğretmenlerin gidecekleri köylerdeki okullar gündeme gelir. Bu amaçla 1940 yılında Köy Enstitüleri mezunlarının çalışacakları köylerde yaptırılacak okul binaları için bir yarışma ilan edilmiştir. Projeler tüm

ülkede kullanılacağından katılımcı mimarlar-
dan sıcak, soğuk ve mutedil iklim bölgelerine
uygun üç tip proje teklif etmeleri istenmiştir.
Yarışmaya yirmi proje katılmış ve Asım Mut-
lu ile Ahsen Yapanar tarafından hazırlanan
projeler birinci seçilmiştir (Anonim,1940:79)
(Şekil 4).

**Şekil 4. Mutlu ve Yapanar'ın Tasarladığı
Soğuk İklim Tipine Ait Projenin Ön Cep-
hesi ve Planı (Anonim,1941:13)**

Cumhuriyetin ilanından 1940 yılına kadar
yapılan çalışmaların eğitime önemli katkıları
olmuştur fakat kalıcı çözümler getiremediği
de görülmektedir. Eğitim çalışmalarının sü-
rekli olarak yeni sistemler öneriyor olması
belirli bir düzen kurulmasını engellemiş ve
devamlılığın sağlanarak gelişimin desteklen-
mesine de engel olmuştur. 1950'de tek partili
dönemin sona ermesi ve hükümetin değişme-
si ile birlikte bu zamana değin çok kez gün-
deme gelen köye özgü öğretim modelleri terk
edilmiş ve eşit bir eğitimin sağlanması söyle-
miyle köyde ve kentte tek tip eğitim politikası
izlenmeye başlanmıştır.

Köy Okullarının Atıl Duruma Düşmesi

Köy okullarının atıl kalması, köyden kente
göçün sonucunda meydana gelmiş bir durum-
dur. Bu paralellikten dolayı okulların atıl kal-
masının temel sebeplerini göç sebepleriyle
birlikte ele almak lazımdır. Bu noktada Eko-
nomik, siyasal, sosyal ve kültürel birtakım
sebeplerden bahsetmek mümkündür. Genel
olarak değerlendirildiğinde ekonomik olarak,
sanayileşme ve dolayısıyla kentlerdeki yeni
iş sahaları, tarım ve hayvancılığın yeterli
desteği görmemesi, köy topraklarının miras
yoluyla bölünmesi gibi nedenler sıralanabilir.
Sosyal ve kültürel anlamda ise kırsal nüfus
yoğunluğu sebebiyle nüfus baskısı, kentlerin
sosyal imkânlar bakımından çekiciliği, popü-
ler kültür ve şehir hayatının iletişim araçları
yoluyla özendiriliyor oluşu dolayısıyla şehir
yaşamının cazibesi örnek verilebilir. Siyasal
sebepler ise eğitim, altyapı ve sağlık hizmet-
lerinin köylerde yetersiz oluşu ve buna ek
olarak uygulanan politiklardır. Bu politika-
lar atıl okullar çerçevesinde değerlendiril-
diğinde en keskin dönüm noktasını taşımaları
eğitim sistemi uygulaması oluşturur.

Esasen taşınmalı eğitim sistemi de doğrudan
göçün sonuçlarıyla bağlantılı olarak günde-
me gelen bir politikadır. Kırdan kente göç,
kentlerde mevcut dersliklerin yetersiz kal-
masına sebebiyet verirken kırsalda az sayıda
öğrenciyle eğitim yapan çok sayıda okul or-
taya çıkarmıştır. Öğrenci sayısının azlığı köy

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

okullarında birleştirilmiş sınıf uygulamasının görülmesine neden olmuştur. Böylece şehirlerde yeni eğitim kurumlarına olan ihtiyaç göç sebebiyle artarken köylerdeki okulların da fonksiyonelliği azalmaya başlamıştır. Cumhuriyetle birlikte zorunlu eğitim ilk etapta 5 yıl olarak saptanmıştı ancak 1997 yılına gelindiğinde zorunlu eğitimin 8 yıla çıkması ile kırsalda eğitim hizmetinin nasıl sağlanacağı tartışma konusu olmuştur. Kırsalda öğretim kalitesinin düşmesi ve maliyetin yükselmesi gerekçesiyle yeni bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmuş ve taşınmalı eğitim uygulaması bu duruma çözüm olarak gündeme gelmiştir. MEB taşınmalı eğitim sistemini “çeşitli nedenlerle birlikte okula erişimde sorunlar yaşayan ilköğretim, ortaokul ve ortaöğretim öğrencilerinin belirlenen okullara gününbirlik taşınarak eğitim ve öğretim görmelerini sağlamak amacıyla yapılan uygulama” olarak tanımlamıştır (MEB,2018: 21). Akyüz (2007:352)’ün belirttiğine göre taşınmalı eğitim önce 1989-1990 öğretim yılında pilot uygulama olarak 5 okulda başlamış olup 4306 Sayılı Kanun’un kabulü ile 1997-1998 öğretim yıllarında ülke genelinde yaygınlaşmıştır. 2003-2004 yılına gelindiğinde ise ülkenin tümüne yayılmış durumdadır. Uygulamanın kazanç ve kayıpları değerlendirilirken sosyoloji, mimari ve eğitim bilimleri gibi farklı disiplinler çerçevesinde ele alınması gerekmektedir. Öngörülen getirilerin yanında uygulamanın, köylerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında

engel oluşturduğu açıktır. Taşınmalı eğitim, kırdan kente göçün bir sonucu olarak ortaya çıkmış olsa da uygulamanın kendisi de göçü hızlandırıcı bir unsur haline gelmiştir. Köyler, iklimsel özellikleri, fiziksel şartları, kültürel ve mimari yapısı ile özgün dokular oluşturmaktadır ve doğal üretimin merkezi sayılırlar. Göç zaten çözüm bulunması gereken bir problem haline gelmişken taşınmalı eğitim uygulaması da bu durumlara eklenince köyün gelişimi ve canlılığı yeni bir tehdit unsuruyla karşı karşıya kalmıştır.

1924 tarihli Köy Kanunu’nun ikinci maddesinde köy tanımlanırken cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanların bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy oluşturduğu ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi köyü tanımlamada en önemli öğelerin arasında okul da yer almaktadır. Okulun köyün canlılığına ve sürdürülebilirliğine katkısı büyüktür. Kırsal alanda okul yalnızca yapısal varlığıyla değil, öğretmenin öğrencilerinin yanı sıra köy halkına da sağladığı eğitim ve kültür ortamı olarak değerlendirilmelidir. 4274 sayılı Köy Eğitmeni ve Öğretmenlerinin Vazife ve Selahiyetleri ile ilgili Kanun’da öğretmenlerin yapmaları gereken vazifelerden ilki okul ve kurslarla ilgili işler olarak belirtilmiş iken ikincisi köy halkını yetiştirmekle ilgili işler olarak söylenmiştir. Bu durumda köy okullarının köyün eğitim ve kültür merkezi olma

işlevini kaybetmesi köy halkının da sosyal bakımdan çağın gereklerine göre yetişmesini yavaşlatabilmektedir.

Taşınmalı eğitim uygulaması ile atıl kalan köy okullarının kullanımına dair herhangi bir yöntem önerilmemiş ve okullar kaderine terk edilmiştir (Şekil 5). Koruma altındaki köylerde yer alması veya bina özelinde koruma kararının olması dışındaki köy okullarının ayakta kalabilmesi için herhangi bir karar, yöntem veya uygulama yoktur. Köy okulu binalarının nitelikli veya niteliksiz olması binanın değerli olup olmamasını etkilememelidir. Nitekim bu binaların pek çoğu yapısal ömrünü tamamlamamış olmasına rağmen kullanılmamaktadırlar.

Şekil 5. Atıl Durumdaki Bafra Elifli Köyü ve Eceabat Büyükanafartalar Köyü Okul Binaları (Aktürk Arşivi, 2019)

Mekânın eğitim kalitesine olan katkısı yönünden konuyu ele almak diğer bir unsurdur.

Fiziksel çevre ile öğrenme süreci arasında ayırım olmadığı, her ikisinin de birbirinden ayrılmaz parçalar olduğu araştırmacılar tarafından ortaya konmaktadır (Al Şensoy, 2018:177). Durum kent açısından değerlendirildiğinde yaşanan nüfus dengesizliği ve kentlerin yoğunluğunun fazlaca artmış olması yoğun yapılaşmaya, açık alanların azalmasına ve kentlerde doğal alanların kaybedilmesine yol açmıştır. Bu bağlamda eğitim faaliyetinin kentlerde sürdürülüyor olması doğal olandan uzaklaşma ve oyun alanlarını kaybetme gibi sonuçlar doğurmaktadır. Kentlerin sınırlı alanları içinde kendine yer bulmaya çalışan okul, zaten kısıtlı açık alanlara sahipken kapasitesinin üstünde öğrenci yüküyle karşı karşıya kalması sonucu gerek binaların büyütülmek zorunda kalması gerekse öğrenci başına düşen bahçe alanının azalması sebeplerinden çocuğa gelişimi için gerekli açık alanı sağlayamamaktadır. Mekânın çocukların kendini keşfetmesinde önemli bir unsur olduğunu düşünüldüğünde okulun kapalı alanının yanı sıra açık alanlarıyla da gelişime etkisi değerlendirilmelidir. Örneğin Fjortoft ve Sageie (2000: 95) yaptıkları çalışmada doğal çevrenin çocukların öğrenmesi ve gelişimi üzerindeki etkisini araştırmış ve sonuç olarak doğal peyzajın çocukların motor gelişimini desteklediği ve öğrenme için potansiyel gerçekler sunduğu sonucuna varmışlardır. Kentsel mekânın doğal çevresel deneyimleri çok az olduğundan bu durumun keşif ve öğ-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

renmeyi zedeleyici bir etki yarattığı sonucuna varılabilir. Ayrıca, doğal ortamda geçirilen zamanın çevreye duyarlılığı ve doğal kaynakları korumaya yatkınlığı artırdığını belirten çalışmalar mevcuttur (Kaymaz ve diğ., 2019: 200). Köy okulları fiziksel özellikleri bakımından değerlendirildiğinde bu aktivitelere imkân verecek mekânlara sahipken kentler için aynı şey söylenemez. Bu nedenle eğitim politikaları geliştirilirken bu durum göz önüne alınmalıdır.

Eğitim mekânının ülkemizde kırsaldaki gelişimi özellikle politik süreçlerin köy okulu binalarına ne şekilde yansıdığını gözler önüne sermektedir. Cumhuriyet’le köy için yapılan çalışmalar hız kazanmış ve nitelikli projeler üretilebilmesi adına köy okulu binaları için yarışma bile düzenlenmiştir. Köye verilen önemin açık şekilde görüldüğü dönemin ardından bugün yaşanan köhneleşme kırsal bölgeler için yapılan uygulamaların geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Köylerin sürdürülebilirliğini destekleyen uygulamalar her alanda olduğu gibi eğitim alanında da gereklidir.

Atıl Köy Okulları Bağlamında Yeniden İşlevlendirme ve Sürdürülebilirlik

Yeniden işlevlendirme kavramı atıl duruma düşen korunmaya değer yapıların o günün şartlarına adapte edilerek tekrardan kullanılmasını ifade eder. Burden (2004:215) yeniden

işlevlendirme kavramını en basit haliyle, yapının birtakım tadilatlarla yeni ihtiyaca cevap verecek hale getirilmesi olarak tanımlamıştır. Bu noktada belirtilmelidir ki eskime yalnızca yapısal değil aynı zamanda işlevsel, çevresel ve ekonomik de olabilmektedir. Çevresel ve ekonomik eskime esasen işlevsel eskimenin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sürdürülebilirlik ise sürekliliği olan herhangi bir sistemin bozulmadan, kesintiye uğramadan, aşırı tüketime maruz kalmadan ya da sistemin esas kaynaklarına aşırı yüklenmeden işlerini sürdürebilmesi olarak ifade edilebilmektedir (Ertan, 2007:12). Sürdürülebilirlik, yeniden işlevlendirme ile hem ekonomik, ekolojik bağlamda hem de sosyolojik bağlamda tamamen bağlantılı bir kavramdır. Yapının yeniden işlevlendirilerek hayata katılımı bugünün ihtiyaçlarını hem en kısa ve ekonomik yoldan karşılamayı sağlar hem de yıkım olmadığı ve yeni malzeme kullanımı da en az seviyeye indirildiği için ekolojik olarak çevreye katkı sağlanmış olur. Kültür varlığının eski değerlerinin canlandırılması, aynı zamanda tarihin ortaya çıkarılması, okunabilir, görülebilir ve algılanabilir hale gelmesi de sosyokültürel sürdürülebilirliği ifade eder (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007:207). Dolayısıyla binaya verilecek olan doğru işlev topluma pek çok açıdan fayda sağlamış olacak ve geçmiş ile gelecek arasında da bir köprü vazifesi görecektir. Korumada ileriye dönük

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

fonksiyonun yapıya kazandırılması sürdürülebilirliğin de sağlanması demektir. Böylece binanın işlevliğini uzatmak adına yapılan tüm çalışmalar sürdürülebilirliği sağlamanın bir yolu olarak karşımıza çıkar.

Yeniden işlevlendirme kavramı tanımlanırken üzerinde durulan, yapıların korunmaya değer olması ve günün şartlarına adapte edilebilmesi durumundan yola çıkılırsa, kırsaldaki okulun hem yapısal özelliklerine ve bugüne nasıl uyum sağlayabileceğine hem de köy ve köylü için ne ifade ettiğine bakmak gerekir. Okul köy yerleşiminde en önemli odak noktalarından biridir bu nedenle köy için imgesel bir anlamı vardır. Köylünün belleğinde ise belirgin bir unsurdur. Yaşamını köyde sürdüren hemen herkes bir zaman köyün okulunda eğitim görmüş ve bu mekânda var olmuştur. Yere duyulan aidiyette belleğin önemli bir faktör olduğu ve aidiyetin de koruma üzerinde kayda değer katkısı göz önüne alındığında sürdürülebilirliğin sağlanmasında bellek unsuru da belirleyicidir. Mimari açıdan değerlendirildiğinde okul hem kapalı hem de açık alanıyla köy ölçeğinde genellikle büyük bir alana sahiptir ve bu özellikleriyle yeniden işlevlendirmede çeşitli imkânlar sunabilecek potansiyeldedir. Yapının günün şartlarına adapte edilebilmesi hususu söz konusu olduğunda okul binalarında yeterli teknik donanımların sağlanması ve mevcut mekânın da yine güncel ihtiyaçlar çerçevesinde dönüştürülebilirliği tartışılmalıdır. Teknik donanımlar

okula verilen işleve göre farklılaşmakla birlikte mekân konusunda bahçe büyüklüğünün imkân verdiği arazilerde günün ihtiyaçları gereğince ek yapılar da önerilebilir.

Bir diğer nokta bu sürecin hukuksal zemininin araştırılması ve sınırların bu doğrultuda çizilmesi konusudur. Köy okullarının kullanımını ilgili prosedürleri mevcut haliyle değerlendirmek gerekirse Milli Eğitim Bakanlığı İnşaat ve Emlak Dairesi Başkanlığı'na 2018 yılının Şubat ayında yayınladığı genelgeden bahsetmek gerekir. "Bakanlığımız Tasarruflardaki Taşınmazlarda Mülkiyete ve Kullanım Türüne Konu İşlemler Hakkında Genelge" de okulların kullanımı ile ilgili yetki ve sorumluluklar tanımlanmış, okulların tahsisi ve kullanım türü değişikliği ile ilgili bilgiler verilmiş ve kiralama ile satım işlemlerinin işleyişi açıklanmıştır. Genelgenin 5. maddesinin 1. fıkrasında "Milli Eğitim Bakanlığı'nın 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu kapsamında genel bütçeli kuruluş olması sebebiyle mülk edinme hakkı bulunmamaktadır. Taşınmazlar, Maliye Hazinesi'ne, İl Özel İdaresi veya Köy Tüzel Kişiliği'ne tescil edilerek Bakanlık lehine tapuda şerh düşülür" ibaresi yer almaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere okulların mülkiyeti Bakanlığa ait değildir ancak okulları Bakanlığın kullanması hususunda tapuda öncelik belirtilmiştir. Aynı maddenin 2. fıkrasında yine aynı genelgede okulların belli bir amaçla tahsisi konusunda da Maliye Bakanlığı'ndan veya diğer ilgili

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

kamu kuruluşlarından onay alınması gerektiği belirtilmiş ve tahsis etme yetkisinin maliki kamu idaresine bağlı olduğu eklenmiştir. Bakanlığın kullanmadığı veya başka kurumların talep ettiği taşınmazlar üzerinde de yine yetki Bakanlık adına İnşaat ve Emlak Dairesi Başkanlığı'nın uygun görüş belirtmesi koşulunda maliki kamu idaresine bırakılmıştır. Plansız alanlarda bu tahsisin yapılması bakanlık hizmetinde kullanılmayan taşınmazlar için, taşınmazın kapanmadan önce bağlı olduğu ilgili genel müdürlüğünden talepte bulunulması ve olumlu yanıtın genel müdürlükçe İnşaat ve Emlak Dairesi Başkanlığı'na iletilmesi koşulu ile sağlanır. Genelgenin dördüncü bölümü plansız alanda kalan köy/mahalle okulları ile ilgili detaylı bilgiler içermektedir. Bu bölümde ilk olarak plansız alanda kalan taşınmazların eğitim-öğretim dışında herhangi bir işleme konu edilemeyeceği bildirilir. Ancak yine aynı bölümün onuncu maddesinin ikinci fıkrasında "...taşınmazın fiziki yapısında değişiklik yapılmadan bakım onarımının yapılması, işletim giderlerinin karşılanması, üçüncü şahıslara kullandırılmaması, kiraya verilmemesi, resmi ya da gayri resmi ticari amaçlı faaliyetlerde kullanılmaması, taşınmaz üzerine herhangi bir yapı yapılması kaydıyla; okul binası ve müştemilatının sosyal ve kültürel faaliyetlerde kullanılmak amacıyla geçici kullanım işlemleri doğrudan Valilikler tarafından yürütülecektir. Taşınmaz üzerinde yapılacak inceleme sonucu

Valilik Onayı ile işlem gerçekleştirilecektir." denmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere asıl işleviyle kullanılmayan köy okulları belirli şartlar çerçevesinde ancak sosyal ve kültürel amaca hizmet edecek şekilde yeniden işlevlendirilebilmektedir. Bu bölümde belirtilen bir diğer konu ise köy okullarının yeniden asli işlevinde kullanılma ihtimalleridir. Öğrenci artışı sonucunda açılması gereken okullar söz konusu olduğunda taşınmazın Bakanlığa teslim edildiği ve bu türden yerlerin takibinin yapılarak Temel Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bildirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki okulların farklı kurumlara tahsis edilmesinin belli bir süresi yoktur. Okul yeniden eğitim öğretime devam edecek olursa söz konusu kullanım hemen sonlandırılır. Mülkiyet kime ait olursa olsun köy okullarının kullanımına dair gereklilikler güncel haliyle bu konulardan bahsetmektedir.

Bu bilgilerin yanında Bakanlığın, okulların kullanımının ne şekilde sağlanması gerektiğine karar verirken kılavuzluk edecek standartize edilmiş bir uygulaması veya çalışması yoktur. Bu kılavuzun sosyoloji, mimari ve eğitim bilimleri gibi çeşitli disiplinlerden faydalanılarak köylerin sürdürülmesi esas amacı doğrultusunda geliştirilmesi gerekmektedir. Mimari çerçevede bu amaç birbirinden farklı pek çok alt başlıkta incelenebilir. Çalışmanın sınırları çerçevesinde değerlendirildiğinde bu

başlıklardan biri de okulların köy yaşamına yeniden katılmasıdır.

Köy okullarının yeniden işlevlendirilmesine dair ülkemizdeki çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu konudaki örnekler değerlendirildiğinde bazen bireysel girişimlerle, bazen ise kurumsal veya dernek girişimleriyle birtakım çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bireysel düşünce ve tasarımlar kimi zaman kurumlarca destek bulabilmekte ve hayata geçirilebilmektedir. Örneklere bakıldığında ilk olarak atıl köy okullarını dert edinen 2011 yılında bir grup öğrenci ve yeni mezun mimar tarafından farklı aktörleri bir araya getirmek üzere kurulmuş “Herkes İçin Mimarlık (HİM)” derneğinden bahsetmek gerekir. HİM’in Atıl Köy Okulları Projesi (AKOP)¹ başlığı altında yürütmüş olduğu çalışmalar kullanılmayan köy okullarına köylülerle birlikte farklı işlevler verilmesini kapsar. Alanın belirlenmesinin ardından projelere katılım için açık çağrı yapılır ve bir ekip oluşturulur. Köylü de fikir aşamasında projelere katılarak çalışmalar yerinde yürütülür. (Şekil 6).

Şekil 6. Akop Ovakent Uygulama Atölyesi²

Köy okullarının onarılarak yeniden işlevlendirilmesi konusunda Mimarlar Odası’nın da çalışmaları vardır. 2016-2018 yıllarında onarılan Rize Fındıklı Gürsu’daki Taş Mektep ve Paçva Taş Mektep buna örnektir. Bu çerçevede akademisyenler danışmanlığında öğrenciler için bir yaz kampı organize edilmiştir ve öğrenciler kamp boyunca köyde kalarak farklı atölye ve çalışmalarla okulların kullanılabilirliğine katkı sağlamıştır (Şekil 7).

Şekil 7. Gürsu Taş Mektep Onarımdan Sonra³, Paçva Taş Mektep Onarılırken⁴

1 AKOP önce Ordu’nun Akkuş ilçesine bağlı Kargı köyündeki faal olan okulun iyileştirilmesi ve sonra Ordu’nun Perşembe ilçesi Çaka köyündeki eski okul yapısı üzerine çalışmış; Türkiye’den çeşitli bölgelerinden gelen çağrılarla çalışmalarını genişletmiştir.

2 <https://herkesicinmimarlik.org/calismalar/ovakent-yemekhane-projesi/> 22.05.2019

3 <https://yapidergisi.com/mimarlar-koy-okullarini-yasatmaya-devam-ediyor/> 06.05.2020

4 <https://yapidergisi.com/mimarlar-koy-okullarini-yasatmaya-devam-ediyor/> 26.05.2019

Atıl bir köy okulunun esas işleviyle kullanılmak üzere yeniden işlevlendirildiği bir örnekten de bahsedilebilir. Ankara'nın İncek köyündeki terk edilmiş ilkökul binası ebeveynlerin özverisi ve emeğiyle, destekçi mimar, mühendis, müteahhit gönüllüler ve üretici firmalarla birlikte Başka Bir Okul Mümkün (BBOM) derneği öncülüğünde yenilenmiştir. BBOM alternatif eğitim anlayışını savunan okul açmak isteyen ebeveyn ve gönüllülere destek olan ve kendine has bir eğitim modelini geliştirip aktaran bir dernektir. Ülkemizdeki mevcut eğitim sisteminin gelişime açık yönlerini tespit etmek, sorunlara çözüm önermek ve sistemli çalışma ile araştırmalara dayanan alternatif bir okul modeli oluşturmak üzere kurulmuştur. Meraklı Kedi İlkokulu derneğin okullarından biridir. Burada bahçe içinde tek katlı, kütüphanesi, yemekhanesi ve spor salonu olan bir okul oluşturulmuştur. Köy okulunun tercih edilmesi çocukların özellikle doğayla ve hayvanlarla iç içe olmasını sağlaması bakımından önemli bulunmuştur. Ayrıca okul bahçesinin peyzaj çalışması için BBOM derneği 2015 Nisan-Mayıs ve 2016 Mart-Mayıs tarihlerinde iki aşamalı olarak kooperatif üyeleri ve çocukları, üniversite öğrencileri, gönüllüler ve HİM üyelerinin katılımıyla tasarım ve uygulama atölyeleri gerçekleştirilmiştir. Bahçede farklı kotların birleştirilmesi, oyun elemanları tasarımı, çitlerin iyileştirilmesi, toprak alanların kullanıcı dostu olarak genişletilmesi ve sebze yatakları

yapımı gibi üretimler içeren projede, kolektif tasarım ve inşa, atık malzeme dönüşümü, öz kaynak değerlendirilmesi gibi faktörler ön plana çıkmaktadır (Şekil 8).

Şekil 8. Meraklı Kedi İlkokulu⁵

Alan çalışmasının yürütüldüğü Çanakkale'de de BBOM'un bir okulu olan Bilge Leylek İlkokulu yer almaktadır. Okul merkeze 10 km uzaklıktaki Kalabaklı köyünde konumlanmıştır. Doğa ile iç içe yürüttüğü eğitim programıyla ön plana çıkmaktadır (Şekil 9).

Şekil 9. Bilge Leylek İlkokulu Öğrencileri Doğada⁶

⁵ <http://www.arkiv.com.tr/proje/bbom-merakli-kedi-ilkokulu-peyzaji/7308/> 01.05.2020

<http://www.arkiv.com.tr/proje/bbom-merakli-kedi-ilkokulu-peyzaji/7308/> 01.05.2020

⁶ <https://www.facebook.com/bbomcanakkale/>

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

BBOM, köy okullarının eğitime nasıl katılabileceğine dair önemli bir örnek oluşturmaktadır. Çocukların köylerden şehirlere taşındığı günümüz eğitim sistemine ek olarak farklı bir model ileri sürülmüştür. Köy hayatının ve doğayla iç içe olmanın çocukların gelişimine katkı sağlaması ve doğal hayata dair deneyimlerini artırabilmeleri istenmiştir. BBOM Derneği'nin eğitim sistemine getirdiği öneriler mekân özelinde değerlendirildiğinde derslerin doğayla iç içe işlenmesi mekânın sınırlarının ortadan kaldırıldığını göstermektedir.

Atıl köy okulları bağlamında yeniden işlevlendirme kavramı değerlendirildiğinde farklı değişkenlerin bir arada düşünülerek bir inceleme yapılması ve yeniden kullanımın inceleme sonucunda oluşturulan bazı kriterler ile geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda köyün sosyokültürel ve demografik verileri etkili olduğu gibi köy yerleşiminin ve okul binasının fiziksel durumuna dair durum tespiti de oldukça önemlidir. Mimari çerçevede bu tespitler okulun konumu, çevresiyle kurduğu ilişki, okul arazisinde bulunan açık ve kapalı alanların potansiyelinin değerlendirilmesi, varsa arazideki diğer yapılarla ilişki, plan kurgusunun ve mekân ölçülerinin ne şekilde bugüne adapte edilebileceği gibi bileşenler içermektedir.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Köy okullarının günümüz vaziyetini daha net görebilmek adına çalışma alanı olarak belirlenen Çanakkale'deki okulların sayısı ve bunların kaç tanesinin asli işlevini sürdürdüğü tespit edilmiştir. 2018 verilerine göre Çanakkale tüm ilçe ve köyleriyle birlikte 530.417 nüfusa sahiptir. Merkez hariç 11 ilçesi ve merkez ile ilçelere bağlı toplam 576 köyü bulunmaktadır. Milli Eğitim Müdürlükleri'nden alınan bilgilere göre toplam köy okulu sayısı 595 olmakla birlikte halen eğitim öğretime devam eden köy okulu sayısı 53'tür (Tablo 1). Okul sayısının köy sayısından fazla olma durumu bazı köylerin birbirinden ayrı konumlanmış birden fazla mahalleden oluşuyor olması ve her bir mahallesinde okul bulunmasından kaynaklıdır. Sonuç olarak Çanakkale özelinde değerlendirildiğinde köy okullarının yalnızca %8,9'unun asli işleviyle faal olduğu görülmektedir.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Tablo 1.Çanakkale’deki Köy, Köy Okulu ve Asli İşlevini Sürdüren Köy Okulu Sayıları

İlçe adı	Köy sayısı	Köy okulu sayısı	Asli işlevini sürdüren okul sayısı
Merkez	52	50	6
Ayvacık	64	73	5
Bayramiç	75	70	4
Biga	108	114	13
Bozcaada	-	-	-
Çan	66	66	3
Eceabat	12	12	1
Ezine	48	49	3
Gelibolu	26	28	4
Gökçeada	9	6	3
Lapseki	40	44	2
Yenice	73	83	9
Toplam	576	595	53

Köy okullarının yapım yıllarıyla ilgili Uygun (2015:200-210)’dan edinilen bilgiye göre bahsi geçen 595 okuldan 4’ü 1923 yılından evvel, 6’sı 1923’te inşa edilmiştir. Geriye kalan 585 okul 1923 yılından sonra inşa edilmiştir. Politik süreçlerin eğitime yansımalarının sonucu olarak karşımıza çıkan bu tablo esasen ülkemizde köy eğitimiyle ilgili atılan adımların özeti gibidir. Cumhuriyet’le birlikte köylünün eğitimi en önemli hedeflerden biri olmuş, bu amaçla yüzlerce köy okulu inşa

edilmiştir. Politik süreçte yaşanan değişimler zamanla köy hayatına da yansımış ve atılan adımların sürdürülebilirliği desteklemiyor oluşu, ülkeyi köylerin terkedilmesi sorunuyla baş başa bırakmıştır.

Çalışma kapsamında yapılan geziler ve görüşmeler sonucunda Çanakkale’deki atıl okulların çok az bir kısmına yeni işlev verildiği görülmüş ve çalışmaya konu olan 10 köy okulu seçilirken bazı noktalar göz önünde bulundurulmuştur. Özellikle bu okulların tercih edilmesinin en önemli sebebi güncel kullanımlara dair örnekleme yapabilmek adına okulların farklı işlevlerde yeniden kullanıma konu olmalarıdır. Alan çalışmasında benzer plan şemasına sahip okullar yer aldığı gibi birkaç okulun farklı plan kurgusuna sahip olduğu da görülür. Okulların aynı il sınırları içinde yer alması, bazılarının lokasyon olarak çok yakın olması ve mimari yapılarının paralel özellikler içermesi benzer potansiyel sağlarken kullanımlarının farklı işlevde sağlanması bu potansiyellerin değerlendirilmesinde tercih edilen yolların kıyaslanarak bir takım çıkarımlar sağlayacağı düşünülmüştür. Bunun yanında daha özele inildiğinde seçilen köyler kendi içinde tarihsel, kültürel, sosyolojik, coğrafi ve mimari bakımdan farklı örnekler sunabilecek özelliklerdedir. Okullar özelinde değerlendirildiğinde ise yeniden işlevlendirmede verilen fonksiyonların ve yeni kullanımlara öncülük eden aktörlerin farklı-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

lıklar içermesi önemsenmiştir. Seçilen köy ve okullardaki bu çeşitlilik mevcut uygulamalardaki sürdürülebilirliği araştırabilmek adına değerli bulunmuştur (Tablo 2 ve Şekil 9).

Tablo 2. Alan Çalışması İçin Seçilen Okullar

İlçe	Köy
Merkez	1.Civler
Ezine	2.Akköy
Ayvacık	3.Adatepe 4.Boztepe
Eceabat	5.Seddülbahir 6.Behramlı 7.Kilitbahir 8.Kocadere 9.Yalova 10.Kumköy

Bu okullar haricinde yeniden işlevlendirilenler arasında Bigalı (kafe), Teyfikiye (pansiyon), Ulupınar (köy evi), Adatepebaşı (köy evi), Kayadere (Halk Eğitim Merkezi) ve Denizgöründü İlkokulu (Cem evi) tespit edilmiştir. Ancak pandemi dolayısıyla alan araş-

tırması sürdürülemediğinden çalışmaya eklenememiştir.

Yeniden işlevlendirme kavramı bu okullar özelinde mimari çerçevede incelenirken değerlendirme kapsamına alınan kavramlar sistematize edilerek bir analiz yöntemi oluşturulmuştur. Analiz en genel hatlarıyla konum ve erişim, yapılaşma ve ilişkiler ile yeniden kullanım olmak üzere üç ana başlıktan oluşmaktadır (Tablo 3). Analiz oluşturulurken ilk etapta köy yerleşiminden başlanmış, yerleşimin imaj analizi çıkarılmış ve okulun esas odağın neresinde yer aldığı belirlenmiştir. Ardından okulun arazideki yerleşimi ile bahçedeki yapılaşma oranı belirlenerek arazinin potansiyeli araştırılmıştır. Son olarak plan şemasında esas fonksiyon olan derslikler gösterilmiş ve planda yapılan değişikliklerin neler olduğu belirtilmiştir. Bu müdahaleler, asli işlevde iken ve yeniden işlevlendirmenin ardından yapılanlar olmak üzere ayrılmıştır. Asli fonksiyonlar ve yeniden kullanımlarına dair fonksiyonlar plan üzerinde gösterilmiş ayrıca mekânlar fotoğraflanarak belgelenmiştir.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Tablo 3. Analizi Oluşturan Başlıklar

Ana başlıklar	Alt başlıklar
Konum ve erişim	Köydeki konum Arazideki konum Planda dersliklerin konumu
Yapılaşma ve ilişkiler	Bahçede yapılaşma oranı Arazideki birimlerin ilişkisi Plan şemasında birimlerin ilişkisi
Yeniden kullanım	Planda yeniden kullanılan bölüm Yeniden kullanımda yapıya eklentiler Yeni işlevler

Alan çalışmasında ele alınan okulların yeni fonksiyonları genel olarak sınıflandırıldığında atölye, sergi, idari, sosyal-dini ve izcilik faaliyetlerinin sürdürüldüğü görülmüştür. Geçmişte atölye olarak kullanılan Civler ve Akköy ilkokulları şuan halen atıl durumda olmakla birlikte Adatepe atölye ve seminer merkezi, Boztepe köyün sosyal merkezi, Seddülbahir atölye, Kilitbahir atölye ve idari, Kocadere, Behramlı ve Yalova sergi fonksiyonlarıyla yeni kullanımlarını devam ettirmektedir. Kumköy ise mevcut durumda kullanılmamakta fakat yeniden kullanımının İzcilik Federasyonu tarafından sağlanacağı Muhtarlık tarafından belirtilmektedir. Sonuçta güncel olarak 7 okul yeni işleviyle kullanımını sürdürmektedir. Okulların yeniden kullanımındaki aktörler köylü, köye dışarıdan gelen girişimci kimseler, özel şirketler ya da yerel yönetimler olmuştur. Alan çalışmasında ele alınan okullara sosyal ve kültürel işlevler verilmekle bir-

likte bu işlevlerin bir kısmı köy halkına hitap ederken bir kısmı dışarıdan gelen ziyaretçilere hitap etmektedir. Köyde ikamet eden eğitimli kişilerin girişimleri sonucu iki okulda (Akköy ve Civler) başlatılan faaliyetler bir süre devam etmiş fakat sürdürülememiştir. Bunun nedeni olarak yapılan faaliyetlerin ilgili kurumlarca yeterince desteklenmediği, okulun kullandıkları kısmını kullanıcıların kendi imkânları çerçevesinde nispeten daha iyi hale getirdikleri ve bu sebeplerden kullanımı sağlayan kişilerin zor şartlarda faaliyetlerini sürdürmek durumunda kaldıkları öğrenilmiştir. Köydeki bir girişimci tarafından başlatılan bir okuldaki (Adatepe) kullanım ise halen sürmektedir. Halk Eğitim Müdürlüğü'nün üç köyde (Seddübahir, Behramlı ve Kilitbahir) açtığı kadınlara yönelik kursların iki köyde (Seddübahir ve Kilitbahir) halen devam ettiği bilinmektedir. Müze işlevi verilen üç okulda

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

(Behramlı, Kocadere ve Yalova) sergilenen öğelerin halen okullarda bulunduğu fakat sürekli ziyaretçi almadıkları için genelde okulu kapalı tuttukları öğrenilmiştir. Alan araştırması sırasında bu okullardaki sergi mekânlarının yeterince düzenli olmadığı, temizliğe ihtiyaç duyduğu gözlenmiştir.

Okulların mimari özellikleri incelenirken okulun köy yerleşimindeki konumundan plan şemasındaki fonksiyonlara kadar genelden özele gidilen analiz yönteminde ilk etapta konum ve erişim konusu ele alınmış, köy yerleşiminin odak noktası ve ulaşım anayolu tespit edilerek okulların bu öğelerle bağlantısı incelenmiştir. Okulların tamamının köy ulaşımını sağlayan anayolun üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle hem köye ilk kez gelen birinin okullara rahat ulaşacağı hem de köylünün anayolu kullanma sıklığı düşünüldüğünde okulla olan ilişkinin erişim anlamında diri tutulacağı düşünülmüştür. İncelenen tüm okulların bahçe girişleri köy anayolu istikametinden sağlanmaktadır. Bazı köylerde okulun köyün merkez odağının bir parçası olduğu (Civler, Boztepe, Kilitbahir, Yalova ve Seddülbahir) bazılarında okulun tek başına ayrı bir odak meydana getirdiği gözlenmektedir ki bu okullar genelde köy yerleşiminin sınır noktalarında bulunmaktadır. Binalar ya köyün hemen girişinde (Kocadere, Behramlı), ya köy yerleşiminden bir yolla ayrılmış vaziyette (Adatepe) ya da köyün çıkışındadırlar (Akköy, Kumköy). Oku-

lun köyün merkezinde yer almasının kullanımını teşvik edeceği öngörülmüş fakat bunun her köyde sağlanmadığı görülmüştür. Örneğin Civler İlkokulu köyün tam merkezinde olmasına karşın bakımsız bir halde bulunmakta ve hâlihazırda aktif olarak kullanılmamaktadır. Kale gibi önemli odaklara sahip olan iki köyde (Seddülbahir ve Kilitbahir) okulun Kale'ye çok yakın bir bölgede konumlandığı görülmüştür.

Yeniden kullanımda işlevi belirlemede önemli bir unsur olarak görülen yapı-bahçe oranı her okul için değerlendirilmiş ve yapılaşma oranı belirlenmiştir. Okul arazilerinde yapılaşma oranı en fazla %26 en az %8 çıkmıştır. Yeni işlev belirlenirken açık ve kapalı alan gerekliliklerine bağlı olarak bu orandan faydalanılacağı öngörülmüştür. Mevcut durumda okul bahçelerinin düğün ve köy hayırı gibi organizasyonlarda kullanıldıkları öğrenilmiştir. Bazı bahçelere oyun parkı ve spor aletlerinin yerleştirildiği görülmüştür. Ayrıca Halk Eğitim Merkezi bünyesinde kullanılan okullar yılın belli dönemlerinde bahçede sergi faaliyetlerinde bulunmaktadırlar. Adatepe Taş Mektep'te ise düzenlenen seminerler genelde yaz aylarında olduğundan çoğunlukla bahçe de bu faaliyetlerde kullanılmaktadır. Yeniden işlevlendirmede özellikle bahçe kullanımı için düzenleme yapılan okul Boztepe İlkokulu'dur. Yeni işlev bütünüyle köylüyü bir araya getirme üzerine olduğundan köydeki dini veya eğ-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

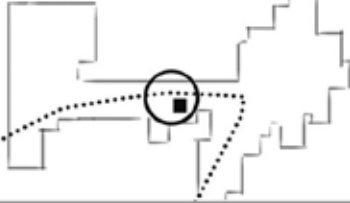
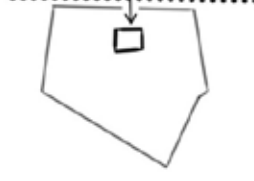

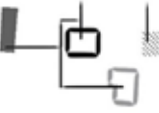
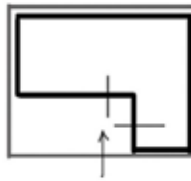
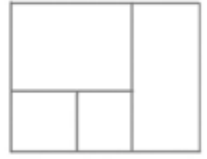
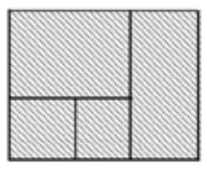
(2015/04018 – 2015/GE/17595)

lenceye yönelik organizasyonlar için bahçede üst örtü altında ıslak hacim ve depolarıyla birlikte bir yemek pişirme alanı tertip edilmiştir. Diğer okullarda bahçe mevcut haliyle kullanılmaktadır. Plandaki fonksiyonların konumu değerlendirilirken okulun kapalı mekanında en büyük alanı kapladığından özellikle ana fonksiyon olan derslikler ön planda tutulmuştur. Alan çalışmasındaki okullarda ikisi hariç (Akköy ve Kilitbahir) dersliklerin bir arada toplandığı görülür. Antre/koridor bölümü iki okul hariç (Adatepe ve Kilitbahir) kareye yakın dikdörtgen formunda kompakt şekilde çözülmüş, bu iki okulda ise koridor sistemi kullanılmıştır. Arazideki diğer birimlerle olan ilişkiler değerlendirildiğinde okulların 7'sinde lojman bulunduğu ve 4 okulda lojmanın derslik bölümüyle bitişik tek bir kütle halinde olduğu görülür. Dersliklerin yönelimiyle ilgili ortak bir özelliğe rastlanmadığı gibi arazide birden çok yapı bulunan örneklerde bu yapıların birbiriyle ilişkisinde de ortak bir özelliğe rastlanamamıştır.

Yeniden kullanım başlığında ise iki okul hariç kullanımların derslik bölümlerinin tamamında sağlandığı görülmüştür. Planlarında değişiklik yapılan okulların tamamında ortak amacın derslik sayısını artırmak olduğu tespit edilmiştir. Eklerin 4 okulda dersliklerin yeter-

siz kalması üzerine tek mekânın bölünmesi, mevcut yapıya tek kütleli koruyacak şekilde bir cephesinden derslik ilave edilmesi ya da ayrı bir kütle halinde yeni bir derslik binasının inşa edilmesi şeklinde olduğu görülmüştür. Diğer 6 okula ek yapılmamıştır. Bu anlamda var olan yapıya müdahale haricinde üç örnekte derslik sayısını artırmak için yeni yapı inşa edildiği de görülür. İlave edilen dersliklerin yeniden kullanımla bir bağlantısının olmadığı, yeniden kullanımdaki değişimlerin sadece iki mekân arasına kapı boşluğu açmak olduğu görülmüştür. Yeniden kullanımlar değerlendirildiğinde ise iki okulun kısmi olarak (Civler ve Akköy) diğer okullarına bütün olarak kullanıldıkları tespit edilmiştir.

Konum erişim, yapılaşma ve ilişkiler, yeniden kullanım başlıklarını kapsayan analiz her okula uygulanmıştır. İlk etapta büyük ölçekten küçük ölçeğe doğru haritalama ve plan çalışmaları yapılmış, çalışmalar her okul için basitleştirilerek yeniden işlevlendirme sürecinde değerlendirilmesi gereken en önemli noktalar bu analizde yer almıştır. Örnek oluşturması açısından çalışma kapsamında üretilen harita, plan ve analizler Yalova Zafer İlkokulu üzerinden sunulmuştur (Şekil 10 ve 11).

YALOVA ZAFER İLKOKULU ANALİZİ		1918'de inşa edilmiştir. 1999'da atıl kahr. 2008'de yeniden işlevlendirilir.	
(ISO	<p>köy yerleşimi içindeki konum ve erişim</p> <ul style="list-style-type: none"> — köy yerleşimi ..... ana ulaşım aksı ■ okul ○ köy merkezi 		1706) Okul köy merkezinin parçası konumundadır.
	<p>arazi içindeki konum ve erişim</p> <ul style="list-style-type: none"> — arazi — okul binası → erişim ..... ana ulaşım aksı 		Araziye giriş anayol üzerinden sağlanmaktadır.
	<p>bahçe-yapı oranı</p> <ul style="list-style-type: none"> □ açık alan □ yapılaşma <p>oran çizgisi bahçe bina</p>		Yapılaşma oranı %9'dur.
	<p>birimler ve ilişkileri</p> <ul style="list-style-type: none"> — derslik bloğu — eklenen derslik ▨ lojman ■ diğer 		Arazide eski derslik, yeni derslik, lojman ve sinema binası yer almaktadır.
	<p>ana mekân: derslik</p> <ul style="list-style-type: none"> — bina kontürleri — derslik → ana giriş — kapılar 		Derslikler yapının çeperinde konumlanmıştır.
	<p>sonradan eklenenler</p> <ul style="list-style-type: none"> — bina kontürleri — asli işlevde iken eklenen ~ yeni işlevde iken eklenen 		Müdahale yoktur.
	<p>yeniden işlevlendirme</p> <ul style="list-style-type: none"> — bina kontürleri ▨ yeniden işlevlendirilmiş ■ atölye ● idari ▲ izcilik □ sergi ○ sosyal-dini 		Yeniden kullanım yapının bütününde sağlanmış olup yapı sergi salonu olarak işlevlendirilmiştir. Yeni işlevde yerleşimin tarihsel özellikleri etkili olmuştur.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Çalışmada okul binalarının köye nasıl canlılık katabileceği ve gelişime nasıl katkı sağlayabileceği sorusu mekânsal bağlamla değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, okulların kullanımı adına atılan adımlar önemsenmiş ve sürdürülebilirliği sağlanamasa dahi bu kullanımlar köylerin gelişimine dair başlangıç hamleleri olarak değerlendirilmiştir. Okul binalarının köylünün belleğindeki yeri önemsenerek geçmişten geleceğe aktarılması ve köyde bir dinamo etkisi göstererek köyün ve köylünün gelişimine katkı sağlayabilmesi çalışmanın özünü oluşturan hedeftir.

SONUÇ

Köy okullarının yeniden işlevlendirilmesi köylerin sürdürülebilirliğini sağlama amacına yönelik pek çok bileşenden biridir. Kır ve kent dengesinin sağlanması esas amacı altında bu yerleşimlerin hangi yönlerden farklılaştığı olumlu ve olumsuz özellikleriyle birlikte irdelenmeli ve kırsalda üretim faaliyetlerinin desteklenmesi ile yaşam standartlarının yükseltilmesi meselesi dikkate alınmalıdır. Esas mesele bu dengeyi kurmak böylece bu alanların sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Köylerin sürdürülebilirliği yeterli kamusal hizmetin ulaşması, mekânsal ihtiyaçların güncel ihtiyaçlar çerçevesinde düzenlenebilmesi ve üretimin desteklenerek yeterli gelirin sağlanabilmesi gibi meselelere bağlıdır. Kamusal hizmetin en önemlilerinden biri de şüphesiz

eğitimidir. Eğitim faaliyetlerinin tamamıyla kentlerde yürütülüyor olması kırdan kente göçü artırıcı bir etkiye sahiptir. Bu noktada eldeki imkânların en doğru şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Köydeki en önemli değerlerden birinin okul olduğu göz önüne alınırsa sürdürülebilirliğe katkı konusunda şüphesiz okullara da pay düşmektedir.

Okulların yeniden kullanımında söz konusu işlevin belirlenmesinde köyün tarihi, sosyolojik ve mimari özelliklerinin yanı sıra coğrafi yapısı ve iklim şartlarının da etkili olduğu görülmüştür. Çalışma kapsamında verilen örneklerde yeniden işlevlendirmedeki aktörler; dernekler, meslek odaları, köylü veya köye dışarıdan gelen girişimciler, özel şirketler, yerel yönetimler ve Halk Eğitim Merkezleri olmuştur. Köy hayatına bir süre ara vererek dışarıda eğitim görmüş veya hiç bağlantısı olmamasına rağmen köye sonradan yerleşmiş kişilerin köylüyü bir araya getirmek ve kırsal değerleri yaşatmak amacıyla yaptıkları çalışmalar tersine göçün köyler üzerindeki etkisine örnektir. Kırsal yerleşimlerin teknolojik gelişmelerle daha konforlu alanlar sunabilir hale gelmesi ve doğayla iç içe doğal bir yaşam sunuyor olması mekânsal bağlamda değerlendirildiğinde buraları çekici hale getiren unsurlardır. Eğitim politikasının yanı sıra ekonomik anlamda da köyü destekleyecek politikalar geliştirildiği ve uygulandığı takdirde kırsal yaşamın daha cazip hale gelece-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

ği ve bu durumun köy yerleşimlerini yeniden canlandıracağı düşünülmektedir.

Alan çalışmasında çıkarılan sonuca göre Çanakkale’de köy okullarının büyük bir oranının mevcutta kullanılmadığı tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında değerlendirildiğinde köy okulları da dahil atıl yapıların yeniden kullanımlarının tersine göçle ilişkili olabileceği öngörülmüştür. Alan çalışmasında da bunun örneklerine rastlanmıştır. Civler’de şehirden gelip köye yerleşmiş bir müzik öğretmeni tarafından okulda başlatılan müzik atölyeleri, Akköy’de köyün tarihini yansıtan seramikçiliğin, eğitimini tamamlayıp köye dönmüş bir resim öğretmeni tarafından canlandırılması ve Adatepe’de köye sonradan yerleşmiş bir girişimci tarafından okulun restore edilerek kültürel faaliyetlerde kullanılması buna örnek olarak verilebilir.

Diğer bir sonuç, yeni işlev verilen okullarda köylüyü direkt olarak kullanıma dahil edenlerin (Boztepe, Seddülbahir, Kilitbahir) canlı ve bakımlı olduğu, köylüden bağımsız tamamen dışa dönük turist odaklı işlevlendirilen okulların (Behramlı, Kocadere, Yalova) bakımsız olduğu ve yaşayan bir yer izlenimi vermediği görülmüştür. Bireysel girişimlerle başlatılan çalışmaların (Akköy ve Civler) ise ilgili kurumlarca destek görmediği için yeni işlevini sürdüremediği gözlenmiştir.

ÖNERİLER

Çalışmanın çıkarımlarına göre, okul binalarının atıl durumdan kurtulabilmesi ve böylece köye canlılık katması iki temel yol ile sağlanabilir. İlk yol, okulların esas amacına hizmet etmesidir ki eğitim faaliyetlerinin kırsalda sürdürülüyor olması hem ilköğretim çağındaki çocukların gelişimini daha iyi tamamlayabilmeleri için yapıyı çevrenin dışında doğal alanlara olan ihtiyacı karşılayarak eğitime katkı sağlayacak hem de eğitim hizmeti için köyü terk eden ailelerin köyde kalması söz konusu olacaktır. Böylece kır-kent dengesine de katkı sağlanmış olacaktır.

Çağın gerekleri düşünüldüğünde günümüzün eğitim ihtiyaçlarını karşılamada mevcut köy okulu mekânlarının yeterli olup olmayacağı tartışma konusu olabilir. Okul binalarının teknik donanımı günün ihtiyaçlarına göre yeniden planlanmalı ve bu konuda gerekli uygulamalar yapılmalıdır. Mevcut durum tespiti ardından gerekli görülen mekânlar yapılan mekânsal analizlerin gerektirdiği şekilde eski yapıyla bütünleşik ya da ayrı olarak tasarlanarak eklenmelidir. Bu eklerin bahçe alanını küçültmesi durumu söz konusudur. Bu durumun açık alandan faydalanma esas amacına karşıt bir uygulama olduğu düşünülebilir. Ancak köyün hem yerleşim alanı hem de sahip olduğu açık alanlarıyla tamamen doğal bir çevre sunduğu düşünüldüğünde bu öneride eğitim mekânı olarak salt okul binası ve bahçesi değil

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

köyün tamamını düşünmek lazımdır. Böylece bahçe sınırlarını aşan, yerleşimle hemhal olabilen bir sistemden söz etmek mümkün olur. Bu noktada okulun konumu ve fiziksel şartları değerlendirilmelidir.

Köy nüfusları dikkate alındığında bu sistemin uygulanabilmesi için her köyde asli işlevini sürdüren okulun olması hâlihazırda zor bir durumdur. Nitekim taşınmalı eğitime geçiş sebebi de bundan kaynaklıdır. Bölgede uygun koşullara sahip bir köy okulunun seçilmesi ve belli bir mesafe içinde oluşturulan çemberde kalan tüm köylerin bu merkez okulda eğitim görmesi sağlanabilir. Ayrıca kent merkezlerine çok yakın mesafede yer alan kırsal yerleşimler vardır. Kent, mahalle bazında düşünüldüğünde her mahalleye en yakın köy okulu belirlenerek kentteki eğitim mümkün olan noktalarda köylere taşınabilir. Bu durum kent merkezinde eğitime devam edecek okullarda da öğrenci sayısının azalmasına paralel olarak hem daha kaliteli bir eğitim imkânı hem de öğrenciye yeterli açık alanı sağlayabilir. Böylece okullarda öğrenci sayıları daha dengeli hale gelebilir.

Okulların köyle birlikte hayat bulma durumu okulda görev alacak öğretmenle de bağlantılıdır. Güçlü'nün⁷ önerisine göre köy okullarında kırsal yaşama talip olan gönüllü öğretmenler

görevlendirilmeli ve öğretmenlere isteyene tarım isteyene hayvancılık yapabileceği imkanlar veya yöresel kültürel mirası canlandıracak atölyeler sağlanmalı böylece öğretmen kendisi de üretime dahil olmalıdır. Bu önerinin sonucu olarak öğretmenlerin köyde görev alması zorunluluktan çıkacak ve hem kendilerine hem de köye katkı sağlayabilecekleri bir sürece dönüşecektir.

Bakanlık bünyesinde eğitime açılmayan okullarda alternatif eğitimin de sürdürülmesi mümkündür. Doğayla ve doğal olanla yakın temas kurulabilen alanlarda öğrenmenin pozitif yönleri çeşitli alternatif eğitimlerin bu yerlerde sürdürülmesine olanak vermektedir. Ülkemizde kırsal alanda sürdürülen bu tip çalışmaların örnek olarak Yahşibey Yaz Okulu (İzmir/Dikili/Yahşibey), Nesin Köyleri (İzmir/Selçuk/Şirince) ve Zeytin Okulu (İzmir/Karaburun/İnecik) verilebilir. Alternatif eğitimlerde yörenin özellikleri dikkate alınarak köyün korunması ve gelişmesi yönünde çalışmalar yapılabileceği gibi köye gelen eğitmen ve misafirler ile canlılığın sürdürülmesi sağlanabilir.

Canlılığın sağlanmasındaki ikinci yol köyün ihtiyaçları ve gerekleri doğrultusunda köye hizmet edebilecek şekilde okul binalarına yeni işlev verilmesidir. Canlılığın sosyal yaşamla da ilişkili olduğu göz önüne alındığında köy halkının sosyal ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanda üretim yapabilecekleri bir mekân

7 <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/abbas-guclu/koy-okullari-neden-yeniden-acilmali-2-6120199> 20.01.2020

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

oluşturmak yeniden işlevlendirmede dikkate alınmalıdır. Bu noktada aidiyet duygusunu besleyen bir süreç olan katılımcılıktan söz etmek gerekir ki köylünün sürece dahil olması okulların yeni işleviyle yaşayan bir yer olmaya devam etmesi için önemlidir. Köylünün kullanımına imkân veren bir mekân olarak okul, hem gelişimi destekleyerek bölgeye katkı sağlayacak hem de yapıya dair köylüdeki aidiyet duygusunu pekiştireceğinden okulların korunması daha kolay hale gelecektir. Nitekim çalışmada ziyaret edilen köylerde okulların yeni fonksiyonlarından köylüye daha çok katkı sağlayanların ve sahiplenilenlerin köy halkını direkt kullanıma dahil edenler olduğu ifade edilmiştir.

Örnek vermek gerekirse alan çalışmasında Civler köyünde köylüyü bir araya getiren müzik atölyesi ile bölgenin yöresel müziği genç kuşaklara aktarılmaya çalışılmış ve kadın erkek her yaş için bir sosyalleşme mekânı sağlamıştır. Aynı şekilde bir nesil öncesine kadar seramikleriyle meşhur olan Akköy'de okul binası bir dönem seramik üretim atölyesi olarak kullanılmıştır. Ancak yetkili mercilerin okulların tadilat ile çalışmaya uygun hale getirilmesi ve araç gereç temini konusunda desteği olmadığından bu iki örnekte de fonksiyonlar sürdürülememiştir. Bu tip faaliyetlerin desteklenmesi ve yerel özelliklerin canlandırılması ile hem çekim unsuru oluştu-

rulup köye maddi getiri sağlanabilir hem de köyün yerel özellikleri korunabilir.

Her köy kendine has özellikler barındırmaktadır ve okul yapıları bu özelliklerin canlandırıldığı yerler haline gelebilmektedirler. Bu faaliyetler belirlenirken köyün geçmişteki değerlerinin yanı sıra bugünün de ihtiyaçları etkili olabilmektedir. Örneğin köylerin çoğunda geçim tarım ve hayvancılıkla sağlanmaktadır. Köylünün bu konularda daha bilinçli ve verimli üretim yapabilmesi, çağın getirilerinden haberdar olabilmesi için yerin özelliğine göre belirlenerek belirli eğitimler yapılabilir ve bu eğitimler için gereken mekân okul binasıyla sağlanabilir. Köylerin geçmişinden gelen değerlerinin yaşatılması ve köylünün gelişiminin desteklenerek bir arada olmasının sağlanması için bu faaliyetler desteklenmeli ve köyün önemli bir odağı olan okul yapıları bu faaliyetlerin mekânı olarak görülebilmelidir.

Özetle, okulların yeniden işlevlendirilmesine öneri olarak bahsedilen bu iki yol kısa ve uzun vadede ele alınarak köhneme problemi çözüme kavuşturulabilir. Örgün eğitimin kırsalda devam etmesi, köyle ilgili birbiriyle bağlantılı pek çok konuda mevcudu iyileştirmek üzere atılacak adımları takiben uygulanabilecek bir sistemdir ki bu nedenle köklü değişimler gerektiren uzun vadeli bir süreci kapsar. Okulların asli işlevde kullanımını politik birtakım süreçlere bağlıdır ki bunun için esaslı bir planlama yapılması şarttır. Eğitim

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

sislemi planlanırken öğrenme sürecinin gereklilikleri göz önüne alınmalı böylece temel eğitimde kırsal alanlara da pay verilmelidir. Bu sürecin hazırlıkları devam ederken daha kısa vadede geliştirilebilecek olan çözümler ise alternatif eğitim ve köylüyü kullanıma dahil eden planlamalardır. Tüm bu planlamalar için ilgili bakanlıklar teknik ekibin yanı sıra sosyal disiplinlerden de destek olarak oluşturacağı ekiplerle tespit, tahlil, planlama ve uygulama süreçlerini yürütmelidir. Çalışmada oluşturulan analiz, bu sürecin ilerlemesine katkı sunmak için mimari alanda örnek oluşturmaktadır.

Yeni işlevin araştırılmasında yol gösterici olacağı düşünülen atıl köy okulları analizi yapıların ve yerleşimlerin sürdürülebilirliği noktasında belirleyicidir. Analizde özellikle yeniden kullanımda etkili olacağı düşünülen faktörler ön plana alınmış ve sistematize edilerek bir föyde toplanmıştır. Mimari anlamda okulun kullanımında konum, ulaşım, okulun sağladığı açık ve kapalı alan imkânı, plan şemasında esas mekânın konumu ve müdahale edilebilirliği araştırılmış ve tüm bu faktörlerin yeni işlevin planlanmasında ve mekânla bütünleşmesinde belirleyici olduğu düşünülmüştür. Bu çalışmada, yeniden işlevlendirmede mimari anlamda etkili olabileceği düşünülmüş başlıklar sınıflandırılarak oluşturulmuş analizle, örnek köy okullarının mimari özellikleri değerlendirilmiş ve bura-

dan yola çıkılarak okullara en uygun işlevin verilmesi ve okulun yer aldığı çevreyle bütünleşmesi hedeflenerek köy ve dolayısıyla kentlerin sürdürülebilirliğine katkı sağlamak istenmiştir.

KAYNAKÇA

AKYÜZ, Y., (2007). Türk eğitim tarihi. Ankara, Pegem A Yayıncılık, ss:88-352

AL ŞENSOY, S., (2018). Eğitim yapılarında sirkülasyon alanları. Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, 14:175-200, ss:177

ANONİM, (1937). Köy okulu binası. İstanbul, Tarım ve Kültür Bakanlıkları Köy Eğitimleri Yetiştirme Kursları Neşriyatı, ss:3-14

ANONİM, (1940). Köy enstitüleri mezunlarının çalışacakları köylerde yaptırılacak okul binalarının planlarına ait müsabaka şartnamesi. T.C. Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, 3(100), 79-80, ss:79

ANONİM, (1941). Köy okulları proje müsabakası. Arkitekt Dergisi, 1941(01-02), 12-23, ss: 13

ARABACIOĞLU, F., AYDEMİR, I., (2007). Tarihi çevrelerde yeniden değerlendirme kavramı. Megaron YTÜ Mimarlık Fakültesi E-dergisi, 2(4), 204-212, ss:207

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

BURDEN, E., (2004). Illustrated dictionary of architectural preservation :restoration, renovation, rehabilitation, reuse. New York, McGraw-Hill Press, ss:215

ERTAN K., (2007). Sürdürülebilir kent. Kent ve politika: Antik kentten dünya kentine (Editör:Ayşegül Mengi), Ankara, İmge Kitabevi, ss: 12

FJORTOFT, I., SAGEİE, J., (2000). The natural environment as a playground for children: landscape description and analysis of a natural landscape. Landscape and Urban Planning, 48(1/2): 83-97, ss:95

KAYMAZ, I., BAKİ, E., SARIHAN, F., PERÇİN, H., (2019). Doğayla yeniden bağ kurma: Bilecik kent botanik bahçesi tasarımı. Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, 16: 199-228, ss:200

KUL, F.N., (2011). Erken Cumhuriyet dönemi ilkokul binaları. Mimarlık Dergisi, 360:66-71, ss: 69-90

MEB, (1951). Tebliğler Dergisi. Ankara, Yayınlar Dairesi Başkanlığı, 14(675), ss:184

MEB, (2018). Milli eğitim istatistikleri. Ankara, Meb Yayınları, ss:21

ÖZDEMİR, H., (2012). Türkiye’de iç göçler üzerine genel bir değerlendirme. Akademik Bakış Dergisi, 30(11),1-18, ss:2

UYGUN, S., (2015). Çanakkale’nin eğitim mirası. Çanakkale, Eğitim Araştırmaları Birliği Yayını, ss:200-210

YILMAZ, M., (2015). Türkiye’de kırsal nüfusun değişimi ve illere göre dağılımı (1980-2012). Doğu Coğrafya Dergisi, 20(33), 161-188, ss:163

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://yapidergisi.com/mimarlar-koy-okullarini-yasatmaya-devam-ediyor/> (E.T. 26.05.2019)

<http://www.arkiv.com.tr/proje/bbom-merakli-kedi-ilkokulu-peyzaji/7308/> (E.T. 01.05.2020)

<https://herkesicinmimarlik.org/calismalar/ovakent-yemekhane-projesi/> (E.T.22.05.2019)

<https://yapidergisi.com/mimarlar-koy-okullarini-yasatmaya-devam-ediyor/> (E.T. 26.05.2019)

<http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/ab-bas-guclu/koy-okullari-neden-yeniden-acilmali-2-6120199-> (E.T. 29.01.2020)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

YAZAR NOTU: Bu makale birinci yazar tarafından, ikinci yazar danışmanlığında Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda hazırlanan “Atıl Köy Okulla-

rının Yeniden İşlevlendirilmesi: Çanak-kale Örneği” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: If we look at how education structures were shaped in the historical process, it can be said that education started for the first time in the temples. Based on this, it can be concluded that the first examples of the formal form of teaching originate from religion. In our country, it is seen that religion has shaped the education system and structures for a long time. When the education history of Turkish society is analyzed, it is seen that the acceptance of Islam is a decisive threshold and the dominant political view that changes over time also shapes education systems and structures. For example, in the Ottoman Empire, it is seen that the education place is adjacent to the mosques and even uses a part of the mosque (Akyüz, 2007: 88). With the Republic, there has been intense changes in the field of education, as in all fields, and these have also been reflected in the production process and architecture of educational structures. In order to maximize the literacy rate and enable the transfer of the new ideology more widely, especially primary education was given great importance, and thoughts about the differentiation of village and city education came to the agenda many times. During this period, many primary school buildings were built in the villages due to the high rural population. Type projects prepared by different people and institutions attract attention in the emergence of these buildings. Examples of the sources with such projects include the book titled “İlkmektep Planları Albümü” published in 1933, the booklet “Köy Okulu Binası” published in the 1930s and the booklet titled “Yeni Köy Okulları Bina Tipleri Üzerinde Deneme”. In addition, a competition was declared in 1940 for the schools to be built in the villages where the teachers who will graduate from the Village Institutes will go. Twenty projects participated in the contest and the projects prepared by Asım Mutlu and Ahsen Yapanar were chosen first in the competition. In planning the village schools, robustness, easy construction, functionality and climate types were taken into consideration. With the change of government in 1950, education policies have undergone many changes, and village-specific teaching models, which have been on the agenda many times, have begun to be abandoned. Uniform education policy has been followed with the understanding of providing equal education in rural and urban areas. Other factors affecting education policies are urbanization, internal migration and population growth. In our country, migration that started with some industrialization moves in the 1930s, intensified after 1950s (Özdemir, 2012: 2). As a result of this situation, the transportation based education, which has experienced a great change regarding village education and therefore the use of schools, has started. With this application, no method for the use of village schools was proposed and the

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yılı: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

schools remained idle. These schools need to be re-functioned to contribute to sustainability. There are very few examples about this issue in our country. Finally, it can be said about the process that the school came up with different expectations in every period and thus witnessed various situations. **Aim:** The aim of the study is to reveal the current situation regarding which actors play a role in the reuse of idle village schools and under what conditions sustainability can be achieved, and to evaluate the contribution of village schools to sustainability and to provide suggestions for the future. In addition, it is to give a method that can be followed in the architectural framework in determining the schools and determining the new function. **Method:** The analysis of schools in the architectural framework was provided by an analysis created by drawing up maps and plan charts regarding the location of the school. The analyzes have been continued from the upper scale to the location of the school in the village and its relation with the focal points of the village, from the use of space in the school plans to the changes made in the plan. In the plan chart, the main uses and the uses that have been subject to re-functioning are shown. Finally, the analyzes that are thought to be determinant in the reuse of the school are gathered in a single sheet. **Findings and Results:** As a result of the trips and interviews conducted within the scope of the study, it was observed that very few of the idle schools in Çanak-kale were given new functions and 10 of these schools were included in the study. The concepts included in the evaluation are systematized and an analysis method is created. The analysis consists of three main headings: location and access, structuring and relationships, and reuse. When the new functions of the schools dealt with in the field study were classified in general, it was observed that workshop, exhibition, administrative, social-religious and scouting activities were carried out. While social and cultural functions are given to schools, some of these functions appeal to the people of the village, while others appeal to outside visitors. The schools used by the villagers are alive and well-maintained, while those that are functioning for tourists are in neglected. From an architectural point of view, it has been determined that all of the schools are on the main road providing village transportation. For this reason, it is thought that the first time visitors to the village would easily reach the school and the peasants relationship with the school would be kept alive in terms of access. In some villages, it is observed that the school is a part of the central focus of the village, while in others it is a separate focus. The construction rate on the school lands has increased at most 26% and at least 8%. It is anticipated that this ratio will be utilized when determining the new function, depending on open and closed space requirements. Classrooms appear to be next to each other, except for two of the schools in the field study. When the relations with the other units in the land were evaluated, it was determined

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:497 K:708

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

that there were lodging in 7 of the schools. Lodging is in a single mass adjacent to the classrooms at 4 schools. In the reuse heading, it was determined that the common aim of all schools whose plans were changed was to increase the number of classrooms. In this study, the question of how school buildings can give life to the village and how they can contribute to development has been evaluated with these headings in a spatial context. The re-functioning of village schools is one of many components to ensure the sustainability of the villages. Two ways can be mentioned as a suggestion for schools to get rid of the idle situation and contribute to the village. The first way is to re-use schools with their primary function after systematically providing appropriate conditions. This use is important in terms of the contribution of the place to education while reviving the village and supporting rural development. Studies in the field of education say that primary school children need natural areas outside the built environment in order to complete their development better. Considering that the village offers a completely natural environment with both its residential and open areas, it is necessary to consider the whole village, not just the school building and the garden, as a training place. Thus, it is possible to talk about a system that transcends the boundaries of the garden and dissolves in the settlement. The second way is to give the village school a function that is determined according to the needs and situation of the village. For this route, it can be said that even if a function for tourists is given while the use of schools is provided, in addition, the functions that invite the villagers will both make the use of the school more efficient and provide more regular maintenance of the places. Each village has its own characteristics and school buildings can become places where these features come to life. In summary, different suggestions can be developed in the short and long term in the re-functioning of idle village schools and these suggestions will contribute to the revival of village life. The analysis of idle village schools, which are thought to be a guide in the research of the new function, is decisive for the sustainability of buildings and settlements.

MİMARLIK-MÜZİK ETKİLEŞİMİNE ‘ÖTE’ YAKLAŞIM: MARCOS NOVAK’IN AKIŞKAN MİMARLIĞI VE MÜZİK İLİŞKİSİ¹

‘TRANS-’ APPROACH TO ARCHITECTURE AND MUSIC INTERACTION: THE RELATIONSHIP BETWEEN MARCOS NOVAK’S LIQUID ARCHITECTURE AND MUSIC

Gizem ÖZKAN ÜSTÜN¹, Pınar DİNÇ KALAYCI²

^{1,2}Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Ankara / Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-9559-0389¹ - 0000-0002-1932-9477²

Öz: Amaç: Bu çalışmanın amacı, tarihsel süreç boyunca kurgulanan mimarlık-müzik ilişkilerinden farklılaşan M. Novak’ın ‘akışkan mimarlık-müzik’ ilişkisini bir yaklaşım olarak tanılamaktır. **Yöntem:** Yaklaşımı ortaya koymada, birincil olarak akışkan mimarlığın düşünsel, eleştirel temelleri ve özelliklerine odaklanılmış, daha sonra müzik ile ilişkisi örnek çalışmalar üzerinden, mevcut mimarlık-müzik ilişkisi ile karşılaştırılarak tartışılmıştır. **Bulgular:** Mimarlık ve müzik etkileşiminin mevcut ilişkileri değerlendirildiğinde ortaya çıkan duyumsamalardan, duyulanımlardan uzak tavır, akışkan mimarlık-müzik ilişkisinde bulunmamaktadır. Süreklilik, zamansızlık, çoğulluk, şiirsellik, bilinmezlik gibi niteliklere sahip olan akışkan mimarlık, bireyin bedeni, duyguları, algıları ve duygularına göre değişme niteliklerini mimarlık üretme biçimi olarak kazanmaktadır. Akıcılık yaklaşımının, müzik ve mimarlığı da bilinegelenden farklı şekillerde etkileştireceği, müziğin mimarlık, mimarlığın da müzik olacağı yeni bir duruma dönüşeceği iddia edilmektedir. Bu bağlamda mevcut yaklaşımların ‘öte’sine taşmaktadır. **Sonuç:** Mimarlık müzik etkileşiminde yöntemsel yaklaşımların altıncı kategorisi akışkan mimarlık-müzik ilişkisi olarak tanımlanabilir. Müzik ile kurguladığı ilişki biçimi ve mimari üretme biçimi, somut mimarlığa da bir gelişim yönü önermekte, teori ve araçların yenilemesi için adeta bir uyarı yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık-Müzik İlişkisi, Marcos Novak, Akışkan Mimarlık, Siber Uzay

Abstract: Aim: The aim of this research is to identify the Novak’s relationship of ‘liquid architecture and music’ as an approach that diverges from the architecture music relationships that have been built throughout the historical process. **Method:** In describing the approach, initially, the intellectual and critical foundations and features of liquid architecture were emphasized, and subsequently, its relationship with music was discussed through case studies in comparison to the current relationship between architecture and music. **Results:** When the current relationships of the architecture and music are evaluated, the attitude apart from the arising sensations and affections doesn’t exist within the relationship of liquid architecture and music. Liquid architecture, which has characteristics such as continuity, timelessness, plurality, poetry and obscurity, acquires the characteristics of the individual varying based on his/her body, senses, perceptions, and emotions as the way of producing architecture. It is claimed that the liquidity approach will influence music and architecture in different ways than is known, and that music will transform into a new form of architecture, while architecture becoming a new form of music. In this context, it extends ‘beyond (trans-)’ the limits of current approaches. **Conclusion:** The sixth category of methodical approaches in architecture music interaction can be defined as the relationship of liquid architecture and music. The way it relates to music and the way it produces architecture also suggests a direction of development to concrete architecture and virtually warns about renewing its theory and tools.

Keywords: Relationship Between Music and Architecture, Marcos Novak, Liquid Architecture, Cyberspace

Doi: 10.17365/TMD.2020.21.3

(1) **Sorumlu Yazar - Corresponding Author:** Gizem ÖZKAN ÜSTÜN (Arş. Gör., Res. Assit.) Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Ankara / Türkiye, gizemozkanustun@gmail.com, **Geliş Tarihi / Received:** 12.03.2020, **Kabul Tarihi / Accepted:** 09.12.2020, **Makalenin Türü: Type of Article (Derleme - Literature / Compilation - Literature), Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yok / None, Etik Kurul Raporu / Ethics Committee: Yok / None**

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

GİRİŞ

“Bilimsel-teknik düşünce için aşılmış olmak kaderden de fazlası, başlı başına bir amaçtır” (Gregotti, 2016: 256).

Mimarlık, tarih boyunca yeniyi arayan bir disiplin olmuştur. Siyasi, ekonomik, coğrafi, sanatsal problemlere cevap ararken teoride ve pratikte dönüşümler geçirmiştir. Günümüzdeki dönüşümün hız ve boyutunu etkileyen başlıca unsurların teknoloji ve dijitalleşme olduğu ileri sürülebilir. Gregotti, geçmişin önde gelen mimarlarının, ürettikleri yapıların çağı aşan bir ömre sahip olmasıyla ilgilendiğini; antikiteden günümüze dek ayakta kalabilmiş çoğu mimari eserin tasarımcısının, gelecekteki dünya için, kalıcılık dışında başka bir öngöründe bulunmadığını vurgulamıştır (Gregotti, 2016: 65). Geleneksel mimarlık anlayışının müzik, resim, heykel gibi disiplinlerle ilişkileri incelendiğinde de benzer şekilde, kalıcılık tutkusunun temel olduğu etkileşimler gözlenmektedir. Bu nedenle, mimarlık-müzik etkileşimi özelindeki çalışmaların çoğunluğunun ‘grafik-figüratif’ boyutta bulunduğu söylenebilir (Özkan Üstün ve Dinç Kalaycı, 2017: 16-36; Özkan Üstün ve Dinç Kalaycı, 2018: 53).

21. yüzyılda bilgiye erişim, bilginin üretilmesi ve depolanması hız kazanmıştır. Dünya, her zamankinden farklı bir ‘yeni’leşme içindeyken mimarlığın problematiği de geleneksellikten uzaklaşma yoluna girmiştir. Yeni

problemler sanallık, siber uzay, dijitalleşme ile ilgili olmaya başlamıştır. Lynn’e göre, mimarlık, dural tavrından uzaklaşarak, canlı ve hareketli olma doğrultusunda ilerlediğinde, temeli, özü, anlam ve amacı yok olmaz, ilerler, gelişir ve çeşitlenir (Lynn, 2002: 63). Pimenta ise, sanal mimarlığın mimarlığa ‘disiplinler’ arası, ‘durumlar’ arası, ‘uluslar’ arası olma özelliğini kattığını, mekânın, zamanın, olguların, erişebilirliğin mevcut sınırlarını erittiğini ve etkileşimin ötesine geçebilme potansiyeli yarattığını vurgulamaktadır (Pimenta, 2007)¹. Nitekim, mimarlık ortamının, değişen dünyada ve akan zamanda, mekân anlayışının ve arayışının ne / nasıl olacağı, ne şekilde yapılabileceği, ne gibi değerlere sahip olabileceği sorularına cevap arayan birçok yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan biri de Marcos Novak’ın, siber uzaysal çalışmalarından, akışkan mimarlık (liquid architecture) olarak adlandırdığı yaklaşımıdır ve içinde müziği barındırır; müziğin mimarlık, mimarlığın müzik olacağını iddia ederken, literatürdeki, şimdiye dek kurgulanan, somut mimarlık-müzik ilişkilerinden farklı, bir mimarlık-müzik etkileşimi sunmaktadır.

AMAÇ

Mimarlık ve müzik, tarihsel süreçte, disiplinlerinin özelliklerinden doğan çakışmalar ile

¹ <https://v3.arkitera.com/g57-sanal-mimarlik-ve-hiperyuzeyler.html?year=&aID=562> (E.T.07.10.2020)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

birbirlerine çeşitli şekillerde yaklaşmışlardır. Mimarlık ve müzik arasında metaforik bağlantıların kurulduğu, sayısal ve geometrik benzerliklere odaklanıldığı, bilişsel arakesitin oluşturulduğu, teknik özellikler kullanılarak ve analogik yöntemlerle üretimler gerçekleştirildiği söylenebilir; ilişki, bu kapsamlarda sınıflandırılabilir (Özkan Üstün ve Dinç Kalaycı, 2017: 16-36). Bu çalışma, Novak'ın siber uzayda kurguladığı akışkan mimarlık yaklaşımının mevcut sınıflandırmalardan farklılaşan bir mimarlık-müzik ilişkisi barındırdığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Söz konusu farklılık, Novak'ın mimarlığa yaklaşımının 'öte' olmasından kaynaklıdır. Mimarlık ve müzik arasındaki etkileşimin duyuşsal-duyuşsal boyutlarını sorgulamayı sağlayan bir yaklaşımı ele alması bakımından çalışma, her iki disipline de katkı sağlamaktadır.

KAPSAM ve YÖNTEM

Bu çalışma, Novak'ın akışkan mimarlık yaklaşımını, terminolojisini ve müzik ile ilişkilenen ürünlerini irdelemekte; mimarlık-müzik arasındaki ilişkiyi ele alış biçimini ön plana çıkarmakta ve kurguladığı ilişki biçiminin geleneksel mimarlık-müzik etkileşimi yaklaşımlarından farklılaşan özelliklerinin değerlendirilmesiyle sona ermektedir.

Çalışmanın kapsamında ele alınan mimarlık-müzik yaklaşımını incelemek için yöntem, somut mimarlık anlayışından uzak olan akış-

kan mimarlığı tanılama, düşünsel, eleştirel temellerini ve örnek çalışmalarını ele almak olacaktır. Örnek çalışmalar, Novak'ın oluşturduğu terminolojinin karşılığı olarak öne çıktığı gözlenen, müzik ile ilişkili tasarımlardır. Bu örnek çalışmalar ile hem akışkan mimarlık hem akışkan mimarlığın müziğe yaklaşımı derlenmiştir. Akışkan mimarlık-müzik ilişkisi, tarihsel süreç boyunca kurgulanan mimarlık-müzik ilişkisi ile karşılaştırılarak tartışılmıştır. Böylece, literatürdeki mimarlık-müzik arasında kurulan yöntemsel yaklaşımlara 'akışkan mimarlık-müzik ilişkisi' adıyla yeni bir kategori daha ekleneceği öngörülmüştür.

ARAŞTIRMANIN KISITLARI

Bu çalışmada ele alınan akışkan mimarlık örnekleri, Novak'ın kurduğu terminolojiyi tanılamaya yardımcı olacak, müzik ile ilişkilerinin tartışılmasını sağlayacak nitelikte olmaları nedeniyle seçilmişlerdir.

Geleneksel yapım teknikleriyle inşa edilen mimarlıktan somut mimarlık olarak söz edilmiştir. Bunun nedeni, sanal mimarlık olarak nitelendirilebilecek siber uzaysal mimari arayışların, gerçek ancak somut olmayan (soyut) varoluş yapısıdır.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

PROBLEM ve HİPOTEZ

Mimarlık ve müzik arasında biçimci davranışlardan uzak, algı ve duyuya hitap eden, anlam ve duygulanıma yönelik yaklaşımlar geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Böylece, mimarlık-müzik arasındaki bağlar güçlenecek, disiplinlerin bulanıklaşan sınırlarının arasında belirginleşen sınırlarla yeni bir alan ortaya çıkacaktır. Araştırmanın hipotezi, mimarlık-müzik ilişkisinde dijital araçları kullanmanın mimari tasarımda duyu ve duygulanımı ön plana çıkaracağı şeklindedir.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu çalışmanın kuramsal çerçevesini Marcos Novak'ın mevcut mimarlığa, akışkan mimarlığa, siber uzaya ve müziğe olan yaklaşımı ve yaklaşıma temel olan farklı düşünceler oluşturmaktadır.

Marcos Novak, kendisini 'transarchitect (mimarötesi)' olarak tanımlamakta ve makalelerinde 'transarchitecture (mimarlıkötesilik)', 'liquid architecture (akışkan mimarlık)', 'navigable music (gezilebilir müzik)', 'archimusic (mimarimüzik)' terimlerini kullanmaktadır. California Üniversitesi'nde Medya Sanatları ve Teknolojisi (MAT) transdisipliner lisansüstü programı bünyesinde 'transLAB' araştırma platformunu kurmuş olan Novak, 1980'lerin başında teknoloji ve inşaat arasındaki ilişkiye odaklanmış, algoritmik kompozisyonlardan ve müziğin mekânsal

potansiyelinden etkilenmiştir. 7. ve 9. Uluslararası Venedik Bienalleri de dahil olmak üzere çok sayıda sergiye katılmıştır (Novak, 2019)². Direktörlüğünü yaptığı transLab'ın 'dünya' oluşturmaya ve 'türemeye'ye yol açan, dönüşümü araştıran bir laboratuvar olduğunu belirtmektedir (Novak, 2016)³.

Novak, akışkan mimarlık ile kullanıcı odaklı değil, kullanıcı merkezli bir yaklaşım önermektedir. Kullanıcının bedeni, duyuşsal alanı, duygusal farkındalığı, deneyimi ve algısı mekânı oluşturan en önemli unsurlardır. Novak'ın yaklaşımının parçalarını Heidegger, Ponty ve Pallasmaa'nın düşüncelerinde bulmak olasıdır.

Heidegger'e göre, dolaysız deneyimde, bir nesne nasıl algılanıyorsa öyledir ve gerçektir. Deneyim, duyuşsal alanı ortaya çıkarır. Duyuşsal alanın ve doğal fenomenlerin uyarılması, kişinin kendi varlığının farkına varmasını sağlamaktadır (Sharr, 2010: 12-30).

Heidegger, var-olmak (varoluş) konusunda farkımızı, özgünlüğümüzü karşılayan bir terim olarak kullandığı Dasein'in kök anlamı olarak yansıtılan 'Oradaki-Varlık'ı varlığın anlamını anlamak, her bir insanın ne olduğunu tanımlamak için kullanır. Her birimizin varlıksal olarak 'dolaysız' bir şekilde kavra-

² <https://www.mat.ucsb.edu/researchLabs/transLAB/> (E.T.26.02.2020)

³ <https://www.youtube.com/watch?v=pKBvwjBZ6wI&feature=youtu.be&t=15> (E.T.28.02.2020)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

nabilirliğini bu terimle açıklarken, insanın yalın var-oluşunu vurgulamaktadır (Heidegger, 2014: 38).

“Αισθησις (Esthisis) bir şeyin yalın, duyuşsal algısı, Yunanca anlamda ‘gerçek’tir ve dahası sözü edilen λογοσταν (logostan) daha kökensel olarak böyledir. Bir αισθησις (Esthisis) her durumda kendi ιδιασını (ideasını), gerçekten tam olarak onun yoluyla ve onun için erişilebilir varolan-şeyi hedeflediği sürece (örneğin görmenin renkleri hedeflemesi gibi), algı her zaman gerçektir. Bu demektir ki görme her zaman renkleri açığa çıkarır, işitme her zaman sesleri açığa çıkarır” (Heidegger, 2014: 62).

Merleau-Ponty ise, felsefesinde bedeninin deneyimine ve mekân ile olan ilişkisinin gücüne vurgu yapmaktadır.

“Deneyim, nihayetinde bedeninin de yer aldığı nesnel mekânın altında bir ilksel mekânı açığa çıkarır, nesnel mekân onun örüntüsünden ibarettir ve ilksel mekân, bedeninin varlığının ta kendisiyle iç içe geçer. Beden olmak, görmüş olduğumuz gibi, belli bir dünyaya bağlı olmaktır ve bedenimiz öncelikle mekânın içinde değildir: Bedenimiz mekâna aittir” (Merleau-Ponty, 2016: 213).

Mimarlığın soyut değil, yaşanmış deneyim alanı olarak algılanmasını sağlayan Heidegger ve Ponty onu ontolojik olarak tanımlarken, Pallasmaa, Heidegger-Ponty söylemleri-

ne özel bir parantez açar, deneyim-duyuş-algı konularında mimarlık dünyasını içinde olduğu kriz nedeniyle uyarır. Pallasmaa’ya göre, göz hegemonyası mekânsal zayıflıklar yaratmaktadır; mimarlık deneyimi, göz dışı diğer duyuların da devrede olduğu ‘çok duyulu bir deneyim’ olarak ele alınmalıdır. Kişinin var olma duygusunu güçlendiren mimarlık, bedeninin ve ruhunun ‘kendilik’ deneyimidir; etkileşimli, iç içe geçen bir ‘duyuşsal deneyim alanı’dır (Pallasmaa, 2011: 52-62).

Bu düşünceleri özümsemiş bir yaklaşım ortaya koyan Novak’ın mevcut mimarlığa yönelik eleştirisinden söz etmek yerinde olacaktır. Günümüz mimarlığı teknoloji ve kapitalizmin etkisiyle kültürle olan ilişki ağını değiştirmiştir. Aras’a göre, bilgisayar teknolojisinin eseri olan yapıların küreselleşen tek bir kültürle ilişki kurduğu söylenebilir ve bu ilişkinin içinde dini, ruhani, inançla ilgili unsurlar bulunmamaktadır (Aras, 2015: 98-110). Anlıksallık, yeni kültürün en belirgin ögesi olarak ortaya çıkar ve eleştirel kuram da böylesi bir ortamda oluşmaktadır (Güleç, 2019: 71). Bu durumda bulunan mevcut mimarlık ortamını eleştiren Novak’a göre tasarımda, bilgisayarda ve teknolojiye en önemli şey, ne aktarılmaya çalışıldığı ve anlama ilişkin değer sistemi olmalıdır. Novak, değer sistemini açıklamak için ‘kami’ kavramını örneklemektedir. Kami, Japon toplumunun çocukluktan itibaren saygı duymayı öğren-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

diği, her şeyin içinde bulunduğu inanan kutsal ruhtur. Novak'ın günümüz toplumu ve mimarlığı ile kami arasında kurduğu bağlantı, birçok şeye saygı duyulması noktasıdır. Değer sistemi olan bir mimarlık anlama, öze sahip olacaktır. Kapitalizm, saygının yalnızca kâra duyulduğu bir tek kültürlülük (monoculture) yaratmaktadır. Metafizik bir durum olan kami öğretisinden alınan ilhamla, doğaya ve dünyaya verilen dikkatin kendi değer sistemini yaratacağına ve mimarlığa 'algoritmik ve hesaplamalı bir eleştirel söylem' getirilmesi ile mimarların akıcı bir mimariyi ortaya koymalarının mümkün olacağına dikkat çekmektedir (Novak, 2011)⁴.

Novak, yaklaşımının, mimarlık ve dünya arasında derin bir bölünme, ayrışma olduğunu düşünmeye başladığında ortaya çıktığını ifade eder. Kendi yaklaşımında anlama ve değere verdiği önemin aksine, bazı çağdaşlarının anlamı kaybettiklerini düşünmektedir. Örneğin, Zaha Hadid ve Patrik Schumacher'in Konstrüktivizmden beslenmelerine karşın, onların dünyayı değiştirerek daha iyi bir toplum yaratma amaçlarını göz ardı ettiklerini vurgulamaktadır (Novak, 2011)⁵.

Novak, mevcut mimarlık-müzik ilişkisini ise şöyle değerlendirir: Mimarlığı 'donmuş müzik' olarak, müziği ise, 'erimiş mimarlık' olarak gören yaklaşımlar önemli bir sezgiye

dayanmaktadır. Bu sezgi, mimarlığın binayı, müziğin sesi aştığı derin ve eski bir anlayıştan kaynaklanmaktadır (Novak, 2007)⁵. Buna karşılık, bilinen mimarlık-müzik ilişkilerinin grafik-figüratif sonuçları, duyu, duygu, benlik gibi kavramların kapsanamadığını göstermektedir. Ancak, mimarlığın ve müziğin kendi benliklerini aşmaları, bilgisayar aracılığıyla etkileşime girmeleri durumunda disiplinlerin birbirlerine devamlı olarak dönüşebilir ve birbirini tamamlayabilir bir yapı kazanacağı düşünülebilir. Novak'ın siber uzaysal çalışmalarında da bunun bir adımının atıldığı söylenebilir.

Novak'a Göre Siber Uzak

Novak'ın siber uzayı ele alma biçimi, kullanıcı odaklı yaklaşımı bakımından, dikkat çekicidir. Novak, siber uzayın parçalarının, sürecinin irdelenmesi gerektiğini ve yeni bir terminoloji ortaya konulması gerektiğini düşünür. Düş gücü için bir var olma ve yaşama alanı yaratan siber uzak, nesnelere ve eylemler arasında daha önce görülmemiş ilişkileri ortaya çıkarabilir. Zorunlulukların ve sınırların değil, olasılıkların topografyasıdır. Uzak ve ilişki kavramlarından oluşan, hem içinde barındırdıklarıyla bir mimarlık olan, hem topografyanın içine serpiştirilmiş mimarlık nesnelere kapsayan siber uzak için, 'mimar-

4 <http://www.cluſter.eu/2011/05/17/a-call-for-kami-talking-to-marcos-novak/> (E.T.26.02.2020)

5 https://musicandarchitecture.weebly.com/uploads/2/5/3/7/25377417/document_4.pdf (E.T.26.02.2020)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

lık içerir, mimarisi vardır, mimarlıktır' yorumunu yapmaktadır. Kullanıcının iradesi ile bir dünya kontrolü yaratıldığını düşündüğü siber uzay, kullanıcı odaklıdır, kendi kendini organize edebilen bir sistemdir. İcat edilmiş yeni bir sistem olarak fizik, özne, nesne, süreç gerektirmektedir, ancak geleneksel fizik kuralları yerine değişken bir fiziği temel alır (Novak, 1992: 241-249). Novak, siber uzayda, mekân ve zaman kavramının da bilinenin ötesinde anlamlar ve özellikler taşımaya başladığını vurgulamaktadır (Novak, 1995)⁶. Mekân-zaman geleneksel algının aksine, bir-biri içine geçmiş bir dil haline gelir.

Novak, şiir ile siber uzay arasında bir bağ öne sürer ve siber uzayı anlamak için şiirsel bir düşünceye ihtiyaç olduğunu belirtir. Onun siber uzayı bir şiir olarak ele almasında kaştettiği şiir, 'duende'⁷ ile birlikte açıklanır. Dildeki birebir karşılıklar, analogiler, doğrudan mantıksal açıklamalardan oluşan bir şiir tanımı yerine, duendenin yarattığı güçlü, şaşırtıcı ve karmaşık bir şiir tanımı yapılır. Siber uzay bu tip bir şiir olarak görülür, anlamak için şiirsel düşünce gereklidir. Şiirsel düşünce lineer düşünceden farklıdır. Lineer düşünce bilgisaya-

rın çalışma mantığı olarak görülebilir. Şiirsel düşünce ise, her an her şeyin her şeyi dönüştürebilme olasılığını kabul eden bir mantığa sahiptir (Novak, 1992: 227-229).

Novak'ın 'bedenden ayrılma (dis/embodiment⁸)' terimi, siber uzayın fiziksel olduğu ve dokunsal bir alan yarattığı düşüncesine temellenmektedir. Novak (1995)⁷'a göre, bilgiyle etkileşim tüm bedenle gerçekleşmekte, daha önce ulaşılanın ötesine geçebilen, yeniden somutlaşan hale gelmektedir. Böylece, bedenden ayrılma var olur. Bedenden ayrılma bir çözünme değil, metamorfozdur ve 'siborg (cyborg)' terimini de gündeme getirmektedir. Teknoloji ile etkileşime geçen tüm insanlar birer siborgdur ve siber uzay, kullanıcıya fiziksel bir deneyim yaşatmış olur.

Novak, mimarlığın algılanışını ve tasarlanma biçimini değiştiren siber uzayın, mimarlığı müzikal hale getirir şekilde kodladığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla, herhangi bir model müziğe de mimari bir yapıta da dönüştürülebilir. Bu dönüşümün nereye doğru gerçekleşeceğini, siber uzayın mimarı ve kullanıcısının istek ve düşleme kapasitesine bağlı olarak, bilginin düzenlendiği bir filtre-

6 <http://www.altx.com/int2/marcos.novak.html> (E.T.26.02.2020)

7 Duende Lorca'nın poetikasının önemli bir bileşenidir. Lorca, duendeyi bir 'güç' olarak, sanatçıdan sanatçıya değişen değil, özden kaynaklanan bir yaratım edimi olarak tanımlarken; Goethe, hissedilebilen ama açıklanamayan bir güçten söz ederken duendeyi kaştetmektedir (Güçbilmez, 2006: 3-14).

8 Novak'ın kullandığı dis/embodiment kavramındaki eğik çizgi (taksim işareti), kavramın gerçek bir bedenden ayrılma, çözülme, ölüm gibi anlamlar içermediğini; metamorfoz, reenkarnasyon gibi anlamlar içerdiğini temsil etmektedir (Novak, 1995). <http://www.altx.com/int2/marcos.novak.html> (E.T.26.02.2020).

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

leme süreci belirlemektedir. Böylece, siber uzayın mimarlık yaratması olanaklı hale gelir (Novak, 1992: 249).

Mevcut mimarlık, bilimin makroskopik ve mikroskobik mekân-zaman ilişkilerini inceleyebildiği çağda, oldukça sınırlı kalmıştır, dünyanın geniş sezgilerini oluşturmayı sağlayacak hiçbir yol geleneksel mimarlık tarafından üretilmemiştir. Birçok mimar yeni problemlere odaklanırken, çoğunluk, modernizm çerçevesinde, daha dar bir problem alanıyla ilgilenmiştir. Siber uzay mimarlığı problem alanını genişletmekte ve dünyayı bilme ve düşünme şekli ile mimarlığı yaratma şekli arasındaki boşluğu yok etme fırsatı kazandırmaktadır. Bilimin gerçekleriyle daha yakından ilişki kurabilen bir mimarlık, dünyayla da daha bağlantılı hale gelecektir (Novak, 1996b)⁹.

Novak'ın yaklaşımının geleneksel olan somut mimarlıktan 'öte' (trans-) olma durumu siber uzayda kurgulanmasıyla başlamaktadır. Siber uzayın sunduğu imkânlarla tutunan yaklaşım, siber uzayın terminolojisini bilir ve yeni bir terminoloji yaratır. Mimarlığın kurgulandığı zemin bilinegelenden öte olduğundan, müzik ile mimarlık ilişkisi de öte olacaktır.

Akışkan Mimarlık: İçerik, Özellikler ve Müzik ile İlişki

“Akışkan sözü ile hem bilginin içine girdiğimizde hem de bilgi fiziksel dünyaya aktarıldığında formun mevcudiyet ve veri tarafından yönlendirilebileceği fikrini ve sert bir değişkenliği içermeyi kastediyorum” (Novak, 1992: 250).

Novak, 'akışkan mimarlık' söylemi ile siber uzayda yenilikçi bir mimari algı ortaya koyar; varlıkların bir 'ruh'a sahip olduğunu öne süren animizm; zamanı kullanarak yerdeki/konumdaki değişikliği sağlayan animasyon; hem zaman hem mekân yoluyla formun değişikliğe uğraması olarak tanımlanan metamorfoz (mekânın senfonisi) kavramlarının tamamını akış olarak tanımlar. Akışkanlığı mimarlığın kategorik sınırlarını aşmak ve şiirsel düşünmenin yükleyebileceği, bilişsel olarak güçlendirilmiş ilişkilenebilir tanımlamak için de kullanır. Bu tanımlara göre, siber uzay da akışkandır; canlıdır, nefes alır, kullanıcı odaklıdır, dalgalanır, gerçek ötesidir, bir değer değişimiyle tamamı değişen bir yapıya sahiptir. Bu özelliklere dayanarak bir anlamda kentler oluşturmaktadır (Novak, 1992: 250-251).

Akışkan mimari fikrini başlatan, sabit olan her şeyin değişkenler ile yer değiştirebilme durumudur (Novak, 1996b)¹⁰. Novak, akışkanlığın oluşmasını sağlayan üç ayrı koşul

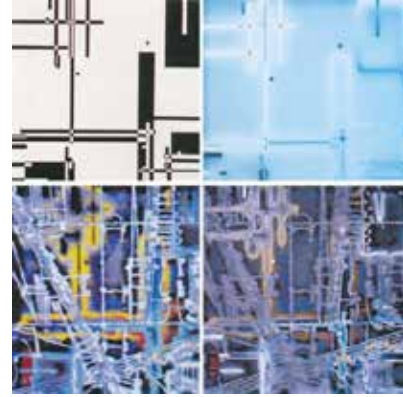
9 <http://www.ctheory.net/articles.aspx?id=76>
(E.T.26.02.2020)

öne sürer: ‘Ölçülebilir nesnenin yenisiyle değişmesi, çoğulculuk ve etkileşim.’ *Ölçülebilir nesnenin yenisiyle değişmesi*, parametrik mimari modeller üzerinden gerçekleşir; görülmemişlik fikri yerini *çoğulculuğa* bırakır ve bilgi çeşitli yönleriyle birbiri ile *etkileşime* girmeye izin verir. Söz konusu üç şart, ‘ilişkilerin mimarlığı’¹⁰ nı gündeme getirmekte ve değişken bir mimarlığı olanaklı kılmaktadır; nesnelerin tekilliği ortadan kalkmakta, birbiriyle ilişkisiz görünen unsurlar eşzamanlı olarak çaprazlanmaktadır, kavramların geleksel anlamları da çöküntüye uğramaktadır (Novak, 1988, 5-30).

Novak’ın akışkan mimarlıklarının oluşum sürecine bir örnek şöyledir: Kompozisyonlar bir algoritma ile yaratıldıktan sonra, çeşitli işlemlere tabi tutulur. Her aşamada farklı bir kompozisyon oluşur. İlk kompozisyon üst üste bindirme (superimposition), maskeleye ve filtreleme¹⁰ işlemlerine maruz bırakılarak çeşitlendirilir. Oluşan algoritmik kompozisyon taranmış veri ile birleştirilir. Böylece üç boyutlu hale gelen görüntü, ilk hali ile birleştirilerek siber uzayda konumlandırılır, bu aşamada daha fazla işleme maruz bırakılır. Son aşamada görüntü dinamik hale getirilir.

10 Bir nesne içine bir verinin gizlenmesi yöntemlerinden olan görüntü steganografisinde, oldukça sık kullanılan yöntemler üst üste bindirme (superimposition), maskeleye ve filtrelemedir. Bu yöntemler, görüntü içinde bilgi gizlemeyi sağlamakta ve matematiksel tabanlı kurallar içermektedir (Rădescu ve Gliga, 2004: 17-24).

Geçici, sürekli değişen görüntüler elde edilir. Üretilenler akışkan mimarileri oluşturur (Benedikt, 1992: 118-119). (Resim 1).

Resim 1. (Sol Üstte) Algoritmik Kompozisyon, (Sağ Üstte) Üst Üste Bindirme, Maskeleye ve Filtreleme İşlemleri, (Altta ki İki Görüntüde) Taranmış Verinin Algoritma ile Birleştirilmesi¹¹

Akışkan mimariler ‘dalma/sarmalanma (immersion)’ ile ilişkilidir. Dalma/sarmalanma dijital medya teknolojileri ile ilişkili kullanılan bir kelimedir; bir şeyin için dalma olayı, deneyimi olarak tanımlanabilir; mental bir durum içerir (Doğramacı ve Liptay, 2015: 1-9).

Akışkan mimarlığın bir başka anahtar kavramı *gezilebilir müzik (navigable music)*’tir. Novak çalışmalarını aynı zamanda bu kavramla nitelendirmektedir. Bir müzik kompozisyonu için bilgisayar ortamında geliştirilen

11 http://www-personal.umich.edu/~chanceh/main/P_02/index.html#page01 (E.T.14.03.2020)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

algoritmaların mimarlık oluşturmak için kullanılması gezilebilir müziğin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Gezilebilir müzik, rengi, formu sürekli değişen, zamanın ve kullanıcının hareketiyle şekillenen 4 boyutlu akışkan bir mimarlık üretmektedir (Novak, 1995)¹²⁷.

“Eğer akışkan mimarlığı, uzayda bir senfoni olarak tanımlarsak, bu açıklama yetersiz kalır. Bir senfoni süresi içinde değişmesine rağmen, sabit bir nesnedir ve tekrarlanabilir. Akışkan mimarlık bundan daha fazlasıdır. Uzayda bir senfonidir, ancak asla tekrarlamayan ve gelişmeye devam etmeyen bir senfoni. Mimarlık bedenlerimizin uzantısı ise, kırılğan ‘ben’in koruyucusu ve aktörü ise, akışkan mimarlık da kendi kendinin değişen koruyucusu olma halinde ‘ben’dir. Dolayısıyla, onun da bizim gibi kimliği vardır, ama bu kimlik yalnızca onun yaşamı süresince açığa çıkar / görünür” (Novak, 1992: 251).

Akışkan mimarlık sadece politik, ekonomik, tarihi olay ölçeğini değil, bilişsel ve müzikal ölçekte mimarlığın aktif bir ögesi olan zamanın yeniden problem olarak ele alınmasının önünü açmaktadır. Bu yeni mimarlıkta form kurguyu izlemektedir (Novak, 1996b)¹³¹⁰.

Akışkan mimarlık anlayışında, mimarlığın bilinenden daha dinamik ve etkileşimli olabileceği iddia edilmektedir. Somut dünyanın aksine, siber uzayda gerçekleşen bu akışkanlığın mimarlık oluşturabildiğini belirten anlayış, mimarlık disiplinine önemli bir girdi sağlamaktadır.

Novak’ın transLab’daki çalışmaları incelendiğinde, 4 ayrı ‘dünya’ tanımlaması yapıldığı gözlenmiştir. Bunlardan ilki ‘um-welt’, yaratıkların dünyasıdır; bir yaratığın dünyayı görme biçimi olarak düşünülebilir. Diğeri, ‘mit-welt’, başkalarıyla olan dünyadır ki bu sosyal dünya olarak tanımlanabilir. Üçüncüsü, ‘eigen-welt’ (Resim 2), öz-benlik dünyasıdır. Bu dünyayı tanımlarken Novak’ın kullandığı görsel, kendi beyninden fMRI¹⁴ tekniğiyle alınan verilerin Sanal Gerçeklik (VR) ortamına dönüştürüldüğü ortamın anlık bir görüntüsüdür. Sonuncu dünya ‘über-welt’, kişinin ne aradığıdır; ruhsal bir arayıştan söz edilmektedir (Novak, 2016)¹⁵⁴.

14 fMRI (Functional magnetic resonance imaging) Belirli etkilere ya da duygulanımlara beynin hangi bölgesinin nasıl tepki verdiğini belirlemek için kullanılan bir mr (magnetik rezonans) yöntemidir. <https://psychcentral.com/lib/what-is-functional-magnetic-resonance-imaging-fmri/> (E.T. 26.02.2020)

15 <https://www.youtube.com/watch?v=pKBvWjBZ6wI&feature=youtu.be&t=15> (E.T.28.02.2020)

12 <http://www.altx.com/int2/marcos.novak.html> (E.T.26.02.2020)

13 <http://www.ctheory.net/articles.aspx?id=76> (E.T.26.02.2020)

Resim 2. Novak'ın Beyninden Alınan Verilerin Sanal Gerçeklik Ortamı (Novak, 2016)⁴

Kısacası, Novak'ın siber uzayda gerçekleştiren çalışmalarında yapı taşları siber uzayın sağladığı biçimsel olanaklar değil, sosyallik, özbenlik, zihin, ruhsal arayış gibi konulardır. Dolayısıyla, bu mimarlık yapma biçiminin duyumsamalara ve duygulanımlara açtığı aralığın oldukça geniş olduğu söylenebilir. Akışkan mimarlık-müzik ilişkisi bu duyumsamalar, duygulanımlar, algılar üzerine temellenen archimusic kavramını doğurmuştur.

ArchiMusic, Müzik Olmaya Çalışan Mimari

Duyumsamalar ve duygulanımların yön verdiği akışkan mimarlık projelerinde mimarlık-müzik ilişkisinin nasıl ele alındığı, archimusic kavramının açıklanması ve ilgili projelerin incelenmesi ile ortaya konulacaktır.

“Müzik, özellikle bilgisayar müziği, siber uzayın yeni ‘akışkan mimarlığı’¹⁶ni öğretmek için çok şeye sahip olacaktır. Mimarlık ise,

müziğin, seşten ve dolayısıyla lineer zamandan kurtulmasını sağlayacaktır. Mimarlık ve müzik birlikte, insanın bilişsel ve duyuşsal aygıtlarının işleyişine en yakın sanatlar olarak ayakta duracaktır.” (Novak, 2007)¹⁶⁶.

Novak mimarlık ile arkitektonik düşüncenin daima basit bir ihtiyacın ötesinde ilgi alanlarına sahip olduğunu vurgularken, bu iki kavramın arasındaki ayrımın önemine de dikkat çekmektedir. Mimarlık, fiziksel ya da sanal bir ortam içinde insanların yerleşimi ile ilgili iken, arkitektonik düşünce karmaşık bir organizasyon ve homojen olmayan bir bileşimin koordinasyonu olarak anlaşılabilir. Müzik ve müzikal düşünce arasında da benzer bir farklılık bulunmaktadır. Müzikal düşünce sesi aşan, müziğin ötesine ulaşan bir görünüm oluşturmaktadır. Novak, müziğin kendi sınırını aşması konusunda sık sık tını¹⁷ (timbre, tone color) kavramına dikkat çekmektedir. Tını aslında, formant yapıdaki çeşitlilik, spektral enerji kayması olmasına rağmen, dinleyen, sesleri zamana dayanarak değerlendirir. Bu kavram mimarlık alanına da çevrilebilmektedir. Örneğin, mekânsal frekanslara uygulanan tını anlayışı, zaman içinde akışkan olan görsel dokudaki nitel farklılıkları açıklamaktadır. Kısacası, müzikal ya da mekânsal

¹⁶ https://musicandarchitecture.weebly.com/uploads/2/5/3/7/25377417/document_4.pdf (E.T.26.02.2020)

¹⁷ Tını: Müzikte, bir sesin niteliği, kalitesidir (Say, 2002: 518).

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

kaygılar, içlerinde barındırdıkları kavramların ötesine taşmaktadır (Novak, 2007)⁶. Novak, müzikal algoritmaların sanal dünyalarda daha etkili olmasını, daha fazla kontrol sağlamasını hedeflemektedir. Müzikal algoritmalar ile dünyalar içinde etkinlikler oluşturulması, aynı algoritmaların müziği de oluşturması, eş zamanlı olarak interaktif birimin nesnelere ve atmosferlerin davranışını da yönlendirmesi ve bu kurgu ile insanın tüm davranışlarına cevap veren bir ortam yaratılması amaçlanmaktadır (Novak, 1995)¹⁸⁷.

‘ArchiMusic’ fikri yeni bir mekân-zaman ilişkisi arayışına katkı sağlamaktadır (Novak, 1996b)¹⁹¹⁰. Bu kavramdan binaların akabileceği ve müziğin yaşanabileceği bir yer anlaşılmalıdır. Mimarlık ve müzik arasındaki ayrım bir kenara bırakılmalı ve ikisinin kombinasyonundan doğan archimusic’e sanat ve bilim birlikteliği olarak bakılmalıdır (Novak, 2007)⁶.

Archimusic Novak tarafından, iki ayrı şekilde ele alınır: Enformasyon içinde bulunan archimusic, mimarlık ve müziğin siber uzayın içine doğru genişletilmesi olarak tanımlanabilir. Bu yaklaşım archimusic’in ilk adımıdır. Mimarlık ve müzik, bu şekilde fiziksel sınırlılıklarını terk etmekte, yeni ortamının gereklilik-

leri ile karşılaşmaktadır. Teknolojinin temel yapı unsuru, bilgisayar mikroçipleri, insanın karakteristik özelliği ile temas etmemektedir ve istikrarlı bir yapısı bulunmaktadır. Ancak siber uzayın archimusic’i insan tarafından değişmekte ve yaşanmaktadır. Archimusic gibi keşifler, genetik algoritma, hücresel otomatlar, yapay yaşam gibi fikirlerin kullanımını da içermektedir. Yukarıdan aşağıya tasarım (top-down design) yaklaşımına gerek kalmaksızın, zaman içinde ‘kendiliğinden’ gerçekleşen kompozisyon düzeni enformasyonun archimusic’ine yol açmaktadır. Enformasyonun archimusic’i ise siber uzayın yapay doğasında doğrudan var olan mimarlık ve müzik olarak tanımlanabilir. Bilimsel görselleştirme ‘hacimsel görselleştirme’ye doğru evrilirken, ses sentezi de basit elektronik bazlı seslerden üç boyutlu ‘sanal akustik göstergelere (virtual acoustical displays)’ doğru evrilmiştir. Novak’ın ortaya koyduğu yeni anlayışının gerektirdiği yöntem ise, archimusic’in ses sentezi (sonifikasyon²⁰) dir (Novak, 2007)²¹⁶.

Novak archimusic kavramını, 1991’de Banff Center for Arts’da, bir multimedya-mekân

18 ⁷<http://www.altx.com/int2/marcos.novak.html>
(E.T.26.02.2020)

19 ¹⁰<http://www.ctheory.net/articles.aspx?id=76>
(E.T.26.02.2020)

20 Sonifikasyon: Grafikler bir görselleştirme aracı olarak düşünülürse, sonifikasyon da verileri ses dalgaları haline getirmek olarak düşünülebilir (Tural vd. 2017) <http://www.ntboxmag.com/2017/07/24/muzik-haline-donusen-verileri-ve-notron-yildizini-dinlemek/> (E.T.28.02.2020)

21 ⁶https://musicandarchitecture.weebly.com/uploads/2/5/3/7/25377417/document_4.pdf
(E.T.26.02.2020)

projesi ve ilk akışkan mimari projesi olan ‘Dancing with the Virtual Dervish: Worlds In Progress’ ile gündeme getirmiştir. Proje akışkan mimarlık-müzik ilişkisinin gündeme geldiği ilk örnek olarak ele alınabilir.

‘Virtual Dervish’ odalarında kullanıcı (sanal derviş), müzik yoluyla devamlı bir iletişim halindedir. Böylece, müziğin kullanılabilir müzik haline geldiği, bilinen müzik anlamının daha az var olduğu söylenebilir (Novak, 1995)²²⁷ (Resim 3). Novak’ın Sanal Derviş projesindeki ilhamı semazenlerdir. Sema esnasında semazen dünya ile ilişkisini keserek, dönme hareketinde bulunmaktadır. Dönüş hareketi ve elbisesi gözlemlenebilirken, gizli dünyasındaki görüşünün ne olduğunu bilmek olanaklı değildir. Sanal Derviş projesine göre, yeni dünyanın semazenleri sanal dervişler olarak adlandırılabilir ve geleneksel semazenlerden farklı bir giyime sahiptirler. 1991’de üretilen projede sanal dervişin üzerinde elektronik eldiven, ekranlı kask ve kablolar bulunmakta iken, günümüzde sadece sanal gözlüğün olması yeterlidir. Görüşü ise, geleneksel olanın aksine, dış dünya ile paylaşılabilir. Tamamıyla bir ‘kök-sap’a bağlanan şekilde oluşan ‘dünya odaları’ sanal dervişin görüşünü oluşturan unsurlar olarak belirmektedir. Bu dünya odaları, Novak tarafından, teledünya (teleworld), sahne dünyası

(stagerworld), beden dünyası (bodyworld), sanal dünya (virtualworld) ve siber dünya (cyberworld) olarak belirlenmiştir. Aralarında hiyerarşi, baş ve son bulunmamaktadır; yalnızca birbirlerine öncülük etmektedirler. Projenin amacı, söz konusu dünyalar arası etkilenmelerin ve dünyaların birbirini kapsamının gerçekleşeceği bir ortam yaratmaktır (Novak, 1996a: 303-323). Novak, Michael Heim’in sanal derviş rolünü üstlendiği ve 15 dakika sürdüğünü sandığı bir seansta, 2,5 saat geçirdiğini vurgulayarak, projede sanal derviş olan kişilerin, zaman algılarını değiştirecek kadar yoğun deneyimler yaşadıklarına dikkat çekmektedir (Novak, 1995)⁷.

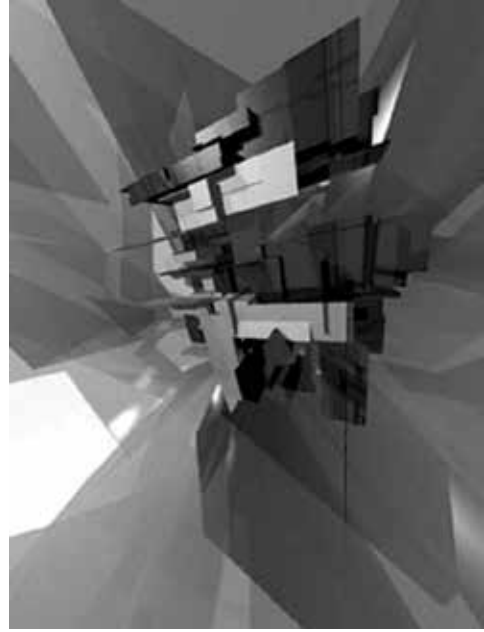
Resim 3. Archimusal Sinestezi (Novak, 2019)²³³

Bir diğer örnek olan *Trans TerraFirma*, siber uzay mimarlığının kavramsallaştırılması ve üretimi için yapılan bir araştırma projesidir (Resim 4). Webspaced üç boyutlu web tara-

²² <http://www.altx.com/int2/marcos.novak.html> (E.T.26.02.2020)

²³ <https://www.mat.ucsb.edu/researchLabs/transLAB/> (E.T.26.02.2020)

yıcısı için inşa edilen bir dizi şehir dünyalarından oluşan projede, portal görevi gören kelimeler mevcuttur. Dünyalar boyunca var olan ve hareket eden kelimeler bir ağ sistemi oluşturmaktadır. Kelime kümelerinden biri yıkıma uğramış şehir isimlerinden oluşurken, bir diğeri ölümcül hastalıkların isimleridir. Başka bir küme cümle parçalarını kullanmakta, şehirlerle ilişkilenebilmektedir ve dağıtım işlevine sahiptir. Bu sayede kullanıcının içinden geçebileceği üç boyutlu bir mekânsal şiir (spatial poem) icat edilmiş olunur. Üç boyutlu mekânın içindeki şekiller ses sentezine dayanarak oluşturulmuştur. Ancak söz konusu ses sentezi, sesin ait olduğu temel frekansa bağlı yapılmamıştır. Sesin frekansının üst tonlarının yapı, orantı ve başlangıç desenleri sesin karakteri olarak belirlenmiştir. Temel frekans dalgası üzerinde, sesin karakteri, daha yüksek frekanslı ve daha düşük genlikli (amplitude) alt dalgaların eklenmesi ya da çıkarılmasından kaynaklanan sapmalarla (perturbation) ortaya çıkarılmaktadır (Novak, 1996b)²⁴.

Resim 4. TransTerra Firma²⁵

TransVienna isimli çalışması ise, müzikal algoritmaları kullanarak dördüncü boyut yaratmaya yönelik bir diğer projedir (Resim 5). Enstalasyon 4 bölümden oluşmakta ve akışkan formların video projeksiyonunu sunmaktadır. Tümüyle matematiksel alanların manipülasyonları ile oluşturulmuş video projeksiyonu, dalgalanan sanal formlardan yakalanan fiziksel model, algılayıcı tarafından oluşturulan heykelsi form ile ses ortamı, enstalasyonun bölümleridir. Müzikal algoritma ile görüntü üretilmiştir, zamana bağlı olarak çoğaltılmıştır. Bunun sonucunda fiziksel bir bileşen olarak video projeksiyonunun algı-

24 ¹⁰<http://www.ctheory.net/articles.aspx?id=76>
(E.T.26.02.2020)

25 <http://h2o-arquitectura.blogspot.com/2005/12/trans-terra-form-liquid-architectures.html>
(E.T.28.02.2020)

sal akışlarından yakalanan bir form ve lens aparatı ile oluşturulan bir biçim çıkmıştır. Fiziksel olan statiktir, ancak, sanal kökenlerin karakterini ve akışkan mimarlığa dair bir önsezi içermektedir. Görünmez olan ise, kullanıcının görmeden dokunduğu ve sesini duyarak düşlemediği bir şekilden oluşur. Gözle görülebilenin dışında var olabilecekleri işaret eden bu proje, müzikal algoritmayı kullanma biçimi ile izleyicide sesin mekânını tanımlayacak hisler ve algılar oluşturmuştur (Novak, 2000)²⁶.

Resim 5. Novak'ın TransVienna projesine ait bir görsel (Novak, 2000)¹⁷.

Anlaşılabacağı üzere, Novak'ın oluşturduğu mimarlığın kendi terminolojisi, bilinen-geleneksel tüm mimari terminolojiden uzaktır. Mimarlık-müzik etkileşimi bu anlayışta, kurulmaya zorlanan bir ilişkiden doğmamaktadır. Etkileşimin kendisi doğrudan siber uzay mimarisini yaratmanın yolu olmaktadır. Du-

yusal ve duygusal algı, mimarlık-müzik etkileşiminde kendiliğinden önemli hale gelmektedir. Binanın ötesindeki mimarlık, zamanın ötesindeki müzik ile etkileşirken daima sanal ortamın içinde olunacağı da unutulmamalıdır. Novak'ın, çalışmalarını gerçek dünyaya çekmek gibi bir çabası da gözlenmemektedir. Bu nedenle, çalışmaların tamamı sanal mekânlar üretmektedir. Grafik olmaktan kurtulan mimarlık-müzik etkileşimi, siber uzayın sınırsızlığına terfi etmiştir.

BULGULAR

Kuramsal çerçeve içinde örnekleriyle özeltendiği gibi, Marcos Novak'ın somut mimarlığa yönelttiği algoritmik ve sayısal eleştirel söylem, akışkan ve zamansız bir yaklaşımı doğurmuştur. Yeni dünyanın mimarlığının sonsuz olasılıkları değerlendirebilen, 'kullanıcı odaklı' olmak yerine doğrudan kullanıcıyı merkezine alan, akıllı bina olmak yerine zihnin kendisinin üretimi olan bir mimarlık önermesi, mimarlık teorilerinin çoğunu ters yüz edecek potansiyele sahiptir. Novak çalışmalarını duyurduğu ilk zamanlarda göz ardı edilmiş, çağın giderek hız kazanmasıyla günümüzde dikkat çeker hale gelmiştir. Novak'ın yeniyi oluşturma motivasyonu kuşkusuz ki akışkanlaşması gereken somut mimarlık ortamıdır. Sınırsız potansiyel barındıran akışkan mimarlık, mevcut mimarlık kuramını yeniden ele almayı gerektirmektedir. Mimarlık ortamının akışkanlaşması statik-

²⁶ <http://www.archilab.org/public/2000/catalog/novak/novaken.htm> (E.T.27.02.2020)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

likten ve sınırlılıktan arınma olanağı tanımının yanı sıra, bugüne kadar sağlam temellere oturtulamamış mimarlık-müzik etkileşiminin meşruiyet kazanmasını da gündeme getirmektedir.

Tablo 1, somut ve akışkan mimarlık alanlarının özelliklerini karşılaştırmalı olarak ve aynı zamanda mimarlık-müzik etkileşimi bağlamında da özelleştirerek sunmaktadır.

Tablo 1. Somut Mimarlık-Akışkan Mimarlık Karşılaştırması

Somut Mimarlık	Akışkan Mimarlık
Statiktir	Dinamiktir
Topoğrafyayı yerin özellikleri oluşturur	Topografyayı olasılıklar oluşturur
Dural, kalıcı özelliktedir.	Sürekli değişken, akıcı özelliktedir.
Geleneksel fizik kurallarına bağlıdır.	Parametrelere bağlıdır; değişken fiziklidir.
Kullanıcı etkileşimi sınırlıdır.	Kullanıcı ile etkileşim sınırsızdır.
Görülmemişlik üzerine kuruludur.	Çoğulculuk üzerine kuruludur.
Nesnelerin tekiliğine odaklanır.	Nesnelerin değişkenliğine / çeşitliliğine odaklanır.
Disiplinler arası ilişki vardır.	Disiplinler ötesi ilişki vardır.
Bilineni temsil eder.	Bilinmeyen amaçlar.
Gerçektir.	Gerçek ötesidir.
Beden mekânın içindedir; mimarlık bedeninin uzantısıdır.	Beden daima mekâna aittir; mimarlık bedeninin kendisidir.
Algılanış beden ile gerçekleşir.	Algılanış bedenden ayrılmayı (dis/embodiment) esas alır.
Olay alanı veri mimarisini oluşturur.	Tüm bilgiler ve parametreler veri mimarisini oluşturur.
Olayların mimarlığını yaratır.	İlişkilerin mimarlığını yaratır.
Zamana uzun aralıklarda (20 yıl, 30 yıl, 80 yıl) tepki verir.	Zaman ile aynı hızda tepki verir.
Kullanıcı odaklı olmayı amaçlayabilir.	Kullanıcı iradesiyle şekillenir.
Lineer düşünce yapısı hâkimdir.	Şiirsel düşünce yapısı hâkimdir.
Form fonksiyonu ya da fonksiyon formu izler.	Form kurguyu izler.
Erişilebilirlik ölçümü gerektirir.	Aktarılabirlik ölçümü gerektirir.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Tablo 2. Somut Mimarlık-Müzik İlişkisi ile Akışkan Mimarlık-Müzik İlişkisi Karşılaştırması

Somut Mimarlık-Müzik İlişkisi	Akışkan Mimarlık-Müzik İlişkisi
Sabit grafik/figüratif sonuç verir.	Değişken görünümler sonucu verir.
Somut mimari tasarım ürünü verir.	Soyut mimarlık-müzik ürünü verir.
Dural, tekrarlanabilir mimarlık ürünü verir.	Tekrarlanmayan, 4 boyutlu, akışkan bir mimarlık üretir.
Mimarlığa 'donmuş müzik', müziğe 'erimiş mimarlık' olarak yaklaşır.	Mimarimüzik (archimusic) yaklaşımı ile mimarlık ve müziğin birbirine dalmasını / sarmalanmasını (immersion) sağlar.
Kullanıcı deneyimi odaklı olabilir.	Kullanıcı deneyimine bağlı olarak şekillenir.
Binalar yaşanırdır; müzik akıcıdır.	Binalar akıcıdır, müzik yaşanırdır. (Archimusic)
Müzik kullanılamaz, salt dinlenilebilir müziktir.	Müzik, kullanılabilir müzik haline gelir.
Duygulanımsal çıkarımlar yapılabilir.	Duygulanımsal gerçeklik ile doğrudan bağlantı kurulur.
İlişkinin var olduğu mimarın söylemlerinden, tasarım tekniğinden ya da kullanıcının yorumlarından çıkarılabilir.	Üretim müzik-beden-mekân üzerine gerçekleşir.
Matematiksel bir benzeşim yaratabilir.	Algoritmalarından oluşur.
Sınırlıdır.	Sınırları somut dünyaya nispeten genişlemiştir.

TARTIŞMA

Novak'ın önerdiği akışkan yapılar bugün yalnızca bilgisayar ortamında deneyimlenebilmekle birlikte, gelecek mimarlığının neye dönüşmesi gerektiğini, somut dünyadaki her bir unsurun yerine hangi yeni unsurun konmasıyla bu deneyimin somut dünyaya da taşınabileceğini tartışmak gereklidir.

Bulgular bölümünde yapılan karşılaştırmalara bakıldığında, somut mimarlığın şu özelliklerinin de farkında olmak gereklidir: Akışkan

mimarlıkta zamansızlaşan mimari, gerçekte somut mimarlıkta da zamansızdır. Akışkan mimarlığın kolay ve hızlı gerçekleşen kullanıcı etkileşimli sürekli dönüşüm önerisi, somut mimarlığın mevcut statikliği nedeniyle gerçekleşemez gibi görünmekle birlikte, somut mimarlığın da sürekli dönüşüm içinde olduğunu kabul etmek gerekir. Bir mimar ya da mimarlık ofisi yaşam döngüsü içinde, bir yer için kalıcı nitelikte ürettiği tekil yapıt için birden fazla kere çalışabilmekte, hayatın değişen dinamikleri karşısında kalıcılık id-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

diasına tutunamamakta, 30-40 yıl sonra aynı yapıttan bir başka yapıt doğurmak zorunda kalabilmektedir. Tekil yapılar üzerine yapılan tekil okumalar bu dönüşümleri tanılayamazlar; bunun yerine, yer için yapılacak uzun zamana yayılan okumalar, o yere önerilmiş bütün somut çözümlerin birbirleriyle ilişkilendirilmesi, somut olanın da bir akışının olduğunu ve bu akışın da 21. yüzyıl teknik olanaklarıyla geçmiştekinden çok daha hızlı gerçekleşmekte olduğunu gösterebilir. Bu da, sanal ve somut mimarlığın her ikisinin de zamanı aşmak için dönüşmek zorunda kalma özelliğini içerisinde bir çekirdek olarak taşıdıkları gerçeğini gündeme getirir. Bu çekirdek, somut mimarlığa bakış ve onu üretim biçimimizi gelecekte diğer her şeyden daha çok yönetecek gibi görünmektedir.

Bir diğer tartışılması gereken konu, akışkan mimarlık-müzik ilişkisinin mevcut yaklaşımların içindeki yeridir. Literatürde, mimarlık-müzik arasında kurgulanan ilişkiler incelenirse, beş ayrı yaklaşım ile karşılaşılmaktadır. Bunlardan biri, mimarlık ve müziğin özelliklerinden doğan benzetmelerin / benzeşimlerin edebi (sözel) olarak ifade edildiği *metaforik bağlantılar* yaklaşımıdır. Bir diğeri, iki disiplinin de barındırdığı matematiksel ve geometrik unsurların arasında kurulan ilişkilere odaklanan *sayısal ve geometrik arakesit* yaklaşımıdır. İçinde müzik üretilen mekânların özellikleri üzerine yoğunlaşarak kurgulanan *teknik*

çakışım yaklaşımı bulunmaktadır. Mimarlık ve müzik arasında analogi yoluyla tasarlanan ya da projelendirilen çıktıları sağlayan *analogik yöntemle üretim* bir diğer yaklaşımdır. Son olarak literatürde teknolojinin gelişmesiyle algoritmalara bağlı sayısal ilişkilerin daha kapsamlı kurulmasını sağlayan yaklaşım *bilişsel arakesit* olarak tanımlanabilir (Özkan Üstün ve Dinç Kalaycı, 2017: 16-36). Tüm bu yaklaşımların ortak özelliği, kalıcı, statik mimarlık ürünleri üzerinden müzik ile ilişkilenebilir ve duyu, algı, duygulanım gibi önemli öğelere temellenmemeleridir. Mimarlığın bir sanat ile kurduğu ilişki, yalnızca sözlerden ve sayılardan ibaret olduğunda, sanatın ve mimarlığın bireylerin duyularına ve duygularına yönelik olma özelliği birbiri ile çakışmamaktadır. Marcos Novak'ın akışkan mimarlık yaklaşımında bulunan müzik anlayışı ise, hem müziğin, hem mimarlığın bilinenden öte olması durumunu sunmaktadır ki bu durum, her iki disiplin için de bir yeniliktir. Müzik bilinen müzik olmaktan, mimarlık bilinen mimarlık olmaktan çıkmaktadır. Kurgulanan bu yeni yaklaşımların içinde grafik unsurlar elbette vardır. Ancak, ilişkinin bireyin duyusuna, algısına ve duygularına temellenmesi diğer yaklaşımlardan ayrışmasını sağlamaktadır.

Bilişsel arakesit yaklaşımının dijital ortamda kurgulanması nedeniyle akışkan mimarlık-müzik yaklaşımı ile karıştırılması olasıdır. Ancak aralarındaki en önemli fark, mimarlığı ve

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

siber uzayı ele alış biçimlerinden kaynaklanır. Bilişsel arakesit yaklaşımı, siber uzayda kurulmuş mimarlık ve müzik yazılımları içinde, somut ortamda gerçekleşmesi muhtemel statik mimari ürünler ortaya koyarken, akışkan mimarlık zamansızlığa, çoğulluğa, şiirselliğe, bilinmezliğe temellenen ve sürekli değişen bir mimariyi, siber uzayın kendisini tasarlayarak kullanmaktadır.

SONUÇ

Marcos Novak'ın ortaya koyduğu akışkan mimarlık yaklaşımı somut mimarlıktan ayrışan yönleriyle öte hale gelirken, müziği ele alış biçimi bakımından da mimarlık-müzik ilişkisine öte bir yaklaşım sunmaktadır. Bu bakımdan akışkan mimarlık-müzik ilişkisi literatürdeki altıncı mimarlık-müzik ilişkisi yaklaşımı olarak tanımlanabilir.

Akışkan mimarlığın doğası müzik ile oluşan ilişkinin bireyin duyu, algı ve duyguların etrafında şekillenmesini sağlamaktadır. Tartışma bölümünde ele alınan zamansızlaşma konusu somut mimarlığın da akışkan mimarlığın en önemli unsuruna sahip olduğunu göstermektedir. Öyleyse, somut mimarlık ve müzik arasında kurgulanan yaklaşımlar grafik / figüratif olmaktan uzak sonuçlar nasıl oluşturabilir? Bu sorunun olası bir cevabı mevcut mimarlık-müzik etkileşimi anlayışlarının, yeni ilhamlara ve yeni etkileşim denemelerine olanak sağlayacak şekilde evrilmesidir, Novak'ın önermesi

bu yöndedir. Olası diğer cevaplar, bir başka çalışmanın konusu olarak geleceğe bırakılmıştır.

KAYNAKÇA

ARAS, L., (2015). Tafuri ve Venturi'den öğrendiklerimiz, Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, 4(2):98-110 Doi: 10.17365/TMD.201549622

BENEDİKT, M., (1992). Cyberspace: first steps. 3. Baskı. Cambridge: The MIT Press, ss.118-119

DOĞRAMACI, B., LIPTAY, F., (2015). Immersion in the visual arts and media. Hollanda: Brill | Rodopi, ss.1-15

GREGOTTI, V., (2016). Mimarlık üzerine 17 mektup. İstanbul: Janus Yayıncılık, ss.65-256

GÜÇBİLMEZ, B., (2006). Lorca'da zamanın temsili ve duende, Tiyatro Dergisi, (9):3-14.

GÜLEÇ, G., (2019). Eleştirel mimarlık kuramı üzerine güncellemeler, Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, 18(3):59-76 Doi: 10.17365/TMD.2019.3.3

HEİDEGGER, M., (2014). Varlık ve zaman. A. Yardımlı (Çev.), İstanbul: Idea Yayınevi, ss.38-62

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

LYNN, G., (2002). Canlanan biçim. N. Toğay (Çev.), İçinde Mimarlık ve Sanallık, İstanbul: Boyut Kitapları, ss.63-69

MERLEAU-PONTY, M., (2016). Algının fenomenolojisi. İstanbul: İthaki, ss.213

NOVAK, M., (1988). Computational composition in architecture. İçinde Computing in Design Education: ACADIA Conference Proceedings, Florida: University of Florida, ss.5-30

NOVAK, M., (1992). Liquid architecture in cyberspace. İçinde M. Benedikt (Ed.), Cyberspace: First Steps, 3. Baskı, Cambridge: The MIT Press, ss.225-254

NOVAK, M., (1996a). Dancing with the virtual dervish: world in progress. İçinde M. A. Moser, D. MacLeod (Ed.), Immersed In Technology: Art And Virtual Environments, Cambridge: M.I.T. Press, ss.303-323

ÖZKAN ÜSTÜN, G., DİNÇ KALAYCI, P., (2017). Mimarlık- müzik etkileşiminde yöntemsel yaklaşımlar, Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, 10(1):16-36 Doi: 10.17365/TMD.2017.1.013.x

ÖZKAN ÜSTÜN G., DİNÇ KALAYCI P., (2018). Tasarım süreçlerinde duygulanımsal benzerlikler: Mimarlık-müzik özelinde ampirik araştırma. İçinde Z.Ö.

Parlak Biçer (Ed.), Mimarlık Planlama ve Tasarım Araştırmaları, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, ss.53-76

PALLASMAA, J., (2011). Tenin gözleri. İstanbul: Yem Yayın, ss.52-62

RĂDESCU, R., GLİGA, R., (2004). An introduction to steganography, UPB Scientific Bulletin C: Electrical Engineering, 64(1-4): 17-24

SAY, A., (2002). Müzik sözlüğü. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları, ss.518

SHARR, A., (2010). Mimarlar için Heidegger. İstanbul: YEM, ss.12-30

İNTERNET KAYNAKLARI

NOVAK, M., (1995). Architects or worldbuilders?: Interview with Marcos Novak. K. Mork, The Write Stuff Interviews.

<http://www.altx.com/int2/marcos.novak.html> (E.T.26.02.2020)

NOVAK, M., (1996b). Transmitting architecture: The transphysical city. A. Kroker, M. Kroker (Ed.).

<http://www.ctheory.net/articles.aspx?id=76> (E.T.26.02.2020)

NOVAK, M., (2000). TransVienna.

<http://www.archilab.org/public/2000/catalog/novak/novaken.htm> (E.T.27.02.2020)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

NOVAK, M., (2007). The music of architecture: Computation and composition.

https://musicandarchitecture.weebly.com/uploads/2/5/3/7/25377417/document_4.pdf
(E.T.26.02.2020)

NOVAK, M., (2011). A call for kami: Talking to Marcos Novak/Raportör: Per-Johan Dahl. <http://www.cluster.eu/2011/05/17/a-call-for-kami-talking-to-marcos-novak/>
(E.T.26.02.2020)

NOVAK, M., (2016). Konferans sunumu [video kaydı]. Marcos Novak presentation, The MIT Open Documentary Lab Virtual Reality Conference, Cambridge.

<https://www.youtube.com/watch?v=pKBvwjBZ6wI&feature=youtu.be&t=15>
(E.T.28.02.2020)

NOVAK, M., (2019). TransLab.

<https://www.mat.ucsb.edu/researchLabs/transLAB/> (E.T.26.02.2020)

PİMENTA, E.D.M., (2007). Sanal mimarlık ve hiperyüzeyler. <https://v3.arkitera.com/g57-sanal-mimarlik-ve-hiperyuzeyler.html?year=&aID=562> (E.T.07.10.2020)

TURAL, M.S., ÇELİK, G., ULUSOY, E., DAŞTAN, S., (2017). Müzik haline dönüşen veriler ve nötron yıldızını dinlemek.

<http://www.ntboxmag.com/2017/07/24/muzik-haline-donusen-verileri-ve-notron-yildizini-dinlemek/> (E.T.28.02.2020)

<http://h2o-architectura.blogspot.com/2005/12/trans-terra-form-liquid-architectures.html> (E.T.28.02.2020)

http://www-personal.umich.edu/~chanceh/main/P_02/index.html#page01
(E.T.14.03.2020)

<https://psychcentral.com/lib/what-is-functional-magnetic-resonance-imaging-fmri/> (E.T. 26.02.2020)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: Architecture has been a permanence / staticity oriented discipline within the historical process. Therefore, the interdisciplinary relations with music have remained mostly formalistic (Özkan Üstün and Dinç Kalaycı, 2017: 16-36; Özkan Üstün and Dinç Kalaycı, 2018: 53). Today, due to the effects of technology and digitalization, a rapid transformation is observed in architectural practices. Concepts such as virtuality, cyberspace, and digitalization have become new problems of architecture. According to Lynn, when architecture moves away from this staticity, it does not lose its foundation and essence, on the contrary, it becomes diverse, advanced (Lynn, 2002: 63). One of the approaches that seek answers to these new problems is the liquid architecture approach of M. Novak. Liquid architecture has the potential to differ from concrete architecture music relationships in the literature in that it involves music and claims that music can be architecture and architecture can be music. **Aim:** The architecture-music relationship methods along the historical process can be classified as metaphorical connections, numerical and geometric intersection, technical connections, analogical production, and cognitive relations (Özkan Üstün and Dinç Kalaycı, 2017: 16-36). In this study, it is aimed to show that the liquid architecture approach that Novak has constructed in cyberspace establishes an architecture music relationship *beyond* the existing architecture music interaction approaches. It is discussed how the abovementioned *beyondness* occurs in liquid architecture. Since the sensory and affective dimension that arises in architectural music interaction is questioned, this research contributes to both the disciplines of architecture and music. The hypothesis of this research is that using digital tools in the relationship between architecture and music will prioritize sensation and affection in architectural design. **Method:** In this study, in order to examine the relationship between the architecture and music, identifying the liquid architecture, revealing the intellectual and critical foundations, and examining case studies were determined as the method. The terminology of the new architectural environment that Novak created is also different from what is known. In this respect, in order to analyze the relationship, it is necessary to examine the mentioned architecture form. Case studies are sufficient to demonstrate the relationship between liquid architecture and music. After examining the relationship, it was discussed in comparison to the methodical approaches in the concrete architecture music interaction. Thus, it was envisaged that a new methodical approach to architecture music interaction will be introduced in the literature. **Findings and Results:** Concrete architecture has certain qualities such as being static, permanent, connected to physical properties, focused on the singularity of

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yılı: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

objects, built on the uniqueness, and connected to events. In contrast, liquid architecture has the qualities such as being dynamic, variable, fluid, with varying physics, parameter-dependent, focused on the diversity of objects, based on pluralism, connected to relationships and poetic, obscure and timeless. In these aspects, liquid architecture has the potential to reverse many of the theories of architecture. Considering these factors, it can be mentioned that concrete architecture music interaction approaches produce fixed / graphic, repetitive results, involve music types that are unusable and solely listenable, create mathematical affinity, are limited, and can produce affective inferences. As per the relationship between the liquid architecture and music, it can be mentioned that it produces variable, non-repetitive and 4-dimensional results, involves usable kinds of music, consists of algorithms, has relatively wider boundaries and directly connects with affective reality. In this context, it can be argued that the liquidization of the architectural environment will bring a beyond (*trans-*) approach to the relationship between architecture and music, which has not been consolidated until now, and it will bring legitimacy. These comparisons have certain differences. However, it is also necessary to mention about a similarity between concrete architecture and liquid architecture. The timelessness of liquid architecture, proposed by Novak, is a quality also encountered in concrete architecture. In liquid architecture, the timelessness is easy to trace, its user-interactive structure supports continuous transformation and timelessness becomes discernable. However, in concrete architecture, tracing the timelessness is an act that takes longer. Although concrete architecture clings to the discourse of permanence, the transformation of buildings into another structure within 30-40 years is an example of being liquid. Similarly, concrete architecture also contains a liquid aspect in itself. It is more difficult to trace the timelessness of concrete architecture through individual building examinations; but how the technical opportunities of the 21st century bought along transformations and liquidity on a larger scale should not be ignored. In this case, it can be argued that the relationship of concrete architecture and music may have some potential that also exists in liquid architecture. In this research, it was also determined that it was necessary to compare the relationship between the liquid architecture music and the cognitive intersection approach, which is among the methodical approaches of concrete architecture music intersection. Because both of the relationship types involve the subjects of digitality, cyberspace, virtuality and are likely to be confused. The difference between them is the way they handle digitality, cyberspace and virtuality. The cognitive intersection approach uses cyberspace as a tool that incorporates a variety of architecture and music software. However, liquid architecture produces its architecture by designing cyberspace, and claims that the poetic nature of the archi-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:485 K:238

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

ecture it produces is music, while the music that is composed is architecture. In this respect, it is in close relation to the sensory and affective world of the user. It is diverged from the formal approach of cognitive intersection. **Conclusion:** Considering Marcos Novak's liquid architecture, his handling of cyberspace, and his attitude towards concrete architecture, it is observed that these are parts of a beyond (*trans-*) approach. The way he deals with music with his *beyond* (*trans-*) identity also diverges from the approaches of concrete architecture music interaction. In this context, the liquid architecture music relationship can be defined as the sixth architecture music interaction methodical approach in the literature. The most distinctive feature of the sixth approach, which distinguishes from other approaches, is that it creates a sensory and affective connection between architecture and music. It employs this through centralizing the body (person) and via the timelessness phenomenon. Given the timelessness of concrete architecture, it is obvious that the interaction of architecture with music, which does not occur in cyberspace, has the potential to evolve into a sensory and affective content. But how this could happen might be handled as a subject by further studies in the future.

RİZE DEREPAZARI TURİZM POTANSİYELİNİN ARTTIRILMASINA YÖNELİK PLANLAMA STRATEJİLERİ ¹

PLANNING STRATEGIES FOR INCREASING THE TOURISM POTENTIAL OF RİZE DEREPAZARI

Çiğdem BOGENÇ

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü,
Rize / Türkiye

ORCID ID:0000-0003-2790-6614

Öz: Amaç: Bu makalede Doğu Karadeniz Turizm Master Planı stratejileri kapsamında Derepaazarı'nın peyzaj planlama ve tasarım kararlarının geliştirilmesi hedeflenmiştir. **Yöntem:** Üç farklı peyzaj niteliğine sahip ilçenin özellikleri dikkate alınarak çalışmanın yöntemi kurgulanmıştır. Yöntemin I. aşaması alana yönelik planlama stratejilerinin irdelenmesi, II. aşaması doğal-kültürel veri analizlerinin yapılması, III. aşaması çalışma alanına yönelik peyzaj planlama ve tasarım önerilerinin geliştirilerek önerilerin çalışma grupları tarafından irdelenmesinden oluşmaktadır. **Bulgular:** Çalışmalar sonucunda; Derepaazarı'nın doğal ve kültürel özelliklerini koruması, turizm master planının da yayla koridoru kapsamında yer alması, yöresel lezzetlerin varlığı, tarımsal üretimin geleneksel yöntemlerle yapılması, bozulmamış kıyı özelliği, kullanılabilir peyzaj karakter niteliğinin varlığı, Derepaazarı'nın turizm master planının olmaması, farklı tipte turizm aktivitelerinin sunulmaması, kentsel imaj eksikliği, rekreasyonel alanların farklı rekreatif etkinliklere imkân vermemesi ve kentte yaşayan bireylerin kentsel yaşam adabından yoksunluğuna ilişkin verilere ulaşılmıştır. **Sonuç:** "Başarılı bir şekilde analiz edilen doğal-kültürel veriler peyzaj tasarım sürecini yönlendirerek özgün ve sürdürülebilir tasarımların gelişmesini sağlayarak bölge turizmüne katkı sunar." hipotezine dayanan çalışmanın sonuçları peyzaj analizinin planlama /tasarım sürecini olumlu yönde etkileyerek doğal ve kültürel peyzajların koruma-kullanma dengesi kurularak planlama /tasarım dahil edilebileceğini göstermiştir. Bu bağlamda yapılacak her türlü planlama/tasarım Derepaazarı'nın turizm gelişimini geliştirirken doğal-kültürel peyzaj değerlerinin sürdürülebilirliğinde sağlayacaktır. Geliştirilen turizm planlama stratejileri doğrultusunda yapılan planlama/tasarımlar Derepaazarı'nın kentsel imajına katkı sunarken turizm etkisi altında tanınırlığını artırarak ekonomisini de geliştirecektir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Kentsel Peyzaj Planlama, Tasarım, Kırsal Peyzaj Planlama, Kıyı Peyzajı

Abst: Purpose: This article aims to develop the landscape planning and design decisions of Derepaazarı within the scope of the Eastern Black Sea Tourism Master Plan strategies. **Method:** The method of the study has been designed, taking into account the features of the district with three different landscape features. The first stage of the method is to examine the planning strategies over the area. The second stage is the natural-cultural data analysis. The third stage consists of developing landscape planning and design suggestions for the study area and examining the suggestions by the study groups. **Findings:** As a result of the studies, the following data were obtained: Derepaazarı preserves its natural and cultural features, the tourism master plan is included in the scope of the plateau corridor, the presence of local flavours, the agricultural production is carried out with traditional methods, the intact coast, the presence of usable landscape character quality, the lack of tourism master plan of Derepaazarı, the lack of different types of tourism activities, the lack of presentation, lack of urban image, the fact that recreational areas prevent different recreational activities, and individuals living in the city lack of urban living manners. **Conclusion:** The results of the study based on the hypothesis, which is the fact that "the natural-cultural data analysed successfully contributes to the tourism of the region by directing the landscape design process and enabling the development of original and sustainable designs," showed that landscape analysis can positively affect the planning/design process and that natural and cultural landscapes can be included in planning/design by establishing a conservation-use balance. All kinds of planning/design to be carried out in this context will improve the tourism of Derepaazarı while ensuring the sustainability of natural-cultural landscape values. While planning/designs made in line with the tourism planning strategies developed will contribute to the urban image of Derepaazarı, it will also improve its economy by increasing its recognition under the influence of tourism.

Keywords: Tourism, Urban Landscape Planning, Design, Rural Landscape Planning, Coastal Landscape

Doi: 10.17365/TMD.2020.21.3

- (1) **Sorumlu Yazar - Corresponding Author:** Çiğdem BOGENÇ (Dr. Öğr. Üye., Assist. Prof.) Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Rize / Türkiye, cigdem.bogenc@erdogan.edu.tr, **Geliş Tarihi / Received:** 12.03.2020, **Kabul Tarihi / Accepted:** 14.12.2020, **Makalenin Türü: Type of Article (Derleme – Literatür / Compilation - Literature), Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yok / None, Etik Kurul Raporu / Ethics Committee: Yok / None**

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

GİRİŞ

Kültür ve Turizm Bakanlığınca 1990'lı yıllarda Doğu Karadeniz Bölgesi illerine yönelik turizm envanterinin tespitinin yapılarak turizm geliştirme planları hazırlanmıştır. Her ili kendi içinde bir bütün olarak gören bu planlar yörenin tümünü tek seferde ziyaret eden turistlerin beklentilerine cevap verememiştir. Bu planların uygulama sürecindeki eksiklikleri, ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılayamaması ve ekosistem üzerinde bırakacağı olumsuz etkiler nedeniyle turizm gelişememiş, turizm planlarının başarısız olduğu görülmüştür. Yaşanan bu olumsuz süreci takiben 2012 yılında Doğu Karadeniz Valilikleri, mevcut turizm yapısı nedeniyle bölgeyi bir bütün olarak değerlendiren, bölgenin özgün, doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin turizme kazandırıldığı, sürdürülebilirliğinin sağlandığı bir Turizm Master Planı yaptırma kararı almışlardır. 2007 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu "Türkiye Turizm Stratejisi 2023" çalışmasında biyolojik çeşitlilik ve doğal kaynaklar açısından oldukça zengin olan Doğu Karadeniz Bölgesi yayla koridoru olarak belirlenerek hem kaynak değerlerin hem de turizmin sürdürülebilirliğine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda Samsundan Hopa'ya kadar öncelikli olarak yayla turizminin geliştirilmesi ve alternatif turizm türleri ile de desteklenerek daha cazip hale getirilmesi hedeflenmiştir. Kültür ve Turizm

Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu plan Doğu Karadeniz Turizmini bir bütün olarak değerlendirerek planlama bölgesi, Trabzon, Rize, Ordu, Giresun ve Gümüşhane illerini ve 71 ilçeyi kapsamıştır. Rize ili diğer illere göre bölge içinde arazi şartlarının en zor olduğu şehirdir. Rize ili topografyası kıyı düzlüğünün ardından hemen yükselmekte aniden 150-200 m.'ye çıkabilmektedir. Pek çok farklı medeniyete ev sahipliği yapmış olan Rize'de bu medeniyetlere ait izleri görmekte mümkündür.

Doğu Karadeniz turlarının son ziyaret alanı olan kent bölgeye gelen turların ancak %8 i tarafından ziyaret edilmekte %92 si tekrar sahil yolunu kullanarak Trabzon istikametine geri dönmektedirler. ¹Bu ziyaretçilerin büyük oranında ilin çekim merkezi olan Ayder yaylasını ziyaret etmektedirler. Ayder Yaylası 1987 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile turizm merkezi ilan edilerek Rize'de gerçekleşen turistik faaliyetlerin önemli bir kısmını üstlenen destinasyon noktası haline dönüşmüştür (Tekin, 2014:103-110).

Günümüzde bölgede uzun süre aynı yerde tatil yapma imkanı veren yatırımlar ve turist eğilimleri sınırlıdır. Ayder ve Uzungöl bu anlamda ihtiyaçları kısıtlı ölçüde karşılarken Rize ilinin diğer ilçeleri için ise aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Oysa ki Doğa Turizm Master Planı kapsamında bölgenin

¹ <https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/dogu-karadeniz-turizm-master-plani.pdf>

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

tüm illeri ve ilçeleri doğal kaynaklar açısından ziyaret edilebilecek son derece ilgi çekici kaynaklara sahiptir.

Rize iline ait planlama kararları incelendiğinde görülmektedir ki tek bir noktaya odaklanan turizm faaliyetleri, ulaşım-tesis yetersizliği, mevsimsel yoğunluk ve tek tip turizm yapısı Derepaşarı ilçesinin tercih edilen bir destinasyon olmasını engelleyerek sadece bir geçiş güzergahı olmasına neden olmuştur. Hazırlanan turizm master planları yöreye ait coğrafi özellikler, demografik yapı, doğal ve kültürel verilerin varlığı, altyapıya ait verilerin iyi bir şekilde analiz edilmesi (Toselli, 2019:343-361; Bekci, vd., 2018:186-200) planlamanın başarıya ulaşmasında oldukça önemli bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda eylem planları hazırlanırken yayla koridoruna öncelik verilmesi (Doğu Karadeniz 2023 Stratejisi) diğer turizm alanlarının geri planda kalarak gelişimini engellemiş alternatif turizm tiplerini de sınırlandırmıştır.

Doğu Karadeniz bölgesindeki yayla turizminin gelişimine bağlı olarak kıyı turizminin gelişmemesi bunun en somut örneğidir. Bu durum birçok faktörün (iklim, planlama kararları, ekonomik durum, yerel yönetimler vb.) sonucu olarak görülmektedir. Oysa ki Doğu Karadeniz Bölgesi'nin deniz ve dağlar arasındaki kıyı güzergahı farklı nitelikteki koylarla etkileyici peyzajlar sunmaktadır. Doğa ve denizin kucaklaştığı, zengin ekosistem

servisleri, kıyı kesimi arazi yapısı ve iklim özelliklerinin etkisiyle oluşmuş kendine özgü bir bitki örtüsüne de sahip kıyı peyzajı niteliğindedir (Kahveci, vd., 2018:4568-4579).

Doğu Karadeniz Bölgesi sadece kırsal peyzajı ile değil kentsel peyzajı ile de oldukça önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Geleneksel ve tarihi özellikleriyle birçok miras değerini barındıran bölge geçmişe dair yaşam izlerini taşıyan önemli bir kültürel peyzaj alanıdır (Çetinkaya ve Uzun, 2014:158-211).

Stetic 2012'e göre kırsal alanların sadece mükemmeliyet alanları olarak özel konumlarından ötürü değil, aynı zamanda geleneksel kültür ve etno-kültürel mirası koruma becerisiyle birleştirilmiş ekolojik vahalar olarak da turizm sektöründe kilit bir rol üstlenmektedir. Aynı zamanda kırsal turizm sadece kırsal alanlar için değil kentler arası dinamik bir ilişkinin kurulmasında da lokomotif bir görev üstlenmektedir (Bramwell ve Lane, 2008:1-4). Ülkemiz kırsal turizm politikaları kapsamında turizm planlaması yapılan Doğu Karadeniz Bölgesi Rize ili bu kapsamda gelişmektedir. Doğu Karadenizin birçok ilinde geliştirilen Doğa Turizmi Master Planı kapsamında birçok yörede yayla turizmini geliştirmeye yönelik aktiviteler yapılmaktadır.

Çalışmaya konu olan Rize ilinin birçok ilçesi kırsal turizm kapsamında değerlendirilmiş olup değerlendirmeye alınan ilçelerden biride

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Derepazarı'dır. İlçeye ait turizm politikaları incelendiğinde kırsal turizmin dışında farklı tipte bir turizm çeşitliliğine rastlanmadığı da görülmüştür. Oysaki Derepazarı ilçesi sahip olduğu kültürel özellikleri ile de farklı turizm potansiyellerini bünyesinde barındırmaktadır. Bu nedenle geleceğe yönelik alınacak kararlarda yerel yönetimler ve uzman gruplar tarafından geliştirilecek turizm planlama stratejilerinde kırsal turizm planlaması kadar kentsel turizm planlamasına yönelik çalışmalarında yapılması gerekmektedir. Çünkü kentler hem yerel halk hem de ziyaretçiler üzerinde ilk izlenimi bırakan mekânlardır. Bir kentsel imajın ziyaretçi üzerinde oluşturduğu bilişsel haritalar ile somut olmayan kültürel miraslar bireylerin alanı (Gür, 1996:12-84) tekrar ziyaret etme isteğini olumlu ya da olumsuz yönde etkiler. Bu doğrultuda bireyler üzerinde ilk izlenimi oluşturacak kentsel alanlardaki mekân örgütlenmesi önemli olup çalışmaya konu olan Derepazarı ilçesinin tüm doğal ve kültürel değerlerinin farklı turizm tipleri ile ön plana çıkarıldığı turizm planlama stratejilerinin geliştirilmesi gerekliliğinin üzerinde durulmuştur.

AMAÇ

Doğu Karadeniz Bölgesinin Doğa Turizm Master Planı sadece yayla koridoru güzergahında yer alan kırsal alanlara odaklanmıştır. Bölgenin kırsal turizm planlaması yayla turizmi kapsamında desteklenirken Doğu Ka-

radeniz Bölgesindeki Karadenize kıyısı olan kentlerin, kentsel ve kıyı turizm potansiyelleri gözardı edilmiştir. Bu durum kentlerin sahip olduğu kültürel ve doğal özelliklerin görünebilirliğini azaltarak zamanla yok olmasına neden olacağından bölgesel master planlarının yanısıra küçük ölçekli (kent ve ilçe ölçeğinde) planlama kararlarının geliştirilmesini de gündeme getirmiştir. Bu çalışma ile Derepazarı ilçesinin kentsel, kırsal ve kıyı turizmüne yönelik planlama stratejilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Böylece geliştirilen planlama stratejileri ile Derepazarı ilçesinin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel gelişimi sağlanarak ana kararlar tespit edilip turizm master planlarında yapılacak revizyonlar için peyzaj planlama kararları geliştirilmiştir. Derepazarı ilçesine yönelik geliştirilen peyzaj tasarım sürecinin başarılı bir şekilde yürütülmesinde çalışmanın önemli bir diğer amacını oluşturmaktadır. Böylece kentsel, kırsal ve kıyı peyzaj tasarımında ekosistem servislerine duyarlı doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin korunarak ön plana çıkarıldığı tasarım yaklaşımlarının kurgulanması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda öncelikli olarak yöre halkının talepleri uzman görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiş elde edilen veriler üzerinden mekan tasarımları yapılmıştır.

KAPSAM

Bu çalışma Doğu Karadeniz Bölgesinin Turizm Master Plan revizyonlarına katkı su-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

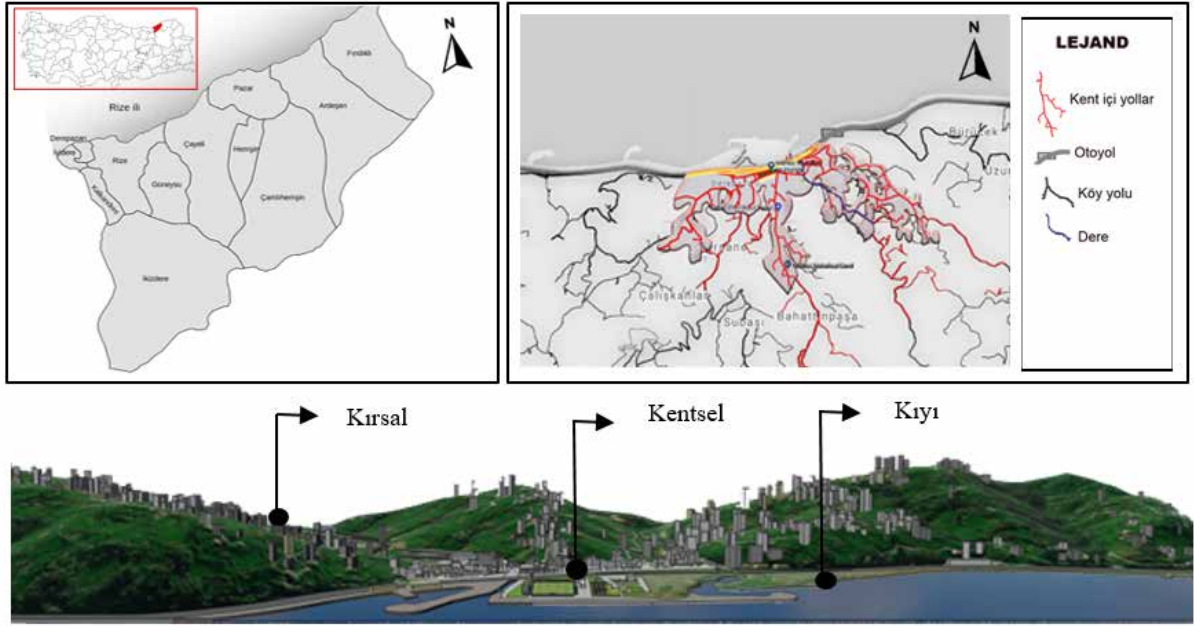
narken, bireylerin yaşam kalitesini arttırmayı da hedeflemektedir. Çalışmada geliştirilen peyzaj planlama ve tasarım yaklaşımları ile Derepazarı ilçesinin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel gelişiminde desteklenmiştir. İlçenin sahip olduğu farklı nitelikteki alan kullanımları değerlendirilerek bölgenin turizm gelişimini sağlayacak peyzaj planlama ve tasarım yaklaşımları doğrultusunda üç farklı kategoride “kentsel, kırsal ve kıyı peyzajı” incelenerek üç farklı kategoriye ayrılan çalışma alanlarının herbir kategorisine yönelik özgün tasarımlar ve planlama stratejileri geliştirilmiştir. Bu stratejiler geliştirilirken yerel yönetim, planlama ve tasarım uzmanları, yöre halkı ve ziyaretçilerin görüş ve önerilerinden yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra Derepazarında fazla tahribata uğramamış kırsal peyzajın yanı sıra özgün pek çok niteliğini kaybetmiş kentsel ve kıyı peyzajı için geliştirilen peyzaj planlama ve tasarım yaklaşımları ile bölgenin turizm potansiyelinin artırılması hedeflenmiştir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışma alanı olarak seçilen Derepazarı sahip olduğu doğal ve kültürel değerleri ile Rize'nin gelişmekte olan önemli ilçelerinden biridir. Turizm potansiyeli bakımından kentin diğer ilçeleri kadar ön plana çıkamamış olsa da son yıllarda gerek gastronomi (pide festivali, yöresel yemekler) gerekse doğa turizmi ile anılmaktadır. Barındırdığı birçok nitelik ile farklı

turizm tiplerine ev sahipliği yapabilecek hatta bölge ekonomisine katkı sağlayacak Derepazarı ilçesinin sahip olduğu bir turizm master planı bulunmamaktadır. Özellikle kentleşme eğilimi gösteren yerleşim alanlarındaki büyüme ve gelişmeler için yol gösterici olan bu master planları doğal ve kültürel değerlerin sürdürülebilirliği ve kültürel peyzajların ulusal ve uluslararası alanda tanıtımı için oldukça önemlidir.

Seçilen çalışma alanı; (I) Kıyı peyzajı, (II) Kentsel peyzaj (Kamu ve özel mülkiyet alanları) ve (III) Kırsal peyzaj olarak üç farklı kategoride ele alınmıştır. Yapılan çalışma Derepazarı kıyı şeridi boyunca rekreasyonel alanların planlanması, kentsel peyzaj içerisinde kente nitelik kazandırarak kent imgesi ve kentsel imajın oluşturulması ve kırsal peyzajın turizm potansiyeli artırılarak rekreasyonel mekanların planlanmasından oluşmaktadır. Tüm bu planlama aşamaları ile Derepazarının turizm potansiyeli artırılarak var olan doğal ve kültürel peyzajların sürdürülebilirliği hedeflenmiştir. Böylece sürdürülebilir planlama süreci ile planlama bileşenleri ve kültürel kaynak değerlerinin (Çetin, 2016:800-804) koruma kullanma dengesi içerisindeki sürdürülebilirliği sağlanmış olacaktır.

Şekil 1. Çalışma Alanı (Derepaşarı İlçesi)

Çalışma üç aşamalı olarak ele alınmıştır (Şekil 1). Çalışmanın hazırlık aşamasında Derepaşarı ilçesinin turizm potansiyeline sahip alanları kentsel, kırsal ve kıyı peyzajı olarak tespit edilerek doğal ve kültürel özellikleri ortaya koyulmuştur. Bu alanların alan plastiği ve oluşturulan simülasyonlar ile peyzaj kompozisyonları hazırlanmıştır. Peyzaj kompozisyonlarının hazırlanmasında sayısallaştırılmış topografik haritalar, tarım arazisinin özellikleri, orman dokusu, yerleşim dokusu ve Google Earth'ten alınan uydu görüntüleri ile saha çalışmaları sırasında elde edilen topografik görüntülerden yararlanılmıştır.

Çalışmanın ilk aşamasında Doğu Karadeniz 2023 stratejisindeki sürdürülebilirlik kapsa-

mında Rize ili ve Derepaşarı ilçesinin planlama stratejileri irdelenmiştir (Tablo 1). İkinci aşamasında Derepaşarı ilçesinin doğal ve kültürel verilerinin analiz edilmesi sırasıyla; (1) Çalışma alanına ait hali hazır planı AutoCAD 2018 programında temin edilerek daha sonra pdf dosyasına dönüştürülüp 2017 CC'ye aktarıldı, (2) Dosya üzerinde çeşitli işlemler yapılarak alana ait yapısal yoğunluk, kullanım yoğunluğu, konut yoğunluğu ve ulaşım analizi verileri ile (3) Global Mapper programı kullanılarak alana ait dem verileri ArcGIS 10.1 programına aktararak bakı, yükseklik, eğim ve hidroloji verileri görselleştirildi (Şekil 2). Üçüncü aşamada toplam 22.851 m²'lik çalışma alanınının 6779m²'si

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

kentsel, 9750m²'lik kırsal ve 6322m²'si kıyı şeridinden oluştuğu tespit edilmiştir. Çalışma alanlarına yönelik yapılacak peyzaj görselleştirmelerinde alanın peyzaj olanaklılıkları ve turizm potansiyeli dikkate alınarak her bir alan için üç farklı planlama ve tasarım önerisi geliştirilerek uzman gruplara sorgulanmıştır. Uzman grupların estetik, fonksiyonel ve ekosistem servisleri açısından en başarılı örneği seçmeleri istenmiştir. Seçilen en iyi tasarım önerileri belirlendikten sonra tasarım ekibi tarafından simülasyonlar geliştirilmiştir. Bu simülasyonlar AutoCAD, Lumion, SketchUP ve Photoshop programları kullanılarak tasarlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN KISITLARI

Derepazarına yönelik peyzaj planlama kararları alınırken yapılan literatür taramalarının yetersiz oluşu bilimsel çalışma esnasında araştırmacıların Derepazarı ilçesine yönelik kamu envanter erişimini zorlaştırmaktadır. Ayrıca turizmin gelişmesine yönelik hazırlanan master planı bölge ölçeğinden yerel ölçeğe inememiş bu nedenle yerel ölçekte turizm planlaması başarılı bir şekilde uygulanamamıştır.

Merkezi ve yerel yönetimlerin arşivlenmiş verilere sahip olmayışı planlama ve tasarım sürecinde gerekli bazı verilere erişimi zorlaştırarak tasarım sürecini yavaşlatmıştır. Ulaşılamayan birçok veri tasarımcı grup ta-

rafından yeniden hazırlanmıştır. Ayrıca Derepazarı kent merkezinin şehirlerarası karayolu ile aniden yükselen topoğrafya arasına sıkışmış olması peyzaj planlama ve tasarımında kısıtlamıştır.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Doğal ve kültürel özellikleri ile pek çok ekolojik zenginliği de bünyesinde barındıran Derepazarı ilçesi oldukça önemli bir turizm potansiyeline sahip olmasına rağmen bu değerlerini ulusal ve uluslararası alanda yeterli düzeyde tanıtamamaktadır. Bunun temel nedeni Derepazarı ilçesinin Doğu Karadeniz Turizm Master Planı içerisinde yeterli planlama stratejisine sahip olmaması ve tek tip turizmin yapılıyor olmasıdır. İlçenin sahip olduğu doğal ve kültürel değerleri farklı turizm tipleri ile ziyaretçilere sunulmaması da bu değerlerin koruma kullanma dengesi içerisinde turizme kazandırılmadığını da göstermektedir.

ARAŞTIRMANIN ALT PROBLEMLERİ

Derepazarı ilçesinde kırsal ve kentsel turizm aktivitelerinin çeşitliliği artırılarak yaşam kalitesi yüksek mekânların tasarlanması çalışmanın önemli alt problemlerinden birini oluşturmaktadır. Alanın topografik yapısından dolayı gelişime müsait olmaması hatta ilerde yapılması düşünülen karayolu bağlantıları ile derepazarının sadece geçiş güzergâhı haline gelecek olması alana yönelik yapılma-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

sı planlanan birçok çalışmada engellemektedir.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Çalışmanın hipotezi “Doğal ve kültürel verilerin başarılı bir şekilde analiz edilmesi peyzaj tasarım sürecini güçlendirerek özgün ve sürdürülebilir tasarımların geliştirilmesini sağlayarak bölge turizmine katkı sunar.” olarak belirlenmiştir. Doğal ve kültürel peyzaj değerleri stratejik planlama anlayışı ile turizme kazandırıldığında hem yöre halkı hem de ziyaretçiler için daha yaşanabilir mekanlar tasarlanacaktır.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Ekonomik, sosyal ve çevresel bileşenlerin sürdürülebilirliğini sağlayan turizm (Muresan, vd., 2016:3-11) özellikle çevre ile ilgili iyi uygulamalar ve iyileştirmeler ile günümüzde oldukça önemli bir misyona sahiptir (Mihalic, 2014:1-10). Bunun yanı sıra turizm toplulukları üzerindeki olumlu ekonomik etkisinden dolayı “ekonomide güçlü bir değişim gücü” olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir turizmin gelişimi, yerel topluluklar ve turizme olan tutumları ile güçlü bir ilişki içerisindedir (Eshliki ve Kaboubi, 2012:51-64; Bekci, vd., 2013:867-872). Pearce, 1989’da turizm planlamasını, belli bir dönemde turizm sektöründe ulaşılabilecek hedefleri, bu hedeflere ulaşmak için kullanılacak araçları, yapılacak işleri, finansal ve fiziksel olanakları ve işlerin

kimler tarafından, ne zaman, ne kadar sürede gerçekleştirileceğini ortaya koyan bir yaklaşım olarak tanımlamıştır.

Bir bölgenin turizm planlarının yapılmasındaki başlıca nedenleri Gunn (1994:210-284); (a) Kentte ya da bölgede turizmin kontrolsüz gelişmesini önlemek, (b) Arazi kullanımını olumlu yönde geliştirmek, (c) Çevrede pozitif değişim yaratmak, (d) Toplumsal kültürü olumlu yönde etkilemek (e) Kentte ya da bölgede taşıma kapasitesinin zorlanmasının önüne geçmek, (f) Aşırı turisti yoğunluğunu sınırlamak (g) Hizmet kalitesini yükseltmek olarak tanımlamaktadır.

Turizmin gelişmesinde kentleşme ve buna bağlı olarak sosyo-mekânsal yapılanmadaki değişimlerde önemlidir. Görülmeye değer bir peyzaj özelliği taşıyan kentlerin sokakları, binaları, müzeleri, dini ve iktisadi yapıları, çarşıları, meydanları, park ve bahçeleri ile önemli mekânsal biçimlerdir (Alver, 2012:275-289). Bazen tek bir özellik bile o kenti ön plana çıkarmakta ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir. Yani kentin kimliği o kentin tercih edilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı 2007 yılında “Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Turizm Stratejisi Marka Kent Eylem Planı” (2007–2013) ile turizm yolunda kentleri markalaştırmayı hedeflemiştir. Bu plan Marka Kentler Projesine seçilen İstanbul, Ankara, İzmir ve

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Antalya gibi kentlerde kent turizminin; Adıyaman, Amasya, Bursa, Edirne, Gaziantep, Hatay; Konya, Kütahya, Manisa, Nevşehir, Kars, Mardin, Sivas, Şanlıurfa ve Trabzon illerinde ise kültür turizminin canlandırılarak marka kültür kentlerinin oluşturulmasını öngörmektedir². Markalaşan kentler bu ayırt edici özellikleri ile turizmden faydalanabilmek adına çeşitli projeler (turizm, imar, koruma projeleri) geliştirmişlerdir (Kaynak ve Karabulut, 2016:185-191). Böylece bireylerdeki davranışsal değişimler ile kentlerin turizm tercihleri arasına girmesi markalaşmayı kaçınılmaz hale getirmiştir (European Commission, 2000:6-8). Özellikle yaşam süresinin ve harcanabilir gelirin artması, çalışma süresinin kısalması gibi sosyo-demografik değişiklikler, farklı yaş, dil ve sosyal gruplardaki insanları kentlere çekmiştir.

Dünyada sanayi devrimi sonrası yaşanan kentleşme ile üretim ve hizmet faaliyetleri gelişirken (Burgess ve Venables, 2004:32-57) kentlere yerleşen insanlar sayesinde de üretim faaliyetleri artarak hizmet sektörü gelişmiştir (Lou, vd., 2015: 282-283). Böylece insanların güdülerini doyurma isteği de onları turizm faaliyetlerine katılmaya yöneltmiştir (Gnoth, 1997:283-304).

Sanayi devrimine bağlı olarak hızlı kentleşme ile birlikte makul gelir seviyesine ulaşan

bireylerin boş zamanlarını eğlenerek ve yeni yerler deneyimleyerek geçirme isteği başlıca etmenler arasında yer almaktadır. 21.yy'da kentsel mekânın turizme cevap verecek şekilde biçimlenmesi ile kentlerde ziyaretçiler ve yerel halk için coğrafi tüketim alanları oluşturulmuştur. Turizm yapılmayan coğrafi tüketim alanlarında sosyo-mekânsal yapının gelişmediği ancak turizme açık alanlarda geliştiği görülmektedir (Hanafiah vd., 2013:792-800). Kent içerisindeki özel nitelikli alanların oluşması ile birlikte, sosyo-kültürel etkinlikler ve mekânsal dönüşümler, boş zamanını keyifli etkinliklerle geçirmek isteyen bireylerin tercihleri doğrultusunda yeniden biçimlenmeye başlamıştır. Böylece kentsel alanlar içerisinde dönüşümünü sağlayan bu mekânlar ile turizmi teşvik ederek yöredeki bireylerin kaliteli vakit geçirebileceği alanlar olarak biçimlendirilmiştir (Mullins, 2003:1-19).

Mezopotamya'da Sümerler döneminden beri yaşanmakta olan turizm hareketleri günümüz kentlerin de kültür, sanat, mimari ve kentsel tasarımlarla insanları etki altında bırakarak kentleri deneyimlemek için seyahatler düzenlenmesini gündeme getirmiştir (İçellioğlu, 2014:37-55). Böylece kentler kent turizmine olan talebin artması ile birlikte kültür ve eğlence mekânları haline dönüşerek davranışsal değişimler göstermeye başlamıştır (European Commission, 2000:6-8). Turizmin mekânsal

2 <http://www.sehirplanlama.org/index.php?option=com>

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

etkisinin yanı sıra ekonomik etkisi de oldukça önemlidir. Ekonomik etki sosyal, siyasi ve çevresel etkilerinden daha fazladır (Ashworth ve Page, 2011:1-15). Bu nedenle Turistleri çekmek için rekreatif etkinlikler arttırmalı, altyapı, güvenlik ve hizmetler için bütçe ayrılmalıdır (Kotler ve Gertner, 2002:249-261).

BULGULAR

1. Rize İli Doğa Turizm Maşter Planı Stratejilerinin İrdelenmesi

2012 yılında hazırlanmış olan Doğu Karadeniz 2023 Stratejisinin sürdürülebilirlik bölümünde, “Doğu Karadeniz Bölgesi’nin doğal ve kültürel değerlerinin özgünlüğünü yitirmeden turizme kazandırılması turizm sektörünün uzun vadede devamlılığını sağlama bakımından zaruridir” şeklinde ifade edilmiştir (Doğu Karadeniz Turizm Maşter Planı, Doğu Karadeniz 2023 Stratejisi). Sürdürülebilirlik kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Turizm 2023 stratejisinde bölgenin bi-

yoçeşitliliğine ve doğal kaynaklar açısından zengin değerlerine dikkat çekmiştir. Bu durum sadece yayla turizminin geliştirilmesini ve alternatif turizm türlerinin arka planda kalmasına neden olmuştur. Çünkü eylem planlarında yer alan faaliyetlerdeki en önemli unsur Samsun’dan Hopa’ya kadar olan yayla turizminin geliştirilmesidir. Doğu Karadeniz 2023 Stratejisindeki sürdürülebilirlik yaklaşımı bu araştırmada ele alındığında Tablo 1’deki Rize kent merkezi ve Derepaşarı ilçesinin planlama stratejileri çalışma grupları (halk, uzman grup ve tasarım grubu) tarafından irdelenmiştir. Çalışma grupları tarafından “Bölge’de turizm gelişimine yönelik alınacak her kararın yöre halkı, sivil toplum örgütleri, özel sektör ve kamu kurumları tarafından ortak bir çalışma neticesinde belirlenmesi, ileriki dönemde yapılacak olan çalışmaların başarıya ulaşması ve sahiplenilmesi açısından önem arz etmektedir.” ifadesi dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Tablo 1. Rize Kent Merkezi ve Derepaşarı İlçesinin Planlama Stratejilerinin Değerlendirilmesi

	RİZE	DEREPAŞARI
I. KENTSEL	Kullanıcı yoğunluğu fazla, İhtiyaçlara cevap verebilecek mekânlar mevcut, Nitelikli kentsel mekânlar, Belirli gün ve saatlerde taşıma kapasitesinin aşılması, Kentsel yaşam adabı, Kentsel imajın oluşturulmaması, Yeşil doku	Rize kent merkezine yakınlığı, Kent planlama kriterlerinden yoksun bir yerleşme biçimi ile büyümesi, Doğal ve kültürel verilerin kentin şekillendirme sürecinde göz ardı edilmesi, Kentsel imaj, Yöresel lezzetlerin varlığı, Yeşil doku
II. KIRSAL	Kent içerisindeki kırsal dokunun sadece tarımsal üretime (çay üretimi) ayrılmış olması, Tarımsal üretim alanlarının özel mülkiyete ait oluşu, Kırsal doku içerisinde rekreatif alanların sadece dinlenme alanlarından oluşması	Kırsal alanın kent merkezi ile entegrasyonunun oluşu, Kırsal dokunun özel mülkiyete ait oluşu, Kırsal alanda hiçbir rekreatif etkinliğin olmaması
III. KIYI ŞERİDİ	Kent merkezi ile kıyı şeridi arasındaki bağlantısının karayolunu bölüyor olması, Kıyı şeridinde farklı rekreasyonel etkinliklerin bulunması, Nitelikli rekreasyonel mekânlara sahip olmayışı, Bakımsız yeşil doku, Yeşil dokunun sadece bu noktada hissedilmesi	Cazibe merkezi olma potansiyeline sahip oluşu, Nitelikli mekânların varlığı, Çeşitli rekreatif etkinlik imkânı sunması, Yoğun ziyaretçi kullanımı, Planlamada yeşil dokuya yer verilmesi, Kıyı planlama stratejileri

Uygulamaya Aktarılan Planlama Stratejileri, Uygulamaya Aktarılamayan Planlama Stratejileri

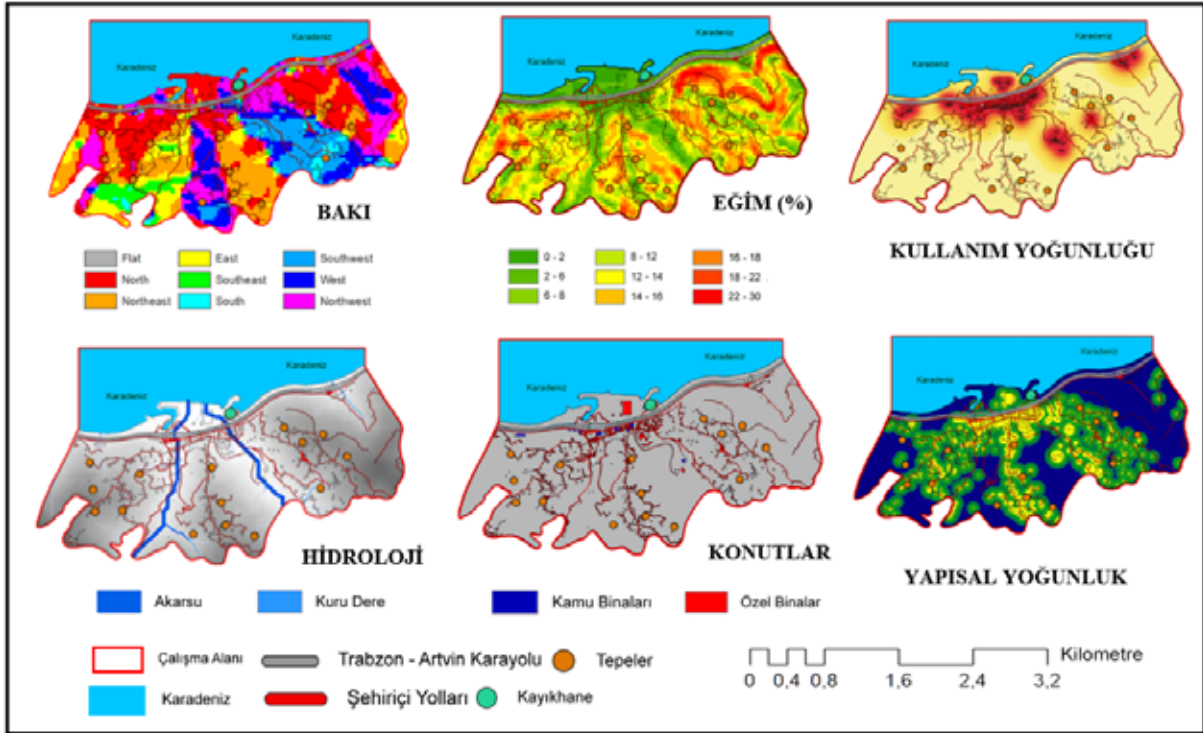
Tablo 1’de çalışma grupları ile yapılan yüz yüze görüşmelerde verilen cevaplar sınıflandırılmıştır. Derepaşarı ilçesinin Doğu Karadeniz yayla koridoru kapsamında Turizm Master Planı içerisinde yer alması, yöresel lezzetlerin varlığı, tarımsal üretimin geleneksel yöntemlerle yapılması, zengin biyolojik çeşitlilik, Rize kent merkezine yakın olması ve bozulmamış kıyı özelliğinin varlığı, kullanılabilir peyzaj karakter niteliği olarak belir-

lenirken Derepaşarı ilçe özelinde bir turizm master planının olmaması, farklı tipte turizm aktivitelerinin sunulmaması, kentsel imaj eksikliği, kıyı peyzajında yer alan rekreasyon alanlarının farklı rekreatif etkinliklere imkan vermemesi alanın en önemli peyzaj karakter yoksunlukları olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra Rize kent merkezinin kentsel imaj eksikliği, niteliksiz açık-yeşil alan varlığı, kentte yaşayan bireylerin kentsel yaşam adabından yoksun oluşu, niteliksiz rekreasyonel mekanlar ve yeşil alanların bakımsız oluşuna ilişkin verilere de ulaşılmıştır.

2. Derepaşarı İlçesine Yönelik Doğal ve Kültürel Verilerin Analizi

Çalışma alanının doğal ve kültürel peyzaj özellikleri (bitki örtüsü, bakı noktaları, su varlığı, anıtlar vb.) yerinde inceleme, literatür tarama, yüz yüze görüşme (yöre halkı ve uzmanlar ile röportaj) ve fotoğraflarla tespit edilmiştir. Ayrıca ilgili kamu kurum ve kuruluşları (Rize Belediyesi, Derepaşarı Belediyesi, Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü) ile görüşmeler yapılarak çeşitli verilerde ulaşılmıştır.

Analiz aşamasında doğal ve kültürel peyzaj özelliklerine ilişkin verilerin tespiti turizm stratejilerinin geliştirilmesinde de etkili olmuştur. Çalışma alanına yönelik Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ile ArcGIS programı kullanılarak oluşturulan Derepaşarı haritasına bakı, eğim, hidroloji, konutlar, kullanım yoğunluğu ve yapısal yoğunluk verileri işlenerek (Şekil 2) Derepaşarı ilçesinin peyzaj planlama ve tasarım kararlarının alınmasına yönelik verilerin haritası hazırlanmıştır. Oluşturulan haritaların bütünü kırsal, kentsel ve kıyı şeridinin planlamasına altlık oluşturacak verileri içermektedir.

Şekil 2. Çalışma Alanının Önemli Doğal Karakteristik Özellikleri

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

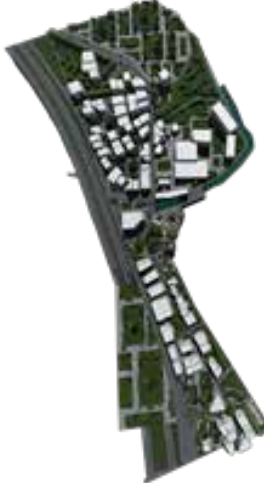
3. Etaplara Ayrılan Derepaazarı İlçesinin Peyzaj Planlama ve Tasarım Önerilerinin Geliştirilmesi ve Bu Önerilerin Çalışma Grupları Tarafından İrdelenmesi

Çalışma alanı kentsel, kırsal ve kıyı olmak üzere üç farklı niteliğe sahip alanlardan oluşmaktadır. Birbirlerine sınırı bulunan alanlar bütüncül ve stratejik bir planlama anlayışı ile

kurgulanmıştır. Planlama stratejilerinin birbirlerinden ilişkisiz ve günöbirlik çözümlerden ibaret oluşu hem ilçenin Karadeniz sahil otoyolu ile bölünmesi hem de topografyanın sahilden dik bir şekilde yükselmesinden kaynaklanmaktadır. Planlama ve tasarım önerileri aşağıdaki gibi geliştirilmiştir (Şekil 3).

Derepazarı'na Yönelik Planlama ve Tasarım Yaklaşımları

I. Kentsel

Kentsel Peyzaj Planlama Kapsamında; Kent meydanı, toplanma ve dağılma mekânı, rekreasyonel mekânlar ve nitelikli açık yeşil alanlar tasarlanmıştır.

II. Kırsal

Kırsal Peyzaj Planlama Kapsamında; Kırsal alanın peyzaj planlamasında Biyoflik tasarım yaklaşımı doğrultusunda ele alınmıştır.

III. Kıyı Şeridi

Kıyı Peyzajı Planlama Kapsamında; Kıyı şeridi boyunca yatay ve dikey mekân örgütlenmeleri ile biçimlendirilmiştir.

Şekil 3. Kentsel, Kırsal ve Kıyı Şeridine Yönelik Planlama ve Tasarım Yaklaşımları

Kentsel peyzaj planlamada kent kullanıcılarının istekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda alana yönelik ihtiyaçlar belirlenmiştir. Bu ihtiyaçlar kentsel peyzaj içerisinde bir toplanma ve dağılma alanı, kentsel imaja katkı sunacak kentsel meydan ve nitelikli açık yeşil alanlar olarak tanımlanmıştır. Planlamada topografik kısıtlamalarda dikkate alınarak ihtiyaçlar doğrultusunda kentsel peyzaja yönelik tasarımlar geliştirilmiştir. **Kırsal peyzaj planlamada** doğal verilerin varlığı (nehir, şelaleler, bitki örtüsü, vb.) kırsal alandaki tasarımı biçimlendirmiştir. Doğadan esinlenen biyoflik tasarım bu alanın tasarlanmasında önemli rol oynayarak doğanın içinde doğanın ilkelerine göre şekillenen (Özen Yavuz ve Gedik, 2018:135-159) mekânlar hem doğa dostu hem de bireylerin üzerindeki kentsel yaşam baskısını azaltacak nitelikte kurgu-

lanmıştır. **Kıyı peyzajının planlanmasında** ise hem yöre halkının hem de diğer illerden gelen kullanıcıların kıyı şeridini aktif olarak kullanma isteği tasarımı yönlendirmiştir. Kıyı şeridi boyunca denize paralel mekânsal sürekliliğe olanak verecek yatay ve dikey eksenlerden oluşan bir mekân örgütlenmesine gidilerek tasarım kurgulanmıştır. Böylece kıyı peyzajı için doğal değerler ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Kıyı peyzajının kullanımını her türden kullanıcı için erişilebilir ve algılanabilir kılmak kadar işlevsel canlılığın sağlanmasında önem teşkil etmektedir (Bekci, vd., 2019:125-136). Bununla birlikte tasarımda öncelikle var olan biyoçeşitlilik dikkate alınmış olup kıyı şeridinin doğal dokusunu bozmayacak planlama kararlarına yer verilmiştir. Böylece kent ve kıyı peyzajı arasında-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

ki ekosistem servisleri ile bir ağ kurulmaya çalışılmıştır.

Tablo 2. Derepazarı İlçesinin Peyzaj Planlama ve Tasarımların Çalışma Grupları Tarafından İrdelenmesi

Çalışma Grupları	Derepazarı İlçesinin Peyzaj Planlama ve Tasarımına Yönelik Yüz Yüze Görüşme Sonuçları
Halk	Derepazarı ilçesinde turistlerin beklentilerini karşılayacak nitelikte işletmelerin bulunmaması ulusal ve uluslararası turizm taleplerinin karşılanamamasına neden olmaktadır. İlçenin coğrafi işaretli pidesi ve Satsuma mandalinası gün yüzüne çıkmamış doğal ve kültürel özellikleri arasında yer almaktadır. Kırsal alandaki yöresel yaşam kültürünün ve peyzaj değerlerinin ziyaretçileri olumlu yönde etkileyecek özelliktedir.
Tasarım Ekibi	İlçenin içerisinden geçen karayolu planlama alanında alınacak kararları olumsuz yönde etkilemiştir. Topografyanın eğimli olması, rekreasyonel alan tasarımlarına imkân tanımaması, plansız kentleşme, kentsel imaj yoksunluğu, akarsuların kıyı şeridini bölerek peyzaj planlama çalışmalarını engellemesi tasarım aşamasında karşılaşılan problemlerdir. Proje kapsamında ilçeye yönelik tüm tasarım önerileri alanın kültürel peyzaj değerleri ile ilişkilidir. Tasarım projelerin yerel yönetimler tarafından üstlenildiği takdirde DOKA 'ya Kültür ve Turizm Projesi olarak teklif edilebilir özelliği bulunmaktadır. Turizm Master Planı kapsamındaki Artvin ve Ordu illerinde yapılan bu tip projeler DOKA tarafından desteklenmiştir.
Uzman Grup	Kentsel yaşam yoğunluğundan uzaklaşmak isteyen kullanıcılar için iyi bir alternatif olan Derepazarı ilçesinin karayolu üzerinde yer alması en önemli tercih nedeni olarak görülmektedir. İlçenin kırsal doku kıyı şeridindeki deniz ile bütüncül bir peyzaj dokusu oluşturmaktadır. Kıyı şeridi üzerinde gelişim gösteren kentsel doku rehabilite edilerek kontrollü kentsel gelişimi sağlayacak kırsal ve kıyı şeridine yönelik peyzaj planlama kararları uzmanlar tarafından verilmelidir. Nüfus yoğunluğu taşıma kapasitesinin üstüne çıkmadan sürdürülebilir gelişim sağlanabilmelidir. Hâlihazır da plansız ve kent kimliğinden yoksun bir şekilde gelişimini sürdüren ilçenin planlama stratejisine ihtiyaç duyduğu açık bir şekilde görülmektedir.

(Halk: 1. Derepazarı ilçesi yerel halk kadar ulusal ve uluslararası turistler içinde uygun bir alan olarak görüyor musunuz?, 2. Turistleri buraya çeken özellik nelerdir?, 3. Sizce Derepazarının gün yüzüne çıkmamış doğal ve kültürel özellikleri nelerdir?, 4. Yerel yönetimleri bu konuda başarılı buluyor musunuz?, 5. Turizm yönünden gelişmesini istermisiniz?

Tasarım Ekibi: 1. Proje tasarım aşamasında karşılaştığınız problemler nelerdir?, 2. Yaptığınız tasarımın bu alana uyarlanabileceğini düşünüyor musunuz?, 3. Yaptığınız tasarım yerel yönetim veya DOKA tarafından desteklenir mi? Desteklenmesi durumunda Derepazarı ilçesine nasıl bir katkı sağlar? **Uzman Grup:** 1. Rize ili için Derepazarının stratejik

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

önemi nedir? 2. Dere pazarcısının hangi turizm tipi ile ön plana çıkmasını istersiniz?, 3. Turizm aktivitelerinin Dere pazarcısı sosyo-ekonomik olarak kalkındıracağını düşünüyor musunuz?, 4. Alan için bir planlama stratejisini uygun bulur musunuz?)

Tablo 2’de elde edilen bulgular planlama ve tasarımda yönlendirici bir etkiye sahip olup tespit edilen ihtiyaçlar doğrultusunda mekan örgütlenmeleri yapılmıştır. Yapılan tüm yüzyüze görüşmelerde bütün katılımcıların (Halk, tasarım ekibi ve uzman grup) görüşleri değerlendirilerek tasarım ve planlamalarda katılımcı işbirliğine gidilmiştir.

TARTIŞMA

Avrupa Birliği peyzaj karakterinin korunması, izlenmesi ve yönetimi yönünde gelişen sorunlara çözüm bulabilmek adına Avrupa peyzaj sözleşmesini yürürlüğe sokarak peyzajların korunması konusunda önemli bir adım atmıştır. Avrupa peyzaj sözleşmesi ülkelerin peyzajlarını tanımlaması, peyzaj karakter ve alanlarının belirlenmesi gerektiğini ve bu alanların sürdürülebilirliğinin sağlanması için koruma-planlama ve yönetim gerekliliklerini de öngörmüştür. Bu sözleşme de “Peyzajın değerinin artırılması, iyileştirilmesi veya oluşturulması için yapılan ileriye dönük esaslı eylem” olarak tanımlanan peyzaj planlama yaklaşımı bu çalışma kapsamında yol gösterici olmuştur. Bölgesel ve yöresel ihtiyaçlar

ile ekolojik özelliklerin dikkate alınarak yapılması gereken planlama çalışmaları disiplinlerarası bir çalışma düzeninde zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde araştırma turizme yönelik peyzaj planlama ve tasarım çalışmalarına katkı sağlayabilecek niteliktedir. Çünkü planlama yapılacak alanların yönetim ve koruma çalışmalarında peyzaj alanlarının niteliğinin belirlenerek (Forman ve Godron, 1986:1-3) bu alanların planlama kararlarının alınması gereklidir (Cengiz, vd., 2016:933-952). Peyzaj tasarım aşaması ise tasarım süreci ile araştırmanın kalbini oluşturarak kaynak verimliliğini, kaynakların doğru kullanımını, kullanıcı ihtiyaçlarını, uzman görüşlerini ve sürdürülebilir kullanımları kapsamaktadır.

Avrupa peyzaj sözleşmesi ülkelerin peyzajlarını tanımlaması, peyzaj karakter ve alanlarının belirlenmesi gerektiğini ve bu alanların sürdürülebilirliğinin sağlanması için koruma-planlama ve yönetim gerekliliklerini öngörmüştür (Ortaçesme ve Sayan, 2002:10-12). Bu kapsamda değerlendirildiğinde araştırma peyzaj planlama ve tasarım çalışmalarına katkı sağlayabilecek nitelikte olup planlama yapılacak alanların yönetim ve koruma çalışmalarında peyzaj alanlarının niteliğinin belirlenerek (Forman ve Godron, 1986:1-3) bu alanlara yönelik planlama kararlarının verilmesini zorunlu kılmaktadır (Bogonç, vd., 2018:171-185). Benzer şekilde açık ye-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

şil alanların fonksiyonlarını Etlı (2002:47-59) “Açık ve yeşil alanlar sınırlı da olsa kent-doğa ilişkisini yeniden kurmak, sürdürmek, geliştirmek amacını üstlenmelidir.” şeklinde yorumlamaktadır. Buradaki amaç koruma işlevini üstlenen açık yeşil alanların kentsel dokuyu olumlu yönde etkilemesine izin vermektir. Özellikle açık yeşil alanların bölge ölçeğinde kırsal alanların bir uzantısı olduğu düşünüldüğünde bu alanlardaki kentsel büyüme yönü belirlenerek kentsel ve kırsal alanların birbirleri ile olan entegrasyonunu olumlu yönde etkilemektedir. Böylece kentsel tasarım yaklaşımları geliştirilirken bölgenin doğal yapısında korunabilecektir. Kentlerin yaşayan bir varlık olduğu düşünüldüğünde (Gültekin, 2004:213-219) kentin fiziksel yapısını silüeti, nefes aldığı noktalarının da açık yeşil alanlar oluşturmaktadır. Bu nedenle kentler içerisindeki uygulamalarda mekansal farklılaşmalar yaratılırken açık mekanlar arasındaki dengenin sağlıklı bir biçimde kurulabilmesi ve yaşatılabilmesi önem taşımaktadır (Demirel, vd., 2004:372-377). Bireylerin birbirleri ile iletişimlerini arttırmak amacı ile tasarlanan bu kentsel açık alanlar sosyal deneyimlerin kurulmasının yanı sıra çevre ile doğrusal bir ilişki kurmayı sağlamaktadır.

Kıyı peyzajı niteliğine sahip Derepaşarı ilçesi doğal özellikleri ile hassas bir kıyı ekosistemine sahip olmasına rağmen günümüz kıyı peyzajı uygulamaları ile birlikte doğallığını

kaybederek balıkçılığının dışında farklı bir alternatif kullanıma izin vermemektedir. Oysaki kıyı alanları bireyler tarafından çok tercih edildiği için koruma kullanma dengesi içerisinde planlanması gereken alanlardır. Kıyı peyzajlarındaki rekreasyonel planlama stratejilerinin geliştirilmesinde ekosistem servislerinin koruma kullanma dengesi içerisinde planlanması gerekmektedir (Güneroğlu, 2015:225-233). Derepaşarı ilçesinin kıyı şeridinin hızlı ve plansız bir değişim süreci içerisinde olması gelecekte yapılacak mekansal çözümlenmeleri olumsuz yönde etkilerken ilçenin kentsel imajının gelişmemesine de neden olmaktadır.

Ekonomik nedenlerden dolayı (kira, aidat, ulaşım, vb.) Rize’de yaşamaktansa Derepaşarı ilçesinde yaşamayı tercih eden bireyler ilçenin konut ihtiyacını arttırmıştır. Bu durum Derepaşarı ilçesindeki nüfus artışı ile bireylerin sosyalleşebileceği ve rekreatif etkinliklerini gerçekleştirebileceği kentsel peyzaj alanlarına yönelik taleplerinin artmasına neden olmuştur. Aynı zamanda kentsel mekanların kullanıcının fiziksel, psikolojik ve sosyalleşme ihtiyaçlarını karşıladığı ölçüde yaşam konforunu arttıracığı kavramı ile de örtüşmektedir (Düzenli ve Alpak, 2017: 1-8). Oysaki yerel yönetimin imkanları doğrultusunda bu talebi karşılamaya yönelik yaptığı çalışmalar sadece ulaşımı sağlayacak yol çalışmalarından öteye gidememiştir. Mevcut kentsel peyzaj analizi yapıldığında bireylerin sosyalleşebileceği ni-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

telikli açık yeşil mekanlara uygulamalarda yer verilemediğide görülmüştür.

Bunun yanı sıra Derepaşarı ilçesindeki kırsal peyzaj alanları sadece yayla turizmi statüsünde kalarak Doğa Turizm Master Plan kararları ile örtüşmektedir. İlçenin doğal peyzaj niteliği birçok turizm aktivitesine imkan verecek özelliğe sahip olup gelişen turizm formlarına da cevap verecek niteliktedir. Bu doğrultuda bozulmamışlık, koruma-kullanma dengesi ve sürdürülebilirlik kavramları ile bağlantılı olarak geliştirilen ekolojik temelli turizm planlaması çalışmanın temelini oluşturmuştur. Diyebilirizki boşulmamış doğal yapısı ile sessiz ve sakin ortamlardan oluşan kırsal peyzajlar içinde yer aldığı bölgenin bir cazibe merkezi haline dönüşebilirler (Doğanay, 2001:61-77).

SONUÇ

“Başarılı bir şekilde analiz edilen doğal ve kültürel veriler peyzaj tasarım sürecini yönlendirerek özgün ve sürdürülebilir tasarımların gelişmesini sağlayıp bölge turizmine katkı sunar.” hipotezine dayanan çalışmanın sonuçları incelendiğinde kapsamlı bir şekilde yapılan peyzaj analizinin planlama ve tasarım sürecini olumlu yönde etkileyerek doğal ve kültürel peyzajların koruma-kullanma dengesi içinde planlama ve tasarıma dahil edilebileceğini göstermiştir. Geliştirilen turizm planlama stratejileri ile yapılan planlama ve tasarımlar Derepaşarı ilçesinin kentsel imajına katkı su-

narken turizm etkisi altında tanınırlığını ve ekonomik kalkınmasını da sağlayacaktır. Sorunlarının bir kısmı aynı nitelikteki alanlarla benzerlik gösteren çalışma alanının peyzaj planlama ve tasarım çözümlerinin irdelenirken; çalışmada kullanılan mekânların (kentsel, kırsal ve kıyı peyzajı) çeşitliliği, çalışma alanlarının itibariyle, tek bir meslek disiplini tarafından elde edilen sonuçların uygulanabilirliği diğer meslek grupları (mimarlar, şehir bölge planlamacıları, ekolog, botanikçiler, kentsel tasarımcı, vd.) tarafından da desteklenmelidir. Çalışmaya konu olan Derepaşarı ilçesindeki gibi kentsel ve kırsal peyzajlara turizm kapsamında değerlendirilmesine yönelik planların oluşturulması multidisipliner bir çalışmayı gerektirmektedir.

Araştırmada Derepaşarı ilçesinin turizm planlama stratejilerinin belirlenmesi ile birlikte kentsel, kırsal ve kıyı alanlarının korunarak rekreasyonel amaçlı kullanımı sağlanmış olup bu peyzajlar arasındaki ilişki de kurulmuştur. Çalışma alanında merkezi yönetimler kadar yerel yönetiminde Derepaşarı ilçesinin kent ve turizm planlamasına yönelik kapsamlı çalışmaların bulunmaması, kentsel ve kırsal alanda kullanıcıların ihtiyaçlarının gününbirlik çözümler ile karşılanması, kentsel, kırsal ve kıyı peyzaj alanlarının turizm kapsamında değerlendirilememesi ve yerel halkın kentsel mekanda rekreatif etkinlik beklentilerinin karşılanmadığı sonuçlarına varılmıştır. Bunun-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

la beraber ilçenin doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin yüksek olduğu ancak koruma önlemlerinin alınmadan bazı planlama çalışmalarının yapıldığıda görülmüştür. Mevcut planlama yaklaşımları ilgili meslek gruplarının görüşleri alınmadan gününbirlik ihtiyaçları karşılayacak şekildedir. Bu yaklaşım doğal ve kültürel peyzaj değerleri açısından risk teşkil ederken ekonomik anlamda da kayıplara neden olmaktadır.

Özellikle kentsel kullanım alanlarına yönelik kent imajını olumsuz yönde etkileyecek bir çok uygulama mevcuttur. Oysaki Derepaşarı ilçesi Karadeniz de yer alan kıyı peyzajı ile önemli bir lokasyona sahip kültürel peyzaj alanıdır. Doğa turizm master planında ilçe yayla koridoru kapsamında değerlendirilirken kırsal alan için tek tip turizme odaklanılmış olup ilçenin kıyı peyzajı ve geleneksel yaşam kültürüne (yeme-içme, tarımsal üretim, mimari doku vb.) planlama kararları içerisinde yer verilmemiştir. Uzun yıllar boyunca ilçenin dünyaya pazarladığı mandalınanın özel bir çeşiti olan satsuma mandalınası ile pidesi günümüzde arka planda kalarak gastronomik miras kapsamında değerlendirilememiştir. Oysa ki Derepaşarı destinasyonuna ait yiyecek ve içecekler turistik ürünlerin bir parçası olarak ziyaretçilere sunulabilir. Bir bölgede turizmin gelişmesinde yiyecek ve içecekler turistlerin yer seçiminde önemli rol üstlenirken, ziyaret edilen bölgenin kültürünü

deneyimleme süreci ziyaretçilerin ilgisini de çekmektedir. Gastronomik ürünler ilçenin diğer bölgelerden farklılaştırarak ziyaretçi sayısının ve merakınında artmasını sağlayacaktır. Özellikle yöresel ürünlere ait yerel yiyeceklerin üretimini ve pazarlamasını yapmak, yerel de kalkınmayı sağlarken ziyaretçilere de farklı deneyimler kazandıracaktır.

Kentler kimliklerini var ederken kendisini inşa eden insanlarla sıkı bir etkileşim içerisinde. Bu etkileşim 21. yy da bireylerin ulaştığı teknik ve sanatsal eğitim düzeyleri ile ilişkili olup kentsel planlamalarda da hissedilmektedir. Bireylerin kültür ve eğitim düzeyleri ne kadar nitelikli olursa kent kimliğinin gelişimi de o derece nitelikli olacaktır. Sonuç olarak diyebiliriz ki Derepaşarı ilçesinin sahip olduğu doğal ve kültürel peyzaj değerleri başarılı bir şekilde planmaya dahil edildiğinde yöre halkının yaşam standartını yükseltirken turizm faaliyetleri ile de ekonomik anlamda kalkınmada sağlanmış olacaktır.

ÖNERİLER

Peyzajı oluşturan topografya, su, bitki örtüsü kadar hayvanlar ve insanlarda peyzajı biçimlendiren önemli unsurlardır. Bir peyzajın turizme yönelik planlaması yapılırken bu unsurlar planlamaya dahil edilmelidir. Ayrıca turizme yönelik kararların koruma-kullanma dengesi içerisinde alınması ile turizm alanlarının dengeli ve sürdürülebilir kullanımını sağlanmış

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

olurken (Bogenç ve Sabaz, 2019:1526-1544) hem kırsal hem kentsel alanda yaşam kalitesi de artmış olacaktır (Abdollahzadeh ve Sharifzaden, 2014: 126–136). Böylece peyzajın ve turizmin sürdürülebilirliğide detseklenecektir. Bir alanın peyzaj değerinin yüksekliği o alanın peyzaj planlama değerini arttırarak tasarım kararlarını da zenginleştirmektedir. Ayrıca yükselen bir değere sahip olan peyzaj, sürdürülebilir turizm planlamasında da önemli bir rol üstlenmektedir.

Planlama çalışmaları yapılırken farklı yaklaşımlar (Üst ölçekli stratejik planlamalar, çevresel etki değerlendirmesi çalışmaları, doğal ve kırsal alanların planlanması, karar alma mekanizmalarında yardımcı olunması, tarımsal üretim alanlarında rehabilitasyon ve kentsel açık yeşil alanlar (Uzun ve Yılmaz, 2009) bir arada etüt edilerek turizm planlama çalışmalarında etkin olarak kullanılmalıdır. Doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilir kullanımı, diğer bir deyişle fiziksel planlama kararlarının ekolojik açıdan kabul edilebilir bir çerçeveye oturtulması, günümüz mekan planlama stratejileri içinde hızla önem kazanmaktadır. Bu bağlamda diğer mekân planlama stratejileri içinde “peyzaj planlama kavramı ve pratikleri” uzlaştırıcı ve yol gösterici tavrıyla bir adım öne çıkmaktadır (Ayhan ve Hepcan, 2009:93-105). Bu doğrultuda Derepaşarı ilçesine yönelik planlama kararları alınırken; ilçenin turizm alanında yapacağı her türlü planlamanın

başarıya ulaşabilmesi ve kaynak değerlerinin sürdürülebilirliği için;

· Lang (2005:60-122)’in kentsel tasarımı “bütün, bir parçanın bütünü, parça-parça ve eklenilenmiş kentsel tasarım” şeklinde tanımlamasından yola çıkarak çalışma alanına yönelik geliştirilen peyzaj planlama ve tasarım önerileri bir bütünü oluşturacak şekilde parçadan bütüne doğru ele alınmalıdır.

· Tarihi ve doğal peyzajların korunması için gerekli yasal yaptırımlar yapılmalıdır. Unutulmamalıdırki “kentsel tasarımlar bir kamu politikasıdır ve öyle olmalıdır” (Günay, 1999:42-68).

· Çalışmada ilçenin doğal ve kültürel peyzaj analizi detaylı bir şekilde yapılarak veri tabanları oluşturulmuş ve kaybolan değerler tespit edilmiştir. Yapılan bu tespitler hem yerel yönetim hemde merkezi yönetim tarafından yapılacak planlama çalışmalarında dikkate alınmalıdır.

· Kentsel, kırsal ve kıyı peyzaj alanlarında insan kaynaklı baskılar dikkate alınarak çevresel sürdürülebilirliği sağlamak için ekolojik tasarım yaklaşımlarına öncelik verilmelidir.

· Doğal ve kültürel kimlik öğeleri ile kentlerin kültürünü temsil eden mekanlar korunarak (Akalin ve Sözen, 2019:458-484) yapılacak projelerde sürdürülebilirliği sağlayacak stratejiler geliştirilmelidir. Alınacak turizm planla-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

ma kararları da bunu destekleyecek niteliğe sahip olmalıdır.

· Özellikle kırsal bölgelerde turizm önemli bir kalkınma fırsatıdır. Bu fırsatın iyi bir şekilde değerlendirilmesi kadın girişimcilerin turizm planları içerisinde yer alması sağlanmalıdır. Ayrıca ilçe özelinde yöresel ürünlere yönelik ev kadınlarının hazırlayacağı ürünler ziyaretçilere sunulmalıdır.

· Kentsel peyzaj içerisinde konut alanları oluşturulurken özgün doku korunarak yöre halkı ve ziyaretçiler için nitelikli açık yeşil alan eksikliği giderilerek kent planlaması yapılmalıdır.

· Yörede doğal olarak yetişen ve uzun yıllar boyunca ihracatı yapılan satsuma mandalinasına coğrafi işaret alınarak orijinleri koruma altına alınmalıdır. Bu mandalınadan yapılan reçel vb. ürünlerin uluslararası tanınırlığı arttırmak için UNESCO'nun İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Listesi'nde yer alması için çalışmalar yapılarak ilçenin tanınırlığı ve ekonomisine katkıda bulunabilir.

· İlçeye yönelik alınacak turizm planlama kararlarında doğal peyzaj öğeleri kadar kültürel peyzaj öğeleri de yönlendirici olmalıdır.

· Doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin turizm kapsamında değerlendirilmesi ve gerekli tanıtımların ulusal ve uluslararası düzeyde yapılması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

ABDOLLAHZADEH, G., SHARİFZADEN, A., (2014). Rural residents' perception toward tourism development: A study from Iran. *International Journal of Tourism Research*, 16: 126–136

AKALIN, A., SÖZEN, G., (2019). Tüketilemeyen bir Meta-İmge: Bir Kentsel-İmge Olarak Atakule, *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi*, 16:458-484

ASHWORTH, G., PAGE, S.J., (2011). Urban Tourism Research: Recent Progress and Current Paradoxes. *Tourism Management*, 32: 1-15

ALVER, K., (2012). Kent İmgesi, Hece Yayınları, Ankara: 275-289

AYHAN, Ç.K., HEPCAN, Ş., (2009). Özgün Peyzaj Karakteristiklerine Sahip Mekânlara Yönelik Bir Peyzaj Planlama Yönteminin Ortaya Konulması; Bozcaada Örneği, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 6(1): 93-105

BEKÇİ, B., TAŞKAN, G., BOGENÇ, Ç., (2013). A habitant-focused approach to the concept of eco-city at industrialized cities with a rural city character (Bartın-Karabük) Turkey sample, *Journal of Food, Agriculture & Environment*, Vol. 11 (2): 867-872

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

- BEKÇİ, B., BOGENÇ, Ç., ÜÇOK, M., (2018).** Safranbolu ve Bartın'ın Karşılaştırmalı Turizm Analizi Sosyal Bilimler Üzerine Araştırmalar, İKSAD, ss:186-200
- BEKÇİ, B., ÜÇOK, M., YILMAZ, H., (2019).** Rize Kentsel Kıyı Şeridinin Kullanıcı Memnuniyetinin Belirlenmesi, Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi, 8(2): 125-136
- BRAMWELL, B., LANE, B., (2008).** Priorities in sustainable tourism research, Journal of Sustainable Tourism, 16(1): 1-4
- BOGENÇ, Ç., SABAZ, M., (2019).** Dünya Miras Alanı Safranbolu'nun Alan Yönetim Planının Geliştirilmesi Sürecinde; Tema, Hedef ve Eylemlerin Belirlenmesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 8 (3): 1526-1544
- BOGENÇ, Ç., BEKÇİ, B., ÜÇOK, M., (2018).** UNESCO Dünya Miras Kenti Safranbolu'da Eski Çarşı Sokak Dokusunun Kent İmgeleri Doğrultusunda İrdelenmesi, Sosyal Bilimler Üzerine Araştırmalar, İKSAD, ss:171-185
- BURGESS, B., VENABLES, A.J., (2004).** Towards a Microeconomics of Growth, Washington, DC., ss.3257
- CENGİZ, B., CENGİZ, C., BEKÇİ, B., (2016).** Assessing The Visual Quality of Rural Highway Landscape Reclamati-
- on in The Western Black Sea Region of Turkey, Fresenius Environmental Bulletin, 25(3): 933-952.
- ÇETİN, M., (2016).** Peyzaj Planlamada Biyoklimatik Konfor Alanlarının Belirlenmesi: Cide Kıyı Şeridi Örneği, Türk Tarım-Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi, 4(9): 800-804
- ÇETİNKAYA, G., UZUN, O., (2014).** Peyzaj Planlama. ISBN:978-975-511-608-2, Birsen Yayınevi, İstanbul, ss:219
- DEMİREL, Ö., YAŞAR, Y., ÖZTÜRK, B., (2004).** Kentlerde Mekan Tanımlayıcı Öğelerin (Cansız Elemanlar ve Donatılar) Kent Yeşili ile Birlikte Mekansal Kurgu Rollerini. Peyzaj Mimarlığı 2. Kongresi, ss:372-377
- DOĞANAY, H., (2001).** Türkiye Turizm Coğrafyası, Konya, Çizgi Kitabevi, 3. Baskı ss. 61-77
- DÜZENLİ, T., ALPAK, M., (2017).** Yaşlıların Kentsel Açık Mekân Kullanımlarının İncelenmesi: Trabzon Kenti Örneği, Elderly Issues Research Journal (EIRJ), 10(2), ss:1-8 ISSN 1308-5816 <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/yasad/> ss:1-8
- ESHLİKİ, S.A., KABOUDİ, M., (2012).** Perception of community in tourism impacts and their participation in tourism planning: Ramsar, Iranian Journal of

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

- Psychiatry and Behavioral Sciences, (2): ss:51–64
- EUROPEAN COMMISSION, (2000).** Towards Quality Urban Tourism, Integrated Quality Management (IQM) of Urban Tourist Destinations, Brussels: European Communities Publications, ss:6-8
- ETLİ, B., (2002).** Edirne İli Merkez İlçe Yeşil Alan Sisteminin Peyzaj Mimarlığı İlkeleri Yönünden İrdelenmesi, Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi, B Serisi, 3(1):47-59
- FORMAN, T.T.R., GODRON, M., (1986).** Landscape Ecology, John Wiley and Sons, USA, ss:1-3
- GNOTH, J., (1997).** Tourism Motivation and Expectation Formation, Annals of Tourism Research, 21(2): 283-304.
- GUNN, C.A., (1994).** Tourism Planning: Basics, Concepts, Cases, Taylor&Francis, Washington, ss:210-284
- GÜLTEKİN, E., (2004).** Peyzaj Mimarlarının Kent Açık Yeşil Alan Planlama Görevleri, Peyzaj Mimarlığı 2. Kongresi s:213-219
- GÜNAY, B., (1999).** Urban Design is A Public Policy. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara, ss:82
- GÜNEROĞLU, A., (2015).** Coastal changes and land use alteration on Northeastern part of Turkey, Ocean&Coastal Management, (11): 225-233
- GÜR, Ş. Ö., (1996).** Mekân Örgütlenmesi, Gür Yayıncılık, Trabzon ss:280
- HANAFIAH, M.H., JAMALUDDIN, M.R., ZULKIFLY, M.I., (2013).** Local community attitude and support towards tourism development in Tioman Island, Malaysia. Social and Behavioral Sciences, (105): 792–800.
- İÇELLİOĞLU, C., (2014).** Kent turizmi ve marka kentler: Turizm potansiyeli açısından İstanbul'un SWOT Analizi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (1):37-55
- KAHVECİ, H., ACAR, C., HERGÜL, Ö., (2018).** Doğu Karadeniz Kıyı Alanlarında Yetişen Perennial (Çok Yıllık Otsu) Bitkilerin Peyzaj Mimarlığı Açısından Değerlendirilmesi, Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR), 5(31):4568-4579
- KAYNAK, İ., KARABULUT, T., (2016).** İnanç turizmi bağlamında kentsel turizm ve kültürel turizm: Konya örneği, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi: (35):185-191
- KOTLER, P., GERTNER, D., (2002).** Country as Brand, Product and Beyond: A Place Marketing and Brand Management

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Perspective, Journal of Brand Management, 9 (4): 249-261

LANG, J., (2005). *Urban Design: A Typology of Procedures and Products.* Architectural Press, Burlington, ss:421

LUO, J.M., QIU H., LAM C.F., (2015). *Urbanization impacts on regional tourism development: a case study in China, Current Issues in Tourism, ISSN: 1368-3500 (Print) 1747-7603 (Online) Journal homepage: <https://www.tandfonline.com/loi/rcit20> s:282-283*

MIHALIC, T., (2014). Sustainable-responsible tourism discourse e towards ‘responsustainable’ tourism sustainability, Journal of Cleaner Production: ss:1-10

MULLINS, P., (2003). *Cities and Visitors: Regulating People, Markets and City Space,* Lily M. Hoffman, Susan S. Fainstein, Dennis R. Judd eds, Blackwell Publishers: Boston, USA ss:1-19

MURESAN J., OROIAN, C., HARUN, R., ARION, F., PORUTIU A., CHICIUDEAN G., et al., (2016). Local Residents’ Attitude toward Sustainable Rural Tourism Development, Sustainability, 8(1): 100; doi:10.3390/su8010100 www.mdpi.com/journal/sustainability, ss:3-11

ORTAÇEŞME, V., SAYAN, S., (2002). Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ve Peyzaj Mimar-

lığı Mesleğine Getirdikleri, Mimarlık, Kültür ve Sanat Dergisi, Peyzaj Mimarlığı Eki, 245:10-12

ÖZEN YAVUZ, A., GEDİK, E., (2018). Erken Tasarım Evresinde Konsept Oluşturmak İçin Biyomimetrik Bir Yaklaşım: Tasarım Etkinlik Modeli, Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, 15:135-159

PEARCE, D., (1989). *Tourism Development,* New York, John Wiley&Sons ss:42-65

STETIC, S., (2012). Specific features of rural tourism destinations management, Journal of Settlements and Spatial Planning, (1): 131–137

TEKİN, O., (2014). Kaçkarlardan Karadeniz’e Uzanan El: Rize, Standard Ekonomik ve Teknik Dergi, (621):103-110

UZUN, O., YILMAZ, O., (2009). Düzce Asarsuyu Havzası Peyzaj Değerlendirmesi ve Yönetim Modelinin Geliştirilmesi, Tarım Bilimleri Dergisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, 15(1): 79-87

TOSELLI, C., (2019). Turismo, patrimonio cultural y desarrollo local. Evaluación del potencial turístico de aldeas rurales en la provincia de Entre Ríos, Argentina Claudia Toselli, Universidad del Salvador (Argentina), PASOS. Revista de Turismo y Patrimonio Cultural. ISSN 1695-7121, 17(2), ss: 343-361. Abril-Ju-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

nio 2019 <https://doi.org/10.25145/j.pasos.2019.17.024>

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/dogu-karadeniz-turizm-master-plani.pdf>
(E. T. 26.02.2020)

<http://www.sehirplanlama.org/index.php?option=com> (E. T. 10.11.2015)

YAZAR NOTU: Bu çalışmada Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümünde 2019-2020

Güz döneminde PEM401 Çevre Tasarımı Proje VI Tasarım ve Planlama Stüdyosunda Doç. Dr. Banu BEKÇİ başkanlığında yardımcı Arş.Gör. Fatih BEKİRYAZICI danışman Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem BOGENÇ tarafından yürütülen Elvin MAMMADOV, Gülcan UĞUR ve Furkan Can TURGUT'un Derepazarı'na yönelik ürettiği Planlama ve Tasarım paftalarından yararlanılmıştır.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: The Ministry of Culture and Tourism prepared plans for developing tourism in the Eastern Black Sea Region in the 1990s. However, due to the shortcomings of these plans in the implementation process and their negative effects on the ecosystem, tourism could not develop, and thus the sustainability of the tourism plans could not be ensured. Following this process, in 2012, new planning decisions were brought to the agenda in order to ensure the long-term sustainability of the Eastern Black Sea Region by bringing the natural and cultural values to tourism. Accordingly, by preparing a tourism master plan, the geographical features of the region, the demographic structure, the existence of natural and cultural data, and a good analysis of the infrastructure data (Toselli 2019) played a very important role in the successful results of the planning. In Turkey's Tourism strategy prepared by the Ministry of Culture and Tourism, the Eastern Black Sea Region, which is rich in biodiversity and natural resources, has been identified as ways for plateaus. In this context, it is aimed to improve the plateau tourism from Samsun to Hopa and to make it more attractive by supporting it with alternative tourism types. In this context, prioritizing the plateau ways while preparing action plans (Eastern Black Sea 2023 Strategy) has limited the alternative tourism types that have prevented the development of other tourism areas. The fact that coastal tourism cannot develop due to the development of plateau tourism in the Eastern Black Sea region is the embodiment of this. This situation is seen as the result of many factors such as climate, planning decisions, economic situation, and local governments. However, the Eastern Black Sea Region has a considerable tourism potential not only with its rural landscape but also with its urban landscape. According to Stetic (2012), it plays a key role in the tourism industry, not only because of its special location as the areas of excellence of rural areas but also as ecological oases combined with the ability to preserve traditional culture and ethnocultural heritage. At the same time, rural tourism acts as a bridge not only for rural areas but also for establishing a dynamic relationship between cities (Bramwell ve Lane, 2008:1-4). Rize province in the Eastern Black Sea Region, where tourism planning is done within the scope of our country's rural tourism policies, is developing within this scope. Many districts of the city have been evaluated within the scope of rural tourism, and one of the districts evaluated is Derepaşarı. When the tourism policies of the district are analyzed, it is seen that there is no different type of tourism diversity other than rural tourism. However, Derepaşarı district has different tourism potentials with its cultural features. Therefore, in tourism planning strategies to be developed by local administrations and expert groups in futu-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

re decisions, it is necessary to carry out studies for urban tourism planning in addition to rural tourism planning. The development of tourism planning strategies, in which all natural and cultural values of the district are brought to the forefront with different types of tourism, was designed within the scope of this study. **Purpose:** The Tourism Master Plan of the Eastern Black Sea Region covers only the rural areas on the plateau corridor route. Whereas the rural tourism planning of the region is supported, the urban and coastal tourism potentials of the cities on the Black Sea coast in the Eastern Black Sea Region have been ignored. Since this situation will cause the cities to disappear over time by reducing the visibility of cultural and natural features, it has brought up the development of small scale (city and district-scale) planning decisions as well as regional master plans. In this study, it is aimed to develop planning strategies for urban, rural, and coastal tourism of Derepaşarı district. Thus, with the planning strategies developed, the socio-economic and socio-cultural development of Derepaşarı district was provided, and the main planning decisions were determined. Landscape planning decisions were developed for revisions to be made in the master plans of tourism. **Method:** Derepaşarı, chosen as a study area, is one of the important developing districts of Rize with its natural and cultural values. Although it has not been as prominent as the other districts of the city in terms of tourism potential, it has been known for both gastronomy (pita festival) and natural tourism in recent years. Derepaşarı district, which can host different types of tourism with its many qualities and even contributes to the regional economy, does not have a tourism master plan. These master plans, which guide especially for the growth and developments in the settlement areas that tend to urbanize, are important for the sustainability of natural and cultural values. Selected study areas are (I) Coastal landscape, (II) Urban landscape (Public and private property areas), and (III) Rural landscape. The study consists of planning the recreational areas along the coastline of Derepaşarı, creating the image of the city and urban image by giving the city a quality within the urban landscape, and making the recreational plans by increasing the tourism potential of the rural landscape. With all these planning stages, it is aimed to increase the tourism potential of Derepaşarı and to ensure the sustainability of its natural and cultural values. Thus, the sustainability of planning components and cultural resource values (Çetin, 2016:800-804) within the balance of conservation use will be ensured with the sustainable planning process. The study is discussed in three stages. During the preparation phase of the study, the natural and cultural features of Derepaşarı district with tourism potential have been identified as urban, rural, and coastal landscapes. Landscape plastic compositions of these areas and landscape simulations have been prepared. In the preparation of landscape compositions, digi-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yılı: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

tized topographic maps, features of agricultural land, forest type, settlement features, and satellite images taken from Google Earth and topographic images obtained during field studies were used. In the first phase of the study, within the scope of sustainability in the Eastern Black Sea 2023 strategy, planning strategies of Rize province and Derepaşarı district were examined (Table 1). In the second stage, the analysis of the natural and cultural data of Derepaşarı district is in this order: (1) The ready-made plan of the study area was provided in the AutoCAD 2018 program and then converted to the pdf file and transferred to 2017 CC. (2) By performing various operations on the file, structural density, usage density, housing density, and transportation analysis data of the area, and (3) Dem data of the area were visualized by using Global Mapper program to ArcGIS 10.1 program and visualization of the area, height, slope and hydrology of the area (Figure 2). In the third stage, it was determined that a total of 22.851 m² working area consists of 6779m² of urban, 9750m² of rural, and 6322m² of coastline. In landscape visualizations to be made for the study areas, three different planning and design suggestions for each area were developed and questioned to expert groups, taking into account the landscape possibilities and tourism potential. Expert groups were asked to choose the most successful example in terms of aesthetics, functionality, and ecosystem services. Simulations have been developed by the design team for the best design suggestions selected. In these simulations developed, AutoCAD, Lumion, SketchUP, and Photoshop programs were used. **Findings and Results:** Due to its impact on the economic development of a region, the development of tourism in the countryside improves the quality of life of the local people, while also improving the general infrastructure by diversifying the touristic activities in the countryside. The people of the region where tourism will be held should be actively involved in the development of tourism (Abdollahzadeh, 2014: 126–136). Balanced and sustainable use of rural and urban landscape tourism areas will meet the needs of today's people and future generations while contributing to the sustainability of natural and cultural areas (Bogenç ve Sabaz 2019:1526-1544). While evaluating the planning process of Rize city center and Derepaşarı district, it is seen that the negativities determined for urban spaces and the wrong planning strategies are similar. The most important of these similarities are urban image deprivation and lack of qualified urban landscape areas. On the other hand, landscape planning will be an important factor for the cities that can be experienced by ensuring the comfort conditions by protecting the ecological balance of the area by preventing environmental problems that may turn into problems in the future. With the determination of the tourism planning strategies of the Derepaşarı district, the use of urban, rural, and coastal areas for both protection and recreational purposes ensured to determine the

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2020 Sayı: 21 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2020 Issue: 21 Autumn Winter Term

ID:484 K:690

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

---

areas to be repaired and establish the relationship between the river and the coastal ecosystem within the city.

DERGİ HAKKINDA

Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi; 2014 yılı itibariyle yayın hayatına girmiştir. Dergimizde literatüre kaynak sağlayacak nitelik ve değerde olan yayınlara yer verilmektedir. Dergimiz uluslararası hakemli bir dergi olup, yılda ÜÇ sayı çıkarmaktadır. Dergimizin sayıları NİSAN, AĞUSTOS ve ARALIK aylarında sistem üzerinden yayınlanmaktadır. Dergimiz gerek basılı, gerekse de internet üzerinden ulaşılabilen bir dergidir. **Dergimizde Görsel Sanatlar, Tasarım, Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, İç Mimarlık alanlarından bilimsel özgün ve nitelikli olarak değerlendirilebilecek her türlü yayına yer verilebilmektedir.** Dergimizin baş editörü **Prof. Dr. Sercan ÖZGENCİL YILDIRIM** ve **Prof. Dr. Pelin AVŞAR KARABAŞ** olup, dergi yönetim kurulunun aldığı kararlar doğrultusunda faaliyetlerini gerçekleştirilmektedir. Yönetim kurulu başkanı derginin o anki yönetim kurulundaki en üst unvana sahip hocamız olup yönetim kurulunun %51' inin aldığı kararlar uygulanmaktadır. Gönderilen her yayın kendi alanında uzman iki hakemin onayından geçmeli ve hakemler tarafından yayınlanabilir görüşüne sahip olmalıdır. Aynı sayı içerisinde yazarın bir yayınına yer verilir. Birden fazla hakem ve yönetim kurulu onayından geçen çalışmalar sıraya alınarak ilerleyen sayılarda yayınlanır. Hiçbir yazar hakem ve yönetim kurulu üyeleri üzerinde etkili değildir. Dergimizde yayınlanmak üzere sisteme yüklenen çalışmalar için **yayın telif hakkı sözleşmesi** istenmez. Sisteme yüklenen çalışmalar dergiye devredilmiş olarak kabul edilir. Yazar ya da yazarlar bu durumu kabul etmiş ve derginin yayın kabul şartlarına uygun hareket etmeyi teyit ederek bu sisteme dahil olmuştur.

Dergimiz hakem ve bilim kurullarında yer almak isteyen akademisyen ve bilim araştırmacılarının mutlaka Dr. unvanı almış ve alanında uzman olması gerekmektedir. Ayrıca bilimsel çalışmalar yapmış olması şartı aranır. Dr. ya da Uzman unvanına sahip olmayan ve alanında yayın yapmayan hiç kimse bilim, danışma ve hakem kurullarında yer alamaz. Dergi yönetim kurulu derginin en üst karar ve yürütme mekanizmasını oluşturur. Yönetim kurulunun aldığı her türlü karar kesin ve değiştirilemez niteliktedir. Yönetim kurulu kararı olmaksızın hiçbir koşul ve şartta dergi üzerinde işlem gerçekleştirilemez ve uygulamaya gidilmez. Dergi baş editörü hakem onayına gönderilmeyen çalışmaların dergide kabul edilip edilmeyeceğine, hakem sürecine gönderilip gönderilmeyeceğine karar verebilir. Bu karar sürecinde yönetim kuruluna bilgi vermek zorunda değildir. Dergimiz bünyesinde hakem, bilim ve danışma kurulunda yer almak isteyen bilim insanlarının katılımına ancak yönetim kurulu karar verebilir.

Dergimizde bazı ulusal ya da uluslararası kongrelerde yayınlanmış sözlü ve hakem onayından geçmiş çalışmalar için özel sayılar şeklinde çalışmalar da gerçekleştirilmektedir. Bu tip özel sayılar ancak anlaşma yapılan kongrelerde sunulmuş sözlü bildirimler için geçerlidir. Bu bildirimlerin mutlaka kongre bilim kurulundan onay almış hakem değerlendirmesi yapılmış olmalıdır. Hakem değerlendirilmesi yapılmamış hiçbir çalışma yayına alınmaz. Yayınlanmak için gönde-

rilen çalışmalar dergi hakem onayına gönderilir. Ancak her iki hakemden olumlu dönüş alan çalışmalar yayına alınır. Ayrıca sözlü sunulan bildirimlerin mutlaka basılı materyali ile hakem onay raporları dergimiz yönetim kuruluna ve baş editörüne sunulmuş olmalıdır. Bu bilgi ve materyallere sahip olmayan bildirimlere dergimizde yer verilmez. Dergimizde işlem sürecine dair bilgiler yazar ve yazarlara yazılı olarak dergi internet adresinden bildirilir. Ayrıca dergimize üye olup sisteme giriş yapan her bir yazar süreç ile ilgili bilgileri derginin web sayfasından kendisi izleyip gelişmeleri takip edebilir. Dergimizdeki koşul ve şartlar her bir yazar ve yazarlar için aynıdır. Hiçbir kimse için bu kurallar ve koşullar değiştirilmez. Farklılık sağlanması istenemez talep edilemez. Dergimiz bünyesinde yayınlanması istenen eserlerin mutlaka derginin yayın kabul ettiği alanlardan olması şartı aranır. Bu özellikleri taşımayan hiçbir yayına dergimizde yer verilemez. Hakem sürecine dair işleyiş baş editör kontrolünde gerçekleştirilir. Baş editör yayının dergide hakem sürecine dair işleyişine yönelik bilgi ve karar verme yetkisine sahip bulunur. Baş editörün uygun bulmadığı ya da kabul etmediği bir yayın dergide sürece dahil edilmez. Bu konuda yazar ya da yazarlar dergi ile diğer organlar üzerinde bir yükümlölük oluşturamaz. Hakem onayından geçse bile editörler ya da yönetim kurulu mevcut çalışmanın yayınlanmasına olumlu görüş bildirmemesi veya makale sistemde yayına alınsa bile kurulların kararı ile iptal edilebilir. Böyle bir durumda yazar ya da yazarlar dergiye bir yaptırım uygulamaz. Her türlü yetki tek taraflı olarak dergi yönetim ve editörler kuruluna aittir.

Dergimiz T.C. hukuk kuralları çerçevesinde “5846” sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanun ve Hükümleri’ne tabi hareket eder. Bu kanunun gerekliliklerini yerine getirmeyen yazar ya da yazarlar hakkında dergimiz tek taraflı olarak hukuki haklarını korumaya sahiptir. Dergimizde yayınlanması amacıyla gönderilen çalışmalarda yapılan ilgili kanunlara uygun olarak gerçekleştirilmeyen alıntılar, intihal gibi konularda yazar ya da yazarlar tek taraflı olarak sorumludur. Her bir yazar ve yazarlar uluslararası akademik, bilimsel etik kurallara uymak zorundadır. Bu kurallara uymayan yazarlar hakkında ilgili kurum ve kuruluşlara dergimiz doğrudan resmi olarak bilgi verir. Doktora, Yüksek Lisans ve Uzmanlık tezlerinden yararlanılarak hazırlanan çalışmalarda mutlaka kaynakça ya da özet altında hangi çalışmadan yararlanılarak hazırlandığı belirtilmelidir. Aksi durumda bu tip çalışmalar etik kabul edilmez ve intihal çerçevesinde değerlendirilir. Tez ve uzmanlık tezlerinde mutlaka ilgili yayının asıl sahibinin ismi bulunmalıdır. İlk sırada etik kurallar çerçevesinde tezin “yayının” asıl sahibi konumundaki kişi ilk sırada yer almalıdır. Danışman ve diğer yazarlar tezin sahibinin önünde yer alamaz. Bu tip çalışmalarda tez danışmanı dışında farklı yazar isimleri bulunuyor ise çalışmaya ne tür bir katkı sağlandığı kaynakça kısmında açıkça belirtilmelidir. Dergimiz basılı ve online olarak hareket eden bir yayın organıdır. Akademik alanda hazırlanan çalışmaların yer aldığı bir materyal olarak bilimsel araştırma yapan kurum ve kişilere fayda sağlamak amacıyla toplumsal hizmet sunan sosyal bir organdır. Dergimiz paralı bir dergi olmayıp, hiçbir yazara ya da yazarlara basılı materyal göndermek zorunda değildir. Dergimizde kabul edilen ve basıma hak kazanan çalışmalar dergi

yayın kabul şartları ve yazım kurallarına uygun olarak mizanpajı yapılır ve sisteme yüklenir. İhtiyacı olan yazar ya da yazarlar ile okuyucular sistemden bu sayıyı indirerek ihtiyacını gidebilir. Mizanpaj yazar tarafından örnek makale baz alınarak yapılmaktadır.

ABOUT

“International Refereed Journal of Design and Architecture” has started to publish articles as of 2014. Our journal includes valuable and qualified articles which will provide sources for the literature. Our journal is an international refereed journal, and published quarterly in a year. The issues of our journal are published on **APRIL, AUGUST and DECEMBER**. Both online and printed versions of the journal are available. Our journal welcomes all types of scientific and authentic works with respect to **Visual Arts, Design, Architecture, Landscape Architecture, and Interior Design**. Editor-in-Chief of the journal is **Professor Sercan ÖZGENCİL YILDIRIM (Ph.D.) and Professor Pelin AVŞAR KARABAŞ (Ph.D.)** and the journal carries out its activities in accordance with the decisions taken by the Executive Board of the journal. Editor-in-Chief is the member of the board who has the highest rank, and decisions taken by 51% of executive board are implemented. Each submitted article is approved by two referees who are experts in their fields, and is expected to be granted with positive opinions of referees as to being eligible for publishing. Within the same issue, single article of the author is published. If the author has more than one article which is approved by referees and the executive board, those are lined up for the following issues. No author has any kind of power on referees and executive board. **Copy right agreement** is not demanded for articles which have been uploaded to the system for publishing. Rights of articles which have been uploaded to the system are considered to be transferred to the journal. Author or authors are regarded to have agreed on this and have been included in this system by committing to act in accordance with the publishing conditions of the journal.

Academicians and researchers who would like to become a member of referees and scientific boards of the journal are required to hold Ph. D. degree and be granted with the title of Doctor and to be experts in their fields. In addition, one of the conditions is to have carried out scientific studies. No one who has not published works in his/her field and does not have the titles of Doctor or Expert cannot become a member of referees and advisory boards. Executive board of the journal is the senior decision and executive mechanism of the journal. Each and every decision of the executive board is absolute and irreversible. Without the decision of the executive board, nothing can be carried out or performed under no circumstance. The Editor-in-Chief of the journal can decide on whether works which have not been sent to the approval of referees can be accepted or not, whether they can be included in the process of referees' approval. Editor-in-Chief does not have to inform the executive board on this process. Executive board is the single body which takes decisions regarding the participation of scientists in the referees, scientific and advisory boards of the journal.

In our journal, special issues can be prepared for works which have been presented orally in some national or international congresses and which have been approved by a referee. Such

special issues are just valid for oral presentations in agreed congresses. Such works have to be approved by scientific board of the congress and evaluated by referees. No work can be published without referee assessment and approval. Works which are sent for publishing are submitted to referees for their approvals. Works which are evaluated positively by the two referees are published. In addition, printed versions of the orally-presented works and their referee approval reports should be submitted to executive board of the journal as well as editor-in-chief. Works lacking this information and printed material cannot be accepted for our journal. Information regarding the process are provided for author and authors in a written format in the web page of the journal. Each author who registers to our journal and logs in the system can follow up the process on the web page of the journal. All conditions and principles are eligible and same for each and every author. These conditions and rules cannot be changed for anyone. Any change or difference cannot be requested. Works sent to be published in the journal have to be related to the fields that the journal accepts. If a work does not hold such features, it is not published in the journal. Procedure regarding refereeing process is under the control of editor-in-chief. Editor-in-chief has the authority to decide on the procedure of refereeing process for a work. A work which has not been found appropriate or not been accepted by the editor-in-chief cannot be included in the refereeing process of the journal. Under such circumstances, author or authors cannot form any liability for the journal and other bodies. Even if a work is approved by a referee or accepted in the system to be published, its publication can be cancelled due to negative opinion of editors or executive board regarding the publication of the work or related decision of the boards. Under such cases, author or authors cannot impose sanctions on the journal. Any kind of authority belongs unilaterally to the executive and executive boards of the journal.

Our journal acts in accordance with Law numbered “5846” on Intellectual and Artistic Works and its provisions within the frame of Turkish Republic legal rules. Our journal has the right to protect its legal rights unilaterally against author or authors who do not fulfil the necessities of this law. Author or authors are held responsible unilaterally regarding quotations which are not in accordance with related rules, and plagiarism. Ethics board report is mandatory in research and applied studies. Studies without ethics board report cannot be accepted even if they have received referee’s approval. Author or authors cannot claim any right on this matter. On this matter, any institution, individual or other authorities cannot impose sanction on the journal. Each and every author has to obey international academic, scientific and ethical rules. Our journal informs related institutions or organizations directly and formally about authors who do not obey the rules. In studies which are prepared by utilizing PhD, MA/MS and Expertise theses, studies that have been utilized have to be definitely stated under the title of bibliography or abstract. Otherwise, such studies cannot be regarded as ethical and evaluated within the frame of plagiarism. In MA/MS and Expertise theses, name of the author of the original study has to be stated. If different author names exist in such studies, the contributions of the authors to

the study have to be clearly stated in the bibliography. Our journal has both online and printed versions. Our journal, as a material including academically-prepared studies, is a social organ which provides services to the society in order to provide benefits to institutions and individuals which carry out scientific studies. Our journal does not charge any fee thus does not have to send printed material to author/authors. Page-setting of the works which have been accepted and granted to be published in our journal is carried out according to the journal's publication and writing rules, and then uploaded to the system. Works can be downloaded from the system by author/authors and readers so that their needs are met. Page-setting is performed by authors based on the sample work provided for them.

FAÇADE PRINİPİ.
Ref : 2.4310.

TMD - Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi

Kayaşehir Mah. Evliya Çelebi Cad. Başakşehir Emlak Konutları
1/A D Blok Kat: 4 Daire: 29 Başakşehir, İstanbul, Türkiye
Tel: +90 212 801 40 61 Fax: +90 212 801 40 62
info@guvenplus.com.tr